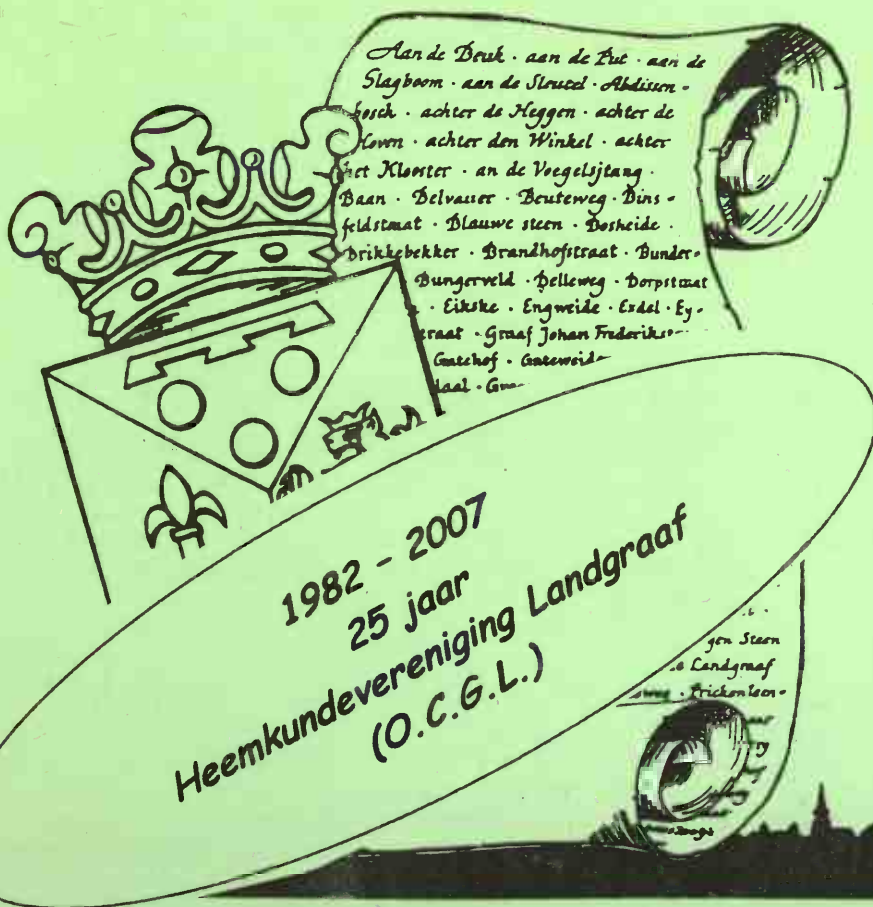

O C G L

Bulletin

Contactorgaan van de Heemkundevereniging
Oudheidkundig en Cultuurhistorisch Genootschap Landgraaf

23 jaargang nr 1 mrt 2007

DAGELIJKS BESTUUR

Voorzitter J.Schiffelers, Lokert 9, 5591 NB Heeze, 040-2262936
Secretaris J.Lussenburg, Op de Heugden 28, 6371 XM Landgraaf, 045-5320179
Penningm. J.M. Erkens, Bosheide 49, 6373 CK Landgraaf, 045-5315529

ALGEMEEN BESTUUR

Bulletin/Jaarboek H.A.Mulders, Hoefveld 18, 6373 XG Landgraaf 045-5322876
Archief/werkpl. S.H.P.Moonen, Oude Landgr.62, 6373 BB Landgr 045-5319114
Geneal/Waubach H.Dortants, Eijgelsh.weg 25, 6374 KB Landgraaf 045-5315315
Algemeen M.J. Offermans, Schoolstr. 88, 6374 CZ Landgraaf, 045-5314079
Contactpersoon Platkloep H.A. Mulders, Hoefveld 18, 6373 XG Landgraaf, 045-5322876

BESTUURSADRES

Op de Heugden 28, 6374 NM Landgraaf tel. 045-5320179
E-mail : j.lussenburg@home.nl

REDACTIEADRES BULLETIN EN JAARBOEK

Hoefveld 18, 6373 XG Landgraaf, 045-5322876

CONTRIBUTIE OCGL

Individuele leden € 16 euro per jaar
Gezinslidmaatschap € 19 euro per jaar
Toeslag gebruik studiezaal € 9 euro per jaar
Jeugdlidmaatschap € 5 euro per jaar (gebruik studiezaal inbegrepen)

BANKRELATIE

Rabobank Landgraaf rek.nr 136314937 t.n.v. O.C.G.L. Landgraaf
Postgiro 4776225 t.n.v. OCL Landgraaf
Buitenlandbetalingen: Ibannr. NL 32 RABO 01363149 37 Bic nr. RABONL2U

VERENIGINGSGEBOUW

An de Voëgelsjtang 12 6373 BJ (achter de kerk N'heide) 045-5322820
(tijdens studiedieaal)

E-mail-adres: OCGL@home.nl

<http://home.planet.nl/~schif019>

VASTE OPENINGSTIJDEN STUDIEZAAL

Woensdag en zaterdag 13.00-17.00 uur
Middag kenningsmakingsbezoek gratis

Het Bulletin verschijnt 4 x per jaar.

Losse nummers € 1,50 excl. portokosten

Van de voorzitter

Vijfentwintig jaar geleden liepen binnen Landgraaf enkele mensen rond met het idee om een heemkundevereniging op te richten. Het duurde nog tot eind 1982 voordat het zo ver was. Op de geschiedenis hoef ik niet verder in te gaan want die is door Albert Verreck helemaal beschreven in ons jaarboek 2006. Ook op onze website is informatie opgenomen. Zo is daar een verhaal opgenomen van Wiel Beckers waarin hij aangeeft hoe hij het begin beleefde.

Wij zijn binnen de vereniging niet zo'n feestvierders. Het bestuur heeft er dan ook meerdere keren over gediscussieerd of we wel iets of niets zouden doen. Wel of geen bijzondere activiteit naast de gewone activiteiten en de activiteiten waar wij aan deelnemen in het kader van 25 jaar gemeente Landgraaf. De kogel is door de kerk. We hebben besloten om in het weekend van 8 en 9 september een extra activiteit te doen. Op zaterdag 8 september willen in de ochtend starten met een programma voor al onze vrijwilligers en enkele jubilarissen. In de middag willen we dan een, noem het maar een inloopreceptie houden, waarbij wij met behulp van onze Belgische vrienden een bokkenrijdertentoonstelling inrichten, gelegenheid is tot feliciteren en **waar voor al onze leden een cadeau klaarligt!** Het cadeau moet wel worden afgehaald. Verder kunnen we dan al anticiperen op de open monumentendag die op 9 september wordt gehouden. In overleg met pastoor H. Bouman kunnen we beide dagen ook beschikken over het parochiehuis. Op zondag 9 september zijn we weer vanaf 11.00 uur open tot 17.00 uur voor de monumentendag. We gaan dan in op het thema monumenten uit de 20e eeuw, hebben de tentoonstelling en mensen kunnen fietsen en wandelen op het thema bokkenrijders. Gewoon een gezellig en leerzaam weekend dus. In ons volgens Bulletin gaan we meer op de details in.

Zoals ik hiervoor al schreef is in het jaarboek al een terugblik gegeven. Ik wil mijn blik in de toekomst werpen voor de volgende 25 jaar. We gaan uiteraard verder met het vasthouden aan onze doelstelling, maar tijden veranderen. Veel van de huidige oudere leden kunnen het zich wellicht niet voorstellen, maar de ontwikkelen in automatiseringsland gaan zo snel, dat zich wel eens de vraag wordt gesteld of er in de nabije toekomst nog wel onderzoekers zijn die een archief of studiecentrum als dat van onze vereniging bezoeken. De rijks- en gemeentelijke archieven zijn in een razend tempo bezig met het digitaliseren van hun bestanden en er zijn al heel wat archieven die de akten van de burgerlijke stand gescand via internet laten raadplegen. Een proces dat niet alleen in Nederland gaande is, maar ook in Duitsland. In Brühl worden de dtb registers digitaal gemaakt en op CD of DVD verkocht. Binnen een paar jaar doe je alle zaken met de gemeente via internet, vraag je thuis die bouwvergunning, de rijbewijs of paspoort aan en kun je zelf kijken met welke voorschriften van het bestemmingsplan te maken krijgt. De zogenaamde e-gemeente komt er echt aan. Ook aan ons wordt wel eens gevraagd waarom we niet meer gegevens op

internet zetten. Het antwoord zal duidelijk zijn: wij willen mensen nog altijd iets leren en bij elkaar brengen en niet gewoon iets laten overschrijven. Bovendien is het dan de vraag waarom je dan nog lid van de vereniging zou zijn! Op internet kan immers iedereen aan de gegevens komen of je moet een site gaan maken met wachtwoorden en noem maar op. Wij proberen mensen door de website juist uit te dagen om een bezoek aan ons te brengen. Daarom staan ook grote delen van de inventaris op internet. Niet alleen voor nieuwsgierigen, maar leden kunnen zo ook hun bezoek voorbereiden. Toch ben ik er van overtuigd, dat er altijd onderzoekers naar archieven en verenigingscentra zullen gaan. Het aantal documenten is zo gigantisch groot, dat ze nooit alleen maar via internet beschikbaar kunnen komen of helemaal gedigitaliseerd kunnen worden. Digitalisering heeft wel tot voordeel dat kwetsbare documenten gefotografeerd kunnen worden en digitaal ook in het archief beschikbaar kunnen zijn. Op dit moment merk je al dat je oudere documenten niet meer op een kopieerapparaat of scanner mag leggen. Je mag ze wel fotograferen. Onze vereniging blijft zich toeleggen op het verwerven van documenten, boeken en bestanden om onze leden zo goed mogelijk van dienst te kunnen zijn. Bovendien is onze collectie zo breed dat je vaak makkelijker bij ons terecht kunt en geen lange reis hoeft te maken. Steeds meer verenigingen brengen hun oude archief bij ons onder om te voorkomen dat het verloren gaat. Het instandhouden en uitbreiden van de wetenschappelijke bibliotheek blijft een kerntaak van de vereniging en onze stichting. Het enige wat je, je kunt afvragen is of we nog ooit iets aan de openstellingstijden moeten doen. Wanneer het bestuur op zaterdag geen vergadering of poetsactiviteiten heeft, is het op zaterdag nu al mogelijk om voor 13.00 uur aan de slag te gaan. Huub is er bijna altijd vroeg, bij Stef is het wat afhankelijk van werktijden en zelf ben ik ook meestal voor 12.00 uur aanwezig. Je kunt zo toch al snel een of twee uur extra werken. Op dit moment wordt binnen het studiecentrum onder aanvoering van Hub Dortants bijvoorbeeld druk gewerkt aan het compleet maken van de tijdschriften die de diverse mijnen in het verleden hebben gehad. Niet alleen een boeiende collectie voor het mijnverleden, maar de bladen hebben veel informatie die ook voor genealogen interessant is. Het gaat daarbij niet alleen om jubilea of foto's waar mensen op kunnen staan maar ook om gegevens van huwelijken, overlijdens en de geboorte van kinderen. Nagenoeg elke mijn hield dat perfect bij.

Onze samenwerking met de gemeente Landgraaf zal in de toekomst alleen maar intensiever worden. Zo vond onlangs door het Ministerie van OCW een zogenaamde Erfgoedinspectie op het gemeentehuis plaats. Ook wij waren daarbij betrokken. Ambtelijk heeft men al te kennen gegeven ook op dit punt enkele keren per jaar een structureel overleg te willen hebben over monumenten en archeologie. Het rapport van de inspecteurs met hun aanbevelingen voor het gemeente bestuur staat over circa 3 maanden op het internet. Ook springen we bij wanneer op het archief vragen worden gesteld, die men daar niet zo een twee drie weet te beantwoorden. Zo helpen we elkaar over en weer. Ik ben er van overtuigd, dat

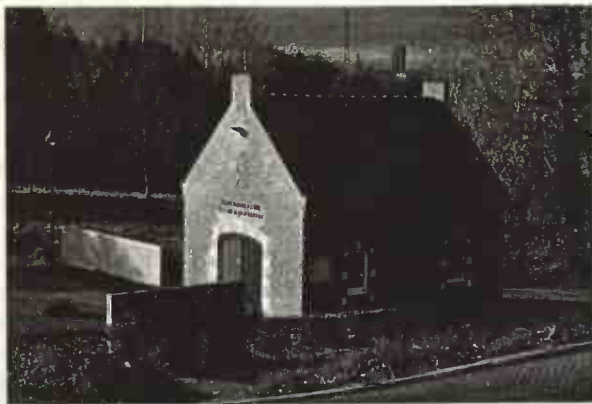
de vereniging ook in de komende 25 jaar een belangrijke plaats zal blijven innemen in de gemeenschap van Landgraaf. Het aantal leden is in de afgelopen jaren gestegen naar ongeveer 294. Wij zitten met spanning te wachten op het **driehonderdste** lid. Op het moment dat we deze mijlpaal bereiken zullen we daar zeker extra aandacht aan schenken en voor hem of haar hebben we natuurlijk een presentje.

Graag wens ik niet alleen iedereen een heel fijn onderzoeksjaar toe, maar ik wil alle leden en de vereniging feliciteren met dit prachtig jubileum waarbij ik heel graag mijn dank en waardering wil uitspreken aan de mensen van het allereerste uur die zich hebben ingespannen om te komen tot de oprichting van de vereniging. Daarnaast bedank ik al die mensen die zich in de afgelopen 25 jaar, ieder op zijn of haar eigen wijze heeft ingezet voor de vereniging. De vereniging heeft in de Landgraafse gemeenschap een niet meer weg te denken erkenning en positie verworven.

Op naar de volgende 25 jaar met nieuwe uitdagingen. Door gebruik te maken van nieuwe technieken en te anticiperen op de wensen en behoeften van leden en inwoners van Landgraaf zullen wij laten zien dat heemkunde niet stoffig is, maar een zeer boeiende manier is om ons verleden levend te houden.

Jo Schiffelers

Gezocht: Oude nummers O.N. post en Antraciet om onze collectie compleet te maken. Heeft u nog exemplaren en wilt u ze afstaan, wij zijn er u dankbaar voor. Ruilen tegen andere exemplaren is mogelijk.

Gedachtenis kapel Mijnwerkers Terwinselen

Uitnodiging voor het bijwonen van de ledenvergadering op dinsdag 24 april 2007 om 19.30 uur in de eigen verenigingsruimte An de Voeëgelsjtang.

S.v.p. tekenen presentielijst bij binnenkomst.

Agendapunten:

1. Opening door de voorzitter Jo Schiffelers en vaststellen agenda
2. Vaststellen verslag vorige ledenvergadering 13 april 2006
3. Mededelingen door het bestuur
4. Jaarverslag 2006 door de secretaris. Ter vaststelling
 - a. Rekening en verantwoording inkomsten en uitgaven 2006. Accorderen en verlenen decharge aan het bestuur. De penningmeester geeft toelichting op het in 2006 gevoerde financiële beleid.
 - b. Begroting 2007 door de penningmeester
 - c. Meerjarenbeleid, toegelicht door penningmeester.
6.
 - a. Verslag kascontrolecommissie
 - b. benoemen nieuw lid kascontrolecommissie
7.
 - a. Werkplan 2007 en planning activiteiten door de voorzitter.
 - b. Jubileumviering OCGL in 2007

Bestuursverkiezing

Aftredend zijn: Jo Schiffelers (voorzitter), Jo Erkens (penningmeester) en Mathieu Offermans

Zij hebben te kennen gegeven zich voor een nieuwe termijn herkiesbaar te stellen.

Eventuele tegenkandidaten kunnen tot 1 dag voor de vergadering worden gesteld bij de voorzitter.

Rondvraag

Sluiting.

Biografie Pater Humberto Jongen.

(Harrie Mulders)

Pater Huberto Jongen is in februari 100 jaar geworden. Op 16 januari hadden wij (Rob Hamers en Harrie Mulders, terwijl John Mulders de video opnamen verzorgde) een gesprek met hem op zijn verblijf in de Vroenhof te Valkenburg. Hier volgt in het kort zijn levensverhaal.

Beweeglijk en bewogen. Pater jongen werd op 22 februari 1907 geboren. Mijn vroegste herinnering is het tegendeel van bewegen. Die namiddag - ik was toen 4 jaar en op de bewaarschool in Schaesberg (Landgraaf)-zei de zuster: "Wie 't mooiste slaapt, krijgt een prijs." Die prijs kreeg ik! Fier, als een (ongekroonde) Ridder van de Orde van Oranje Nassau, ging ik naar huis.

De eerste roeping. Met 7 jaar, het was toen 1914, het uitbreken van de eerste wereldoorlog, begon ik na te denken over mijn later beroep. Uit de bus kwam pater of wielrenner!! Het bleef bij het eerste en in 1920 ging ik naar het Klein Seminarie van de Paters Montfortanen in Schimmert. In die tijd was er voor een seminarist van een kloostercongregatie buitenshuis weinig of geen plaats. Ik haalde mijn schade in bij mijn eerste benoeming, Maria Werken in Leuven (België). In 1934 begonnen we daar met een tijdschrift in het Nederlands over Maria devotie; en een jaar later met een uitgave in de Franse taal. Ik was redactiesecretaris van beide en propagandist. Dit laatste betekende met de fiets op de trein, uitstappen in een stadje, en in de omliggende dorpen "grazen" naar "ijve-raarsters" (zelatrices). Een zwaar werk, maar wel vruchtbaar. In 1947 hadden we een gezamenlijke oplage van 240.000 exemplaren. 1940, Tweede wereldoorlog, 10 mei was ik aan het preken in Sluizen, bij Tongeren. Een paar dagen daarna fietste ik naar het Bisdomein in Luik. Daar kreeg ik opdracht alle dekenaten in de provincie Limburg en Luik te bezoeken en aan de deken richtlijnen in verband met de bezetting te overhandigen. Het fort Battice was nog in actie. Maar blijkbaar waren de kanonschoten niet bedoeld voor mij! Kort daarna kreeg ik een voorstel van de Zusters Dochters der Wijsheid in Brussel. Veel zusters, die in het onderwijs stonden, waren naar het moederhuis in Frankrijk gevlucht. Om niet hun plaats te verliezen moesten ze zo vlug mogelijk naar België terug keren. Maar hoe ze te benaderen? Trein, bus, telefoon - fax en internet had nog niemand van gehoord - werkten in juli 1940 in Frankrijk niet. Alleen persoonlijk contact deed het. Of ik dat wilde? Ondertussen waren de zusters over heel Frankrijk verdeeld. Ik kreeg een lijstje met hun adres en 2 juli 1940 startte ik in Brussel. De reis leidde mij naar Parijs, St. Laurent-sur-Sèvre, La Rochelle, Bordeaux, Toulouse, Lourdes, Spaanse grens en terug. Alles non-stop. Na twee weken, 16 juli, was ik terug in Brussel. En op mijn basis in Leuven. Mission acomplie! Dertig keer kwam ik onder de bezetting clandestien naar Nederland. Een paar keer liep het mis. Maar - onverklaarbaar - tenslotte lieten de Duitsers

me weer lopen. Marchandise sans valeur! Ik schreef in Leuven een paar boeken: 'Rosa', 'O.L. Vrouw van Fatima', en een kleine biografie van Montfort. Deze laatste werd onlangs nog in het Spaans vertaald. Eind 1945 ging ik voor de eerste keer naar Fatima. Ik ben er nog 20 keer terug geweest. In 1946 startte vanuit Leuven de eerste internationale bedevaart daar naartoe.

Nieuwe uitzending. In 1948 kreeg ik bezoek van onze provinciaal, P. Theunissen. "Hoe gaat het?" Graag eens iets wat anders. "waar wil je naartoe?" "Zegt u het maar". Ik verwachtte Portugal, het werd Oostenrijk! Begin november 1948 kwam ik 's avonds laat aan in Villach, aan de Slowaakse grens. De deken haalde me af van het station. Ik werd Hauptstadtpfarrekaplan! Het jaar daarna ging ik naar Salzburg. En bleef daar 20 jaar. In 1949 kon ik de eerste Oostenrijkse Lourdesbedevaart na de oorlog organiseren. Ondertussen was ik begonnen met een Mariaal tijdschrift in het Duits voor Oostenrijk en alle landen met een Duits sprekende minderheid. Zo ontstonden filialen of secretariaten in Duitsland, België, Luxemburg, Frankrijk, Saar, Italië en Zwitserland. Gelukkig had ik met 50 jaar autorijden geleerd. Zodoende kon ik nu de schade van "medereiziger" herstellen door vaak met 160 km. de autobanen naar Nederland te "scheren". Tijdschrift en filialen bestaan nog altijd.

Op wereldreis. In 1954 begonnen we met bedevaarten naar het Heilig Land. Ik heb elf keer "meegedaan". Het Duitse tijdschrift "Im Dienst der Königin" bloeide met zijn meer dan 100.000 abonnees. Ik had er veel in over de missie geschreven. In die tijd verscheen een boek met wereldfaam: "Brasilien, Kontinent der Zukunft". Daar wilde ik graag mijn schouders onder zetten. In april reisde ik uit Le Havre met een grote passagiersboot, Pasteur, en 1100 passagiers voor een oriëntatiereis naar Rio de Janeiro. Ik herinner mij dat de machinist me op zekere dag naar zijn "operatiekamer" uitnodigde. Of ik niet even het stuurwiel wilde overnemen? Een leuk gevoel was het voor mij "Op de Atlantische Oceaan; "Ich Sjeeter Jong", een reus van schip verder loodsen! Mijn oversten hadden me naar Brazilië alleen laten gaan om daar ook met Mariaal Werk te beginnen. Maar een poging van mij mislukte. In 1968, ik was toen bijna 62 jaar, vertrok ik naar het land van mijn dromen voor de derde keer. Deze keer bereid tot alles! Ik begon als pastoor in een heel klein dorpje, Jurdim, Rinao, in een armenwijk van San Paulo. Daar was noch kerk, noch pastorie, noch school, noch water. Een paar jaar later was dat er allemaal. Plus een semi-artesische put naast de pastorie. Ik plaatste elf watertrogs zodat de moeders hier de was konden doen en de kinderen meebrengen. Ondertussen spoorde kardinaal Arens ons aan naar roepingen voor onze congregatie uit te zien. Goed, maar waar eventuele kandidaten onder brengen? De confraters vonden mijn huis het meeste geschikt. Maar dan was er voor mij geen plaats meer. Ik had geen enkel bezwaar, maar waar naartoe? Ik wilde in elk geval niet ver van de confraters. Ik overlegde met mijn bisschop van het bisdom daarnaast. Zijn antwoord: "U moogt niet alleen, u moet!" We zijn nu in 1978. Hier begint het meest interessante deel van mijn leven. Het werd tijd, ik ben onderhand goed zeventig! Mijn huishoudster van mijn

eerste parochie werd ernstig ziek. Tumor in het linker middenoor, door kruist een ader. Ik ging met haar naar een specialist. Nadat deze het resultaat van vorige onderzoeken had gelezen, stond zijn mening vast. Niets meer aan te doen! Dona Maria ging naar huis, kwam niet meer buiten, kon niet meer slapen. "Die vreselijke pijn". Ik heb me toen herinnerd aan de stichter van het Blauwe Leger in Amerika. Die zei: "Maria is een vrouw, je moet met Haar praten". Dat deed ik."Hoor eens, Lieve Vrouw, als gij uw naamgenote geneest zonder verdere dokter of medicijn, beschouw ik dat als een teken, dat Gij hier in Vila Rosina een heiligdom wenst met de titel Maagd der armen". Kort daarna was elk spoor van de ziekte verdwenen. Kort daarna in het zelfde dorp Vila Rosina na een normale bevalling werd de moeder onbeweeglijk. Zij verbleef in drie hospitalen. Niemand kon haar nog helpen. Iemand uit ons dorp bezocht de zieke en de zaal deed samen een novene tot O.L. Vrouw Maagd der armen (Banneux). De vijfde dag stond de verlamde op en ging rond de bedden, terwijl de zaalgenoten een bekend liedje zongen. De bisschop was blij met het idee van het heiligdom en gaf zijn zegen. Maar niet het geld! Nog in 1983 kon de nieuwe bedevaartskerk in Vila Rosina worden ingewijd. Ze trekt nog altijd – vooral elke maandag – veel mensen en talrijk zijn de gebedsverhoringen. Kardinaal Simones celebreerde er bij zijn bezoek aan Brazilië. Hij verklaarde later dat een van de hoogtepunten van zijn bezoek was geweest de H. Mis in dit heiligdom. In die tijd kwam ik eens terug van een maandelijks Maria conferentie in Rio de Janeiro. We kozen de prachtige weg langs de kust en bezochten de pastoor van Parati. Die vertelde dat hij de enige priester was in de stad. Tot zijn parochie behoorden ook nog een aantal gehuchten van vissers, alleen toegankelijk over het water. Zijn tijd reikte niet voor een bezoek aldaar. We namen afscheid, maar op de verdere reis zeg ik tegen mijn reisgenoot José: "Zouden wij die zielzorg van de arme gemeente er niet bijnemen?" Hij ging direct akkoord, de pastoor van Parati was in de wolken, we kochten een boot, huurden een stuurman-katechist en na twee uur varen legden we aan. Vrouwen en kinderen kwamen naar het strand, stom van verbazing en blijdschap. De mannen waren op zee. We zijn er vele malen terug geweest, telkens met meerderen., totdat Parati een kapelaan kreeg die ons werk overnam. Eigenlijk waren we blij, want het was toch altijd 5 uur rijden tot Parati. Parati was een avontuur! Het volgende avontuur was een gehucht in het N.O. van Brazilië, met name Passagem do Urucu, gemeente Paranatama, 200 km. beneden Recife, 2500 km van huis in Vila Rosina. Die streek is in Brazilië berucht voor de droogte. Zo heeft het van 1998 tot januari 2004 niet meer geregend. Het tragische is dat daar alleen maar kleine boeren wonen. Geen regen, geen oogst, geen geld! Hier geen fabriek, geen winkel, geen straat, geen dokter, geen apotheek. De mannelijke jeugd kijkt uit naar San Paulo om werk te vinden in barre omstandigheden. De parochiekerk ligt 2 uur gaans van bovengenoemd gehucht.

Nieuwe Heiligdommen. Ik bouwde er in 1993 (ik was toen 86 jaar) een kerk, die kort daarna werd ingezegend door Mgr. Postma, bisschop van het bisdom Garanhuns en een Nederlander. Geregeld komt er een pater Franciscan in de

kerk celebreren. Ik zelf ben er 26 keer geweest. Met een lijnbus San Paulo – Garanhuns. Telkens 45 uur heen en 45 uur terug. Dat kon, ik was pas rond de 90 jaar. Ook de hier gebouwde kerk is een bedevaartskerk, toegewijd aan O.L. Vrouw van Banneux. Tot vandaag bezoeken vele honderden mensen dit heilighdom. Bijna allen te voet, soms uren ver. Elke woensdagavond van het jaar. Gewoonlijk zonder priester, maar met een geloof dat mij deed zeggen: “Een bezoek bij deze mensen is een bad in hun geloof!” De buitengewone gebedsverhoringen zijn navenant! Hier woont een volk, van allen verlaten, behalve door God! Ik ben dus nogal beweeglijk geweest in mijn leven. En natuurlijk ook wel eens bewogen. Vooral herinner ik mij het bezoek bij Lucia, de zienster van Fatima, een maand jonger dan ik. Wat mij vooral trof was haar eenvoud en de vanzelfsprekendheid waarmee ze zich bewoog en sprak. Dat was in 1946. dan een audiëntie bij Paus Pius XII in 1954. Nooit vergeet ik de toon waarop hij “Dank u” zei bij het overhandigen van een boek met handtekeningen van duizenden lezers van ons Duits tijdschrift. Vervolgens bezoek aan het graf van Christus in de H. Grafkerk van Jeruzalem. Een dode die leeft en leven geeft aan alles wat leeft! Tenslotte de begrafenis van mijn jongste broer en de tranen van mijn vader. Jacob was de laatste van zijn drie jongens die het geslacht kon voortzetten. Twee had hij, eenvoudige mijnwerker, aan de Heer afgestaan als priester en kloosterling. Maar God vraagt alles van hem. Hij zal er vandaag geen spijt van hebben.

Terugblik en vooruitblik. Alles samen was ik in mijn leven dus nogal “beweeglijk”. Dat is mijn enige verdienste: ik liet mij bewegen! Als de drie met mijn hulp gestichte tijdschriften nog altijd leven, verschillende van mijn boeken nog worden gelezen, de gebouwde kerken zich nog altijd vullen, de putten in “het land van droogte” in Brazilië nog water schenken en vooral als veel mensen ook door mijn toedoen door hun geloof gelukkiger mensen zijn geworden, is dat helemaal niet te danken aan mijn beweeglijke, maar aan de grote “Beweger”, O.L. Heer: “Zonder mij kun je niets!” Ik ben hem dankbaar!

Intussen wordt het avond, levensavond, ook voor mij. Ik zing mijn laatste liedje, zoals die zwaan. Met dat liedje zwem ik naar de oever, die prachtige oever, waar elke dag een feest is: kinderen, zingend. Dansend voor hun Vader, die Zijn enige Zoon liet sterven, opdat het voor eeuwig Pasen en Feest kon zijn. Mijn laatste liedje is een opvang en vormingscentrum voor arbeidsloze jeugd. Patris (van de Vader) heet het project in Brazilië. Het gebouw is half klaar tientallen jongens en meisjes met diploma Middelbare school, maar zonder uitzicht op een baan, wachtend op weldoener en sponsor. Met hen wacht hen en onze Vader. Wie inlichtingen wil, mijn telefoonnummer is 043-6042770. Mijn adres: Pater Jongen, Putweg 1, 6301 KE Valkenburg. U wil u graag het rekeningnummer geven voor eventuele giften.

Een honderdjarig lid van de Vla. Als iemand mij vraagt: Hoe ben je zo oud geworden, moet ik zeggen, dat ik niets daarvoor bewust heb gedaan, integendeel! In de eerste jaren van mijn “beweeg” in Leuven was mijn leuze: Hoe eerder kapot – hoe – rapper bij God! Een andere uitleg. Zoals ik al zei, schreef ik in

1941 een boek over Rosa, een kind van 11 jaar, toen ze in West-Vlaanderen haar leven offerde voor dé familie. Ik stel me haar aankomst in de hemel voor als volgt: Rosa: "Het is wel kort geweest, o Heer" O.L. Heer: Maak je geen zorg mijn kind. Ik ga de jaren die jij te kort gekomen bent verdelen tussen je Mamma en Pater Jongen" Mama werd in 2004 100 jaar. En ik in 2007. Ben de oudste pater Montfortaan van de wereld! Zonder dat ik er iets voor deed! En wel de oudste van de VLA (Vereniging van Limburgse Auteurs) Mijn illustere dorpsgenoten, Frans en Emile Erens, mogen het mij vergeven.

Grafschrift: Zondagskind. Door God bemind. Het was mooi! Het wordt mooier! Te mooi om waar te zijn!

Naschrift: Pater Jongen werkt momenteel aan een boekwerkje met verhalen en gedichten in het dialect. Dit verschijnt eind februari, begin maart 2007.

Op mijn vraag: Of hij ook wel eens televisie keek, antwoordde hij: Voor televisie en radio heb ik geen tijd. Wel een fax, die ratelde tijdens ons bezoek! Moet veel lezen en schrijven. Elke morgen lees ik de krant, zodat ik op de hoogte blijf van de gebeurtenissen.

Tijdens dit gesprek heeft pater Jongen ons nog laten genieten van zijn zangkunst en gedichten, een gedicht, gemaakt bij de verbouwing van de kapel, de diensten vonden toen tijdelijk plaats in het mortuarium, volgt nu:

Mortuarium!

Ich goa altied geer 't Zondes

Noa de Aula

Noa de Mes van tieën oere

Die van ozze Euvesjte.

Wat wit deeë man

't toch sjoeën te zaage

Of ste wils of nit

Doa dreugste altied get va mit.

Noa zoeng Mes vult me zich

Kotter bej d'r hieëmel

Mé huuj woar 't angesj!

Noa d'r zeeëge zache get

Ich sjrok!

Widste watte zag?
 Heë zag: "dis weeëk
 Kander allemoal terech
 In 't mortuarium".

Han ich goad versjtsange?
 In 't mortuarium?
 En allemoal?

Ich wis waal dat deë gowe man
 Geet reze.
 Mé kan dat noe ing reë zieë
 Vuur te wunsche
 Dat in Vroenhof
 Ginne uverbliet?

Dat kan ich nit gleuve
 Dat ich d'r Euvestje ha begrieëpe
 Ich huur neemlich nit good
 "Jacobus, wat hatte eegeltich gezag?"

"Pater Jongen, uer hat vergeëte
 datte zag
 u kunt allemaal terecht in 't
 Mortuarium
 Vuur te beeëne!
 Vuur te beeëne!!

Uit de geschiedenis van de woonwijk Leenhof. Deel 3

(Verhalen opgetekend door Frans Houben, bewerkt en waar nodig aangevuld door Jo Schiffelers)

De Leender Choralen. (in gesprek met Piet Storms)

Tijdens een gesprek met Mia van den Broek – Bloem hadden we het over het zangkoor St. Caecilia en de Leender Choralen. Meer informatie kon ik krijgen bij Piet Storms, woonachtig op de Schaesbergerweg. Hij zou veel weten over dit beroemde koor. Ik heb een afspraak gemaakt en op een koude maandag in november 1999 ben ik samen met Piet aan tafel gaan zitten om naar zijn verhaal te luisteren. Ik was iets te vroeg, hij moest nog boven wat spullen halen over de Leender Choralen. Met wel 10 boeken vol met foto's, aantekeningen en aankondigingaffiches kwam hij de trap af. Piet heeft in dit koor meegezongen van 1942 tot 1946, toen brak zijn stem. Met veel pijn moest hij het koor vaarwel zeggen. Het was een geweldige tijd, "je voelde je net een kleine artiest." Het was als een soort koorts waar je mee besmet werd. Nu krijgt Piet het nog moeilijk als hij terug denkt aan die fijne tijd. Zingen is Piet zijn hele leven blijven doen. Hij was organist in het zangkoor van Leenhof St. Caecilia. Hij heeft een drukbezet leven en zeker nu voor de kerstdagen.

Terugkomend op de tijd met de Leender Choralen vertelt hij dat hij de oprichting heeft meegemaakt. Hun eerste optreden was in 1943 te Terwinselen. De recensies waren zeer lovend. Daarna werden ze overal gevraagd. Het koor bestond toen uit vijftien jongens. In het begin waren het alleen uitvoeringen in kerken en ziekenhuizen in de omgeving. De oorlog was hier debet aan. "Mijn grootste vriend en schoolkameraad Harrie Prieckaerts is tijdens een bombardement bij de kerk van Leenhof dood gebleven. Gelukkig moest ik van mijn vader huiswerk maken anders was ik ook dood gebleven. Harrie zat naast me in de klas op de Molenberg. Hij had een hele mooie stem sopraan."

Na de oorlog waren er optredens in België, Duitsland en Frankrijk. "Ik kan me nog goed herinneren, dat de moeders van de jongens een korte zwarte broek maakten van een oude broek van vader, kousen werd van oud ondergoed gemaakt", vertelt Piet. "Later werden we gesponsord door bedrijven en door de verkoop van foto's van ons koor. Hier werden uniformen voor gemaakt."

Pater Ogg. De grote motor achter dit beroemd koor was pater Hans Ogg. Pater Ogg is geboren in Maastricht, en heeft gestudeerd in Oirschot. Hij was zelf violist. Door het bisdom Roermond werd deze Monfortaan overgeplaatst naar het rectoraat Leenhof. Ook kreeg hij de opdracht mee om een jongenskoor op te richten. Dit koor werd door zijn manier van aanpak even beroemd als de Wiener Sängerknaben. Hij was een zeer gedreven rasmusicus en een voortreffelijk pedagoog. Goeie zangers werden op het laatst uit de gehele mijnstreek gehaald, wat wel een onenigheid met de een of andere pastoor of onderwijzer gaf. Er meldden zich soms wel honderd jongens aan. Deze jongens werden door Pater Ogg geselecteerd. Zij, die goed genoeg waren kwamen in een voorklasje waar ze gratis les kregen in muziek lezen, muziknoten schrijven, zingen en ademtechniek. Na één jaar werden uit deze klas zo'n vijftal jongens geselecteerd. Deze mochten dan in het koor zingen, vandaar ook dat het muzikaal niveau zo hoog was. Het mag wel duidelijk zijn, dat het voor deze kinderen een enorm voorrecht moet hebben betekend in dit koor te zingen. Overal werden ze bewonderd. Ook de vele buitenlandse concertreizen sprak in die tijd, waarin vakantie nog een grote luxe was, zeker tot de verbeelding. "Maria Linden was de pianiste van dit koor, woonachtig bij mij in de straat", vertelt Piet. Het koor werd op deze reizen door verschillende ouders begeleid. Iedereen had zo zijn taak. De een zorgde voor de financiering, de ander had de pillen tegen wagenziekte in beheer en weer een ander zorgde voor de uniformen.

In 1950 werd een concertreis georganiseerd naar Parijs om mee te doen aan het "Grand Festival de la radio-diffusion de Paris". Een soort Wereld Muziek Concours voor koren. 266 koren uit verschillende landen deden mee. In de afdeling jongenskoren werd door de Leender Choralen de eerste prijs behaald. In de erewedstrijd om de "Grand Prix" werd het koor derde. Naar aanleiding van deze prestatie werd het koor in 1951 uitgenodigd voor een concertreis van 14 dagen naar Frankrijk.

Overall gaf het koor concerten onder andere in Reims, Parijs, Grenoble, St. Chamond, St. Etienne, Lyon en Nancy. Het succes voor de Hollandse "Wiener Sängerknaben" was enorm.

Ook het uitgebreide repertoire van het koor met Nederlandse en buitenlandse volksliederen en zang van de 16^e tot de 20ste eeuw zal ongetwijfeld tot een succes hebben bijgedragen. Plotseling werd pater Ogg door het bisdom Roermond overgeplaatst naar het plaatsje Rheijdt bij Bonn in Duitsland. De grote drijfveer was weg en abrupt kwam een einde aan de beroemde Leender Choralen. Het

bisdom Roermond was het niet eens met de filosofie van pater Ogg. Deze wilde het koor op een nog hoger peil brengen. Ook wilde hij een kostschool stichten op de kasteelhoeve "Boerenslot" bij de kasteelruïne Schaesberg om zo de jongens te laten studeren en muzikaal beter op te leiden. Het bisdom verbood het koor ook een concertreis te maken naar Amerika. Verder vond men dat de Leender Choralen te weinig kerkelijke liederen zongen. Dit koor was voor die tijd te gedurfd bezig, dat was uitzonderlijk en de kerk was doorvoor te conservatief. De jongens vielen in een diep gat, lang zal dat invloed hebben gehad. Met het doornemen van de boeken en notities ben ik tot de conclusie gekomen dat dit koor erg bijzonder

moet zijn geweest. Jammer heb ik het nooit horen zingen. De vele boeken staan vol affiches en krantenknipsels over de concertreizen en optredens in diverse landen. Honderden moeten het geweest zijn. Op zaterdag 1 september 1984 was een grote reünie van de Leender Choralen. Een hereniging van de ongeveer 70 zangers, die als jongenssopranen en -alten in de 40er en begin 50er jaren in dit koor hebben gezongen. Initiatiefnemer van deze reünie was koordirigent Jo Käfer die zelf in het koor heeft gezongen en op jonge leeftijd sommige liederen gedirigeerd heeft. Samen met de gebroeders Thieu, Wim en Piet Storms en Hub Jongen heeft hij deze reünie georganiseerd. Samen met hun echtgenotes waren wel zestig oude koorknappen naar de Carmelhof in Leenhof gekomen. Ook werden in die tijd grammofoonplaten opgenomen. Toen deze via een band werden afgespeeld was het muisstil. Daarna gonsde het van herinneringen en kreten van erkenning. Vele hadden elkaar 30 jaar niet meer gezien. Meer dan de helft zingt nog actief in een zangkoor. Enkele zijn dirigent geworden. Het koud buffet later op de avond was geheel in sfeer uitgevoerd met titels van liederen en het embleem van de Leender Choralen.

Vanaf die tijd is het weer stil geworden rond de Leender Choralen, een koor met wereldfaam.

In de Katholieke Illustratie 9 december 1948 nummer 34 heeft een artikel gestaan over "Mijnwerkerskinderen zingen in de Leender Choralen"

"In de prachtige natuur van Zuid-Limburg, tussen de heuvels en dalen, uitlopers van de Ardennen. Daar waar de enorme steenberg en Mijnen liggen. Daar

waar de cokesovens vele malen per dag hun gloeiende massa's uitbraken te midden van fantastische stoomwolken. Daar waar de mannen met zwartomrande ogen, welke eigen zijn aan de mijnwerker. Daar woont een zangerig volk. In het hart van de mijnstreek is spreken al zingen.

Het is geen wonder dat de koorzang er op een hoog peil staat. Op de helft van de weg tussen Heerlen en Schaesberg staat een kleine kerk. De rectoraatskerk van Leenhof, toegewijd aan Onze Lieve Vrouw van de berg Carmel. In een mijnwerkerswoning tegenover de kerk, huist de rector en enige paters Monfortanen. In de kamer van pater Hans Ogg werd op 27 november 1943 s'middags de eerste repetitie gehouden. Het was volstrekt niet de bedoeling van pater Ogg de jongens zo maar 'n beetje aangenaam bezig te houden. Er stond hen een groter doel voor ogen. Hij wist dat muziek en zang veel invloed hebben op deze jongens. Hij wilde hun muzikale ontwikkeling bevorderen en hun kinderleven verrijken. Tijdens de oorlog hielden de Leender Choralen zich stil, repeteerden en zongen in kerken en ziekenhuizen in de omgeving. De grote ontplooiing kwam na de bevrijding van Zuid-Limburg. Bij dit eerste lustrum (1948) heeft het koor 85 concerten in binnen en buitenland achter de rug. Kardinaal van Roey heeft eens na een concert in België, alle jongens een hand gedrukt en bedankt voor de prachtige zang. Mgr. Giobbe, de Italiaanse pauselijke internuntius van Den Haag, prees de jongens met hun prestaties. Een Italiaan weet wat zingen betekend.

Gezongen hebben ze in Leuven, Brussel en Antwerpen, voor KRO en regionale zenders. Met Pasen en Kerstmis zongen ze in kampen van politieke delinquenten. Het ergste is wat de jongens en het koor kan overkomen is dat ze de "baard" in de keel krijgen. Dan is het zingen gedaan en moeten ze uit het koor. Om het koor op peil te houden heeft pater Ogg een opleidingsschool gesticht. Hier krijgen jongens van 8 jaar les in notenkennis, toonheffen en stemvorming. Alleen de beste krijgen kans bij het koor te komen. Op dit ogenblik bestaat deze uit 33 jongens en 12 heren. De Choralen hebben een uitgebreid repertoire, van oude en nieuwe volksliederen tot klassieke polyfonie. Op zijn eenvoudige kamer in de mijnwerkerswoning vertelde pater Ogg dat hij de zang op een nog hoger peil wil brengen. Nog strenger selecteren en uiteindelijk de jongens rekruteren uit de hele mijnstreek.

De Leenderkapel

(Schaesberg)

Activiteiten 2007

LET OP!! ENIGE DATA'S ZIJN GEWIJZIGD!!

Donderdag 12 april 19.30 uur Evacuatie Kerkrade, Huub Schetters

Dinsdag 24 April 19.30 uur Algemene Ledenvergadering

Donderdag 24 mei 19.30 uur Limburgse soldaten onder Napoleon, Jean Coenen

Donderdag ~~21~~²⁴ juni 19.30 uur Kueb va Heele, Hubert Haenen

Zondag 9 sept. Open Dag; Monumentendag

Zaterdag 22 sept Excursie Limbourg

Donderdag 11 okt 19.30 uur Samen naar de Gladiatoren, Sjef Born

Vrijdag 9 nov. 19.30 Verenigingsavond

Vrijdag 30 nov. 19.30 Presentatie Fotoboek

Donderdag 13 dec. 19.30 Geboare verteller

Paleografie op dinsdagen: 13 mrt, 10 april, 8 mei en 12 juni van 19.30 tot ± 21.00 uur.

8 september Feest in verband met 25 jaar Heemkundevereniging Landgraaf (O.C.G.L.) NOTEER IN UW AGENDA.

NADERE BERICHTEN VOLGEN NOG!!

Uw oude films op DVD zetten? Ja dat kan!!

Door John Mulders.tel. 0624753881

Bel voor een prijsopgave!!

Feesten uit de jaarkalender II

(Jo Schiffelers)

Palmzondag. Vroeger was Palmzondag een belangrijker feest dan nu. Er valt in het land nog maar weinig van te bespeuren. We kennen het zegenen nog van de palmtak en daar hebben we het in algemeen mee gehad. Vanaf de negende eeuw kenden we de palmprocessies in de steden. In die optocht werd de intocht in Jeruzalem nagebootst. In 1580 kwam aan deze processies een einde door de reformatie. In 1633 was er zelfs nog een verordening in Uitgeest waarin werd bepaald dat ouders een boete kregen wanneer hun kinderen met "palm of dergelijke groente" langs de wegen liepen. In die tijd werden wel palmpaasjes gemaakt. Uit afbeeldingen weten we dat het ging om een lange stok waaraan vlaggetjes, appels, eieren, buksakjes en broodhaantjes hingen. Het langs de huizen trekken van kinderen om eieren op te halen en was eigenlijk nog meer bekend onder de protestanten dan onder de katholieken. Zij zongen dan:

Palm, palm-pasen

Eikeorei (= "kyrie eleison")

Over ene zondag.

Dan hebben wij een ei.

Eén ei is geen ei

Twee ei is een half ei,

Drie ei is een Paasei!

Van echte vieringen is zeker in Limburg nog maar amper iets bewaard gebleven.

Pasen. Pasen kennen we met name als een kerkelijk feest. Het is het oudste christelijke feest. De vreemde datum: de zondag na de eerste genormaliseerde volle maan na het begin van de lente, aldus ten vroegste op 22 maart en ten laatste op 25 april, is vastgesteld tijdens het Concilie van Nicea in 325. De bedoeling hiervan was, dat het joodse paasfeest nooit samen mocht vallen met ons paasfeest. Van het wereldlijk paasfeest is weinig bekend. Het was met name een voorjaarsfeest. Nieuwe kleren werden bij voorkeur op paasdag aangetrokken. Het wisselen tussen de donkere en warmere winterkleding voor de dunne en kleurigere zomerkleding. De lange broek werd bij kinderen vervangen door de korte broek. Er werd extra vee geslacht. Met een paasos werd zeker in de steden eerst in optocht rondgetrokken om zo meer bestellingen te krijgen. Een typisch gerecht was natuurlijk het paasei. Het werd gekookt en gekleurd en daarna glimmend gemaakt. Huizen werden schoongemaakt en geschilderd. In de huidige tijd hebben vasten en Pasen veel ingeboet. Dit komt ook door de overvloed aan dingen die er nu is. De paashaas is in Duitsland pas sinds de zeventiende eeuw bekend. Paasvuren zijn in onze streken minder bekend. Toch groeit dit gebruik weer. In het verleden heeft de kerk geprobeerd

deze vuren te verbieden omdat ze overblijfsels zouden zijn van een heidens voorjaarsfeest. Tegenwoordig zien het gebruik van gedrukte paaswensen weer

toenemen. Het gekleurde ei en de vele chocolade varianten is nooit uit de mode geweest.

Oorsprong van de mei-denplanting Hoe oud de meifeesten zijn, valt eigenlijk niet te zeggen. In de tijd van de Germanen had iedere regio of streek van ons land zijn eigen meifeesten. De natuur hervond haar krachten, bomen liepen uit, bloemen en planten staken de kop boven de grond. De mensen die toen leefden waren meer met de natuur verbonden en afhankelijk dan de huidige moderne mens. De winter was voor hen een barre tijd van veel kou, veel ontberingen en weinig eten. Het voorjaar bracht nieuwe energie. De overwinning op de winter bracht veel populaire volksfeesten met zich mee. Dat begon al met het feest van de zonnewende op 21 december, wanneer de langste nacht voorbij was en kreeg een opwindend vervolg in het voorjaarsfeest bij uitstek: carnaval. Al in februari en maart werd de winter in sommige plaatsen als een oude man in de gedaante van pop soms onthoofd, soms in het water geworpen, maar meestal verbrand.

Er zijn tradities bekend van meivuren, pinkstervuren en dergelijke, maar het best bewaard gebleven zijn de gebruiken van de meikoning, de meikoningin en de meiboom. Bij het planten van die meiboom spelen begrippen als: herleven van de natuur, vreugde, herwonnen levenskracht en gezondheid, jeugd en vruchtbaarheid de hoofdrol. De meiboom is in de West-Europese wereld eeuwenlang in het volksleven het symbool van vruchtbaarheid en nieuw leven geweest.

De kerk in verzet. Natuurlijk konden de feestelijkheden, de uitgelatenheid, soms de vechtpartijen en het er mee gepaard gaande drankmisbruik, niet altijd door de beugel. De wereldlijke maar in het bijzonder de katholieke kerk zag met zorg de oude heidense gebruiken naar boven borrelen. Soms greep men in om de goede zeden te beschermen. Zo is ook het vieren van carnaval lange tijd verboden geweest door het gevaar dat men zich in een persoon van de andere kunne zou verkleeden, te veel zou drinken en een masker zou dragen waardoor allerlei remmingen zouden kunnen wegvallen. Al in 1224 verbood een zekere Johannes, aartsbisschop en pastoor te Aken het vieren van de Walburgisnacht op 1 mei. De geestelijke was ontstemd over het heidense gebruik en hij liet de grote meiden omhakken en hij gaf opdracht om de feestelijkheden te staken. Het zal duidelijk zijn dat dit verbod in Aken veel stof voor discussie en protest gaf. Het verbieden van feesten heeft zeker in veel meer plaatsen gespeeld. De katholieke overheid beschouwde de meiboomvieringen als een overblijfsel van heidense erediensten en afgoderij. Maar volgens het volksgeloof van de gewone man bracht het planten van een meiboom geluk en voorspoed en goed weer wat weer een goede oogst betekende. Soms werd een meiboompje geplant voor de deur van de heimelijke geliefde. In het streven naar kerstening van West Europa heeft de kerk er van alles aan gedaan om de vele heidense gebruiken en feesten af te schaffen, of ze te verchristelijken. Zo werd de geboorte van Jezus op de kalender op 25 december geplaatst als tegenhanger van de heidense zonnewendefeesten. Carnaval veranderde van een lentefeest in een feest dat de vasten inluidde. Het paasfeest was al vroeg het Christelijk feest van de wederopstanding en het wordt ge-

vierd in de lente. In de achttiende eeuw werd de meimaand door de kerk tot Mariamaand uitgeroepen: Maria werd de koningin van de mei. Zo ontstond in de meimaand het versieren van Mariabeelden en het bidden van de rozenkrans tijdens de maand mei. De oude Germaan vroeg vroeger aan zijn afgoden om gunsten zoals goed weer, een goede oogst en noem maar op. De katholieke kerk bracht de heiligen in het geweer. Zij gingen de functie van de afgoden overnemen en werden schutspatroom tegen ziekte, dood, slechte oogst en dergelijke. Voor bijna iedere ziekte verscheen een heilige in de kerk. Vroeger hing de boer een talisman in de stal die zijn vee moest beschermen tegen boze geesten en demonen. Later werd op Palmzondag een palmtakje gewijd om bij de koeien te hangen. De heilige Gerlachus is een voorbeeld van een schutspatroom voor vee. Het is nog maar enkele tientallen jaren geleden, dat wij als katholieken tijdens de drie Kruisdagen voor Hemelvaartsdag door de velden trokken en daar door middel van een litaniegebed en een rozenkrans om het hetzelfde vroegen waar de Germaanse voorouders om vroegen aan hun goden: vruchtbaarheid en een goede oogst.

De oude wegkruisen in onze provincie stonden vroeger op plaatsen waar eerder Germaanse offerstenen of altaren hadden gestaan. Al in de negen eeuw greep de kerk in en liet op de plaatsen van de offerstenen, wegkruisen plaatsen waar de reiziger dan een rustpauze kon houden voor onder andere gebed. Napoleon vaardigde weer een totaal verbod uit op de wegkruisen. De meeste wegkruisen die we nu kennen zijn daarom ook niet veel ouder dan 200 jaar.

Ondanks alle tegenwerking van bovenaf hebben veel eeuwenoude volksgebruiken van Germaanse oorsprong de eeuwen doorstaan. Misschien is alles wel eens een keer her en der verboden geweest om vervolgens na verloop van tijd weer op te bloeien. De tijden veranderen steeds en zo zien we ook dat de kerk zich lang niet altijd meer zo fel verzet tegen oude volksgebruiken. De moderne mens kan zelfs oude zeden en Christelijk geloof naast elkaar zien. Dan weer zien we de kerk weer wat nadrukkelijk anticiperen en soms weer wat meer afstand nemen. De oorspronkelijke betekenis van de meivieringen raakte in veel plaatsen op de achtergrond en verdween zelfs helemaal. In Zuid-Limburg leeft in een aantal plaatsen de traditie van het planten van de meiden en het uitroepen van een meipaar wel nog. Uit een pamflet weten we dat in Banholt in 1881 op de zaterdag voor Pinksteren een St. Gerlachus den werd geplant. In Noorbeek wordt op de zaterdag voor de 2^e zondag na Pasen de Brigida den geplaatst en in andere plaatsen is gewoon sprake van de meiden. In veel plaatsen vond de herinvoering van de meiden plaats aan het begin van de twintigste eeuw. Actieve meivieringen in Landgraaf vinden op dit moment nog plaats in de Groenstraat en in Abdissenbosch.

Luilak. Van dit feest is geen specifieke oorsprong aan te geven. Het is een heel algemeen feest, dat ook in ons land in diverse vormen voorkomt. Vroeg opstaan en zeker 's morgens niet als laatste komen was in het noorden van onze provincie een gebruik op de kortste dag van het jaar. Langslapers op 21 december wer-

den naar de heilige genoemd die dan herdacht werd. Wanneer je in Brabant op die dag te laat op school kwam, werd je paus Silvester genoemd en moest je trakteren. Het dauwtrappen op Hemelvaartsdag is ook een vorm van een luilakfeest. In de loop der jaren hebben zich bij dit volksgebruik natuurlijk wel veranderingen voorgedaan en vaak ten goede want het was niet altijd even prettig wat er werd gedaan. Vroeger werden bijvoorbeeld allerlei smerigheden aan de huideuren vastgebonden als dode katten en ratten. Zelfs een rottend speenvarken is bekend. Op een andere plaats werd een jongen helemaal overdekt met kleverige bloempjes en aan het eind van de dag gewoon in het water gegooid. Men kon zelfs op een kar worden gezet die een binnenvoering had van brandnetels. Op weer andere plaatsen werden zware buurtgevechten gehouden.

Pinksteren. Pinksteren werd al in de vierde eeuw gevierd. Pinksteren wordt gehouden op de vijftigste dag na Pasen. De vijftigste dag is in het Grieks pentèkostos en daaruit is de naam Pinksteren voortgekomen. Het Pinksterfeest was vooral in de middeleeuwen belangrijk. In de kerken werden toen duiven losgelaten, blaadjes van pioenrozen over de gelovigen gestrooid en op klaoenen geblazen. Later is het feest wat in verval geraakt. Oorspronkelijk was in de Heilige-Geestweek, die aan Pinksteren vooraf ging alle arbeid verboden. Vanaf 813 werd dat beperkt tot het begin van die week en in 1414 werden de eerste, de tweede en de derde pinksterdag nog als rustdagen aangemerkt. Hoewel we nu nog twee pinksterdagen kennen is alleen de eerste pinksterdag nog een verplichte rustdag. Doordat de kerk minder belang hechtte aan het feest, had dit natuurlijk ook gevolgen voor de wereldlijke viering. Ook die nam in intensiteit af. Pinksteren werd in feite een feest met de meest uiteenlopende activiteiten: schuttersfeesten, bedevaarten, kermissen, ringrijderijen, pinkstervuren etc. Ook werden in een aantal plaatsen met Pinksteren de meifeesten gehouden en werden de meipaartjes uitgeroepen.

Sun gemeente

Grote vreugde op het toenmalige gemeentehuis te Nieuwenhagen, toen bekend werd dat Schaesberg, Ubach over Worms en Nieuwenhagen als nieuwe zelfstandige gemeente verder konden gaan. De naam Landgraaf moest nog gekozen worden.

Op de foto van links naar rechts:

Staand: Dhr Heijink, J. Dautzenberg, H.Lamers, H.Jongen, J. Gulpers,
C. Bertram, Sjr. Beckers.

Zittend: A. Reumkens en P. Sporken.

ALGEMENE LEDENVERGADERING:
DINSDAG 24 APRIL
19.30 uur

Nieuw aanwinsten OCGL archief.

De meest interessante titels laten we even de revue passeren. Schroomt u niet om ze bij ons op te vragen.

EGELSER LUUJ DEEL 1 (1611-1811): Parochie, Pastoors, Parochianen, W. Noltens

Commentaar: goed verzorgde beschrijvingen van Parochianen op basis DTB-boeken

HOENSBROEK; EEN TERUGBLIK (MET FOTOS); Braad, Brassé, Borger

STATUTEN VAN OUDE ABDIJ ROLDUC 18e eeuw;

Fascimile en Duitse vertaling Anoniem

DVD JO VEK 70 jaar; LIEDJES

GRUSS AUS RIMBURG FILM 1954; Onbekend

FOTO-COLLECTIE HEIN RADE: SCHAESBERG, VERENIGINGEN, SPORT, DIVERSEN, KUNST.

HEERLERBAAN EN OMGEVING; J. Nelissen

Commentaar: Rijk geïllustreerd met uitgebreid beschrijving van Families, Straten en gebeurtenissen

FOTO-COLLECTIE HEIN RADE: SCHAESBERG, KERKLEVEN, FAMILIES, PERSONEN.

Commentaar: Heel breed assortiment van Gebouwen, Verenigingen, Straten uit het Schaesberg van weleer.

COMPLETE JAARGANGEN VAN MIJNTIJDSCRIFTEN: STEENKOOL; DE MIJN; LAURASCOPE

GIDDER DEËRKE ... EE PLEZEËRKE; GESIGNEERD; Paulssen, Groeneveld

Leuk dialectboek met CD-rom, platen heel geschikt voor onderwijsdoeleinden

VLAAMSE VERENIGING FAMILIEKUNDE CD 002 ANTWERPEN

25 KAMPIOENEN OVER LANDGRAAF

(oa. Gerda Bisschops, Lisa Bekkers, Sjeng Kremers, Jan Smeets), Interviews door Marjon Meijer in het kader van het 25 jaar bestaan van de gemeente Landgraaf is een verzameling markante figuren bijeengebracht in een boek.

Een mooi uitgegeven boek met 25 personen en foto's die afkomstig zijn of binding met Landgraaf hebben. Brede selectie door personen die prestaties leverde op cultureel, historisch, religieus en wetenschappelijk terrein. Bij 25 personen kan men natuurlijk al snel zeggen deze of gene ontbreekt. Toch is de selectie aardig. Zelf een bisschop komt er in voor wiens (moederlijke) wortels in Schaesberg liggen en wiens voorvader burgemeester was in Nieuwenhagen (Wiertz: "Maar daar kan ik niet dik over doen; want die was afgezet in de Franse Revolutie omdat hij valse passen uitdeelde"). Mooi is het portret van Lisa Bekkers die als we het hebben over 25 jaar Landgraaf duidelijk een hand heeft gehad in de vorming van de jeugd in Landgraaf via de Hobbyclub. Lisa: "De beste jaren waren de 70er jaren. Toen hadden we de meeste leden. Vroeger kregen we ook subsidies van de mijnen."

DVD INTERVIEW PATER JONGEN UIT SCHAESBERG, welke in 2007 100 jaar wordt; heeft vele jaren in Brazilië gewerkt.

25 JAAR STICHTING "EYGELSHOVEN DOOR DE EEUWEN HEEN"

door W. Handels, M. Kockelkorn en W. Noltens; Mooi boekwerk van 245 blz. met diverse onderwerpen o.a. Geschiedenis, religie, industrie en bevolking

DVD SUN Demonstratie 1978 SUN PLEIN EN DEN HAAG

De Voorjaarspoets

(uit de natuurgids 2006, bewerkt door Harrie Mulders)

Als de dagen gingen lengen kregen de huisvrouwen vroeger de kriebels om hun "nestje" schoon te maken. Waarschijnlijk kwam dit door een verhoogd gehalte aan 'adrenalineteen' hormoon van de bijnieren, in het bloed. Dit zet vogels en overige dieren aan, om in het voorjaar een nest te bouwen of plek te zoeken om er hun nakomelingen ter wereld te brengen. De mannetjes zorgden, in tegenstelling tot ons mensen nu, voor de prikkel van dit gebeuren. Daarom betwijfel ik of dit de drang van de voorjaarspoets nog is. Wij mensen kunnen door onze verbeterde leefomstandigheden het hele jaar voor erfgenamen zorgen. Misschien is het nog ons restgedrag van deze noodzaak. Statistieken laten ook niet zien dat er elk jaar, in het late najaar, een geboortegolf optreedt. Laten we eens kijken wat er zoal plaats had tijdens deze poetswoede!

Waarom wat het nodig: Laten we met het huis beginnen. Huizen waren vaak vochtig en slecht afgesloten. Dit zorgde ervoor dat het op veel plaatsen in huis klam was en er soms schimmels optraden vooral in de kelder en de schuur. Door kieren en gaten konden muizen, of zelfs ratten, makkelijk binnenkomen. De geur van hun urine was heel penetrant. Men bracht van straat en erf veel vuil aan de schoenen mee naar binnen. Straten waren meer vervuild en erven onverhard. Veegwagens bestonden nog niet. Af en toe kwam een gemeenteman met een duwkarretje, bezem en schop de paardenvijgen en het ergste vuil verwijderen. Dan binnen het huis. Hier veroorzaakten de kachels die gestookt werden met eikolen, "sjlam", hout en alles dat maar wilde branden, veel stof. Stofzuigers waren er nog niet. Alleen vegen verplaatste het stof maar. Walmende olielampen lieten roet neerslaan op muren, plafonds en meubels. Kookgeurtjes bleven lang hangen en trokken in gordijnen en kleren. Afzuigingen waren onbekend. Dan de persoonlijke hygiëne. Een keer per week je helemaal wassen in een teiltje en je kleren verschoenen, zorgden voor ongewenste geurtjes, maar ook vaak voor vlooien- en luizenplagen. De schoonmaakmiddelen waren erg primitief en minder effectief als nu. Vlooienvangen met de hand uit het beddengoed en handmatig een dos haren ontluisen waren onmogelijke karweitjes. Kortom, al deze dingen waren reden te meer om ééns per jaar de boel eens degelijk schoon te maken.

Wanneer vond het plaats: De tijd van de poets lag medio maart of april, maar in ieder geval vóór Pasen. Dan kocht men meestal nieuwe kleren en kon hiermee én met een schoon huis pronken voor bezoek, de burens en andere mensen die men ontmoette. Tijdens de schoonmaak werd er maar eenvoudig gekookt of helemaal niet. Men moest het doen met twee broodmaaltijden of als men geluk had, enkele dagen met een grote pan soep. Het huis stond minimaal een week volledig op zijn kop. De poets moest aaneensluitend gedaan worden, anders liep je het vuil weer naar het schoongemaakte deel en kon je opnieuw beginnen. Veel werd opgeruimd en verdween in de vuilnisbak of naar de vodenman. Mannen

en kinderen hadden een gruwelijke hekel aan dit gepoets. Ze moesten veel helpen met het zware sjouwwerk en allerlei klusjes doen. Toch zaten er ook prettige dingen aan vast. De eerste nacht weer tussen het schone en geluchte beddengoed en op een slaapkamer die rook naar zeep en boenwas, was heerlijk. Je sliep als een roos. Na afloop uitgeteld en heel prikkelbaar was moeder de vrouw. Zij was wel trots op haar werk maar had enkele dagen nodig om weer op verhaal te komen.

Wat deed men-zoal: Er werd op zolder begonnen en men zakte langzaam af in de kelder. De schuur en tuin werden als laatste onderhanden genomen. Moeder had oude kleren aan, een schort voor en rond haar haar een hoofddoek of blauw geblokte handdoek tegen het stof en vuil. De zolder werd flink opgeruimd en vloeren en balken met een sopje afgeschrobd. Het sopje werd gemaakt van groene zeep of van sunlightzeep. Deze laatste werd versnipperd en met een klopper opgelost in water. Ook vim, en schuurmiddel, werd veel gebruikt. Via de trap of ladder kwam men in de slaapkamers. Allereerst ging hier het beddengoed naar buiten, de zon en de frisse lucht in. Alles werd buiten goed uitgeklopt. Matrassen waren met verschillende materialen gevuld. Stro werd hiervoor in mijn tijd niet meer toegepast, maar wel nog kapok, veren en zeegras. De dekens waren van wol, de lakens van katoen of linnen. Op de matras lag nog een molton onderlegger en eronder een opgevuld juten onderkleed. De matras lag op houten latten of een spiraal van allemaal kleine aan elkaar verbonden veertjes. De spiralen lagen los in de bedombouw, waren loodzwaar, maar moesten er om schoon te maken, uitgetild worden. De houten vloeren waren ofwel donker geverfd, ofwel van balatum (zeil) voorzien. Er lagen voor het bed kleine bedmatjes op zodat je niet op de koude vloer stapte bij het opstaan. Het gladde balatum had als voordeel dat het makkelijker gezwabberd en gedweild kon worden. Het werd hierna ook nog glanzend geboend. De nachtkastjes en het bed kregen een flink sopje. Het linnengoed uit de kast werd gewassen en gestreken. Ook veel spul dat niet gebruikt was maar er al in lag. Op het eind van de dag werd het bed weer fris en met schone lakens opgemaakt. Het kon de slapers weer ontvangen. Nadat de slaapkamers klaar waren kon men afdalen naar de gelijkvloerse vertrekken. Van de trap ging de loper naar buiten en de koperen roeden kregen een poetsbeurt. Indien nodig werd de trap geverfd. In de gang gekomen werd de kokosloper geklopt en de tegelvloer geschrobd. Verder kwam men achtereenvolgens in de huiskamer, een voorkamertje, de keuken en de WC. Een badkamer was meestal nog niet aanwezig. Voor alle ruimtes gold: kokosmatten en kleden naar buiten en kloppen met de rotan mattenklopper op de klopstang of gewoon op de heg. Kokosmatten waren normaal een meter breed en werden van de rol af in de juiste lengtes gekocht. De rafelige uiteinden moesten met band omhoog worden. Alles wat aan de muur hing ging eraf en werd schoon gemaakt. Veelal bleek dan dat er ook nieuw behangen moest worden, het plafond gewit en enkele deuren en kozijnen geverfd. Het balatum op de vloer werd ook hier gedweild en geboend. De tegelvloeren geschrobd. Het houtwerk van tafel, stoelen en kasten

werd van een nieuw laagje boenwas voorzien. Deze was nog van échte bijenwas gemaakt. De hooggelegen hoeken werden met een ragebol van spinnenwebben ontdaan. Glas- en overgordijnen gingen van hun roe, werden gewassen en nadat de ramen gezeemd waren, weer opgehangen. Alle kasten werden uitgeruimd en van nieuw kastpapier voorzien. Koper en zilverwerk werd verzameld en kreeg een gezamenlijke poetsbeurt. Dit gebeurde op een oude krant om het tafelkleed niet vuil te maken. Het glas- en eetservies werd met sodawater weer glanzend gemaakt. De pannen werden extra geschuurd. De WC en het hokje waarin hij stond ontsmette men met chloorwater. De kelder werd uitgemest, geveegd en met water gedweild. Dan ging het naar buiten naar de schuur. Hij was meestal los van het huis gebouwd. Alles ging eruit, hij werd schoongemaakt en men selecteerde wat er weer in mocht. Het buitenhuis van het huis werd geschilderd of men probeerde dit gedaan te krijgen van de huurbaas. Tenslotte kreeg de tuin, of liever tuintje, een opknapbeurt. Onkruid werd gewied, paden en stoepen geveegd en met het afvalwater geschrobd. Men plantte voorjaarsbloemen erin. De tuinbank werd opgekalefaterd. Dan was het eindelijk zover dat ook de werkers een goede wasbeurt kregen. Men kon voldaan achteroverleunen na gedane arbeid.

Nabeschouwing: In onze huidige tijd is de voorjaarspoets nagenoeg overbodig geworden. Onze tegenwoordige huizen zijn zo gebouwd dat ze goed afsluiten en ongedierte moeilijk binnen kan komen. Het vochtgehalte en de temperatuur binnen, worden veelal geregeld met een centrale verwarming of airco. Een keer per week of per veertien dagen komt een veegwagen de straten schoon maken en alle erven zijn verhard. De kolenkachels zijn allang de deur uit gewerkt en vervangen door centrale verwarming. Het stof dat nog overblijft wordt opgeruimd door de modernste stofzuigers. Voor kookgeurtjes hebben we afzuigkappen gekregen. Ook onze eigen hygiëne is stukken vooruit gegaan met een douche of bad en perfecte wasmachines en drogers. Verder hebben we allerlei goede bestrijdingsmiddelen om insectenplagen af te weren. Alles bij elkaar hebben we het, wat betreft het schoonmaken, heel wat beter gekregen. Trouwens, veel vrouwen werken buitenshuis en besteden de schoonmaak van het huis (wat er nog van over blijft) wekelijks uit aan een hulp.

Enige spreekwoorden en gezegdes: *Nieuwe bezems vegen schoon.* (Nieuwe personeelsleden doen doorgaans goed hun best). *Ieder moet zijn eigen stoep vegen.* (Iedereen moet zorgen dat zijn zaken in orde zijn). *Zij zijn met één sop overgoten.* (Zij zijn allebei even slecht). *Zij deelt de lakens uit.* (Zij speelt altijd de baas). *Het vuil gaat voor de bezem uit.* *Schoon schip maken.* *Dat glanst als een spiegel.* *Dat heeft al lang geen zeep meer gezien.* *Iemand het stof uit de kleren kloppen.* (Iemand een standje geven). *Hij heeft een kop als een ragebol.* *Met de vliegende bezem erdoor gaan.* *Iets een grote beurt geven.* *Ergens de bezem doorhalen.* (Een flinke schoonmaakbeurt houden). *Dit is oud vuil.* (oud nieuws). *Iemand met vuil gooien.* (Iemand belasteren). *Hij ligt voor oud vuil.* (Niemand

kijkt nog naar hem om). *Een kind kan de was doen.* (Dat is heel eenvoudig). *Men moet niet de vuile was buiten hangen.* (Men moet nooit kwaad spreken over zijn eigen familie). *Hij gaat tekeer als een bosje vlooien.* (Hij is zeer opvliegend van aard). *Op zachte bedden slaapt men het hardst.* (Rijke mensen hebben veel zorgen). *Menigeeen maakt het bed klaar voor een ander en komt zelf op het stro te liggen.* (Een opvolger gelukt veeltijds het streven, waarbij de voorgangers te gronde zijn gegaan).. *Hij heeft zich het stof van de voeten geschud.* (Hij is vertrokken omdat hij niet welkom is). *Hij wast zijn vuile lakens zelf.* (De fouten die hij heeft gemaakt herstelt hij zelf). *Zij liggen onder één deken.* (Zij spannen samen). *Hij zit slecht in de lakens.* (Het gaat hem financieel gezien niet goed). *Dat spat uit elkaar als een zeepbel.* (Dat lijkt erg mooi, maar het duurt maar heel kort). *Zijn mond met zeep moeten spoelen.* (Zich moeten verontschuldigen voor wat men gezegd heeft). *Voor iemand door het stof kruipen.* (Zich zeer onderdanig gedragen). *Iemand uitbezemen.* (Iemand een uitbrander geven). *Die eerst een bezem was, wordt daarna een schrobber.* (Het mooie en het nieuwe gaan eraf). *Over de bezem getrouwd zijn.* (Ongetrouwd samenwonen). *Hongerige luizen bijten scherp.* (Iemand die in nood zit, kan zeer agressief zijn).

25 Jaar Heemkunde LANDGRAAF (O.C.G.L. 1982-2007).

De periode Ringens

Wiel Ringens krijgt bij zijn afscheid bloemen van mevr. M. Nederpel. Hij is dan al ernstig ziek.

"Laten we de schande van landgraaf wegnemen en zorgen dat dat museum er komt."

Met Ir. Wiel Ringens krijgt het genootschap een invloedrijke en energieke voorzitter. Hij is directeur van het Eijkhagencollege naar geniet in Landgraaf vooral bekendheid door zijn rol als drijvende kracht achter het gevecht voor Landgraaf als zelfstandige gemeente. In het genootschap is hij een van de leden van het eerste uur en hoorde hij tot het voorlopig bestuur dat de statuten heeft voorbereid. Hierom geldt hij als een van de oprichters. Hij bood het genootschap herhaaldelijk onderdak voor zijn grotere

vergaderingen. Bij de restauratie van de kruiswegstaties heeft hij een cruciale rol gespeeld. Op 6 april 1989 wordt hij met algemene stemmen tot voorzitter gekozen. Voor de rest komen er geen nieuwe bestuursleden. Wel zal er gezocht moeten worden naar een andere secretaris omdat O. Kuyl gemeld heeft dat hij wil terugtreden.

Het OCGL is er niet voor de sjiek van Landgraaf

Wiel Ringens presenteert zich als een van de oprichters van het genootschap en maakt duidelijk dat hij wil aansluiten bij intenties die zijn uitgesproken in de eerste vergadering van 14 oktober 1982:

Voor het O.C.G.L. ben ik niet onbekend. In november 1982 hoorde ik immers tot de oprichters.

Ik herinner me die bijeenkomst nog goed, die in het Eijkhagencollege plaatsvond onder het toezicht van Notaris van der Putte.

De gemeentelijke herindeling van Zuid-Limburg had net zijn beslag gekregen en velen vonden het wenselijk dat in 't nieuwe Landgraaf een heemkundevereniging opgericht zou worden. Niet omdat dit sjiek zou staan, maar omdat in Landgraaf veel aanwezig was dat behouden moest blijven. Neem de talrijke archeologische overblijfselen die in onze gemeente gevonden zijn. Waar zijn deze gebleven? Velen van ons weten nauwelijks meer dat in onze gemeente heel veel is gevonden. Dat werd echte allemaal naar musea op talrijke plaatsen in Nederland gebracht, vooral naar Leiden, Maastricht en Heerlen, zodat onze eigen mensen ze nauwelijks meer te zien krijgen. Maar ook nu wordt in onze contreien van alles gevonden. En wat is er bekend van de vroegere inwoners van deze streek? Daarbij vraag ik niet alleen aandacht voor mensen die duizenden jaren geleden hier woonden, maar evenzo voor de bewoners die in de Franse tijd hier woonden of recent werkten in de kolenmijnen. Wie kan me iets vertellen over 't kramerslatijn van Nieuwenhagen? Bij naspeuringen om een geschikte lokaliteit te vinden voor het Genootschap, stuitte ik op de oude Nieuwenhaagse molen in de Gatestraat. Praat je met oudere Nieuwenhagers dan hoor je dat ze daar vroeger gespeeld hebben en de molen nog hebben zien werken. Is daar al eens iets over gepubliceerd? Is 't alleen een mechanische molen geweest of stond de molen er al eerder? Aan de Hoofdstraat van Schaesberg lag het Ringenshuisje, waar later de familie Lutgens woonde. Wat is hiervan bekend? Hoever komt de genealogische sectie terug in de historie? Gaat het verder terug dan tot hen die hier in de Franse tijd (1800) woonden? Dat waren vragen, die we bij de oprichting ook al hadden. Intussen is al heel wat bestudeerd door een groot aantal actieve leden. Lees maar de talrijke bulletins en vooral de prachtige jaarboeken, die sindsdien zijn verschenen. Toch zal er nog veel moeten gebeuren. Steeds weer ontdekken onze leden nieuwe dingen. Deelnemen aan het werk van onze vereniging is dan ook een geweldige hobby. Toen me gevraagd werd van dat Genootschap voorzitter te worden, heb ik dat dan ook volgaarne gedaan. Ik zal mijn best doen. Ik zal nog wel vaker van me laten horen.

Bulletin, jaargang 5 juni 1989 pg 86-87

Het museum staat weer volop in de aandacht. De voorzitter is al op zoek. Verder lijkt de aandacht van de nieuwe voorzitter uit naar de typisch Landgraafse heemkunde.

Hij profileert zich overigens nog niet als een doorgewinterde heemkundige, gezien zijn opmerkingen over het Ringens huisje.

En nu wordt het tijd dat het eigen museum er komt.

In september 1989 meldt de voorzitter dat Landgraaf niet langer zonder museum kan, als het tenminste wil meetellen:

Een gemeente met 40.000 inwoners schiet wel erg tekort als er geen gebouw is waar voorwerpen, die van historisch of esthetisch belang zijn, bewaard blijven. Ook het OCGL zoekt een gebouw, waar allerlei activiteiten tot ontplooiing kunnen komen. Trouwens, vrijwel

elke gemeente die zich respecteert heeft zo'n gebouw. In Limburg bezitten we 45 musea, verdeeld over 30 gemeenten. Landgraaf ontbreekt. We zijn naarstig op zoek naar een gebouw en we hebben een aantal gebouwen op het oog. We krijgen veel medewerking van 't gemeentebestuur, zodat we goede hoop hebben dat we in 1990 beschikken over een eigen gebouw resp. historisch centrum.

Bulletin, jaargang 5 september 1989 pg 111-112

Dat het het bestuur ernst is blijkt uit het feit dat men alvast een fonds gaat vormen om de exploitatie te kunnen financieren. Ook moet het aantal leden (nu 130) groter worden. In oktober ontvangt het voltallig gemeentebestuur namens het Gerootschap een "Pleidooi voor een museum Landgraaf".

Hierin benadrukt onze Vereniging dat een gemeente van de grootte van Landgraaf zich moet schamen dat er geen plaats, waar de schatten uit het verleden bewaard worden. Aangetoond wordt dat er in Landgraaf nog veel bewaard is gebleven, dat de moeite waard is om tentoongesteld te worden. Er is in het verleden in Landgraaf veel verloren gegaan het geen veroorzaakt is doordat er geen behoorlijke ruimte was waar waardevolle voorwerpen opgeborgen konden worden.

Bulletin, jaargang 5 december 1989 pg 118

Er worden vurige kolen gestapeld op de hoofden der gemeentebestuurders. En om het nog warmer te maken wijst de schrijver twee zeer geschikte gebouwen aan die nu al vrij zijn of binnenkort vrij zullen komen, namelijk de molen van Frösch in de Gatestraat en het gebouw van de MAVO Lichtenberg aan de Baronstraat. Het woord is nu aan het gemeentebestuur. MAVO Lichtenberg lijkt het aantrekkelijkst. In het voorjaar van 1990 trekt een delegatie van het genootschap naar wethouder Gybels en de directeur van de MAVO, Cremers, om voor toewijzing van dit gebouw te pleiten. Dit zal echter nogal wat voeten in de aarde hebben, maar dat belet het bestuur niet om erop aan te dringen het gebouw per 1 augustus beschikbaar te stellen. De verwachtingen zijn hoog. Dus is de teleurstelling hevig als blijkt dat er zich een andere bewoner heeft aangemeld: *Er heeft zich namelijk een nieuwe gegadigde aangemeld voor dit gebouw, t.w. het Studie- en Adviescentrum uit Heerlen. Deze zitten nu al in de avonduren in dit ge-*

bouw, met een school voor volwassenenonderwijs. Met de steun van de Stichting Welzijn Landgraaf die daar ook een plaats willen hebben, bewerkten zij de gemeente, die van plan is daaraan toe te geven. U begrijpt dat wij helemaal niet gelukkig zijn met deze ontwikkeling. We hebben het gemeentebestuur erop gewezen dat dan de laatste kans verdwijnt om in een bestaand gebouw in het centrum van landgraaf een museum te vestigen. (...) Staat men nu het gebouw aan de Baronstraat af, dan zal men over enkele jaren gaan praten over nieuwbouw en dat kost veel meer. DAT NOEMT MEN KORTZICHTIG (..) Voor kortdurend financieel gewin, verkoopt de gemeente nu de krenten uit de pap. We herhalen, DAT IS KORTZICHTIG. We hopen dat het gemeentebestuur op zijn schreden terugkeert. Het laatste woord in deze is aan de gemeenteraad. De leden van deze Raad zullen nu duidelijk moeten uitspreken of landgraaf een museum wil. Als zij besluiten het gebouw Lichtenberg aan de Avondschool af te staan, dan verwacht onze vereniging dat de gemeente zal zorgen voor huisvesting van het OCGL. Dat hebben ze bij herhaling beloofd.

Bulletin Jaargang 6, juni 1990 pg 153

De druiven zijn zuur. Wat moet je met zulk kortzichtig bestuur? Juist, ja: nieuwe mogelijkheden zoeken. Het oog valt op Wijkcentrum de Kleikoel. Hier kan wel geen museum opbouwen, maar het is in elk geval een onderdak voor het genootschap en je kunt er spullen opslaan die je straks in het museum wilt tentoonstellen. Er wordt onderhandeld met de Stichting Welzijn Landgraaf. Trouwens: misschien kunnen we een mobiel museum maken met tentoonstellingen die we op meerdere plaatsen in de gemeente gaan opstellen. In maart 1992 wordt er opnieuw onderhandeld met de gemeente. De verwachting is dat de Raad positief zal beslissen over de stichting van een klein museum:

Dat is bijzonder verheugend. In ons pleidooi voor een museum in landgraaf hebben we erop gewezen dat de meeste gemeenten in Limburg een museum hebben. In de meeste gevallen wordt dat in stand gehouden door de gemeente zelf. Bij ons gaat het iets anders.

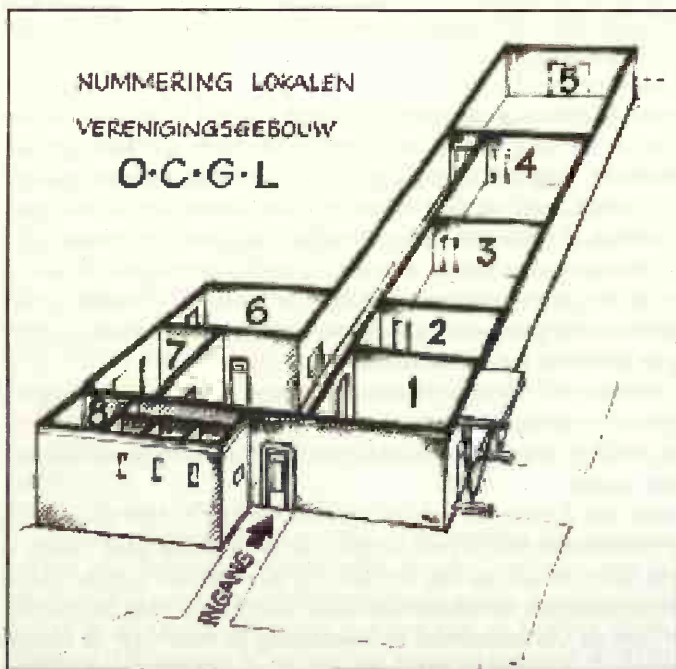
De financiële positie van Landgraaf schijnt bijzonder slecht te zijn. Hoe slecht weet ik niet, maar raadsleden hebben me verteld, dat er absoluut geen ruimte is voor investeringen. Daar zullen we ons dit jaar bij moeten neerleggen. Het is immers niet zo dat de gemeente helemaal niets doet. Ze zijn van plan de voormalige kleuterschool aan de Curacaostraat in Schaesberg in huur over te dragen aan ons Genootschap. Dat is een in goede staat van onderhoud verkerend gebouw, bestaande uit 4 klaslokalen en een klein vergaderlokaal.

Bulletin, jaargang 7 maart 1991 pg 1

Om de kosten van huur, onderhoud, verwarming en verlichting te kunnen betalen ontvangt het genootschap van de gemeente een subsidie van fl. 10.000,-. Het bestuur denkt dat de feitelijke kosten fl. 15.000 zullen bedragen. Desondanks zullen we ja tegen de gemeente moeten zeggen, want wij vinden dat ter een museum in Landgraaf moet komen. We gaan ons best doen. Dat betekent op de eerste plaats een heel erg zuinig gebruik van het gebouw. Bovendien heeft de

gemeente toegezegd dat we het eerste jaar, in 1991, geen huur hoeven te betalen en ook hebben veel raadsleden toegezegd de mogelijkheden voor 1992 nog eens goed te onderzoeken. Een oplossing zou dan bv. gevonden kunnen worden in een verhoging van de jaarlijkse subsidie. Zulke gedachten wijzen erop dat de gemeente met ons wil meedenken. De Wethouder van Cultuur verklaarde dat hij ook zou zorgen voor het aantrekken van fondsen. Die zijn hard nodig, want er is nog meer nodig. We trekken immers in een leeg en van binnen ongeverfd gebouw. Dat moet helemaal ingericht worden met stoelen, tafels, kasten, vitrines, rekken, in totaal voor fl. 60.000,- Het zal dan ook een heel zware opgave worden in Landgraaf een museum te realiseren. We zullen moeten wachten op betere tijden. Voorlopig is hoofdzak dat we een museumpje hebben.

Bulletin, jaargang 7 maart 1991 pg 2

In de eerste opzet werden de ruimtes 2, 3, 4 en 5 bestemd voor de bibliotheek en het museum, ruimte 1 was voor de secties en het bestuur, ruimte 6 was voor Archeologie en 7 diende als keuken. Later werden 2, 4 en 5 bestemd voor archief en

werkplaats/studiezaal. De museumspullen stonden overal verspreid in het gebouw opgesteld.

Het klinkt allemaal weinig enthousiaste en een beetje tobberig. Het lijkt of men een lepel levertraan heeft gekregen met een lekker snoepje erachter. Het is even wennen. Maar, men heeft eindelijk een eigen gebouw. Er wordt enthousiast begonnen met de inrichting. Eerst pakt men het museumdeel aan: een lokaal wordt helemaal bestemd voor het bruikleen Robberts: een complete zadelmakerswerkplaats met werktuigen en al, ene winkelinterieur, en het opgezette paard. In de beide andere lokalen staan 35 vitrines (ten dele staan, ten dele liggend) die door aannemer Jongen geschonken zijn en waarvoor glazenier van Ooijen het glas zal leveren.

En dan moeten we deze vitrines gaan vullen. Waarmee? Ik moet bekennen dat ik dat nog niet weet. Toch maakt het bestuur zich hiervoor niet al te veel zorg. Van allerlei kanten komen er suggesties en ook komen er mensen uit Landgraaf met aanbiedingen van mooie collecties. ...We moeten ons niet laten opjagen. Eerst moeten we vitrines, kasten, tafels, wandborden klaar hebben en dan gaan we deze vullen. Keulen en Aken zijn ook niet op één dag gebouwd. Sectiekamer, bibliotheek en bestuurskamer/keuken zijn nu redelijk ingericht, zodat er naar hartelust vergaderd kan worden. De sectie genealogie moet haar bezittingen nog overbrengen en ook de werkplaats voor de sectie archeologie is nog niet klaar. De bibliotheek raakt al aardig vol en gesproken zal nu moeten worden over het beheer ervan. Daar zal een computer aan te pasmoeten komen ...Intussen hebben we op 3 september j.l. met een groot aantal leden vergaderd over de toekomst van ons museum. Er kwamen allerlei suggesties. Maar ook werd de vraag gesteld waar de talloze vondsten zijn gebleven die in onze streek zijn gedaan. Besloten werd deze vraag door te geleiden naar de gemeente Landgraaf, de musea 'de Thermen' en 'Bondefanten en de Rijksarcheologische dienst in Maastricht en Amersfoort.

Bulletin, jaargang 7, september 1991 pg 34

Nu is er toch nog echt enthousiasme. De ondernemingslust blijkt groot. En wat een prachtige gedachte: als we alvast vitrines, kasten, tafels en wandborden hebben, raken ze vanzelf gevuld. Overigens maakt men zich bij de leden allereerst druk over de feitelijke ingebruikname van het gebouw, getuige het verslag van Elly Janssen:

't Reen make van òs heemkunde-heem.

Van alle zieë koame ze; d'r inne te voot, d'r angere ôp d'r fi ets en de mieëtste, (we ken 't ôchangesj in dis tied) mit d'r auto.

Maar allenuij houwe ee dink vuer ooge ...Die boeht moeët reen! 't How ôch gik-kerinne inne emmer, sjpôns, zeemleer en sjroebloemel beij zich. Doe oeët 't sjpèl beginne. Mevrouw Nederpel woar d'r poetsbaas; die verdelet 't werken keek of aal gôd gedoa woeëd. Doa koam ôch nog inne groeëte Hollender (KuyL) mit ee lümmelke va tieën beij tieën (centimeter) iggen heng en wool doomit 't ganse gebow oongerhengs neume. De vinstere woeëte f ink gewesje. Dat moch ôch waal, want doa koeëtste nit mieë durch hin kieke, zoeë verzowt woare die. Dat woar 't werk vuer de vrouwlui. De manslui

sjroebete de ead, alsof ze 't allezeleave gedoa houwe. 't Deed mich leed, dat ich ginne foto-apparaat beij mich houw; doa houw ich geër ing foto van gekniepsjt en die noa hön vrouwhuu gesjikt ... Dan moeëte ze heem ôch goa poetse; dat gef ich uuch ôp ee brijfke. Ich gông ee lokaal erin, woa 't muzeum kunt. Doa versjrek ich mich toch vur inne ouwe ôpgesjtôpde hönk ... Tenminste, doa moeët hea vur durchgoa. 't How ôch wal get voet van ee küsjke. Mar 't zal zieëker wal ee leef deer zieë gewea; angesj houwe ze 'm nit zoeë good bewaart.

De vitrinekasten zijn nog leeg. Maar: "Eerst moeten we vitrines hebben, dan gaan we deze vullen."

Um ellefoeër how mevrouw Ringens d'r kaffie veadig. Doe woeët ôch ins gekie-eke, wie wiet dat v'r woare ... en wat v'r nog nuij moeëte. En dat woar nog gans veuel. Dus mar wer wieër mit d'r kroam. Aaf en tow hoeëtste inne sjreij.. Wea hat miene sjroebloemel?? of, woa is miene emmer noe wir geblieëve!! Ja, doe moeëts aal vasthaote; ze klauwe dich 't gesjieër ônger de heng oeht. D'r Wiel Beckesj zoog oeht wie Hendrik-Jan-de-Tuinman. Doarum moch hea ôch de vinstere va boehte wesje. En wenste kôt beij 'm in de buurt koams kroogste inne ve-ag mit. Noa ee paar sjtônd mit zieëvetieën maan fl ink aapakke, woar 't gebow blietse-blank. 't Is te hoape dat 't beijgehaote wead. Wat mich betruf, kenne v'r dri trekke.

Bulletin, jaargang 7 sept. 1991 pag. 46

In december wordt er een museumcommissie ingesteld. Leden zijn: Wiel Beckers, Onno Kuyl, Chris erbunt en Hein Rade. Men hoopt spoedig een eerste tentoonstelling te kunnen houden. Er is contact geweest met de provinciale archeoloog, de heer Stoepker, die medewerking heeft toegezegd. Een prachtig resultaat van een intensieve actie die zonder Wiel Ringens nooit dit effect gehad zou hebben. Hij heeft aan de actie de juiste doelstelling en dynamiek gegeven. Hij wist hard en duidelijk te spelen zonder de goede verhoudingen met het gemeentebestuur te vertroebelen. Hij kan dan ook schrijven bij de aankondiging van de jaarvergadering van 17 maart 1991:

We maken dan de balans op van een bewogen jaar, waarin het eindelijk gelukt is een eigen home te verwerven. Dat is vooral te danken aan de actieve medewerking van het gemeentebestuur. Ik heb me in vorige bulletins wel eens kritisch uitgelaten over de gemeente, maar ik moet nu ruiterlijk toegeven dat wethouder Gybels en de heer John Frischen ons op een fantastische manier gesteund hebben. B&W en de gemeenteraadsleden hebben deze steun verzilverd door het O.C.G.L. een voldoende grote subsidie te geven. Hartelijk dank.
Bulletin, jaargang 2 december 1991pg 51.

Wat het bestuur in deze periode verder nog deed

De acties voor het verkrijgen van een museumgebouw en een onderdak voor het OCGL kosten veel tijd. Maar er blijft toch ruimte voor coördinerende taken en overkoepelende activiteiten. Er is aandacht voor ledenwerving. In het eerste jaar van de periode groeit het aantal leden naar 150. Tegen eind 1991, als het eigen gebouw er staat aan te komen, wordt een nieuwe actie aangekondigd. De voorzitter spoort de leden aan elk een nieuw lid te werven; zelf belooft hij voor 1992 25 nieuwe leden binnen te brengen. Jammer genoeg is niet vastgelegd of dit ook gelukt is. Er wordt een drukbeklant excursieprogramma gerealiseerd. Een reis naar Keulen trekt 45 deelnemers, aan een wandeling door het Wormdal vanuit Kohlscheid nemen zelfs 60 leden deel. Er is een excursie naar Vaals die goedbeeklant is; 50 leden gaan mee naar Maastricht waar de Jezuïetengrot en de Servaes bezocht worden, er is een excursie naar Aken onder de leiding van Martin Derks, de sectie Cultuur en Archeologie organiseert een avondwandeling door de Kakert. Ook is er een goedbezochte lezingenreeks: Th. Raets vertelt over Brunssums aardewerk, Sjef Spierts laat zijn licht schijnen over Rimborg. De stadsarchivaris van Maastricht, W. Dijkman, komt met een diavoorstelling over het oude Maastricht, Theo Kutsch, van de naaldenfabriek in Herzogenrath, houdt een boeiende en inspirerende inleiding over Herzogenrath en het Europa zonder grenzen. Op 9 juni 1990 richt het genootschap een historische tentoonstelling in in de basisschool te Rimborg bij gelegenheid van het 100e bestaansfeest van Fanfare Victoria. Het wordt een succes met 500 bezoekers. En in juni 1992 wordt in het nieuwe museumgebouw een tentoonstelling gehouden vanuit de gedroomde opzet van het museum. De inrichters zijn zeer tevreden.

Oude en nieuwe secties

Elke sectie heeft haar eigen programma en voert dat uit, zoals vanouds. Elke sectie heeft een eigen bestuur en ontwikkelt autonoom zijn beleid. Het hoofdbestuur heeft daarbij geen enkele zeggenschap. De programma's zijn in de periode Ringens niet verschillend van die van de afgelopen jaren, Monumenten en Cartografie is nog bezig met kleine monumenten in Landgraaf, Hein Rade is bijna klaar met zijn inventarisatie van kruisen en kapellen, men werkt verder aan de reeks wandelingen in de verschillende wijken van Landgraaf. Het voornemen is om de inventarisatie van Landgraaf uit te geven als deel 1 van een nieuwe reeks

'Ken Landgraaf'. Het voornemen bestaat allang maar zal nu eindelijk worden uitgevoerd. Deel 2 zal wandelingen bevatten door alle wijken van Landgraaf en voor deel 3 denkt men aan een straatnamenboek, met de voorbereiding waarvan Hein Rade al vergevorderd is. De sectie Cultuur en Archeologie heeft een aparte werkgroep archeologie gevormd, die onder andere veel moeite doet om bij alle grondwerkzaamheden in de gemeente aanwezig te zijn. De sectie als geheel organiseert lezingen over diverse onderwerpen, maakt gezamenlijk heemkundige wandelingen en is van plan aandacht te gaan besteden aan moderne kunstwerken en architectuur in Landgraaf. Beide secties klagen over een tekort aan deelnemers. De toename van het aantal leden van het genootschap leidt niet tot toename van de leden van de secties. Dit is een probleem dat herhaaldelijk aan de orde wordt gesteld. Ook de nieuwe sectie Film en Fotografie die zich in 1989 aandient met C. Verbunt en M. Nederpel als bestuur kampt met dit probleem. De sectie Dialect heeft deze moeilijkheden niet omdat ze voor haar werkzaamheden meer dan genoeg leden heeft. Ze publiceert regelmatig eigen teksten in het Bulletin, ze geeft informatie over de spelling van het dialect om zo meer mensen tot het lezen van dialect-teksten te bewegen. Samen hebben de secties Cultuur en Archeologie, Dialect en Genealogie in 1988 een onderdak gevonden in het Tarcisiusgebouw gelegen in de speeltuin aan de Beatrixstraat in Nieuwenhagen. Samen brengt men de huurpenningen op. Voor de duidelijkheid: elke sectie krijgt vanaf het begin per jaar fl. 100,- uit de verenigingskas voor de lopende uitgaven. De secties kunnen ook zelf proberen geld te verdienen door het uitgeven van teksten bijvoorbeeld.

Elke sectie heeft dus een eigen kas. Buiten deze subsidie bemoeit het bestuur zich, zoals gezegd, nauwelijks met de secties. Hoogstens sluit het in zijn overkoepelend programma aan bij wat de secties al van plan zijn.

De sectie Genealogie

Binnen dit geheel maakt de sectie Genealogie een geheel eigen ontwikkeling door, die duidelijk anders is als die van de andere secties. Omdat deze ontwikkeling voor de toekomst van het Genootschap van bijzonder belang zal zijn wil ik er hier wat uitgebreider op ingaan. De sectie ontstaat in april 1987 naar aanleiding van een lezing van de heer J. Crott voor de sectie Archeologie en Cultuur. In juni beschrijft de toenmalige voorzitter Mat Heijen de gang van zaken tot dan toe:

De in april opgerichte sectie Genealogie, die ontstaan is n.a.v. een lezing door dhr. J. Crott, heeft inmiddels haar eerste bijeenkomsten gehad. Op deze bijeenkomsten hebben wij ons hoofdzakelijk beperkt tot het formuleren van de doelstelling van onze groep, met andere woorden, wat is het waarnaar wij als groep streven. Voorlopig hebben we ons een tweetal taken gesteld. Ten eerste het maken van een gemeenschappelijk werkstuk, dat zal worden gepubliceerd in het jaarboek. Het onderwerp hebben wij al globaal kunnen bepalen, maar ik zou te ver op de zaken vooruit lopen als ik hier nu over zou uitweiden. Ten tweede,

maar zeker niet minder belangrijk, hebben wij ons tot taak gesteld om ons onderling te helpen bij het verrichten van genealogisch onderzoek met betrekking tot ieders afstamming afzonderlijk. Hieronder verstaan wij ook het op weg helpen en verder begeleiden van mensen die lid zijn van onze groep (of dat willen worden) die nog nooit iets aan (amateur)genealogie hebben gedaan. Zo zullen wij proberen om alle leden van de groep op een gelijk niveau van kennis te brengen wat betreft genealogisch onderzoek. Of deze gestelde doelen bereikt zullen worden hangt natuurlijk af van de inzet van ieder afzonderlijk binnen de groep, maar ik ben ervan overtuigd dat we met de groep waarmee we gestart zijn een heel eind in de goede richting zullen komen. In juni hebben wij onze laatste bijeenkomst voor de zomervakantie. Op deze bijeenkomst zal een start worden gemaakt met het gemeenschappelijk project. Voorts zal iedereen die al langer bezig is met zijn eigen stamboom d.m.v. het maken van een kwartierstaat, een stamreeks enz. zijn tot nu toe verzamelde archiefstukken, gemaakte staten enz. meenemen. Men kan wellicht onderling ervaringen uitwisselen en degenen die nog "nieuweling" zijn op het terrein van de genealogie kunnen zich wellicht een eerste beeld vormen van de verschillende mogelijkheden die je als amateur-genealoog hebt om je gegevens omtrent je afstamming vast te leggen. Verder is er een start gemaakt met het verzamelen van bidprentjes en rouwbrieven. Wij zijn van plan deze samen te voegen in een alfabetisch gerangschikt bestand. Zo'n collectie kan voor een (amateur)genealoog van groot belang zijn omdat op bidprentjes en rouwbrieven naast overlijdensplaats en datum ook nog vaak een stuk levensgeschiedenis van de overledene vermeld staat. Hieruit kan vaak geboorteplaats, geboortedatum, naam van de ouders enz. worden gehaald. Wij vragen daarom iedereen die rouwbrieven, bidprentjes of ook nog eventueel huwelijksaankondigingen heeft, die hij dubbel heeft of die hij kan missen bij de sectie af te geven.

Bulletin, jaargang 3 juni 1987, pg 166-167

Opvallend is de groepsgerichte aanpak. Samen een project uitvoeren, elkaar helpen, nieuwelingen begeleiden en op weg helpen, de leden van de groep op een gelijk niveau van kennis brengen, ervaringen uitwisselen, eigen 'producten' aan elkaar laten zien en met elkaar bespreken, samen een verzameling van gegevens aanleggen voor gemeenschappelijk gebruik. De aanpak is zeer didactisch en gericht op het aanleren en uitbouwen van de vaardigheden die nodig zijn om de genealogie te beoefenen. In dit opzicht lijkt hij op die van de sectie Dialect en verschilt hij wezenlijk van die in de andere twee secties waar de aandacht heel erg uitging naar de inhoud en het uitwisselen van reeds verworven kennis. Het is waarschijnlijk hierdoor dat de sectie zulke grote aantrekkingskracht heeft. In het vervolg wordt deze aanpak consequent volgehouden. Zo zorgt men in de tweede helft van 1987 voor een cursus Paleografie van 12 lesbijeenkomsten o.l.v. dhr. M. Pfeifer van de stichting Geschiedkunde "De Maaskentj" uit Stein. Een bezoek aan het Rijksarchief in Maastricht is vooral voor de beginnende genealogen een succes.

Zij hebben die dag gebruik kunnen maken van diegenen in onze groep, die al iets meer ervaring hebben met genealogisch onderzoek in het Rijksarchief te Maastricht. Door zo'n gezamenlijk archiefbezoek en de daaruit voortvloeiende onderlinge hulp beantwoorden we aan een van onze doelstellingen: "door elkaar te helpen, iedereen binnen de sectie op een min of meer gelijk niveau van kennis van de genealogie te brengen".

Bulletin, jaargang 3 december 1987, pg 198

Door in het Bulletin iedere keer houtsneden uit 'Spiegel van het menselijk Bedrijf' van Jan Luijken af te drukken biedt men de beginnende genealogen een eerste achtergrondkennis over oude ambachten. Hetzelfde beoogt men met lezingen over aspecten van de streekgeschiedenis. 'Een genealoog kan zijn vak niet goed uitoefenen zonder goede kennis van de streekgeschiedenis'. Eens in de maand is er een bijeenkomst waar men dit soort kennis uitwisselt of aangedragen krijgt door een inleider van buiten. Wekelijks zijn er twee werkplaatsbijeenkomsten waarin ieder bezig is met onderzoek naar zijn eigen stamboom en het gemeenschappelijk project.

DE FRANSE VOLKSTELLING VAN 1796

IN DE TOENMALIGE GEMEENTEN

NEUWENHAGEN RIMBURG SCHAESBERG UBACH OVER WORMS

1987 Redactie en uitgever: Sectie Genealogie en Streekgeschiedenis van het
Dialectgenootschap en Cultureelhistorisch Genootschap LINGORAF

Hiernaast is er eens in de maand een vergadering waarin zakelijk dingen over de sectie worden besproken. In de verslagen wordt weinig verteld over het in 1987 gestarte gemeenschappelijk project. Terloops horen we dat het gaat om een transcriptie van de gegevens uit de Franse Volkstelling van 1796. Het project wordt afgerond met een boek waarvan op 3 oktober 1989 door voorzitter Ringens een eerste exemplaar wordt uitgereikt aan burgemeester Coenders en wethouder Heinrichs. Het boek heet: "De Franse Volkstelling van 1796 in de toenmalige gemeenten Nieuwenhagen, Rimborg, Schaesberg en Ubach over Worms". Het is door de sectie in eigen beheer uitgegeven. In het Bulletin wordt wel een 'nevenproduct' van dit project gepubliceerd onder de titel "De Frans-Republikeinse

Kalender". Naast het gemeenschappelijk project over de Franse Volkstelling zijn

er in de loop van de jaren meerdere gemeenschappelijke projecten gestart die door een aantal leden van de sectie worden gedragen. In 1991 worden in het Bulletin de volgende projecten genoemd: de werkgroep archief, de werkgroep bidprentjes, de werkgroep annonces, de werkgroep cartografie en de werkgroep burgerlijke stand. Er is een archief opgebouwd bestaande uit (deels door de leden in bruikleen afgestane) lectuur, bronnenboeken, werkstukken en andere materialen die van belang zijn voor genealogisch en streekhistorisch onderzoek. Er is een nauwkeurig gerubriceerde inventaris, die voortdurend wordt bijgewerkt. Er is een reglement opgesteld ten behoeve van beheer, gebruik en uitleen. Hierdoor is het voor iedereen – ook voor niet-leden – mogelijk het bestand te raadplegen. Om de totaliteit van dit bestand te waarborgen zijn de bruiklenen en de gezamenlijk aangeschafte materialen ondergebracht in een stichting die de naam draagt van een van de pioniers van de heemkundebeoefening in onze regio: Guus Frehen. Deze stichting heeft ook tot taak het bestand uit te breiden en heeft met het oog hierop een eigen begroting en eigen middelen. Naast de contributie die ieder lid aan het OCGL betaalt vraagt de sectie van ieder sectielid een eigen bijdrage, die terecht komt in de sectiekas en dient om lopende uitgaven te dekken en nieuwe aanschaffingen mogelijk te maken. Nieuwe aanschaffingen worden ondergebracht bij de Guus Frehenstichting.

Spanningen tussen de sectie genealogie en het hoofdbestuur.

Het lijkt erop dat deze ontwikkeling het hoofdbestuur is ontgaan. Vermoedelijk is men in de veronderstelling geweest dat deze sectie een sectie was als de andere. Wellicht is de

drukte die het werken voor een eigen gebouw meebracht debet aan deze onoplettendheid. In elk geval is men zeer verrast als bij het betrekken van het nieuwe gebouw de sectie zijn wensen op tafel legt en weigert zijn archief zonder voorwaarden aan de door het hoofdbestuur aangewezen bibliothecaris toe te vertrouwen. Het feit dat de sectie zijn bestanden ondergebracht heeft in een aparte stichting roept felle reacties op. Het hoofdbestuur eist dat de sectie zich gedraagt als de andere secties en de stichting opheft. De sectie blijft bij zijn voorwaarden. Gevolg: 1. de sectie blijft zitten waar ze zit: in het Tarcisiusgebouw in Nieuwenhagen. Ze gaat niet mee naar het nieuwe gebouw. 2. bij de indeling van het nieuwe gebouw wordt geen ruimte gereserveerd voor de sectie genealogie zoals die zich ontwikkeld heeft (een redelijk uitgebreid archief, wekelijkse werk-

plaatsbijeenkomsten e.d.). Een ernstig conflict. Des te ernstiger omdat het juist de sectie betreft met de grootste aantrekkingskracht en de meeste ledenaanwas.

Het einde van de periode Ringens

Midden 1991 wordt Wiel Ringens ernstig ziek. Hij hoopt wel nog op herstel en blijft hierom nog tot begin 1993 in functie. Uit alles blijkt echter dat hij zijn vroegere dynamiek kwijt is. De lustrumviering krijgt nauwelijks aandacht. Een overkoepelend programma komt in 1992 niet van de grond. Ook ontbreekt de energie om de vele nieuwe eisen die het samenwonen in het nieuwe gebouw meebrengt te benoemen en aan te pakken. Eind 1992 besluit hij terug te treden. Hiermee komt een einde aan een zeer belangrijke periode van het OCGL. Eindelijk had men een eigen onderdak, eindelijk zou men kunnen beginnen met de opbouw van het museum. Dit zou er nooit gekomen zijn als Wiel Ringens niet aan het roer gestaan had. Alleen: juist op het moment dat de meeste problemen opgelost lijken en men eindelijk aan de slag kan gaan, worden ontwikkelingen binnen de sectie genealogie zichtbaar, die binnen het hoofdbestuur ervaren worden als een grote bedreiging voor alles wat er tot dan toe is nagestreefd en gegroeid. De reactie is dan ook negatief, men wijst deze ontwikkeling af.

(Voor de volledige geschiedenis 25 jaar O.C.G.L. zie jaarboek 2006)

Kasteel Schaesberg

GEZOCHT: Wij zijn nog op zoek naar oude LP's, CD's of cassette-bandjes van Landgraafse verenigingen ter completering van ons verzamelingsarchief. Mocht u nog dergelijke artikelen bezitten en ze willen afstaan, dan zijn wij er u dankbaar voor.

Aangen Steene Kruts te Waubach

(uit wegkruisen in Limburg en boek Ubach over Worms, bewerkt door Harrie Mulders)

Bij de kruising van de weg van Waubach naar Nieuwenhagerheide met die welke uit Heide naar Nieuwenhagen en Groenstraat voert, staat tegen een huis een hardstenen kruis, waaraan in de loop der jaren de plaatselijke naam "Aangen steene kruts" ontleend is. Vroeger stond dit kruis aan de overkant. Daar was vroeger eene oude heg van knottige beuken en juist tegen deze hoek vond men in de jaren 1870-80 een hoop stenen, waaraan men kon zien dat ze vroeger een kruis gevormd hadden. Jaren gingen heen, de hoop stenen werd meer en meer in de leembodem getrokken en de hogere stukken met mos en onkruid overdekt dat tenslotte niemand meer zou gedacht hebben aan dat vroegere veldkruis.

Letting op het aloude opschrift zou het uit de 17^e eeuw zijn "*Niemand en gaet hier vorbei of te zeg: H. Maria, bit vor ons*" Hoe en waarom het oude veldkruis daar terechtgekomen was, zal wel altijd een raadsel blijven. Waarom het kruis zo is blijven liggen zal ik proberen te vertellen.

't Was reeds voor langen tijd toen nog in die streken evenals elders in Limburg de kinderen rond trokken om hun liedjes te zingen en de Pinksterbloem te tonen, door hen meegevoerd en met sluiers bedekt, welke sluiers alleen na een gift opgeheven werden. Het volgend lied werd gezongen:

"Roze, roos Marina!

Hei kunt de Pinksterblom Fina,

Gef hör get en lot hör goa,

Ze mòt noch örges wiejjer goa,

Ze mòt nog noa Maria goa,

Maria makt inne wekgebrei,

Doa zitte vur allemoale bei,

Klee en groeët, naks en bloeët,

En 't kindje op Maria's sjoeët"

(*Pinksterbloem: ook in Limburg was in vroeger dagen het gebruik bekend dat het mooiste meisje uit het dorp als een koningin met bloemen getooid door haar speelkameraadjes onder gezang en gejuich werd rondgeleid. Men noemde het de Pinksterbloem of Pinksterkind*). Na verloop van die rondgang gingen de kinderen zich vermeien en kwamen tenslotte aan het Steenen Kruis; en het meisje dat de Pinksterbloem voorgesteld had hief zich tegen de stenen op om het kruisbeeld met haar Pinksterkrans te tooien toen opeens de zware massa overhelde en de ongelukkige kleine onder haar gewicht begroef. Haar kleine kameraadjes liepen

natuurlijk terstond naar huis om hulp te halen, daar hare eigen zwakke krachten niet de stenen konden verplaatsen die haar kleine lichaampje bedekten. Was ze van Waubach, was ze van Nieuwenhagerheide? Het was het Gertrud Maria Souren, een meisje van elf jaar en woonachtig te Nieuwenhagen.

Het droevige ongeval gebeurde op 27 mei 1842. De ouders van het meisje waren Jan Willem Souren en Maria Gertrud Driessen, woonachtig in een der eerste huizen van Nieuwenhagerheide. Het procesverbaal dat werd opgemaakt, geeft ons enkele bijzonderheden. Op die bewuste dag passeerden tegen half drie in de namiddag de zusjes Maria Agnes en Maria Catharina Heuschen uit Nieuwenhagen toevallig de plek des onheils. Waarschijnlijk had een knaapje van $\pm$ 13 jaar hen op het gebeurde opmerkzaam gemaakt. Daarna waren de beide zusjes, die het dode kind herkend hadden, naar de ouders toegerend om hun de droeve tijding te brengen, dat hun dochttertje Maria Gertrud *"op den weg van Nieuwenhagen naar Waubach dood lag, hebbende het bovenste gedeelte van een steenen kruis, wat op deze weg staat, op zijn aangezicht liggen"*. Het omgevallen kruis bleef nadien troosteloos liggen. Niemand dacht eraan het weer op te richten. Men ontweek de plek wegens de droevige gebeurtenis. De buurtbewoners geloofden zelfs dat het er spookte. Niemand wilde er wonen. Men hoorde er soms zuchten en weeklagen.

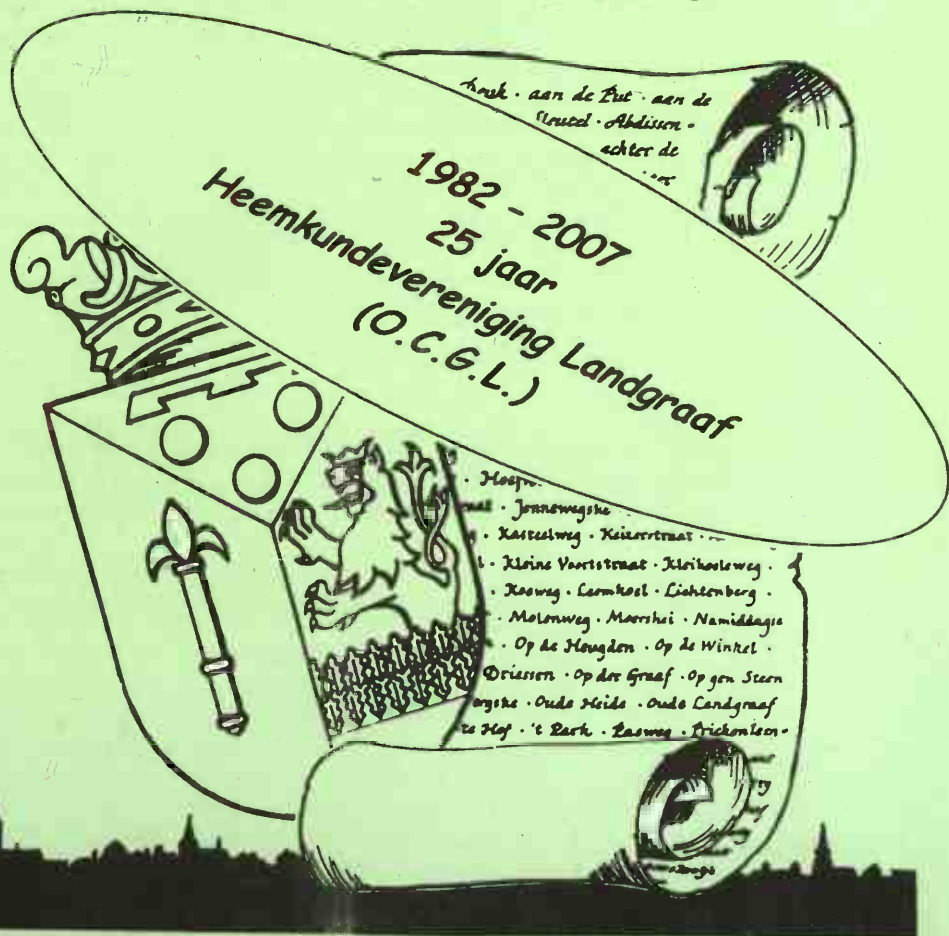
In 1880 lag de hoop stenen er nog. Pas 44 jaar na het fatale ongeluk in 1886 werd de hoop stenen opgeruimd en tot een nieuw kruis gevormd. Toen in juli 1886 het huis afbrandde bewoond door de toenmalige kapelaan Johan Smeets te Nieuwenhagen, kon deze voor zich, zijn vader en huishoudster te Nieuwenhagen geen passende woning vinden en noodgedwongen nam hij aan het huis van het Steenen Kruis te betrekken. De Eerwaarde heer Smeets was een vriend van bosch en veld en zijn vader (van Schinveld) nog veel meer. Na enige weken liet hij een metselaar komen om de verbrokkelde stenen van het kruis bij elkaar te zoeken en liet tegen de muur plaatsen." Voor 1932 stond het tegen de oude gevel van het voormalige huis Beckers. Bij de verbouwing van dit huis werd het op de tegenwoordige plaats gezet. Na enkele maanden betrok de kapelaan Smeets weer zijn vroegere woning te Nieuwenhagen en het huis aan het Steenen Kruis werd verhuurd, verhuurd? En spookte het niet meer op die plaats? Ik verklaar u stellig en wis; het was verhuurd en nog steeds bewoond en het spookt er niet meer, want zoals de volksmond verklaart, had mijnheer kapelaan het spook verdreven. Jaren later zat de schrijver dezes met een vriend bij kapelaan en vader te keuvelen over dit en dat toen eensklaps onze goede vriend Hubert J. vroeg: "Hoe was het toch met dat spook, dat gij verdreven hebt aan het Steenen Kruis?" "Dom sjaop, vadder hat de winkbreeër en der zink vas genegeld en doe wor dao geen sjpoeëk mieë te huëre.

Publikaties en verkoop van boeken e.d. Heemkundevereniging Landgraaf (OCGL)

versie februari 2007		Prijs	
Titel:	Jaargang / Auteur	leden	niet leden
JAARBOEKEN OCGL			
o.a. Geschiedenis van onze grensregio.	1985	uitverkocht	
o.a. 3/4 eeuw mijnbouw Laura en vereniging	1986	uitverkocht	
o.a. 150 jaar Nieuwenhagen / Pastoor Simonis	1987	uitverkocht	
o.a. Dialectstudie	1988	4,00	4,00
o.a. Prehistorie Rimburch / Ontstaan parochie Nieuwenhagen	1989	uitverkocht	
o.a. Pottenbakkersoven Groenstraat / Acht eeuwen grensgechiedenis.	1990	uitverkocht	
o.a. Genealogie Jongen	1991	4,00	4,00
o.a. Annalen van pastoor Schatten 1910-1935	1992	4,00	4,00
De bevrijding van Landgraaf	1993/1994	uitverkocht	
Landgraaf in de jaren 1940-1945	1995	uitverkocht	
o.a. De familiegeschiedenis Rongen	1996	4,00	4,00
De mijnen in Landgraaf	1997/1998	uitverkocht	
Herinneringen aan de 20e eeuw.	1999/2000	uitverkocht	
Kerken en Gelovigen in Landgraaf	2001	10,00	12,50
Van Romeinse weg tot "d'r Sint Joep va Woabich".	2002	uitverkocht	
o.a. Burgemeesters van Landgraaf	2003	10,00	12,50
o.a. Schutterijen Landgraaf - ON2 - Verwantschappen met E.hoven	2004	10,00	12,50
o.a. Bokkerijders in Landgraaf - de Romeinse weg door Landgraaf	2005	12,50	15,00
o.a. 25jr OCGL - Warme bakkers - Bokkenrijders - Hereweg 1930/45	2006	12,50	15,00
SERIE "KEN LANDGRAAF"			
DEEL 1: Kruisen en kapellen		uitverkocht	
DEEL 2: 16 Wandelingen		2,00	2,00
DEEL 3: Straatnamenboek Van Aalbersestraat tot Zwartebergweg		2,00	2,00
DEEL 4: Parochie het Eikske 50 jaar		uitverkocht	
DEEL 5: De Voort. Logboek van een wijk in Nieuwenhagen.		uitverkocht	
DEEL 6: Fotoboek Woa is der Sjeet geblieve		uitverkocht	
DEEL 7: Fotoboek Woabich - Grunsjtroat		10,00	12,50
DEEL 8: Fotoboek Van d'r Herrewég noa Nuijenhage		uitverkocht	
DEEL 9: Fotoboek Alles um der Sjeet		12,50	15,00
DEEL 10: Fotoboek Rimburch, Lauradorp en d'r Busj		12,50	15,00
LANDKAARTEN (kopiën)			
Eygelshoven 1891 (113 x 92 cm)		2,00	2,00
Schaesberg 1903 (98 x 61 cm)		2,00	2,00
Toponymische kaart Thorns Ubach vóór 1525 (84 x 59 cm)		2,00	2,00
Voormalige gemeenten Landgraaf 1805/1807 (A3)	1991 / M. Quaedflieg	1,00	1,00
PUBLIKATIES VAN DERDEN en DIVERSEN			
En d'r Boer heê boeëret wieër (genealogie fam. Baur)	2002 / M. Quaedflieg	22,50	22,50
Middeleeuwse Pottenbakkersovens in Landgraaf	2001 / W. Beckers	uitverkocht	
Schaesberg en zijn kerk. 300 jaar Petrus & Paulus parochie	2000 / E. Ramakers	10,00	10,00
Oud Schaesberg (tekeningen)	Jozef Franck	10,00	10,00
Haengenaemd	1987 / H.P.M. Haen	3,00	3,00
Limburgse gedichten	OCGL, sectie Dialect	0,50	0,50
Foto's staties Ad de Haas compleet 14 foto's		3,00	3,00
Foto's staties Ad de Haas losse foto		0,50	0,50
De oudstrijders en hun kapel (Rimburch 1940-1945)		3,50	5,00
BESTANDEN OP CD-rom / DISKETTE *			
Div. DTB / BST bestanden in PDF-formaat: Eijgelshoven, Frelenberg, Marienberg, Schaesberg, Ubach, N.hagen, UoW, Rimburch.	2003 Werkgroep Waubach	10,00	20,00
Complete inventaris OCGL	Laatste versie	1,50	1,50
Volkstelling gemeenten Landgraaf 1796 in PDF-formaat *	OCGL	3,00	3,00

O C G L

Bulletin

Contactorgaan van de Heemkundevereniging
Oudheidkundig en Cultuurhistorisch Genootschap Landgraaf

23 jaargang nr 2 juni 2007

DAGELIJKS BESTUUR

Voorzitter J.Schiffelers, Lokert 9, 5591 NB Heeze, 040-2262936
Secretaris J.Lussenburg, Op de Heugden 28, 6371 XM Landgraaf, 045-5320179
Penningm. J.M. Erkens, Bosheide 49, 6373 CK Landgraaf, 045-5315529

ALGEMEEN BESTUUR

Bulletin/Jaarboek H.A.Mulders, Hoefveld 18, 6373 XG Landgraaf 045-5322876
Archief/werkpl. S.H.P.Moonen, Oude Landgr.62, 6373 BB Landgr 045-5319114
Geneal/Waubach H.Dortants, Eijgelsh.weg 25, 6374 KB Landgraaf 045-5315315
Algemeen M.J. Offermans, Schoolstr. 88, 6374 CZ Landgraaf, 045-5314079
Contactpersoon Platkloep H.A. Mulders, Hoefveld 18, 6373 XG Landgraaf, 045-5322876

BESTUURSADRES

Op de Heugden 28, 6374 NM Landgraaf tel. 045-5320179
E-mail : j.lussenburg@home.nl

REDACTIEADRES BULLETIN EN JAARBOEK

Hoefveld 18, 6373 XG Landgraaf, 045-5322876

CONTRIBUTIE OCGL

Individuele leden € 16 euro per jaar
Gezinslidmaatschap € 19 euro per jaar
Toeslag gebruik studiezaal € 9 euro per jaar
Jeugd lidmaatschap € 5 euro per jaar (gebruik studiezaal inbegrepen)

BANKRELATIE

Rabobank Landgraaf rek.nr 136314937 t.n.v. O.C.G.L. Landgraaf
Postgiro 4776225 t.n.v. OCL Landgraaf
Buitenlandbetalingen: Ibannr. NL 32 RABO 01363149 37 Bic nr. RABONL2U

VERENIGINGSGEBOUW

An de Voëgelsjtang 12 6373 BJ (achter de kerk N'heide) 045-5322820
(tijdens studiediezaal)

E-mail-adres: [OCGL @ home.nl](mailto:OCGL@home.nl)

www.heemkundelandgraaf.nl

ASTE OPENINGSTIJDEN STUDIEZAAL

Woensdag en zaterdag 13.00-17.00 uur
Middag kenningsmakingsbezoek gratis

Het Bulletin verschijnt 4 x per jaar.

Losse nummers € 1,50 excl. portokosten

Van de voorzitter, door Jo Schiffelers

Voordat we het goed en wel in de gaten hebben, zit het jaar 2007 er weer bijna voor de helft op. De zomervakanties staan voor de deur. Wanneer de scholen echter weer net begonnen zijn, starten wij als vereniging met een aantal activiteiten waarbij het 25 jarig bestaan van de vereniging gevierd zal worden.

Ik zal daarom deze keer maar eens beginnen om daar iets van te vertellen.

Het jubileum. Op zaterdag 1 september zullen we beginnen met een bescheiden start. Over de activiteiten van die dag kan ik nog geen mededelingen doen omdat het één activiteit is die samen met de gemeente en Landgraaf 25 wordt gedaan. Wij vieren immers samen ons jubileum. De plannen moeten nog wel samen verder worden uitgewerkt worden. Wij zullen de leden op de hoogte houden via de nieuwsflits en het Bulletin. Maar uiteraard komen er ook berichten te staan in de andere media.

Zaterdag 8 en zondag 9 september zal helemaal in het teken staan van ons jubileum. Op zaterdagmorgen starten vrijwilligers en bestuursleden met een gezamenlijk ontbijt. Het ontbijt zal worden gehouden in onze eigen ruimte. Voor dit ontbijt worden ook uitgenodigd de leden die vanaf de eerste officiële bijeenkomst in december 1982 onafgebroken lid zijn geweest. De presentielijst van die vergadering is bepalend.

Om 13.00 uur starten we de feestelijkheden met de opening van de Bokkerijderstentoonstelling. Hiervoor kunnen we gebruik maken van de expositie van de vrienden van het Bokkerijdersgenootschap uit Bree (B). Ook besteden we dan aandacht aan de Nationale Monumentendag die ook op deze twee dagen wordt gehouden. 's Middags is er dan ook gelegenheid voor het uitwisselen van felicitaties en zullen ook andere personen en verenigingen van binnen en buiten Landgraaf worden uitgenodigd. We hebben deze beide dagen niet alleen de eigen ruimte maar ook de kantine en de parochiezaal ter beschikking.

Voor al onze leden hebben wij ter herinnering aan ons 25 jarig bestaan een uniek cadeau laten maken. Wat dat is vertellen we nog niet, maar het is meer dan de moeite waard. *Er is één maar: het presentje moet wel worden afgehaald in dit weekend omdat versturen niet alleen kostbaar wordt, maar ook niet eenvoudig.* We sluiten op zaterdag de activiteiten af om 18.00 uur.

Op zondagmorgen starten we weer om 11.00 uur en dan richten we ons op de Monumentendag. Geen feestelijkheden, maar wel de Bokkerijderstentoonstelling en natuurlijk de expositie voor de monumentendag. Ook hebben we een fietstocht en een wandeltocht ter beschikking die beiden gericht zijn op het thema bokkenrijders. Om 17.00 uur ruimten we alles op en sluiten wij het feestweekend af.

Op zaterdag 22 september hebben we dan weer een bijzondere activiteit. Op die dag houden we onze jaarlijkse excursie. Deze keer hebben we een bus gehuurd. Leden kunnen tegen een geringe vergoeding aan deze activiteit deelnemen. Zie de aankondiging elders in het Bulletin.

Wij gaan 's middags naar het stadje Limbourg waar wij onder leiding van een Duitstalige gids een rondleiding zullen krijgen. Waarom Limbourg? Dit plaatsje was ooit de bakermat van het hertogdom Limburg. Als zodanig heeft het dus ook een rol gespeeld in onze geschiedenis. En om het dan maar compleet te maken lopen er ook genealogische lijnen vanuit Landgraaf naar Limbourg. Het kan bijna niet anders, maar Hub Dortants heeft er lijnen naar toe lopen en ook in deze plaats heeft een Dautzenberg en zijn nageslacht op vooraanstaande bestuurlijke posities gezeten. Bij een beetje normaal weer, zal het zeker een interessante en mooie middag worden.

Natuurlijk nemen we ook nog deel aan de jubileumactiviteiten van de gemeente Landgraaf. Op 17 juni zijn wij in elk geval present bij de activiteit op Op de Bies waar wij de vereniging naar buiten zullen presenteren.

Op 24 juni leveren wij een bescheiden bijdrage bij de dag van het landschap. We zullen daar niet met een complete stand staan omdat dit een beetje te veel van het goede wordt.

Op 28 juni leveren wij dan weer een bijdrage bij het sluiten van de stedenband van Landgraaf met de Poolse gemeente. Onze bijdrage zal met name bestaan uit een inleiding over het ontstaan van de mijnen en de komst van Poolse mijnwerkers.

In het najaar volgen dan nog de gebruikelijke activiteiten met de verenigingsavond, de presentatie van het jaarboek en het volgende fotoboek over Nieuwenhagen. Ook zullen we weer deelnemen aan de kerst-inn van de basisschool. Het zal iedereen duidelijk zijn, dat we dit jaar flink aan de weg timmeren.

Het bestuur van links naar rechts: Stef Moonen, Huub Dortants, Jo Erkens, Jo Schiffelers, Jack Lussenburg, May Offermans, Harrie Mulders

Hoewel ze nog niet helemaal gevuld is, is ondertussen ook onze nieuwe website operationeel. Hierdoor zijn we op het internet voortaan te vinden onder:

www.heemkundelandgraaf.nl

Als vereniging kun je niet meer zonder het internet. Iedereen kan nu bijvoorbeeld zijn of haar bezoek goed voorbereiden omdat de hele inventaris op de website te vinden is. Je kunt dus thuis rustig kijken naar hetgeen we wel en niet hebben. De inventaris zullen we twee tot drie keer per jaar vervangen door een nieuw exemplaar. Verder publiceren wij daar niet alleen het verenigingsnieuws en activiteiten, maar publiceren we er ook verhalen, foto's en noem maar op. Ook hebben we via het daar opgenomen formulier al nieuwe leden kunnen registreren.

Sommigen vragen zich misschien af, of wij nu wel of niet het driehonderdste lid hebben. De ene dag lijkt het er op dat het zo ver is, maar dan moet de penningmeester toch concluderen, dat er een aantal mensen nog geen contributie hebben overgemaakt. Na drie herinneringen moet hij dan toch mensen uitschrijven en zo blijven we telkens net weer onder die 300 hangen. Toch sluit ik niet uit, dat we dit jaar ook op dit punt de vlag in de top kunnen laten gaan.

Verder vraag ik toch nog even aandacht voor de losse bijlage in het Bulletin. Vul deze s.v.p. in en laat ze zo snel mogelijk retour komen of mail de gegevens aan ons terug.

In de algemene ledenvergadering heeft het bestuur de wens uitgesproken om het bestuur met enkele nieuwe bestuursleden te willen gaan uitbreiden. Enerzijds willen we komen tot wat verlichting van het vele werk en anderzijds willen we ook de taakverdeling wat verbreden. Over het hoe en wat zullen we in de komende bestuursvergaderingen verder van gedachten wisselen. Wanneer helder is om welke functies het gaat zullen wij die in het Bulletin bekendmaken. Wij streven er in elk geval naar om wat jongere leden aan het bestuur toe te voegen.

Voor de komende tijd wens ik iedereen een fijne vakantie en veel plezier met onze komende activiteiten.

Ter herinnering:

Op korte tijd kregen we bericht van het overlijden van twee van onze leden.

Op de eerste plaats was dat Ger Haan. Ger was pas enkele jaren lid van onze vereniging. Hij was onder andere ook actief in de fotoclub in de gemeente. Ger was een stil lid, die af en toe binnen liep of activiteiten bezocht.

Wij wensen zijn vrouw en nabestaanden veel sterkte bij het verwerken van dit plotseling verlies.

Op zondag 29 april 2007 overleed in Baesweiler na een langdurige ziekte Kurt Fassbinder. Kurt was al vele jaren lid van de Genealogische Werkgroep Waubach en onze vereniging. Hij was in Baesweiler en omgeving een vooraanstaand genealoog met een enorme waardevolle collectie. Deze collectie wordt deels ondergebracht bij de stad Baesweiler en deels bij de Geschichtsverein Baesweiler waar de Werkgroep Waubach regelmatig contact mee heeft. Velen konden bij

Kurt terecht voor informatie. Kurt had enkele hoge Duitse onderscheidingen alsmede een hoge Israëlische onderscheiding. Binnen de werkgroep zal zijn inbreng en kennis zeker gemist worden.

Wij wensen zijn vrouw en nabestaanden veel sterkte bij het verwerken van dit verlies.

Wie je was, dat weten we:

Een beste man, een goede vriend ...

Maar waar je bent, dat blijft verborgen

Waren we maar helderziend

Dan zagen we jou in het paradijs

Het begin en het einde van onze reis.

Mooie lezing Hub Schetters en Jo Ploum

Beiden zijn lid van de Heemkunde Landgraaf en ook schrijvende leden van de Stichting Kerkrade Evacueert hielden half april een prima lezing gebaseerd op het boek "Kerkrade Evacueert" dat in september 2004 uitgegeven is. Er werd een uitvoerig beeld geschetst van de barre tocht en ook de voorgeschiedenis en de gevolgen werden goed belicht. Ruim 40 personen genoten van de lezing van beide heren. Voor geïnteresseerden in de geschiedenis van de 2e wereldoorlog zal Hub Schetters van donderdag 13 september t/m zondag 16 september een 4 daagse reis naar Normandië begeleiden. Aldaar zullen onder andere de landingsstranden Juno, Gold en Sword. Ook het museum van Omaha Beach zal worden bezocht. De kustbatterij Longues sur Mer en Utah Beach worden aangedaan. Kosten van deze reis naar de historie 245 euro op basis van een 2 persoonskamer met ontbijt.

Nadere info bij mede-organisator Willy Moenen, 043-363967 of willy-moenen@home.nl

Op bijgaande foto links Jo Ploum en rechts Hub Schetters.

Feesten uit de jaarkalender III

(Jo Schiffelers)

Kermis Het belangrijkste volks- en familiefeest in Limburg is eeuwenlang, de kermis geweest. Vroeger werd van de vroege ochtend tot in de late avond hard gewerkt. De mensen kwamen amper buiten het eigen dorp of gehucht en er was ten opzichte van nu weinig afleiding in de schaarse vrije tijd. Het is dus niet zo vreemd dat de spaarzame vermaaksmogelijkheden van toen heel andere emoties bij de mensen opriepen dan in de huidige tijd. In de geschiedenis van het volksvermaak is dan ook niets zo opwindend geweest als een ouderwetse kermis of jaarmarkt. Zelfs terechtstellingen hadden vroeger meer het karakter van een feest. Van heinde en ver kwam men immers kijken naar zo'n spektakelstuk. Kermis of kerkmis heeft haar oorsprong te danken aan de tempelwijding bij de Joden of het feest van de Lichten dat in november wordt gevierd. In de katholieke kerk werd dit feest onder Constantinus de Grote gebruikelijk en was zeker in het begin een heel eenvoudig feest. Al sedert de negende eeuw wordt in onze streken de gedenktag van de kerkwijding als een feestdag gevierd. Dit feest werd kermis (kerkmis) genoemd. Op die dag werd of de stichting van de kerk of het patroonsfeest van de kerk gevierd en werd tevens de grote Sacramentsprocessie ("bronk") gehouden. In de kerk werd dan een plechtige hoogmis gevierd. Deze kerkmis werd vaak door vreemden en pelgrims bezocht. Daarom werd er toen ook een markt gehouden en werd handel gedreven. Daardoor kreeg het feest vanuit de kerkelijke oorsprong een wereldlijks karakter en werden het ook dagen van nering en vermaak. Hoewel de kermisviering veel van zijn oorsprong heeft verloren, heeft iedere plaats wel een kermis. Vroeger was de eerste kermisdag helemaal gewijd aan de godsdienstplechtigheid en de familie. De zondag was immers in oorsprong geen dag van luidruchtige vermakelijkheden. Lange tijd heeft de Zondagswet deze rust zelfs wettelijk gewaarborgd. Men kwam wel bij elkaar voor een feestelijk kermismaal. Dit gebruik komt her en der nog voor maar was zeker tot het midden van de vorige eeuw een normaal gebruik.

De dagen die daarna volgen waren meestal weggelegd voor het volksvermaak. De schutterijen schieten dan op de vogel of hebben het koningsschieten. Er waren kramen en ook de carrousels komen op. Er zijn straatmuzikanten, draaiorgels, de kwakzalver, de kiezentrekker, acrobaten, kunstenmakers, reuzen, dwergen en andere wonderen van de natuur. Tijdens de kermis, die enkele dagen tot soms wel drie weken kon duren, garandeerde de overheid vrede, vrijhandel en vrijgeleide. Die kreeg je overigens niet wanneer je om geloofsredenen verbanen was of een halsmisdrijf had begaan. In de bonte stoet van marskramers en kermisklanten kwam je natuurlijk ook gauwdieven, zakkenrollers en bedelaars tegen. Je kunt het je bijna niet voorstellen maar de inwoners van dorpen en kleine steden zagen soms een enorme veelheid vreemdelingen in de eigen plaats. Er werd veel gegeten, gedronken en gedanst. De attractiekermis, zoals wij die nu nog kennen, is pas veel later in de steden opgekomen. Je moet dan denken aan

de 16^e en 17^e eeuw. Met de technische revolutie kwamen er ook steeds andere attracties. Natuurlijk was er ook verzet tegen de kermis. De vroege calvinistische predikanten schreven er schande over. Ondanks pogingen om de kermis af te schaffen duurde "het vleselijk geraas en wulpigheid en overdadigheid" nog eeuwen door. De voorspelling dat de kermis vanzelf zou verdwijnen, is nooit uitgekomen. We is ergens in de 19^e eeuw een teruggang begonnen die we tot in de huidige tijd nog zien. Binnen Landgraaf zijn de kermissen van nu niet meer de kermissen van 50 jaar geleden. Opvallend is, dat van de ongeveer 1400 kermissen in Nederland er circa 600 in Brabant en Limburg worden gehouden.

Activiteiten 2007

LET OP!! 21 juni is GEWIJZIGD in 14 juni!!

Donderdag 14 juni 19.30 uur Koepe va Hehle, Huub Haenen

Zondag 9 sept. Open Dag; Monumentendag

Zaterdag 22 sept Excursie Limbourg. Aanmelden voor 1 september.

Kosten Euro 2,50 per persoon Vertrek 13.00 uur, terug ± 18.00 uur.

Studiezaal gesloten!!

Donderdag 11 okt 19.30 uur Samen naar de Gladiatoren, Sjef Born

Vrijdag 9 nov. 19.30 Verenigingsavond

Vrijdag 30 nov. 19.30 Presentatie Fotoboek Nieuwenhagen II

Donderdag 13 dec. 19.30 Geboore verteller

Paleografie op dinsdagen: 12 juni, 11 sept., 9 oktober, 6 november en 4 december van 19.30 tot ± 21.00 uur.

8 september Feest in verband met 25 jaar Heemkundevereniging Landgraaf (O.C.G.L.) NOTEER IN UW AGENDA.

Uw oude films op DVD zetten? Ja dat kan!!

Door John Mulders. tel. 0624753881

Maak een afspraak voor prijsopgave.

De Oostkantons

(Op 22 september is een excursie gepland naar Limbourg, hier volgt enige informatie over deze omgeving; door Harrie Mulders)

De Oostkantons behoren officieel tot het grondgebied van de provincie Luik en zijn deel van het Waalse gewest. De Duitstaligen hebben een grote eigen bevoegdheid. De streek strekt zich uit, van noord naar zuid, van Kelmis in het noorden tot Ouren in het zuiden. In de eerst punt, dus bij Kelmis, komen de grenzen van Nederland, Duitsland en België samen en bij Ouren komen de grenzen van België, Duitsland en Luxemburg bij elkaar. In feite wordt het gebied dus begrensd door twee drielandenpunten. De Oostkantons (Eupen, Malmedy en Sankt Vith) kwamen na de annexatie door Frankrijk in 1795 voor het eerst in de geschiedenis onder hetzelfde bestuur. Eupen behoorde, tot voor die tijd tot het hertogdom Limburg, genoemd naar het stadje Limbourg in de buurt van Verviers. Sankt Vith behoorde tot het hertogdom Luxemburg, en Malmedy maakte deel uit van het prinsdom Stavelot/Malmedy dat al vele eeuwen autonoom was. Na het congres van Wenen werden de Oostkantons in 1815 een "Kreise" welke deel uitmaakte van het koninkrijk Pruisen. Ze werden in 1920 bij België gevoegd in gevolge het verdrag van Versailles als compensatie voor de geleden oorlogsschade tijdens de eerste wereldoorlog (1914-1918). In een overgangsfase, van 1920 tot 1925, werden ze bestuurd door generaal Baltia. In 1925 werden ze dan definitief bij België gevoegd. Tijdens de tweede wereldoorlog (1940-1945), voegde Hitler ze weer bij Duitsland. Toen hij het Ardennenoffensief lanceerde werden Malmedy en Sankt Vith bijna volledig verwoest. Malmedy en Waimies behoren nu tot de Franstalige gemeenschap in de oostkantons, waarbij Malmedy het economisch centrum is van deze Franstalige gemeenschap. Eupen, Sankt Vith, Amel, Büllingen, Bütgenbach, Burg-Reuland, Kelmis, Lontzen en Raeren behoren tot de Duitstalige gemeenschap, waarbij Eupen het economisch centrum is van het Duitstalig deel. De grootste plaats in het zuiden van de Oostkantons is Sankt Vith. Het centrum van een bosrijk en groen gebied, welke bij toeristen zeer in trek is. Het is dus fout om de oostkantons te vereenzelvigen met Duitstalig België.

Excursie op 22 september naar Limbourg

In het kader van ons 25 jarig bestaan organiseren wij een uitstapje naar Limbourg. Dit vindt plaats per bus en aldaar worden wij door een gids rondgeleid.

KOSTEN: EURO 2,50 per deelnemer.

Te voldoen vóór 1 september.

Aanmelding en betaling in ons verenigingslokaal

Leenhof

Een multicultureel Verhaal van Broeder Drs. Leo Speth (overgenomen met toestemming van de familie door Jo Schiffelers)

Broeder Leo Speth werd in 1927 geboren in Heerlen. Zijn jeugd- en tienerjaren bracht hij door in de Oostelijke Mijnstreek. Hij studeerde onder andere psychologie en orthopedagogiek aan de universiteit in Nijmegen. Hij was vijftig jaar werkzaam in het doveninstituut in Sint Michielsgestel. Over multiculturele samenleving wordt vaak gesproken. Het is een hot item. Pers, radio, tv, doen dapper mee. Deze vorm van samen leven is al heel oud: de Joden in Egypte, Zuid-Afrika, Amsterdam rond 1650, doven in een horende maatschappij. Naast gezinsstructuur, godsdienst, kleding, speelt de taal een grote rol. Ik had me weinig in dit onderwerp verdiept. Dat veranderde na een gesprek met een jonge gastarbeider uit Turkije. Opeens drong het tot mij door: je bent zelf geboren en getogen in een multiculturele samenleving.

Ervaring dichtbij. Begin 19^e eeuw verhuisde het gezin Plum vanuit de Elzas naar Aken. Dochter Christine, mijn toekomstige moeder, volgde er een opleiding. Aan de andere kant van de grens, in Vaals woonde de familie Speth. Acht zonen en een dochter. De jongens volgden voortgezet onderwijs, Christiaan mijn toekomstige vader, studeerde aan de hogere technische school de "Politechniek" in Aken. Christiaan en Christine ontmoetten elkaar. Gingen van elkaar houden en trouwden in 1918. Mijn moeder werd daardoor Nederlandse. Net als prinses Maxima. Zonder Christiaan en Willem Alexander was alles anders gelopen. Prinses Maxima had al een cursus Nederlands achter de rug. Daarna een vervolgcursus. Haar charme had geen aanvullingen nodig.

Moeder sprak alleen Duits en het dialect rond Aken en Vaals. Geen Nederlands. Wel lichaamstaal om u tegen te zeggen. Vader sprak dialect en Duits. Had in Vaals op een Nederlandse school gezeten, maar zonder onderwijs in het Nederlands. De voertaal was Duits! Toch sprak hij perfect Nederlands. Las en schreef het foutloos. Had hij in 's-Gravenhage geleerd. In de residentie. Vervulde daar zijn dienstplicht. De kapitein stond erop: "Nederlands leren, jongeman". Vader leerde vlug. In 1919 werd mijn oudste broer geboren. Nog vier kinderen kwamen na hem. Ik was de derde. Het turbulente einde van de eerste wereldoorlog belette vader zijn studie aan de "Politechniek" in Aken voort te zetten.

Er moest brood op de geen banen te vergeven. solliciteerde op de Oranjerberg, een van de vier technische opleiding gaf vengronds. De ingenieurs

plank komen! Vaals had De mijnstreek wel. Vader Nassaumijn II in Schaes-particuliere mijnen. Zijn de doorslag. Werk bo- werden zijn vrienden.

Verhuizen was de volgende stap. Naar de Molenberg. Een nieuwe woonkern bij Heerlen. Onze buren waren Friezen. Protestant. Aardige mensen. De broeder- en zusterscholen hadden een goede naam. De keuze voor de scholen was vlug gemaakt.

Leerplichtig. In 1933 werd ik leerplichtig. Naar de lagere school: met moeder kordaat op weg. De eerste klas bij Broeder Ernestinus. Ik kende geen woord Nederlands. Begreep wel heel wat. Antwoorde met: "ja Mutter, nein Mutter". De broeder lachte me nooit uit. Hij was constant vriendelijk en behulpzaam. De klasgenootjes deden gewoon. Waren wel wat gewend. Hadden genoeg aan zichzelf. Buiten schooltijd werd Heerlens-Nederlands gesproken. Dat ging in een ruk door. Ik hoorde later dat de broeder ook een buitenlandse moeder had. Op het einde van het eerste schooljaar, kreeg ik een echt rapport. Had goede punten. Maar ... een vier voor taal! Daar keek niemand van op. Ik ging gewoon over. Onze ouders wilden ons verder laten leren. Al was bezuinigen de boodschap.

Mijnwerkers. In 1938 verhuisden we naar Leenhof. Een mijnwerkerskolonie. Doet denken aan de Nederlandse koloniën. Hoorde bij Schaesberg, nu Landgraaf. Een groot gebied was onderverdeeld in koloniën. Het bestond uit eenheden.

De kompels waren Kwamen uit heel naar land van tussen andere onder andere Duitsers, Ieren, Voor de veranderde er bezetting weinig.

doorgaan. Zij werden op een bepaalde manier afgescheiden. Onder dwang. Soms douceurtjes. Ons nieuwe huis had een ruime tuin. De rest was wel even anders. Soberder? Geen water. Wij haalden dat aan een pomp. Vierhonderd meter van ons huis vandaan. Met emmers. Op wasdag, 's morgens, zes maal twee emmers. Daarna school, op de pomp was een Veel nieuws. Meestal kinderen. Er Nederlands veel gesproken. Het aan toegaan. Dan door elkaar.

Iedere

vierde op eigen wijze zijn feesten. Dans, zang, kleding, gebrad. Dan ging de

Steenfabriek "Oranje-Nieuw" in Schaesberg 1933

mijnwerkers, op zoek naar werk. Europa. Ze werden herkomst geplaatst gezinnen. Het waren Tsjechen, Polen, Slowaken ...

mijnwerkers tijdens de Duitse Hun werk moest met de fiets naar Molenberg. De sociaal trefpunt. Raad vragen. vrouwen. Ook werden naast het andere talen kon er ook verhit knetterden de talen

bevolkingsgroep

hemel open.

Langs ons huis lag het miljoenenlijntje. Eigenlijk langs heel Leenhof. De spoor-
dijk stak boven ons dak uit. Ongeveer 50 meter er vandaan. De kolentreinen
denderden dag en nacht voorbij. De grond, ons huis, alles trilde telkens van je-
welste. Niemand klaagde. We sliepen 's nachts gewoon door. Zelfs de schelle
fluitsignalen deerden ons niet. Diep onder de grond werden de kolen gedolven.
Meer dan 400 meter diep. Het zwarte goud. Soms vond dat onder de huizen
plaats. Mijnhuizen; gingen dan scheuren. Het kon je voordeur zijn, met inbegrip
van een deurpost. Die zat dan scheefgeklemd. Soms ontstond ernaast een ope-
ning. Kon je toch je huis binnen. Dat hoorde erbij. Dieven? Wat moesten die
zoeken? Er viel niets te halen. Niet eens een waterkraan.

In Leenhof zag ik de mijnwerkers. Voor het eerst. In groepjes. Ze werkten in
ploegendienst. Dagschicht, nachtschicht. Ondergronds, in de kolenmijn, in de
koel. 's Morgens vroeg kwam ik ze steeds tegen. Als ik uit de kerk kwam. Op
hun rug een pungel, een bijeengeknoppte handdoek. Met vuile kleren van de af-
gelopen nacht. Sloften moe verder. Afgepeigerd. Hadden het erop zitten. Toch
groetten ze me stuk voor stuk. Met hun hoofd, een hand, een brom. Ze hadden
ondanks alles oog voor een kind. Ik liep op de straat. Zij op de stoep. Die lag vol
fluimen. Opgehoest slijm. Kolenstof.

Geloof. Over hun geloof wist ik niets. Toch was ons kerkje zondags vol. En
stemmig, met veel kaarsen. Ik kan me niet herinneren, dat ik ooit een preek ver-
staan heb! Die werd overstemd door de hoestende mijnwerkers. Er kwam wel
eens een beroemde predikant. Na afloop zij Vader dan: "Nou, nou". Hij doelde
op de brede hand- en armbewegingen, de felle ogen van de redenaar. Moeder
glimlachte begrijpend.

Vader kon kritisch zijn. Op Koninginnedag was de jaarlijkse lintjesregen. Gold
niet voor de mijnstreek. Dan zei pap: die zijn alleen voor Pieten". In dialect
"mensen die niet
Drie van zijn
later Ridder in de
Nassau. Pieten!
hebben dat niet
Wat zou pap ons
Elke avond was er
rozenkrans. Echt
kerkhangers. Na
Amerikaanse
geweer; helm af.
deed zijn intrede Engels.

veel uitvoeren".
kinderen werden
Orde van Oranje
Onze ouders
meer meegemaakt.
geplaagd hebben.
lof, met
rooms. Veel
de bevrijding ook
soldaten met
Een nieuwe taal

Bevrijding. Al was Zuid Limburg als eerste in 1944 bevrijd, de oorlog was niet
voorbij. Tijdens de schemering hoorden wij vaak laagvliegende Duitse nachtja-
gers. Vrij geruisloos. Op meer plaatsen hadden zij al splinterbommen gedropt.

Op een dag in oktober, 1944, gebeurde het. Zo'n 80 mensen verlieten het kerkje. Ook mijn jongste zusje en ik. Plotseling begonnen er bommen te vallen. Een compact pakket kwam draaiend, cirkelend omlaag. Verspreidt zijn splinterbommen over een groot oppervlak. In de beginnende duisternis een lucht vol ontploffingen. Geroep, geschreeuw. Gillen en kermen. In meer dan één taal. Mijn zusje en ik lagen ongeveer in het midden van het kerkpleintje. Zij had een splinter in het bot van haar been. Ik had wat schrammetjes rond mijn keel. Naast ons veel zwaargewonden, doden en stervenden. Een wereld vol geluiden. Contact zoeken. Roepen. Handen proberen vast te houden. Ook die van soldaten. Rechts naast lagen vier jongens voorover. Kinderen van de bakker. Armen om elkaars schouders geslagen. Ze waren vrolijk uit de kerk komen lopen. Nu in een dodelijke omarming. Meer mensen begonnen het te zien. Een vrouw riep: "We moeten de ouders waarschuwen. Hun winkel is wat verderop." De vader was er vrij snel. Hij zag zijn zoontjes liggen. In het schemerdonker. Met de andere getroffen. Er leek een saamhorigheid te groeien tussen de gewonden en de vader. Een wederkerig soort troosten. Zonder woorden. Vergeet je nooit meer!

Werkeloos. Voor de mijnen waren er tijden, dat de werkeloosheid toesloeg. Dan vielen er veel ontslagen. Soms bruut. Vrijdags. Bij de ingang van de mijn werden schoolborden geplaatst. Vol namen. Met krijt geschreven. Stond je erop: kon je, je biezen pakken. Heel wat mensen liepen erlangs. Veel vrouwen. In angst en beven. Ontdekten ze hun familienaam, brak de hel los. Schreeuwend van onmacht. Gillend van woede. De naam stond er! Wanhopige gezinnen bleven achter. Hadden alleen nog elkaar.

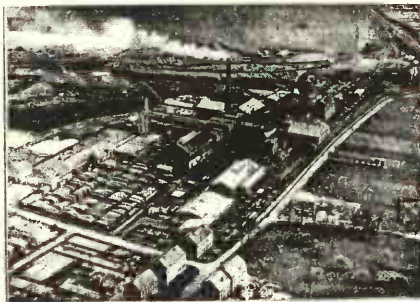
Ondergrondse instortingen, overstromingen, gasontploffingen deden zich minder vaak voor.

Na mijn lagere schooltijd ging ik aan de studie, in 1939. De Duitse inval ontregelde alles. Wij werden naar huis gestuurd. Toen werd ik onderduiker en boodschapper. In 1944: bevrijding. Tolk bij de Amerikanen. Ruw leven. Daarna naar Maastricht. Studie oppakken.

De mijnen in. Ik had nog één wens. Jarenlang gekoesterd: naar het kolenfront. Ondergronds. De werkelijkheid meemaken. Met de mijnwerkers: Nederlanders, buitenlanders. Ik sprak er met mijn ouders over. Via een hoofdingenieur kwam de goedkeuring. Ook die van Maastricht.

Enkele weken later mocht ik komen. Meldde me bij de ingang van de Oranje Nassau II. Tekende een formulier: eigen risico. Sloot me aan bij een groep mijnwerkers. De stonden al klaar. Taxeerden me. Eerst naar een hoge hal. Kleren wisselen. Mijnkleding. Eigen spullen aan een haak. Via een lang touw omhoog trekken. Tot het plafond. Vanwege beveiliging. Helmen en koplampen worden uitgereikt. Dan naar de liftschacht. Daar stijgen en dalen de liftkooien. Tientallen. In elke kooi passen vier kolenwagens. Wij gaan ertussen staan. Weinig liften voor personenvervoer. De liftkooien zijn open. Ook in de winter. Je ziet grote kabelwielen. Het is een inladen, stoppen, uitladen. Zonder ophouden. Op verschillende verdiepingen. Beneden inbegrepen. Daar is het een kruising

van wegen, rails, treinen. Een spitsuur dat steeds doorgaat. Middelmatische verlichting, stof, waren er pony's. De mannen die begeleiden, treintje reden we gingen. Naar een kruispunt. Dan gebukt verder een rupsband. kolen, voor Ook voor gingen er

hitte. Vroeger en karren. me zouden wenkten. In een door wat ruimere volgende een gang waar je moest. Tot aan Beladen met verder vervoer. mijnwerkers. We bovenop liggen.

In buikligging. Helm op, lamp aan, rijden maar. De kompels in ons groepje waren oplettend. Ik voelde hun bezorgdheid. Na een lange rit bereikten we een tweede kruispunt. De rupsband stopte. Ik draaide er onhandig vanaf. We moesten weer gebukt verder. Naar een andere gang. Ongeveer 130 cm hoog. Daar staat een metalen vervoermiddelklaar. Voor straks: over elkaar schuivende schudgoten. Elektrisch aangedreven.

Elke goot beweegt langzaam vooruit. Dan snel terug. Wat erop ligt, verplaatst zich naar voren, wordt vervoerd. Steenkolen. Mensen. Met veel kabaal. De mijnwerkers demonstreren het liggen. Buik op de kolen. Hoofd dito. Iemand zegt nog: Nooit je hoofd optillen onderweg. De schudgoten moeten eerst stilstaan. Een zwaar zoemend geluid kondigt het vertrek aan. Daarna vergaat de wereld van herrie. Krassende ijzeren goten. Gaan over elkaar heen. Voor en achteruit. Onder je lijf. Daartussen kolen. Mamma mia. Op een gegeven ogenblik kijk ik om. Onbewust. Hoor nog een schreeuw.... Beng. Mijn kop tegen een stutbalk boven me. Helm knalt naar achteren.

Ons groepje komt van de schudgoot af. Loopt weer gebogen verder. Richting oorverdovend lawaai. Overstemt zelfs de stationair draaiende schudgoten. Toen zag ik een groep mijnwerkers. Met elektrische afbouwhamers. Ze beukten in op de ruwe kolenwanden. Het zwarte goud. Witte ogen in zwarte gezichten begroetten ons. Hun schicht zat erop. Wisselen van de wacht. Weer afbouwhamers. Kolenlagen. Weinig bewegingsruimte. In hitte en stof. Uitputtend werk. Na een uur klonk een zwaar zoemgeluid. De harde geluiden vielen uit. Schaften. Een thermosfles koffie en boterhammen komen tevoorschijn. Zittend op kolengruis. Stilte. Af en toe valt een brok kolen van de wand. Met een hevige klap. Tijdens het eten werden we vertrouwelijker. Keken naar elkaar. Ik sprak hun taal. Een soort gemeenschappelijk dialect.

Stoflongen. Ze vonden het werk zwaar. Voor een loon doe je wat. Je hebt vrouw en kinderen. Ik zei, dat het niet zo gezond was in de koel. Dat wisten ze goed. Ook dat ze de vijftig niet haalden. Stoflongen. In hun land van herkomst hadden velen helemaal geen kans. Hier wel. Eigenlijk hadden ze geen hekel aan de mijn.

Gingen samen de kolen te lijf. Waren vrienden. Ondersteunden elkaar. Bespraken hun problemen. Lachten om een nieuwe mop.

Accepteerden en respecteerden elkaar. Ze vroegen naar mijn leven. Mijn toekomst. Waren verbaasd, dat ik op school mijn eerste Nederlandse woorden had geleerd. Dat we thuis dialect spraken. Over mijn broers en zussen, welke plannen ik had. Tot mijn verbazing vertelden ze, dat ook hun opgeschoten zonen in de mijn wilden werken. Nee toch! Toen ik werd opgehaald voor een volgende afdeling, namen we afscheid. Ik bedankte de kompels voor hun openhartigheid. Het had me wat gedaan. Bij deze mensen stond scoren niet voorop. Er werd geleefd diep onder de grond. In de namiddag. Einde van de dagschicht. Plaats maken voor de nachtschicht. Via de bekende vervoerskanalen naar de lift. Eenmaal bovengrond wordt de wasruimte het eindpunt van een slopende dag. Je staat er in rijen. Wie achter je aansluit, boent je rug met zeep, Jij, op jouw beurt, doet hetzelfde bij de man die voor je staat. De rest doe je zelf. Echt schoon wordt je niet. Onbegonnen werk. Je blijft getekend. Je ogen en oren. Mondhoeken, neus en nagels. Zwarte randen. Dagenlang. Na de wasbeurt, weer in je eigen kleren. Voelt goed. Dan handen schudden, bedanken, naar de uitgang. Je wilt weg. Bent doodmoe. Naar huis. Naar je ouders. Vertellen. Ze waren toch nog ongerust geweest. De goeierds.

In vrede leven. De steenkolenmijnen zijn opgedoekt. De eerste in 1968. En de kompels? Hun vrouwen? Kinderen? Zijn ze in de Nederlandse samenleving opgenomen? Vreemdelingen gebleven? Laatst droomde ik van een schudgoot. Hellemaal vol buitenlanders. Waar werden ze naar toe geschud? In Nederland verblijven heel wat vreemdelingen. Zij spreken en verstaan onze taal (nog) niet. Moeten het vaak van lichaamstaal hebben. Maar willen er bij horen! Vaak begint contact al eerder. Bij onszelf. Met mensen om je heen. In alle eenvoud.

Lach met je ogen naar een man achter zijn rollator. Zeg wat tegen een bejaard vrouwtje in de supermarkt. Knipoog naar een jochie in de kinderwagen. Zeg dag tegen een voorbijganger, een vreemde, een heel jonge, een rolstoeler, een blinde. Accepteer een zeurpiet.

Het is allemaal met Pinksteren begonnen.

Een mijnwerker vertelt

Een mijnwerker wat was dat voor iemand?

Zelfs in Zuid-limburg gold hij als een matig opgeleide, goed verdienende, steeds rauwe taal uitsprekende zwarte man. Goed de meeste houwwers waren (werd ver-

ondersteld) ook niet verder opgeleid dan het houwwers-vak, met als verdienste het houwwers-diploma. Iets wat nergens anders gewicht in de schaal legde. (Vergeten wordt dat het mijnwerkersvak een ambt is en veel kennis vereist). Ook ik ben lange tijd zo'n "koelpiet" geweest. En als ik nu aan mijn niet Limburgse medemens vertel hoe ik daar 800 meter diep onder de grond werkte zie ik altijd weer verbaasde gezichten. En telkens hoor ik dan weer: "dat heb ik nooit geweten". Ik schaam mij dan ook niet dat ik

mijnwerker ben geweest, in tegendeel, ik ben er trots op! Zoals ik daar diep onder de grond b.v. De collegialiteit ervaren heb, ben ik elders niet meer tegen gekomen. Vraag nu maar eens aan het einde van de werktijd aan je collega of hij nog een slok water voor je heeft? Het was ook beslist geen lichte arbeid om de hele tijd met een pneumatische hamer van ± 7 kg. het kolenfront te lijf te gaan, of zware ondersteuning over de transporteur te trekken. Daarbij mag je niet uit het oog verliezen dat er constant "warme" lucht langs je lijf geblazen of gezogen werd. Om veiligheidsredenen mocht je je ook niet ontdoen van je veiligheids-helm en je t-shirt (zweethemdje) je overige kleren waren ook van stevig dik en dus warm materiaal. Het werk in je eigen tempo gedaan, maar je had tenminste drie exponenten, die er voor zorgden dat, dat tempo steeds omhoog ging: ten eerste: de voorman, dan was er nog de opzichter (d'r sjtieger) en ten derde het akkoord. Hoe meer meters hoe meer loon dat je zou moeten krijgen. Het benodigde ondersteuningsmateriaal werd eenvoudig gepakt uit de "ouwe" maar ook daarbij was de veiligheid van groot belang. Dat heb ik zelf aan den lijve ondervonden. Bij het weghalen van een "sjtiel" (stempel) in een hoge pijler, stapte ik met de ijzeren verstelbare paal in mijn armen een stap naar voren en hoorde een enorme dreun. Toen ik omkeek, zag ik één stenen muur! Een blok steen was vlak achter me naar beneden gekomen en had de hak van mijn linkerschoen geschaafd! Alles beschermde de veiligheidsmiddelen dus ook niet! Hier tegen werken alleen je eigen ogen en het gezonde verstand. Tegen ongevallen helpen

zelfs die niet; want als je zoals ik een "schwartzstijl" wilt vastkeilen en je mokerhamer komt op de beugel in plaats van op de keil, dan kan het gebeuren dat die moker terug ketst en tegen je voorhoofd of knie knalt. En werkte je niet in de pijler maar op een post, dan waren de pneumatische hamers (boorhamers) nog wel iets zwaarder. Afgezien van het smeer c.q. sproeiwater dat door de boor heen zou moeten stromen, maar de bedienende houwer beloonde met natte handen en kleren. Als het boren voorbij was, werd er geschoten. Oppassen dus voor steenstof. Dan kwamen de kappen; stukken spoorrails van ± 3 meter, mee naar voren. Ja, kwamen, die moest je op je schouders dragen en wel door een gang die volstond en lag met af- en aanvoermiddelen. Lag de kap eindelijk op zijn plaats, dan was het stenen scheppen. Als nu de mijnen weer open zouden gaan, was ik echt niet de eerste die weer met de lift zou afdalen, dat niet. Maar de tijd die ik daar gewerkt heb, kan ik echt niet als verloren zien. Ik heb er dan ook nooit met tegenzin gewerkt. Wel mis ik nu de kameraadschap van toen.

's Morgens vroeg zo tussen half vijf en vijf uur was het in de voormalige mijnstreek op heel veel plaatsen wekkertijd. Je hoorde her en der gestommel in de keuken, want er moest brood gemaakt worden en koffie gezet. De heer des huizes maakte "zieng botterham en bleek" klaar om mee te nemen. De boterhammen extra verpakt in de krant van gisteren en dan alles samen in een blauwe handdoek gedraaid. Nog gauw een blik naar de kinderen die nog rustig slapen en vooral naar de duiven, de kanaries of naar 'zijn andere hobby; de vrouw gezond en dan op weg naar de mijn. Met eigen vervoer (meestal de fiets) of met de koelbus. Aan de ingang van de mijn zat de portier en aan hem vroeg je dan jouw penning. Dat deed je door je nummer te noemen (ja, je was een nummer) en de portier gaf je dan de penning. Dat was een belangrijk stuk. Hij had voor de drie verschillende ploegen; dag-, middag- en avondsich een andere vorm. Met deze penning op zak toog je dan naar het badlokaal alwaar aan lange kettingen je pungel hing. Links en rechts doken kompels op die dezelfde sjich (dienst) hadden en zich ook kwamen omkleden. Boterhammen en koffieblik niet vergeten en een handdoek om de opgehangen kleren knopen om ze een klein beetje tegen het stof te beschermen. Dan ging je stuk voor stuk richting schacht. Onderweg nog even je lamp meenemen, want na de liftreis was het altijd nacht. Bij de lift gold het opstellen per verdieping en als het tijd was ging je heel gedisciplineerd met groepjes de lift in. Hier gaf je braaf je penning af aan de seingever. Dan vloog je in luttele seconden naar beneden tot wel 200 tot 800 meter diep. Eenmaal aangekomen op je verdieping waar je was ingedeeld, verzamelde zich de kompels van bepaalde afdelingen zich om de betreffende sjtieger (opzichter) voor eventuele instructies en dan vertrok je naar je afdeling. Was deze ver verwijderd van de schacht dan had men in diverse mijnen een treintje ingericht voor personenvervoer, anders ging men te voet. Op de werkplek aangekomen was het eerst "bottere" (botterham eten).

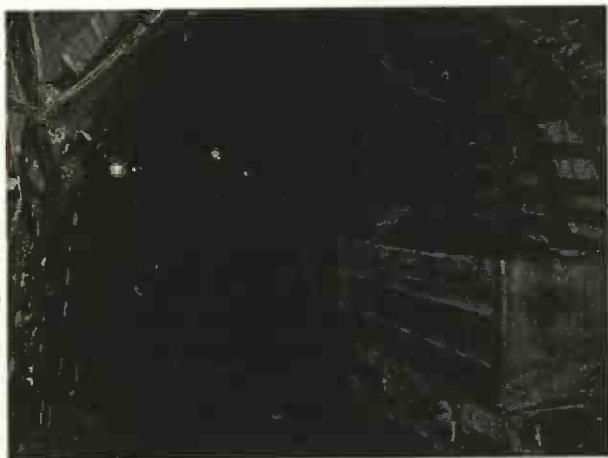
*Sjtieger, kin ich bottere? Gowwe appetiet!
 Huuësj noe miëmes knottere, ginne hat mië tied
 Op enne bussjel sjpitse zitte ze nêevenee
 Woëste wirks, doa itse, d'r bleëk tussje de bee
 Wat hastee op et broëd, Sjef? Kluutedrek mit Sjlzaam
 Gêf mich die van dich, Sjef, ich han koalevlaam*

Je zocht je werkplek op of je ging naar die plek die jouw sjüttelbaas (voorman) jou aanwees, daar werkte je door tot circa half elf (op daagsjich) want dan wat het schaften. Je was echt blij dat je "d'r bleëk" (koffieplik) meegenomen had, want het kon er behoorlijk warm en stoffig zijn. Regelmatig kwam de sjüttelbaas of d'r sjtieger langs om te zien of alles goed was (hoe hard je wel werkte). Met d'r sjreuëmhammer (pneumatische hamer) wrikte je de steenkool los en gooide hem met de sjup (schop) op of in het transportmiddel; dat de gewonnen kolen naar de laadplaats vervoerde, alwaar ze in de kolenwagens werden geladen. Deze wagens werden, meestal met perslucht aangedreven locomotieven naar de schacht gebracht om naar boven gehesen te worden. Vandaar af heette het ook het "zwarte goud". Was de dienst afgelopen, dan trok je het molton hemd en je jas weer aan stak het koffieplik in de zak en vertrok met of zonder collega's richting schacht. De "sjich" zat erop. Aan de schacht stond een daarvoor aangewezen persoon met alle penningen van die verdieping in zijn bezit en in volgorde van afgifte, een voor een de penningen afriep. Werd jouw nummer afgeroepen, dan nam je jouw penning in ontvangst en dan was het wachten gelazen tot je mee naar boven kon. Hier leverde je dan je lamp in, waarvan de accu weer opgeladen moest worden; en je gaf ook je penning weer af. Deze penning was dus een controlemiddel voor: eerst of je afgedaald was; en vooral of je weer naar boven was gekomen; zo niet dan ging men bij het toezicht informeren of je moest overwerken, zo ja, dan was het goed. Waren de dagelijkse kleren aan de haak aanwezig dan was je nog ondergronds en werd je gezocht. Hingen er de werkkleren dan was je zonder je af te melden naar huis gegaan en kwam een boete.

En werd er na 2 à 3 uur na je sjich naar je gezocht. De controle op de werkplek was het werk voor d'r sjtieger. Eenmaal boven terug in het bad lokaal, kleepte je je uit en ging onder de douches (broeës). Het was daar een op- en neer geloop van blote collega's, die allen niet te beroerd waren om elkaars rug te wassen, het

zgn. "poekele". Vlug weer aankleden en dan als een haas weer terug naar huis, naar je duiven, kanaries, tuin, maar vooral naar je vrouw en kinderen. Want daar deed je het tenslotte allemaal voor, acht uur per dag, vijf dagen per week en twee en vijftig weken per jaar. Er zijn genoeg kompels die dat 40 of meer jaren volgehouden hebben.

Hierbij groet ik alle collega's met onze vaste groet; "GLUCK AUF".

(foto's bij dit artikel van Wim Schoenmakers en tekening door Jo Schoenmakers).

Woar dát enne held?

Weë zal et os zage?

D'r koelmaan deë dach doa neet deep uevernoa

Heë hat waal mit sjtolz ziene pungel gedrage

Mar zien plich op de koel ummer einfach gedoa

Een ex koempel. (Dhr. Bronnenberg)

MARSKRAMERS UIT DE GROENSTRAAT IN DE 19^e EEUW.

(Hein Goossens)

In de gemeente Landgraaf waren in de 19^e eeuw (en zelfs eeuwen voorheen) de buurtschappen Nieuwenhagen en Groenstraat bekende handelscentra. Hun bewoners leefden in hoofdzaak van de handel, de zo geheten marskramerij. Niet alleen het gezinshoofd oefende het bedrijf uit, in de meeste gevallen was het hele gezin erbij betrokken. Vader trok er met de grotere kinderen op uit, terwijl moeder thuis op de kleintjes pasten en het thuiswerk voor haar rekening nam. Zuid-Limburg kende in die dagen geen of nauwelijks industrie. Het hoofdmiddel van bestaan was de landbouw. Wie zelf geen landbouwbedrijf voerde, was verplicht arbeid te zoeken bij een groot boerenbedrijf, waar men een baan als knecht of dienstmeid vond. De werktijden waren er lang en veelal was het personeel overgeleverd aan de willekeur van de baas en de bazin. De lonen waren laag, waardoor de arbeiders een karig bestaan leidden. Gehuwde krachten wer-

den - naar gelang de grootte van hun gezin - betaald in natura, maar ondanks dat waren de toestanden in die tijd erbarmelijk slecht. Sommigen zagen zich genoodzaakt om te zien naar een ander bestaansmiddel. De oplossing in dezen vond men in de Groenstraat en Onderst-Nieuwenhagen. Er vormde zich een bescheiden handelscentrum, dat allengs in opbloei kwam en zelfs een tijdperk van grote bloei wist te bereiken. Uit dit milieu zijn in later tijden enkele beroemde groothandelaars en fabrikanten voortgekomen, die in de Nederlandse handelskringen alom bekendheid genoten. Namen als Jurgens, Maussen en Kochs b.v. zijn gekoppeld aan bloeiende bedrijven. Maar niet iedereen had het geluk in deze handelswereld succesvol te zijn. Men was nu eenmaal niet of nauwelijks gewend met veel geld om te gaan. De waarde ervan was de meeste onbekend of men wist ze niet te waarderen. De marskramers waren dagen, zelfs weken lang, van huis en kwamen met allerlei lieden in aanraking. De handelslui zullen in hun werkgebied gewis tal van collega vrienden gemaakt hebben, zeker na een geslaagde handelstocht met een gunstige opbrengst. Deze ontmoetingen werden stevast met meerdere dronken bezegeld. Bij thuiskomst was het uiteraard groot feest; er was immers weer nieuwe geldvoorraad. Er volgden enkele dagen van rust, alvorens men weer een nieuwe tocht aanvaardde. In de rustperiode werden de reis- en handelsonderavindingen met de collega's uitgewisseld, hetgeen traditiegetrouw plaatsvond bij een biertje of "sjnaps". Deze eenvoudige handelaars, van wie de meeste lezen noch schrijven konden (schoolplicht was immers nog onbekend) en die kort tevoren nog een schamel bestaan hadden gekend, kregen onverwacht zo maar het geld in de schoot geworpen. Men had een "goudmijn" ontdekt, doch in hun onwetendheid en onderontwikkeling dacht niemand aan kentering der tijden. Een andere oorzaak van het analfabetisme was het feit, dat de oudste kinderen in een gezin mee op reis naar de boeren moesten gaan en daardoor al vroegtijdig in de geheimen en knepen van het handelaarsvak werden ingewijd. De volwassenen moesten voor de handel in Duitsland in het bezit zijn van de "Gewerbeschein", terwijl de meettrekkende kinderen een bewijs moesten hebben dat ze als "dragers" fungeerden. De minimumleeftijd voor "die baan" was 14 jaar, de leeftijd, waarop men in Duitsland de school verliet. Dit was echter geen nood; de toenmalige gemeentesecretaris in Ubach over Worms zorgde er wel voor, dat de meetronende kinderen op papier de vereiste leeftijd bezaten. Een "Gewerbeschein" moest worden afgehaald op het regeringsgebouw te Aachen voor de prijs van acht Duitse daalder. Ter bestrijding van de grote armoede in de parochie Waubach-Groenstraat spoorde de toenmalige pastoor Frans Erens vanaf de kansel zijn gelovigen aan om tegen de winter (als het werk bij de boeren kwam stil te liggen) een handeltje te beginnen. In dorpen en gehuchten waren in die dagen geen of heel weinig winkels en zo die er waren, dan waren ze klein met weinig aanbod van koopwaar. Nagenoeg in alles was men aangewezen op de stad. Voor de hand liggend dus was het, dat hier een rijk arbeidsveld open lag en voor de geboren handelsman met een gewiekste slimheid, die de vakkneepjes beheerde, lag een rijke toekomst te wachten. De goede-

ren waren zeer gevarieerd. Er werd gehandeld in kleding, stoffen, paraplu's en kachelpoets, kortom in alles, wat in een huishouden van pas kon komen. De marskramers waren als het ware wandelende warenhuizen. De artikelen, die men zelf niet kon maken, werden in de stad tegen voordelige prijzen ingekocht en met een zoete winst van de hand gedaan. Kleinere huishoudartikelen werden uiteraard zelf vervaardigd. Een van die spullen was kachelpoets. Die werd gemaakt van een mix van potlood, bruinkool en water. De potlood (in poedervorm) kocht men te Maastricht voor zeven cent per kilo. De bruinkool werd gratis gevonden in de buurt van Eygelshoven. De poets werd verhandeld in de vorm van staafjes, kogels of koekjes, de z.g. "pletskes". Van een mengsel, waaraan men een kilo potlood toevoegde, verkreeg men 100 staafjes of kogels of 50 pletskes. Een staafje of kogeltje kostte tien centime, een pletske 20 centime. Het geheel bracht te Groenstraat een heel bedrijf op de been. De thuisblijvers fabriceerden en de vader met (of) de oudste der kinderen bracht(en) de producten aan de man of vrouw. Later werd het inheems product overvleugeld door een namaak van een meer geoutilleerde fabriek in het buitenland, die dezelfde artikelen, mooi verpakt en voorzien van een opvallend etiket, onder een andere naam in de handel bracht. Maar de Groenstraters wisten er wel een antwoord op. Men schafte de nodige persen aan om ook hun producten in een mooi jasje te steken. De verpakking en etiketten werden zodanig, dat de Groenstraters weldra de "wereldmarkt" heroverden. Een ander gewild artikel bij de boerenbevolking was de koperpoets, de z.g. trippel. Dit was niets anders dan een soort leem of klei, die als meel werd fijn gewreven, met een gewicht van een kilogram in papieren zakken werd gestopt en voor twee franc per zak verkocht werd. Het wondermiddel scheen midden in de roos te hebben geschoten; de verkoop en de opbrengst bleken onovertroffen. De boerinnen poetsten er het koperwerk en platen mee. Aangaande de handel van dit poetsmiddel vertelde een oude marskramer het volgende waar gebeurde verhaal: Een der kooplieden was op zijn handelstocht in de buurt van Henri Chapelle en verkocht de trippel. Al gauw was zijn voorraad op en hij kon niets aanvullen. Een van zijn collega's was met de rest van de voorraad een andere kant uit en hij zou hem eerst tegen de avond weer in het logement ontmoeten. Veel boerinnen hadden die dag nog navraag naar het spul gedaan, maar hij kon hen niet helpen. Toen hij even later over een voetpad door een der weilanden liep en gepikeerd over de verdwijning van het handelsproduct tegen een iets bevroren molshoop schopte, vlogen de harde klonten in het rond. Hij raapte er enkele op en bekeek ze nader. Hij ontdekte dat de aarde hier van een betere kwaliteit was dan in de Groenstraat. Hier was de bovenste grondlaag krijthoudend en dat bevorderde de poetskracht. Hij verzamelde toen zo veel van deze "super trippel" dat hij wel weer voor enkele dagen voorraad had. Een der klanten, bij wie hij nog diezelfde dag aanklopte, was de boer uit wiens weiland hij de aardklonten had genomen en waarvoor de man de gewiekste Groenstrater handelaar twee franken per kilo betaalde, omdat het vrouwvolk het goedje van d'r Matsjoep ideaal vond en in huis alles blonk als

een spiegel. Op de terugweg uit België nam men van de krijtberg te Henri Chapelle krijt mee naar huis. Die werd in blokjes gezaagd en geleverd aan de Duitse mijnen. De kostprijs bedroeg 2,5 franc per kilo en de verkoopprijs was twintig Mark per 100 kilo.

Een ander artikel van eigen maaksel was schoensmeer. Het werd verkregen uit een mengsel van zwartsel, meelafval uit de molen, vermengd met terpentijn. In een grote pot toog men ermee de boer op. De kostprijs per kilo bedroeg twaalf cent, de verkoop per kg. was drie franc. In Eygelshoven bevond zich de "Schwatskoel", waar men een soort bruinkool delfde. Op een fabriek te Herzogenrath maakte men er een zwarte verf van, "Schwartzel" geheten. Als een Groenstrater wel eens (of geregeld?) in geldnood kwam te zitten, ging hij naar de "Schwatskoel" en haalde een flinke hoeveelheid van dat spul. Thuis werd het gedroogd, fijn gemalen, vermengd met zuiver "Schwartzel" en vervolgens verkocht aan een Maastrichtse grossier.

Er is ook een tijd geweest, dat een deel van de Groenstrater marskramers handelde in koloniale waren en aanverwante artikelen. Per kruiwagen of hondenkar werden ze afgehaald in Antwerpen. De terugtocht ging deels door België en deels over Noord-Brabant. Onderweg werden de artikelen grotendeels aan de man gebracht. Sommige van hen hadden in deze handelsperiode elders hun tenten opgeslagen. De heer Jurgen van de bekende margarinefabrieken was ook een afstammeling van een Groenstrater koopman, die handel dreef op Antwerpen. De familie Erens uit Schaesberg en de Crijnsen uit Waubach betrokken eveneens hun handelswaren via tussenpersonen uit Antwerpen. Draggers zonden de koopwaar door naar Dolhain, waar de kooplieden hun voorraad aanvulden. Logies en verblijfkosten waren gering; met een eenvoudig pension (ad 2,5 franc) was men reeds tevreden. Het ontbijt bestond doorgaans uit ham of spek met eieren. Ook verhandelde men koffiebonen. Uit een gekochte baal sorteerde men wel drie soorten koffie. Met allerlei boerenbedrog werden goede zaken gedaan. Een arbeider verdiende op het einde der 19^e eeuw bij een boer per week 2,5 Mark plus de kost. Marskramers daarentegen verdienden per week 70 tot 100 francs en vaak nog wel meer. De reiswegen werden meestal te voet afgelegd. De handelswaar droeg men op de rug. Sommigen gebruikten een kruiwagen of hondenkar. Tussen 1894 en 1898 kochten de Groenstrater handelaars ook antiek op. Thuis kwamen dan "Joodse" tinopkopers de spullen tegen een goede prijs ophalen. Bij de koop ging het niet om de antieke waarde maar om het tin zelf. Voor antiek moest men bij de douane veel invoerrecht betalen; daarom werden de tinnen voorwerpen voor de grensovergang kapot geslagen en zo de invoerrechten ontdoken. Dat er bij de voorwerpen vaak kostbaar antiek zat, maakte niets uit.

Toen in later jaren de reisgelegenheid voor de bevolking beter werd en ook de winkels in de dorpen meer bekendheid kregen en hun bevoorrading gestadig toenam, geraakte de Groenstraat als handelscentrum meer en meer in verval en keerde de oude armoede in de meeste gezinnen terug. Slechts enkelen was het

gelukt met of via de handelspraktijken een zorgeloos bestaan op te bouwen, van wie de nazaten op handelsgebied vele jaren later nog een toonaangevende naam voeren.

De Hoarsjnit: Deze Groenstraatse handel kende de grootste bloeitijd tussen 1860 en 1885. In 1870 had de handel een bittere pil te slikken gekregen wegens de sluiting van de Duitse handelsgrenzen door Bismarck. Na 1875 waren de grensperikelen grotendeels opgelost en was er weer "vrijhandelsverkeer" tussen Pruisen en ons land mogelijk. Vooral na de Frans-Duitse oorlog beleefde de dameshaarmode een dusdanige revolutie, die al snel zulke omvang aannam, dat er geen voldoende haar aan te dragen viel om de rijke dames aan valse pruiken en vlechten te helpen. De vrouwen wedijverden zelfs onder elkaar wie met de meest fantastische en origineelste pruik kon pronken, ongeacht de veroorzaakte jaloersheid, haat en nijd van vriendinnen en kennissen. De haardrachten vervingen in die dagen de dameshoeden of andere hoofdbedekkingen. Rijke fantasieën en ongelooflijke verhalen vormden zich rondom deze handelstijd. De haarmode toverde een handelsobject te voorschijn, dat in de geschiedenis zijn weerga zelden of niet gekend heeft. Er werden, volgens de toen geldende begrippen, zulke grote geldsommen verdiend, dat er heel wat steenrijke families zouden ontstaan zijn, mits men de waarde van het geld beter gekend en gewaardeerd had. De beoogde rijkdom was slechts weggelegd voor enkelen.

De "hoarsjnieërs" vormden een apart gilde onder de marskramers. De oude heer Simons werd in het algemeen gezien als de koning van het genootschap. Naar zijn wijze raadgevingen en bevelen werd zonder tegen woord geluisterd. Hij was als geen ander doorkneed in het vak en stond daardoor in hoog aanzien bij de gilde broeders. Andere bekende namen waren: Piet Nievelstein met echtgenote, Martin en Jüpke Nievelstein, de Gerardsen, de Fringsen, de Eygelshovens, de Jurgens, de Plums, de Jongens en de Deckers.

Men trok naar België en naar de Eifel in Duitsland; plaatsen als Koblenz en Hessen werden genoemd. Men trok door heel Duitsland, zelfs tot aan de Poolse grens. De "slachtoffers" voor het haarknippen zocht men bij voorkeur uit in de kringen van de arme plattelandsbevolking. In de regel was men met twee collega's bij elkaar. Gewoonlijk bezocht men de slachtofferdames bij afwezigheid van de heer des huizes, dit ter voorkoming van een afwijzende houding van de laatste. Vooraf informeerde men in de buurt naar de naam van de persoon, die men wilde bezoeken. Als na een aankloppen de deur werd geopend, vroeg men beleefd of men terecht was bij familie of persoon A. In de regel gaf dit de doorslag, het wekte vertrouwen bij de mensen te horen dat hun naam bekend was bij de vreemdelingen. Een volgend smoesje luidde, dat zij gestuurd waren door een van hun kennissen of vriendinnen, die er zelfs bij verteld had, dat mevrouw of mejuffrouw zulk een prachtige en overdadige haardos bezat, waarvan zij zeker iets wilde missen. In het begin van zo'n onderhoud kwam de toestemming niet altijd meteen. Eerst nadat de dames de "heilige" verzekering verkregen hadden, dat het haar alleen maar wat uitgedund zou worden en dan ook nog zodanig, dat

men er niets van zou kunnen zien, was het ijs langzaam gebroken en werd aarzelend toegestemd. Het overhalen tot de "hoarsjnit" ging vaker gepaard met de slachtoffers in spé enkele mooie kledingstukken voor te houden, die ze voor een habbekrats in de stad gekocht hadden; de ijdelheid deed voor de rest wel zijn werk. De heersende armoede gaf in de regel wel de doorslag, zodra de "kapper" een bod op de haren had gedaan. De echtgenoten zouden heus niet in de gaten krijgen, dat hun haardos met een paar strengetjes uitgedund was en niet te vergeten het geldelijk bod (waarvan manlief immers niets behoefde te weten); wat viel daar niet allemaal van te kopen? Andere vrouwen en meisjes hadden met plezier en dank toegestemd in het uitdunnen van hun haar en hadden zij soms iets aan hun haardos opgemerkt? Weldra verdween een deel van de rijke haardos in het zogenaamde haarzakje van de kapper-koopman. Bij een dom en gewillig slachtoffer kwam het wel voor dat er meer haren in het zakje verdwenen dan men was overeengekomen of de dame in kwestie gedacht had. Aan de gewiektheid van de "kapper" kwam het dan erop aan de nog aanwezige resten van de haardos zodanig op haar hoofd samen te binden en op te steken, dat zij in de haar voorgehouden spiegel niets kon opmerken. Het kwam ook wel eens voor, dat in zo'n bedrijf manlief thuiskwam. Dan had je de poppen aan het dansen. Soms liep het uit op een fikse ruzie maar met tact en een juiste reactie van de "kapper-koopman" kwam alles weer goed. Men wist wel hoe men zulke lieden moest aanpakken. Voor enkele klinkende geldstukken draaide men wel bij. Op gewicht werden de haren nooit gekocht; een weegschaal had men niet bij zich. Het gewicht werd geschat, uiteraard altijd in het voordeel van de kapper. De prijs varieerde naar gelang de omstandigheden; de dames kenden immers de waarde van hun haren niet. De rijkste arbeidsvelden waren natuurlijk de gezinnen waar het meeste vrouwvolk was. In die dagen waren er ook nog de z.g. spinhuizen, plaatsen waar vrouwen bijeen kwamen om te spinnen. Gewoonlijk vond men hier de meeste en gewilligste slachtoffers. Als in zo'n tehuis een dame toehapte, volgde de rest vanzelf. In de landelijke streken vond men ook menig gezin met een zwakzinnige dochter, tante of andere vrouw. Het overhalen van zulk persoon leverde nagenoeg geen enkel probleem op; de hygiëne gebod daarbij zelfs de haren helemaal af te knippen. Andere bronnen voor de "hoarsjnieërs" waren de weeshuizen en gestichten, waar de "betalende kappers" zelfs welgeziene gasten waren. Er bestond geen vaste inkoopprijs, naar omstandigheden werd die zelf bepaald. De echte, werkelijke waarde was immers een koopmansgeheim en dat drong toen nog niet zo vlug door bij de boerenbevolking. Naar gelang kleur en kwaliteit van het haar viel nog wel het een en ander te regelen of af te dingen. Het haar werd in prijsklasse primair gerangschikt naar kleur. Zilvergrijs haar bracht het meeste geld op, dan volgde wit, blond, zwart en bruin. De kwaliteit en de lengte vervulden ook nog een rol. Een pond haar bracht de koopman ongeveer 35 à 40 daalder op, terwijl hij er vaak niet meer dan 6 à 7 Mark aan zijn slachtoffer betaald had. Mooi zilvergrijs haar leverde wel eens 50 tot 60 daalder op. De verdiensten van de kooplieden waren dan ook uiterst roy-

aal te noemen. Gewoonlijk vertrok men 's maandags van huis en keerde donderdag avond in de Groenstraat terug. Dan werden de meegebrachte haren gesorteerd, afgewogen en voor de verkoop gereed gemaakt. De opkopers uit de grote Duitse steden kwamen dan naar het "Sjtröätje", waar ten huize van de "kapper" of in de herberg van de Borjansen of Deckers de overdracht van de haren werd. De opbrengst van zo'n wekelijkse haartocht was soms erg groot. Iemand vertelde, dat hij op tienjarige leeftijd had meegemaakt, dat bij een dergelijke haaroverdracht ten huize van zijn ouders de tafel vol lag met afgetelde hoopjes daalders ad tien stuks per hoopje. Was de buit de moeite waard geweest, dan werd er gefeest in het "Sjtröätje". Nieuw geld en rijkdom had men in huis gekregen en daar moest op gedronken worden. Maar daar bleef het niet bij: van vrijdag tot en met zondag werd naast drinken ook gekaart en veelal voor grof geld. Het grootste deel van de rijkdom, die met moeite en list vergaard was, werd op die wijze verbrast en daardoor bleven maar heel weinig rijk geworden "hoarsjnitgangers" over.

Bargoens. De taal, waarmee de Groenstrater en Nieuwenhager handelaars zich op hun tochten in den vreemde tot einde 19^e eeuw bedienden was het z.g. Bargoens, een geheime handelstaal (een Nebensprache). Wetenschappelijk hoort het thuis bij de geheimtalen, tot de groep der "kramertalen". Aanverwante talen in dezen zijn onder meer de talen van Breyell en Mettingen in Duitsland en van Hamont in België. Het taalmateriaal omvatte ongeveer 300 woorden, die aangevuld met wat hulpwoorden uit het dialect, het mogelijk maakte een gesprek te voeren, dat voor buitenstaanders volslagen onverstaanbaar bleef. De geslepen handelaars zullen wel vaker genoodzaakt zijn geweest om zich bij voorkomende gelegenheden onder elkaar (in het bijzijn van derden) op veilige wijze verstaanbaar te kunnen maken. Te denken is dan aan onderling beraad in tegenwoordigheid van kopers, bij verhandeling en vaststelling van een uiterste prijs of bij een onvoorziene ontmoeting met de douane. Het Bargoens was voor de dankbare gebruikers, de reizende marskramers een levende werkelijkheid.

Toen de handelsbedrijvigheid ten einde liep en de mijnindustrie in opkomst kwam, geraakte het Bargoens meer en meer op de achtergrond, omdat zijn voornaamste bestaansrecht kwam te vervallen en de generatie, die er zich praktisch van bediend had, langzaam begon uit te sterven. Sommige verwoede "Bargoensers" wilden de geheimtaal niet zonder meer prijsgeven. Ze doorspekten er het plaatselijk dialect mee. Tijdens de Eerste Wereldoorlog, toen er vanuit Ubach over Worms een drukke illegale exporthandel naar Duitsland werd gedreven, beleefde het Bargoens een natuurlijke bloei. De jongere generatie maakte een dankbaar gebruik van de overgeleverde woordenschat om haar handelsgesprekken tegen ongewenste luisteraars te beschermen. In die jaren was er ook een gebeurtenis, waaraan we een uitgebreide verhandeling van het Groenstraats-Bargoens te danken hebben. Een inwoner uit de Groenstraat was namelijk betrokken bij een rechtszaak. Vanuit de Maastrichtse gevangenis probeerde hij een briefje te smokkelen, waarin de zin voorkwam: "*Alpese, mieng fieët versjtrun-*

kelt nulles". Het briefje werd in beslag genomen en door de rechter van instructie ter hand gesteld aan dr. Endepols. Hij is toen in de Groenstraat, uit de mond van een aantal bejaarde Bargoenssprekers de woorden en zegswijzen komen verzamelen, die hij later verwerkt heeft in een publicatie in de "Nieuwe Taalgids" van 1924, getiteld "Het Groenstraat-Bargoens." In later jaren is het een speelbal geworden van groepen Bargoensvrienden, die het zelfs tot op heden met veel verve trachten in leven te houden.

Hier volgt een liedje in het Bargoens, gezongen op de Bargoense avond van 10 maart j.l.

Melodie: "Roodborstje tikt aan het raam"

Roeëdmieëleske knoept tege dfe kloaf knoept knoept knoept

Lot mich erin, lot mich erin

Ut drait hij te kaod en te sjrouw noa mechels zin

Lot mich erin mich erin

Fietje deed oape en hat in d'r sjoot

Gruumelkes kraket en gruummelkes boot

Dat woar roeëdmieëleske waal noa d'r zin

En 't vloog d'r hoterik wer in.

Bronnen:

Mededelingen van familieleden van Bargoense marskramers.

Mondelinge en geschreven aantekeningen van meester Th. Adams.

Medegedeelde notities van F.X.Schobben.

De Doden in onze streken en ver daarbuiten.

(Rob Hamers)

Van geslacht tot geslacht worden gebruiken overgedragen, soms nog zonder de betekenis te begrijpen. Een aantal gebruiken gaat vaak verder terug dan we vermoeden: enkele zijn via de katholieke traditie terug te voeren tot Germaanse of Keltische gebruiken. De oudste sporen van begrafenisrituelen stammen van 100.000 jaar geleden. Vondsten van grafgraven wijzen er op dat de mens al vroeg in de steentijd geloofde dat de dood niet het einde van het leven was, maar een overgang naar een andere vorm van leven. Hoe deze mensen het zich het hiernaams voorstelde is niet bekend, maar dat ze er een voorstelling van hadden is een feit. Begrafenisrituelen horen dan ook bij de oudste bewijzen van religie. In de nieuwe steentijd zien we de bouw van grote megalitische monumenten zoals de hunnenbedden, dolmens en ganggraven. In vrijwel al deze monumenten zijn resten van dode lichamen gevonden en de wetenschap is er dan ook lang vanuit gegaan dat het hier om grafmonumenten ging. Tegenwoordig wijst onderzoek vooral op een functie als heiligdom. Het is heel waarschijnlijk dat deze bouwwerken zowel het een als het ander waren. Een aantal Limburgse landschapselectementen zijn te verklaren uit deze prehistorische gebruiken. Ondanks dat deze

niet op schrift werden gezet in onze streken konden deze gebruiken (bijv. Heiligdommen als de oude Lindeboom) juist door de traditie (van tradere = overdragen) vele decennia overbruggen. Aan de basis hiervan lagen geloofsovertuigingen die wonderlijk genoeg veel overeenkomsten vertonen overal ter wereld en ook doorheen een grote tijdspanse gelijk bleven. Keltische elementen die in Zuid-Limburg voorkomen zijn traceerbaar in dialect- woorden die afgeleid zijn van Keltische woorden, zoals het achtervoegsel "mig" in Heerlense wijknamen, Palemig en Vruschemig, afgeleid van het Keltische "magh": veld, buurt, woonplaats, en "thun", in bijvoorbeeld "In gen Thun", afgeleid van het Keltische "dumm", waarvan de grondbetekenis omheining is.¹ Vooral de dodengebruiken (meer dan alleen het begrafenisritueel) kennen een lange traditie vanaf onze verre voorouders en zijn soms onveranderd gebleven.

De Germanen stonden dicht bij de natuur en hun heilige plaatsen lagen op uitzonderlijke plekken in de natuur. Hier vereerde en offerde men, waaronder ook mensenoffers. Ze hadden een ritueelmeester in hun midden die een religieuze functie had. De allerbelangrijkste rituele handelingen werden door hem uitgevoerd en de andere handelingen werden door de bevolking zelf gedaan. De vereering en het offeren was voornamelijk individueel en maar zelden als groep. Verder was er ook iemand met helderziende mogelijkheden die de plek van het heiligdom aanwees (dit was niet de ritueelmeester). De heilige plaatsen van de Germanen waren lege plekken in het bos, hoge punten in het landschap (eventueel zelf opgeworpen heuvels) en heilige bronnen. Vlakbij de heilige plek had men soms een heilige boom staan. Voor de Germanen was de boom belangrijk. Ze spreken ook over Yggdrasil, de wereldboom. In de nieuwe steentijd zien we de bouw van grote megalitische monumenten zoals de hunnebedden, dolmens en ganggraven.

foto: megaliet – stenen monument met rituele betekenis (m.b.t. overledenen en/of religieuze functie).

In vrijwel al deze monumenten zijn resten van dode lichamen gevonden en de wetenschap is er dan ook lang vanuit gegaan dat het hier om grafmonumenten ging. Ook werden er vele grafheuvels aangelegd.

Grafheuvels zijn meer dan alleen een begraafplaats geweest, het waren de heiligdommen uit die tijd voor de toenmalige bewoners van de Lage landen. Hier

¹ De Vries, Keltisch cultureel erfgoed. Voerendaal 2006.

vereerden en offerden ze. Maar dat waren niet de enige reden van het bouwen van een grafheuvel. Plaatsen waar die in Limburg voorkomen: Bij Arcen: De Vorstenheuvel in Nat. Park; Weert: Boshoverheide met grafheuvels en urnenveld; Bij Vaals 6 stuks.

Limburgse grafmonumenten. Zowel in Schaesberg, Nieuwenhagen (graf in 1840 bij toeval ontdekt) en Brunssum zijn grafheuvels gevonden aan de rand van de Brunssumerheide en de Landgraaf. Van laatste omwalling (de Landgraaf) zijn de precieze datering, omvang en ook de betekenis van verschillende onderdelen niet met zekerheid éénduidig vastgesteld. In Schaesberg in Woord en Beeld schrijft A.W.A.. van de Eelaart dat er mogelijk een verband was van ringwallen en de talrijke grafheuveltjes. Een gedeelte van de vele grafheuvels en megalitische bouwsels in Europa zijn ouder dan 2000 jaar voor Christus. Tegenwoordig wijst onderzoek vooral op een functie als heiligdom (Stonehenge, Glastonbury). Het is heel waarschijnlijk dat deze bouwwerken zowel het een als het ander waren. Bergen hadden al in de tijd van de Druïden ene sacrale functie. Hier werden de religieuze ritens beoefend. Heuvels die zich omhoog richtten zag men als contactpunt met de Goden. Vaak werden er ook offers gebracht. De vele begraafplaatsen erin of eronder tonen de verbondenheid aan van doden, levenden en de Godenwereld. Soms werd de top afgeplat zodat er een Tafelberg ontstond (vgl. de Kapellenberg te Rozendaal en bij Oosterbeek). Interessant om te weten dat Bokkerijders vaak op hoger gelegen plekken berecht werden en dat betreffende plek een soort van brug vormde tussen het boosaardige en het goddelijke. De terechtstelling bracht die transformatie en bestrijding van het kwade. Francois van Gehuchten schrijft in zijn publicaties over de Bokkerijders dan ook dat daarmee de terechtgestelde Bokkerijder een omgekeerde lading kreeg, nl. als vol van goddelijke kracht. Allerlei kwakzalvers bezochten dan ook de lijken nadat iedereen vertrokken was om van "restanten" geneeskrachtige zalfjes te maken. De details besparen we u!

Een greppel en ringwal moest de berg afschermen. Een fenomeen dat ook bij onze Landgraaf opduikt: wallen en greppels bij grafplaatsen met urnen. Natuurlijk spookte het op dergelijke plekken. Witte Wieven werden (naast katten) ook als bewoonsters van die heilige bergen gezien (bij Eibergen). Onder Epse werd in 1866 een Germaanse begraafplaats aangetroffen bij zo'n Wittewievenbult.

De mens is stof en geest. Het geloof van Germanen betreffende de dood was gebaseerd op een aantal voorstellingen. Deze vinden we trouwens ook terug in het oude India en bij Grieken en Romeinen en eigenlijk bij alle volkeren van de oudheid. Maar ook in onze tijd zien we veel overeenkomsten tussen culturen die zelfs 8000 km van elkaar verwijderd liggen (zoals we onderstaand met een voorbeeld uit het vroegere Kongo zal laten zien). De Germanen en Kelten geloofden in een tweeledige mens waarvan het onsterfelijke deel na de dood elders verder leefde (rijk der schimmen). Die ziel keerde dan terug naar de onsterfelijke natuur; als wind en lucht, maar ook bergen, heuvels, bronnen, rivieren en

wouden nam ze tot verblijfplaats. Echter enige tijd dwaalt die ziel rond². Vanuit deze overtuiging zijn een aantal gebruiken, ook in het Limburgse, overgeleverd. Hoewel niet meer actueel was er in Noord- en Zuid-Limburg de gewoonte dat na de dood de deuren en ramen goed gesloten werden zodat de dode niet terug kon keren. In de omstreken van Venlo legde men strowissen (waarop de kist of de dode had gelegen) in de vorm van een kruis aan de weg en vooral bij de eerste kruisweg. Dit was dan voor de geest, indien die terug wilde keren, een onoverkomelijk obstakel. In de omstreken van Sittard legde men twee strohalmpjes kruiselings op hoofd, borst en voeten van de dode om zo de terugkeer van diens geest te belemmeren. In de omgeving van Heerlen werd het stro vervolgens verbrand om elke gehechtheid van de geest te belemmeren.

Spookverschijningen en witte juffers. Als uitvloeisel van het volksgeloof in van het lichaam losgekomen zielen en vervolgens dolende geesten, zijn veel legenden ontstaan over heksen, weerwolven, schimmen en andere verschijningen als vuurmannen, witte dames en alvermannekes. De Vrouwezief bij Kerkrade was een beruchte spookplaats waar ongerechte geesten ronddoolden. Toen Genhoes te Brunssum bewoond werd door baron De Vegré en zijn familie, spookte het in het kasteel. Als de meid in de keuken werkte kon het gebeuren dat ze onverwacht klappen kreeg van onzichtbare handen (of waren het die van de baron?). Plekken waar heksen bijeen kwamen waren bijvoorbeeld het Wittenvrouwenveld te Maastricht en de Heksenberg te Heerlerheide.

De van de Schinveldse spookverschijning bekende schans. De Lammedam, in de Schinveldse bossen, herbergt, naar recent bekend is geworden een vijftal oude woon en vlucht schansen, die mogelijk zelfs als cultusplaats in gebruik zijn geweest. Deze schans in het gebied is de plek waar op de ruïne van een 'kasteel' een witte Juffer zou rondwaren. Volgens de

overlevering stierf er een adellijke dame (la madamme blanche) bij een kasteelbrand die ontstond na een ruzie tussen twee edellieden die naar hand dongen. De dame zou nog steeds rondwaren op de ruïne.

Ook komt het voor dat de geesten zich als 'heerscharen' door de lucht bewegen. Wanneer het stormt vliegen volgens Noorweegs bijgeloof de "aarsgaardsreia" door de lucht. Die tijdens hun leven dronkaards bedriegers en lasteraars waren. In Limburg zijn met name de mythen van de heksen die door de lucht vlogen en later die der Bokkerijders bekend geworden. De "inkleuring" van veel mythen rond de Bokkerijders (het rijden op vurige bokken) zijn ook beter te plaatsen als

² Jos. Schrijnen, in Limburgs Jaarboek - Provinciaal Genootschap voor geschiedkundige wetenschappen, 1894.

men weet dat er voor die tijd reeds vele vergelijkbare mythen bestonden: in Schinveld werd een hellewagen, die onder vreselijk getier rondreed vaak gezien. Deze reed langs Treebeek, Brunssum en via Schrieversheide in de richting van Heerlen. Een boer uit Grotenrath die op weg was over de heide bij Teveren zag eens in de verte een vuurgloed die recht op hem toekwam die dichterbij gekomen een vurige wagen bleek te zijn waarin tien vurige gedaanten zaten waarvan er verschillende geen hoofd hadden. In doodsangst rende hij verder naar de dichtstbijzijnde herberg om op verhaal te komen. De toehoorders sloegen een kruis en de waard vertelde dat de boer de arme zielen van de 12 Bokkerijders uit Ubach over Worms gezien had, die op 10 september 1743 in de hei waren terechtgesteld. Van tijd tot tijd lieten zij zich 's nachts in een gloeiende wagen rondrijden, omdat ze in het hiernamaals geen rust konden vinden. In Limburg werden er ook verschijningen van dwergen gezien, deze woonden in 'haagten', onderaardse gangen. Deze vond men in Geleen, Stein, Echt en Brunssum. In de Limburgse Folklore zijn er ook verschijningen van geesten die een "bidweg" op zich genomen hadden om een schuld te vereffenen (van een begane misdaad). Het verplaatsen van een grenssteen werd bijvoorbeeld als een halsdaad gezien. In Velden moest een boer die zijn perceel uitbreidde door de grenssteen op te schuiven boeten en zelfs na zijn dood een gloeiende grenspaal elke avond een uur lang heen en weer sjouwen. Hierbij riep hij: *"wao moot ik um neerlegge, woa mot ik hum loate"*. Toen hij plotsklaps het antwoord kreeg: *"Leg um pot-verdomme wao ste um gekrêge hes"*, was de betovering verbroken.

Geesten in de natuur. Als de geesten tot rust gekomen zijn vestigen ze zich in natuurelementen Dan bevolken zij bronnen, rivieren, zeeën, bomen, en wel als Naiaden (waternimfen), Dryaden (boommimfen), en Oreaden (bergnimfen). Zo kan men verklaren waarom in Limburg her en der een stro-wis om een boom windt om zo de koorts af te binden: men ging ervan uit dat de ziekte op de boomgeest kon overgaan. Bekend is de lapjesboom van Overasselt, waar nog steeds vele strookjes stof aan hangen. Deze maakten mensen vast aan de takken om zo genezing te krijgen voor alle mogelijke kwalen. Vaak werden dit soort bomen ook koortsbomen genoemd omdat die ziekte ook geacht werd op de boomgeest over te gaan. Bomen hebben in de tijd van Germanen en Kelten een speciale betekenis van heiligheid gekregen. De lindeboom was vaak de plek waar de dorpsraad vergaderde, ook vonden er terechtstellingen plaats. In Belgisch Limburg in Lummen staat een duizendjarige eik die als plek van verering geldt. Bij de OLV van de Heilige Eik kapel te Oirschot stonden meerdere heilige eiken. In Geetbets staat een winterlinde naast een oude kapel. Op een oeroude plaats in Wolfheze (Gld) staat een Eik die met de God Wodan wordt verbonden. In 's Gravenvoeren is er een Nagelboom (spijkerboom) waarvan de kastanjes tegen reuma zouden helpen. Eveneens stond er een Nagelboom bij Sint Geertruid³. Deze zomereik van Kortesseem (belgisch Limburg) dateert van omstreeks 800 en is zowat de oudste boom van België. In vroeger tijden werden aan derge-

³ Schuyf, J. Heidens Nederland, Utrecht 1995.

lijk bomen magische krachten toegeschreven. Hier kwamen de Bokkerijders samen om te vergaderen en het was tevens een vertrekpunt voor hun plunderingen en brandstichtingen. Heilige bronnen zijn er in Postel en er is de St-Brigidabron van Wesch bij Noorbeek. Heilige bergen zijn bv. de Hemelseberg bij Oosterbeek de Donderberg (gewijd) aan Donar te Rhenen, en de Helsberg, gewijd aan godin Hella.

Dergelijke volksgebruiken en geloofssystemen zijn – zoals in de mythologie bekend – niet aan onze tijd of streken gebonden. Veraf gelegen culturen bezitten verbazingwekkende overeenkomsten met onze gebruiken, geloof en gewoonten.

Dodengebruiken bij de Bantolestammen in zuidelijk Afrika. Interessant is om in dit verband gebruik te maken van vergelijkend materiaal van wijlen pater Ger Bisscheroux, Montfortaan uit Schaesberg. Deze verbleef lange tijd in het vroegere Kongo. Aldaar verzamelde hij vele gegevens van de verschillende stammen daar. Terug in Nederland combineerde hij dit met gegevens van pater J. Hartering (Mill Hill) die de Bongandu-stammen onderzocht. Terwijl dus onze Germaanse voorouders heilig geloofden in geesten die terug konden keren in bijzondere omstandigheden werd dit bij de stammen van Zuidelijk Afrika (Bantoe) zelfs gecultiveerd in voorouderverering. De Bantoe spreekt niet over gestorvenen maar over vertrokkenen ofwel “levende dode” (hier komt het begrip Zombie vandaan). Verwantschap is de centrale spil in die stamgemeenschap en de doden horen daar onlosmakelijk bij. “De levende doden hebben nog steeds rechten op deelname aan het leven”⁴. Deze worden met groot respect vereerd en de band met de levenden wordt dagelijks onderhouden via rituelen. Een voorbeeld is (vgl. onze peetouders) dat een pasgeborene de naam krijgt van een “levende dode”. Bisscheroux: “De levenden moeten, bij de Bongandu van Kongo, eerbied hebben voor de geesten (Bekali’s) van de voorouders, en wel middels offers en het onderhouden van hun graven. De voorouders worden aangeroepen en betrokken bij het dagelijkse leven. Bij beschimping ervan moet men een ritueel van eerherstel doen”. De voorouders hebben er overigens altijd p r dorp hun eigen begraafplaats. Gebeden en vervloekingen worden slechts tot de eigen familie gericht. Er vindt eerherstel plaats indien de overledenen te kennen geven ontevreden te zijn m.b.t bepaalde zaken in de familie. Dit gebeurt door b.v. een maaltijd op het graf van de overledene. Laatste is nog steeds gebruik in landen rond het middellandse zeegebied en Zuid-Amerika. De koffietafel na de begrafenis bij ons gaat terug tot Oud-Germaanse en Scandinavische gebruiken waarbij er een feestmaal ter ere van de overledene werd gevierd.

Ook waren er bij de Bongandu zgn. Nkanga’s die net als moderne mediums fungeerden als een ‘bemiddelaar’ tussen doden en levenden; tegelijk was deze adviseur, medicijnman en therapeut. Deze zorgde voor harmonie met de wereld van de overledenen. Ofschoon dus bij de Germaanse en Keltische geloofswereld de geesten nog een plaats in de natuur toegewezen kregen (bomen, bergen, bronnen) werd naarmate men hier de middeleeuwen naderde die aanwezigheid van

⁴ Bisscheroux, G. Gebruiken van de Bongandu, Privé-verzameling artikelen. pag. 98.

geesten eerder gezien als een bedreigend iets. Door de kerkelijke inmenging in dit heidense geloof kregen geesten hier te lande juist een negatieve lading – getuige de vele heksenverhalen, verhalen over weerwolven en ideeën over bezetheid. Ook in Afrika – volgens pater Bisscheroux – kwamen de Afrikaanse christenen aan het twijfelen m.b.t. hun voorouderverering. De meeste missionarissen zagen het geloof in geesten als bijgeloof. Rome heeft later toestemming gegeven voor een beperkte mate van voorouderverering; gezien de overeenkomsten waarbij wij in het katholicisme de doden én heiligen eren met oude gebruiken om deze aan gene zijde gunstig te stemmen of zoals de kerk het noemt: “tot voorspraak voor ons” aan te zetten.

Zo bleven in onze regio's vele gebruiken en rituelen bestaan van heidense oorsprong. Vaak werden deze gekerstend door de kerk die deze via ofwel feestdagen ofwel rituelen in haar eigen kalender en ceremonieën inpaste.

Westeuropese gebruiken. Het meegeven van voorwerpen aan de dode in onze streken hing samen met het idee dat de overleden nog elders bezig kon zijn. Bij de Egyptenaren gaf men scheepjes mee. Meer met onze cultuur en streek verwant (en deels overgenomen) was het gebruik van de Romeinen en Grieken, om eetwaren mee geven aan de dode (mosselen en eieren werden teruggevonden in graven) tevens drank, wapens en vaatwerk. Het gebruik om de dode een muntstuk mee te geven voor de veerman ging van de Grieken via Italië (Rome) over naar de Germanen. In Limburg werd in vroeger tijden het scheermes in de doods-kist gelegd na het wassen en scheren van het lijk. Ook de voorwerpen die met de dode in contact hadden gestaan hadden hierdoor een magische werking; ringen gesmeed van doods-kistshengels waren goed tegen jicht en reumatiek; de naald waarmee een doodskleed was genaaid bracht geluk en om van wratten verlost te worden moest men over de doods-kist wrijven. Het meer recente bijleggen van rozenkransen en medailles van heiligen refereert aan het Germaanse en Keltische geloof in de beschermende werking van amuletten. Een relatie tussen doden, heiligheid en geografische elementen is ook bij ons nog aanwezig: er zijn

vele urnengraven gevonden welke zich in bergen dan wel heuvels bevinden.

foto grafheuvel

In Brunssum en de Teverense heide zijn deze talrijk. Ook duiken verbanden op met later aanwezigheid van de Romeinen welke natuurlijk opereerden in het verlengde van het heidens bijgeloof. Zo zijn in de Witte Wievenbult in Eefde naast aardewerk ook een Romeinse munt gevonden. Op bepaalde plaatsen vind men dus overduidelijk op één plaats de overblijfselen van préhistorische, Romeinse, middeleeuwse en moderne cultuur. Het mooist vinden we die constatering sa-

mengévat in één begrip dan een hele tijdsspanne bijeenbrengt: de Heksenberg-parochie in Heerlen: heksenbijeenkomsten op een berg die prehistorische betekenis had en waar het hedendaagse katholicisme voortgezet wordt met een aantal gebruiken die teruggaan tot de tijd van de Germanen.

Kerkhof zonder kruisen

(bron Limburgs Dagblad 12 nov. 1981, door Wim Dagstra, bewerkt door Harrie Mulders)

Niets herinnert meer aan de mensen die ooit begraven werden in Nieuwenhagen op het begraafplaatsje nabij de Voortstraat. Verstopt tussen de Brunssummerheide en enkele huizen doe nog dromen van de tijd dat de Voort een volle kolonie was, bestaat dat kleine kerkhofje nog wel degelijk. Het ligt nu vastgeplakt aan de tuin van meneer Schoots die toen aan de Voortstraat woonde. Hij mocht het terreintje van de gemeente gebruiken. Hij liet er wat kippen rondscharrelen en, in de winter zijn schapen. Het lijkhuisje dat het gemeentebestuur van Nieuwenhagen in 1924 liet bouwen, was nu een schuurtje waar de materialen van de heer Schoots waren opgeborgen. Hij mocht het terreintje gebruiken, hij mocht er echter niet graven, want dan zou wellicht gevonden kunnen worden wat jaren geleden aan die aarde werd toevertrouwd. Volgens oudere mensen hier in de buurt zouden hier twaalf mensen begraven liggen. De laatste begrafenis heeft ongeveer in 1955/56 plaatsgevonden. Hier werden mensen ter aarde besteld, die niet in gewijde grond begraven mochten worden. Dat waren mensen die zelfmoord gepleegd hadden of niet katholiek waren. "Het zelfmoordkerkhof" zo heette het plekje in de jaren dertig van de vorige eeuw. In de archieven van de voormalige gemeente Nieuwenhagen is een kranteartikel uit 1934 te vinden: "Ene vrouw werd op het 'zelfmoordkerkhofje' begraven, maar zij had geen zelfmoord gepleegd", zo begint het artikel, waaruit blijkt dat de vrouw niet katholiek was en daarom op deze 'algemene begraafplaats' ("het mag deze naam niet hebben", aldus de krant uit 1934) begraven werd. Ook de Nederlands Hervormde predikant uit Kerkrade was zeer ontstemd over de manier waarop hij in 138 één van zijn gemeenteleden moest begraven. Hij schreef een boze brief naar het gemeente bestuur en verzocht tenminste een fatsoenlijk pad naar het kerkhofje aan te leggen en een deugdelijke omheining. "Mij is gebleken dat de kinderen er vrijelijk kunnen spelen. Na de begrafenis hebben de kinderen de kransen die op het graf lagen versleept". Aldus de predikant in zijn schrijven. En ook het bestuur van de SDAP schaarde zich in de rijen van de protesterenden. Een brief op poten werd gestuurd aan het gemeentebestuur met het verzoek eindelijk voorzieningen te treffen. Maar het duurde nog wel even. Vlak na de tweede wereldoorlog werden Nieuwenhagenaren die niet in gewijde grond begraven mochten worden ten grave gedragen in Schaesberg waar een protestantse begraafplaats was en in Waubach. In 1976 werd te Nieuwenhagen begonnen met de aanleg van een algemene begraafplaats. Maar van de begraafplaats bij de Voort is niets meer over, geen grafsteen, geen kruis. Het lijkenhuisje is een schuur ge-

worden. Oudere mensen in Nieuwenhagen wisten nog het verhaal te vertellen van een mevrouw die op haar sterfbed de pastoor liet weten niet katholiek te willen worden. Zij zou de laatste zijn die hier begraven werd, maar zeker is dit niet. Ook is niet zeker of het er twaalf waren, want nergens staat genoteerd wie er begraven werden. Naamloos zijn zij, slechts voortlevend in de verhalen van oudere bewoners, die zich de harde, weinig tolerante tijd, nog herinneren.

Boerderij Zenden, een familiegeschiedenis afgesloten....

Jarenlang stond het kleine witte boerderijtje daar als een vergeten monument terwijl het drukke verkeer er geen acht op sloeg. Slechts hun die van gen Hei hielden waardeerden het. Oorlogstroepen passeerden ooit de boerderij, handelaren te voet of met paard en wagen en de brikkenbakkers met de stenen voor de bouw van de kerk van Nieuwenhagerheide. Als het huis kon spreken zou het heel wat mooie verhalen vertellen. Boerderij Zenden op de Hoogstraat of wel de Boerenbond van Nieuwenhagen. Het pand was mij dierbaar, een monument van mijn voorouders. Er was slechts sprake van een klein woonhuisje met een grote schuur er aan vast gebouwd. Verder enkele half overdekte gedeeltes waar een tractor gestald werd en wat landbouwwerktuig. Dit was het huis waar generaties lang mijn voorouders geboren werden, werkten, kindjes kregen en tenslotte stierven. Nu is het gesloopt en maakt ruimte voor een nieuw project.

“t is afgebroake, wie oad woar ’t eegelijk?” Deze vraag kreeg ik een paar weken geleden gesteld. Was het 100 jaar? Nee, ... het stamde uit 1789. Ik herinnerde me ook het bezoek dat ik bracht aan de aldaar gevestigde Boerenbond om wat te halen tegen de rupsenplaag die mijn planten teisterden. Toen ik aan de laatste bewoonster Lucy Zenden-Portz vertelde dat de boerderij uit 1789 stamde kon ze dat nauwelijks geloven. Ze moest er om lachen. Ik had haar uitgelegd dat ik de kleindochter ben van ’t Fientje Zenden en dat ik bezig was met de geschiedenis van haar huis.

De geschiedenis van boerderij Zenden begint bij Servatius Buckx omstreeks 1789 mijn voorvader en eindigt bij de familie Zenden-Portz in 2006. Mijn oma was Fien Beckers-Zenden geboren in 1904. Haar vader Willem Zenden, voormalig loco- burgemeester en wethouder van Nieuwenhagen heeft zijn jeugd hier door gebracht zodoende raakte ik geboeid door de historie van deze boerderij. Aan de hand van mondelinge overleveringen, notariaten, de Franse volkstelling van 1796 en heel wat research in Maastricht en bij het OCGL heb ik gepoogd de bewoners van het pand te traceren.

Servatius Buckx timmerman geboren te Merkstein in 1743 als zoon van Franciscus Buckx en Gertrudis Jongen. Servatius heeft het waarschijnlijk laten bouwen omstreeks 1789. Hij woonde eerst elders op gen Hei. Bij de denombrementslijst van 1784 verwerkt door mijn collega May Quadflieg is dit te zien. Uit een stuk criminele schepenbank van 1785 is tevens af te leiden dat Servatius tegenover Godfried Borghans toen nog woonde. Echter bij de Franse volkstelling van 1796

staat Servatius geregistreerd met zijn huisje op deze plek op de Hei. Ook uit de doopaktes van zijn kinderen kun je aan nemen dat het pand omstreeks 1789 gebouwd is. Servatius is 2 keer getrouwd geweest. Servatius huwde eerst met Maria Agnes Chorus op 24 mei 1773 te Heerlen en daarna met Maria Ida Jongen op 30 januari 1785 te Heerlen. Beiden huwelijken hebben hem niet onbemiddeld gemaakt, Servatius was een echte vakman. Zo maakte hij de wegwijsbordjes voor het Franse leger waarvoor hij echter pas in 1809 met terugwerkende kracht betaald werd ook maakte hij op kosten van de schepenbank Heerlen een schrijftafel en een bank voor het schooltje in Nieuwenhagen bij schoolmeester Joannes Bogman. Hij ontving daarvoor 12 gulden Brabants Maastrichter Cours. In eerste instantie was het huis een timmermanswoning. Servatius vind je terug in de Franse archieven als Servais Henri Buckx. Servatius stierf in 1815.

Hun dochter Maria Elisabeth Hubertina Vreuls huwde Gerard Hubertus Zenden in 1875. Hij was eerst handelaar later landbouwer. De familie Zenden later geschreven als Zenden stamde van een timmermansfamilie uit Merkelbeek die zich op gen Hei vestigden. Het echtpaar Zenden-Vreuls gingen inwonen bij moeder Petronella Vreuls-Scholtes In 1823 wordt het huis nog steeds bewoond door de weduwe van Servatius Henricus Buckx namelijk Maria Ida Jongen met haar dochter Maria Barbara Buckx die gehuwd is met Wilhelmus Scholtes in 1813 uit Teuven ook van beroep timmerman. Willem Scholtes gaat echter terug naar Teuven. Hier wordt o.a. een zoon Paul in Teuven in 1829 geboren. Willem heeft daar ook bezittingen zoals te merken is uit zijn nalatenschap in 1866. Enkele kinderen bleven in Teuven, enige dochters bleven in Nieuwenhagen. Doch in 1835 is het pand nog steeds van Willem Scholtes. Een van de dochters van Willem Scholtes is Maria Gertrudis genoemd Petronella geboren in 1822 te Nieuwenhagen. Zij is de stammoeder van veel Nieuwenhagenaren; een zeer pittig vrouwtje. Zij huwde Frans Leonard Vreuls in 1844 een echte handelaar. Het echtpaar wist een zeer groot aantal lapjes grond te verwerven. Bij de memorie van successie blijkt het aantal verworven stukken. Echter het echtpaar Vreuls-Scholtes woonde zelf Op de Graaf en had naam en faam door hun handel. Het echtpaar zou het pand in 1867 verpacht hebben aan Paulus Logister x Anna Konsten. Echter het pand bleef in handen van het echtpaar Vreuls-Scholtes. die in het boerderijtje woonde. Helaas stief Elisabeth veel te jong in 1885 en Gerard Hubertus Zenden werd voogd van zijn nog jonge kinderen Willem en Maria Josefina genoemd Fien. Aangezien Gerard en Elisabeth onder huwelijkse voorwaarden getrouwd waren had Gerardus Hubertus Zenden weliswaar het vruchtgebruik maar erfden Willem en Fien moeder's deel en verder een deel uit het bezit van hun grootvader Joannes Frans Leonard Vreuls in 1895. Gerard hertrouwde met Maria Catharina Josefina Triebels. Uit dit huwelijk werden meerdere kinderen geboren. Het echtpaar bleef in het huisje wonen en maakten er een boerenbedrijf van. Mijn overgrootvader Willem Zenden trouwde met zijn jeugdliefde Marieke Meijs in 1902 en werd slager in Vaals; echter door heimwee gedreven en vanwege slechte zaken vestigde hij zich spoedig weer in Nieuwenha-

gen. Geïnspireerd door zijn pientere echtgenote Marieke kocht hij een stuk grond in 1922 aan de Tichelpoelen en liet er naast een bestaand huis een café ontstaan en een kapperszaak. Willem werd niet alleen café-houder doch ook loco-burgemeester en wethouder van Nieuwenhagen. Zijn zusje Fien trouwde met haar grote liefde Leo Wolters in 1899 en ging in Kerkrade wonen. Fien kwam trouw naar Nieuwenhagen op bezoek en verwende haar tegenstribbelende neven met haar gepuutsj. Ze was de peettante van mijn oma Maria Josefina Beckers-Zenden die verder weer mijn peettante werd. Inmiddels werd de boerderij overgenomen door Gerard Zenden een zoon uit het 2^e huwelijk Zenden-Triebels geboren in 1889. Hij werd nonk Sjrard genoemd en trouwde in 1918 met Catharina Jurgens, genoemd tante Tien. Sjrard zette het boerenbedrijf voort. Na hard ploeteren had hij stevast zijn vaste plekje op zijn eigen stoel. Er werd beweerd dat zijn schaduw onuitwisbaar vastgeplakt was aan de muur waar hij zat. Tante Tien was een lieve kleine vrouw. Na Sjrard nam zoon Peter samen met zijn vrouw Lucie Portz de boerderij over. In de boerderij werd tevens de Boerenleenbank gevestigd en een verzekeringsagentschap. Tante Tien liet het bezoek dan geduldig naar binnen. Achter het huis was een grote schuur gebouwd. Het boerenleven nam wat af en men vestigde hier de Boerenbond waar allerlei spullen werden verkocht. Zaden, spades, onkruidbestrijdingsmiddelen, veevoer van alles. Later liet hun broer Joep naast hun huis een vrijstaand huis bouwen waar hij de Boerenleenbank vestigde en waar menig Nieuwenhaags kind zijn spaarpotje ledigde. Zijn broer Wiel had weer hier naast een vrijstaand huis en hier was het verzekeringsagentschap gevestigd. Wiel was een accurate man. Zo kregen wij eens een aanrijding en binnen een zucht stond daar Wiel onze zaakjes te regelen op verzekeringsgebied. Joep vestigde zich later in de Wilhelminastraat waar een groot gebouw herrees, de Boerenleenbank van Nieuwenhagen. Joep ging boven het bankgebouw wonen met zijn gezin. Dank zij o.a. hem groeide het geheel uit tot de Rabobank van Nieuwenhagen. Peter werkte hard op zijn boerderij samen met Lucy en hun kinderen Marian, Harry, Ans en Marie-Jose. Toen Peter stierf in 1993 bleef Lucy moedig achter op de boerderij. Uiteindelijk verhuisde ze naar een appartement aan de Tichelpoelen. Lucy stierf op 24 mei 2006. Het boerderijtje werd verkocht en afgebroken. Een van de laatste historische juweeltjes van Nieuwenhagen. Einde van een lang familie-bezit waar zo velen voorouders van mij woonden.

Met dit verhaal wil ik mensen van Nieuwenhagen aanzetten ons hun verhalen en foto's toe te vertrouwen voor het boek van de Hei wat over enige jaren verschijnt. Jullie kunnen met May Quaedflieg of met mij steeds contact op nemen bij het OCGL iedere woensdag of zaterdagmiddag.

Jose Seerden-Pompl

Bronvermelding:

DTB en BST, en memories van successie van het RHCL te Maastricht

OCGL, Bidprentjes, Not Smeets, Franse volkstelling 1796

Bronnenboek en denombrementenlijst 1784, M. Quaedflieg.

Sch 1.5 Sch 1.6 M. Quaedflieg OCGL

Familiearchief Fam Beckers-Zenden, / Pompl- Beckers.

Land van Herle , Jubileumsboek 1945-2005 ,Onderwijs in Nieuwenhagen .

Enige nieuwe aanwinsten OCGL-archief:

JO VEK POËZIE EN LIEDEREN VAN DIALECTSCHRIJVER JO VEK

DVD: OORLOGSDOCUMENTAIRE: VAN WORM TOT ROER;

VIER SEIZOENEN 2002-2005 LANGS DE WORM VAN AKEN TOT POSTELEN

GENEALOGIE LEMMENS (SCHIMMERT - BEEK) DEEL I, II EN III

AKTEN MBT BOKKERIJDEURS-PROCESSEN 1743-1799 OP CD DOOR H. KOKEN

FATIMA I, HER-UITGEGEVEN DOOR PATER JONGEN N.A.V. ZIJN 100STE VERJAARDAG

GEDACHTEN EN GEDICHTEN VAN EEN 100-JARIGE; PATER HUBERT JONGEN

HEERLERBAAN EN OMGEVING (MET FOTO'S) DEEL II DOOR JO NELISSEN

STAATSMIJNEN 1960 EN ANDERE MIJNTIJDSCRIFTEN DIVERSEN NRS (ORANJE NASSAUPOST)

(oude nummers kunt u bij ons nog kwijt, evt. ruil mogelijk).

Uëver“der Koehp va Hehle” en noch vöal mieë

Bij het overzicht in van de diverse activiteiten, gepubliceerd in dit bulletin heeft u al kunnen lezen dat op 14 juni een lezing zal plaats vinden over Der Koehp va Hehle. De held die meevocht in het leger van Napolen en in Heerlen bekend is onder de naam “der Kuëb va Heële . De lezing zal verzorgd worden door Huub Haenen, bij velen van ons niet onbekend, omdat hij als lid van de Plat-kloep vaker zijn stem als verteller heeft laten horen. In tegenstelling tot een aantal personen die in Heerlen het dialect promoten spreekt Huub nooit van der Kuëb maar altijd over der Koehp. Hij vindt namelijk, dat in Heerlen de oorspronkelijke naam verbasterd is omdat men zich daar te weinig verdiept heeft in het verhaal en de achtergronden rond het verhaal. Huub zal daar tijdens zijn voordracht nader op ingaan en u kennis laten nemen van feiten en de aandacht-aspecten om zoals hij zegt, der Koehp en zijn geestelijke vader de ,schrijver Mathieu Kessels de eer te geven die hun toekomt. Wat dat laatste betreft verwijst Huub naar hetgeen der Koehp zegt over de Heerlenaren. “Onger os gezag , hant ze zich wie honksvotte teghe-uhver mich gedrage”

Het belooft een gezellige en amusante avond te worden.

De lezing wordt gehouden in ons verenigingslokaal.

An de Voëgelsjtang 12 6373 BJ (achter de kerk N'heide)

Aanvang 19.30 uur. Toegang gratis.

Der Kapellerbusch

(Hub Erkeris, Sjaasberg)

*Wen ich zoeë mit der honk durch der Kapellerbusch bin aan 't spatsere,
begin ich zoë vuur mich hin te fantasere.*

*Zoeng dieke beuk die hei al zoeng drie veerhonder joar hat gestaange,
mot toch durch de joare hin inne ganse hoop han opgevaange.*

*Beveurbild dat der groaf van Schoasberg mit de koetsch langs is gekoame,
en mischien had hea de groavin en de kinger och nog mitgenoame.*

*Of ee paar Bokkeriejesch op inne geetebok, mit onger gen erm ee paar ge-
klauwde wekke, op weg noa de kapel um der eed aaf te lekke.*

*'t Kan och zië dat hea de kinger van der groaf, die kling aape,
bei hem aa gen veut beukenuetjes hat zië raape.*

*Misschien hat och inne soldaat van der Napoleon teage hem aa stoa te pisse,
al waar hea doe nog ee stuk smaaler, maar inne soldaat mag nit misse.*

*Doezende luuj had hea in processie langs zië koomen,
die in der meimoand bei de kapel Maria vereere goonge.*

En och wil verkes en mischien waal beere,

Maar noen mot ich op huere mit fantasere.

Brand verwoest middeleeuws Aken

(bron Limbúrgs Dagblad 6 mei 2006)

In 1656 verwoestte een enorme brand het middeleeuwse Aken. Het beeld van het brandende Aken moet een enorme indruk hebben gemaakt op de getuigen van toen. Zelfs de middeleeuwse Nederlandse dichter, Joost van den Vondel wijdde een gedicht aan de standsbrand in de "kroon der steden":

Geen leger hoeft u t'overwinnen:

Een vonk, uw vijand, schuilt van binnen.

Inderdaad, één vonk werd het middeleeuwse Aken op 2 mei 1656 fataal. "Rond acht uur 's ochtends maakte een bakker zijn oven leeg", vertelt stadsarchivaris Thomas Kraus. "Hij bracht de uitgebrande kolen naar de zolder om daar verder af te koelen. Maar kennelijk was het vuur nog niet gedoofd: de vlammen laaiden weer op en zetten de bakkerij in lichterlaaie." Alles zat die fatale dag tegen, constateerde Kraus: "De wind kwam uit het zuidoosten. De 'Luikse' wind wakkerde de vlammen aan. In de loop van die dag draaide de windrichting verschillende keren, waardoor het verdere verloop van de brand niet te voorspellen was." De middeleeuwse stad was een makkelijke prooi voor de vlammen. "Met 15.000 inwoners was Aken voor die tijd al een grote stad", legt Kraus uit. "De vakwerkhuzen die waren opgetrokken uit hout en leem, stonden dicht op elkaar. Daardoor kon het vuur zich in een razend tempo uitbreiden." Tot overmaat van ramp nam de burgemeester enkele desastreuze beslissingen, constateert Kraus. "Aanvankelijk dacht hij dat het om een aanval op de stad ging. Op zich begrijpelijk, want het waren woelige tijden. Hij riep de burgers op de stad te verdedigen, waardoor er te weinig handen waren om bluswater aan te voeren." Pas de volgende ochtend doofden de vlammen. De gevluchte inwoners keerden aarzelend terug, maar troffen alleen rokende ruïnes aan. "Van de huizen was 90% verwoest", zegt Kraus. De vlammen hadden meer dan vierduizend huizen, kerken en kloosters in de as gelegd. "Het is een klein wonder dat in die vlammenzee slechts zeventien mensen de dood vonden", vindt Kraus. Al vrij snel werd begonnen met de wederopbouw van de stad. De autoriteiten hadden hun lesje geleerd. Er mocht alleen nog in steen worden gebouwd en de daken moesten bedekt worden met leien. Aken zou echter nog lang de naweeën van die fatale stadsbrand voelen. Veel ambachtslieden keerden de stad de rug toe: de koperslagers trokken naar Stolberg, de wapensmeden naar Luik en de lakenwevers naar Vaals. "Zij waren veelal protestants", legt Kraus uit, "en zagen in het katholieke Aken geen toekomst meer." De lokale economie stortte in. De Luikse arts Franziskus Blondel rook echter zijn kans. Hij bouwde op de puinhopen van de afgebrande stad het eerste koorcentrum. Waarmee hij de basis legde voor een nieuwe 'industrie': het toerisme.

Abt Wormbs

Na de dood van Loenardus Dammerscheidt in 1557 voerde abt Joannes van Thoinbergh, die ook Wormbs genoemd werd, de kromstaf over de abdij Kloosterrade. Gedurende de drie en veertig jaren van zijn bestuur teisterden vele rampen het land van Rode en de abdij had het zwaar te verantwoorden. Alva, de ijzeren hertog, was naar de Nederlanden gekomen om de opstandelingen hardhandig te straffen. De 80-jarige oorlog brak uit en in de laatste week van september 1568 trok Willem van Oranje met zijn leger het land van Overmaas binnen. Hij vestigde zijn hoofdkwartier in het kasteel van Wittem. Nadat de "Eersaeme Raedt" der Rijkstadt Aken noodgedwongen een belangrijke som als brandschatting aan den prins betaald had, trok deze met zijn ruitery naar Kloosterrade, om van de abt een bedrag van tienduizend imperialen op te eisen. Abt Wormbs, die uit voorzorg alle kostbare zaken had laten wegbrengen, was met een oude koorheer in de verlaten gebouwen gebleven, toen de prins voor de kloosterpoort verscheen. Luid klonken de stoten met de ijzeren lans tegen de deur door de holle gangen. Toen niet vlug genoeg werd opengedaan, volgde een tweede, nog luidere waarschuwing, waarna het kleine luik openging en abt Wormbs vroeg wat de rustverstoorders wensten. Op een barse, bevelende toon deelde de hopman aan de abt mede, dat de prins de som van tienduizend imperialen eiste en hij voegde er aan toe, dat, wanneer die som niet terstond uitgeleverd werd, de rode haan op de daken van het convent zou kraaien. Wormbs antwoordde, dat hij niet over geld beschikte en sloot het luik. Toen gaf de officier bevel de poort te rammeien en enige ogenblikken later drongen de soldaten de gebouwen binnen. De buit was maar gering. Uit wraak sleepten zij de kloosterkerk vol stro en staken dat in brand.... Door de benarde tijdsomstandigheden was de wederopbouw totaal onmogelijk. De koorheren, die bij vrienden en bekenden een onderdak gevonden hadden, konden niet terugkeren, zodat de abt eenzaam en alleen met zijn oude gezelschap, de getijden in de geblakerde kerk moesten bidden. Nauwelijks zes jaar later trof het klooster een nieuwe ramp. Een leger onder aanvoering van de Paltsgraaf trok door het land van Rode. Zodra de soldaten de torenspitsen van Kloosterrade ontdekten, marcheerden zij daarheen en eisten een bedrag van twintigduizend gulden. Abt Wormbs kon niet betalen, zodat spoedig de vlammen hoog boven de daken laaiden, waardoor de kerk voor de tweede maal zwaar gehavend werd. Bovendien namen de soldaten de abt gevangen. Zij eisten tweehonderd daalders losgeld. Daar Wormbs niet beschikte over zoveel geld zag hij zich gedwongen zijn bejaarde medebroeder naar Aken te zenden, om daar bij een vriend het bedrag te lenen. Na een moeilijke tocht keerde de koorheer met het losgeld terug, waarna de abt weer in vrijheid gesteld werd. De beide mannen besloten na rijp beraad wederom naar het geteisterde klooster terug te gaan, om, voorzover het in hun vermogen was, het erfgoed van

Ailbertus voor verdere vernieling en beroving te vrijwaren. Geholpen door enkele pachters uit de omgeving, trachtten zij een gedeelte der abdij weer bewoonbaar te maken, maar door gebrek aan geld konden zij slechts het allernoodzakelijkste herstellen, zodat er dus van hervatting van het geregelde kloosterleven en de terugkeer der kloosterheren voorlopig nog geen sprake kon zijn. Terwijl de beide mannen, afgesloten van de wereld, baden en werkten, verbreidden zich het gerucht, dat de abdij met haar verwilderde tuinen geheel en al door de kloosterheren verlaten was. Zodra dit in Aken bekend werd, wendde de overste van een in de Rijksstad gevestigd klooster zich tot de Paus met het verzoek, de onbewoonde abdij aan zijn orde toe te wijzen. De Paus ging evenwel niet onmiddellijk op dat verzoek in en benoemde een commissie, die onderzoeken moest, of Kloosterrade inderdaad onbewoond was en aan niemand meer toebehoorde. Enige vrienden, die wisten dat abt Wormbs nog in Kloosterrade was, waarschuwde hem voor het dreigende gevaar. Onmiddellijk trof Wormbs de nodige maatregelen om te voorkomen, dat het klooster in vreemde handen zou overgaan. Na overleg met zijn medebroeder besloot hij alle pastoors en ook enige pachters uit de buurt van Kloosterrade te ontbieden. 't Was op een zonnige zomermiddag, dat uit verschillende richtingen geestelijken en boeren langs de stoffige wegen en paden naar de abdij gingen. Met enige verwondering keken de bewoners deze mannen na, niet begrijpend, wat er aan de hand kon zijn. Toen allen door de vernielde poort in de grote hal gekomen waren, vertelde de abt aan zijn gasten, wat zij moesten doen. Uit grote kisten, die in een zijvertrek stonden, haalde de abt de kledingstukken van de gevluchte koorheren te voorschijn en hij verzocht de aanwezigen die aan te trekken. Daarna ging de stoet met abt Wormbs aan het hoofd naar de kerk, waar de mannen in de zwart geblakerde en halfverkoelde koorbanken plaats namen. Na een kort gebed gingen allen recht staan om de vesper te zingen. Terwijl de plechtige gezangen door de beroekte gewelven klonken, hoorden de mannen op een gegeven ogenblik enige rijtuigen voor het klooster stilhouden. Abt Wormbs begreep het dadelijk. Dat was de commissie. Even later traden enige heren de kerk binnen. Zij keken met grote, verbaasde ogen naar de zingende kloostergemeente. Het klooster was dus wél bewoond. Hoofdschuddend verliet de commissie de kerk en enige minuten later reden de rijtuigen weer weg.... Zo redde abt Wormbs zijn abdij, die hij tot aan zijn dood op 28 mei 1600 onder zeer moeilijke omstandigheden heeft bestuurd.

Uit de Steenkool april 1947 door A.J. Toussaint, bewerkt door Harrie Mulders.

*Beeldje Bokkerijder uit de voormalige bibliotheek in Schaesberg.
De bibliotheek is inmiddels afgebroken.
Oorspronkelijk stond dit beeldje bij de brug in Schaesberg*

FEEST FEEST FEEST
25-jarig Jubileum Heemkundevereniging Landgraaf
(O.C.G.L.)
op 8 september.

Publikaties en verkoop van boeken e.d. Heemkundevereniging Landgraaf (OCGL)

Titel:	versie februari 2007	Prijs	
	Jaargang / Auteur	leden	niet leden
JAARBOEKEN OCGL			
o.a. Geschiedenis van onze grensregio.	1985	uitverkocht	
o.a. 3/4 eeuw mijnbouw Laura en vereniging	1986	uitverkocht	
o.a. 150 jaar Nieuwenhagen / Pastoor Simonis	1987	uitverkocht	
o.a. Dialectstudie	1988	4,00	4,00
o.a. Prehistorie Rimburch / Ontstaan parochie Nieuwenhagen	1989	uitverkocht	
o.a. Pottenbakkersoven Groenstraat / Acht eeuwen grensgeschiedenis.	1990	uitverkocht	
o.a. Genealogie Jongen	1991	4,00	4,00
o.a. Annalen van pastoor Schatten 1910-1935	1992	4,00	4,00
De bevrijding van Landgraaf	1993/1994	uitverkocht	
Landgraaf in de jaren 1940-1945	1995	uitverkocht	
o.a. De familiegeschiedenis Rongen	1996	4,00	4,00
De mijnen in Landgraaf	1997/1998	uitverkocht	
Herinneringen aan de 20e eeuw.	1999/2000	uitverkocht	
Kerken en Gelovigen in Landgraaf	2001	10,00	12,50
Van Romeinse weg tot "d'r Sint Joep va Woabich".	2002	uitverkocht	
o.a. Burgemeesters van Landgraaf	2003	10,00	12,50
o.a. Schutterijen Landgraaf - ON2 - Verwantschappen met E.hoven	2004	10,00	12,50
o.a. Bokkerijders in Landgraaf - de Romeinse weg door Landgraaf	2005	12,50	15,00
o.a. 25jr OCGL - Warme bakkers - Bokkenrijders - Hereweg 1930/45	2006	12,50	15,00
SERIE "KEN LANDGAAFF"			
DEEL 1: Kruisen en kapellen		uitverkocht	
DEEL 2: 16 Wandelingen		2,00	2,00
DEEL 3: Straatnamenboek Van Aalbersestraat tot Zwartebergweg		2,00	2,00
DEEL 4: Parochie het Eikske 50 jaar		uitverkocht	
DEEL 5: De Voort. Logboek van een wijk in Nieuwenhagen.		uitverkocht	
DEEL 6: Fotoboek Woa is der Sjeet geblieve		uitverkocht	
DEEL 7: Fotoboek Woabich - Grunstroat		10,00	12,50
DEEL 8: Fotoboek Van d'r Herreweg noa Nuljenhage		uitverkocht	
DEEL 9: Fotoboek Alles um der Sjeet		12,50	15,00
DEEL 10: Fotoboek Rimburch, Lauradorp en d'r Busj		12,50	15,00
LANDKAARTEN (kopiën)			
Eygelshoven 1891 (113 x 92 cm)		2,00	2,00
Schaesberg 1903 (98 x 61 cm)		2,00	2,00
Toponymische kaart Thorns Ubach vóór 1525 (84 x 59 cm)		2,00	2,00
Voormalige gemeenten Landgraaf 1805/1807 (A3)	1991 / M. Quaedflieg	1,00	1,00
PUBLIKATIES VAN DERDEN en DIVERSEN			
En d'r Boer hee boeret wieër (genealogie fam. Baur)	2002 / M. Quaedflieg	22,50	22,50
Middeleeuwse Pottenbakkersovens in Landgraaf	2001 / W. Beckers	uitverkocht	
Schaesberg en zijn kerk. 300 jaar Petrus & Paulus parochie	2000 / E. Ramakers	10,00	10,00
Oud Schaesberg (tekeningen)	Jozef Franck	10,00	10,00
Haengenaemd	1987 / H.P.M. Haen	3,00	3,00
Limburgse gedichten	OCGL, sectie Dialect	0,50	0,50
Foto's staties Ad de Haas compleet 14 foto's		3,00	3,00
Foto's staties Ad de Haas losse foto		0,50	0,50
De oudstrijders en hun kapel (Rimburch 1940-1945)		3,50	5,00
BESTANDEN OP CD-rom / DISKETTE *			
Div. DTB / BST bestanden in PDF-formaat: Eijgelshoven, Frelenberg, Marienberg, Schaesberg, Ubach, N.hagen, UoW, Rimburch.	2003 Werkgroep Waubach	10,00	20,00
Complete inventaris OCGL	Laatste versie	1,50	1,50
Volkstelling gemeenten Landgraaf 1796 in PDF-formaat *	OCGL	3,00	3,00

O C G L

Bulletin

Verenigingsavond
Vrijdag 9 nov. 19.30 uur
Rimburgerhoeve

25 jaar Heemkundevereniging
Landgraaf (O.C.G.L.) zaterdag 8 sept
9 september: Open Dag van 11.00 tot
17.00 uur

aan de
Abdissen -
achter de
inkel - achter
de Veegeleijang -
asser - Beuteweg - Dins -
auwe steen - Dorheide -
ndhofstraat - Bunder -
lleweg - Dorpsmaat -
Edel - Ey -
ikstraat -
weg -

Or
Orissen -
oysha - Oude Heia
te Hof - 'e Park - Laan

Contactorgaan van de Heemkundevereniging
Oudheidkundig en Cultuurhistorisch Genootschap Landgraaf

argang nr 3 sept 2007

DAGELIJKS BESTUUR

Voorzitter J.Schiffelers, Lokert 9, 5591 NB Heeze, 040-2262936
Secretaris J.Lussenburg, Op de Heugden 28, 6371 XM Landgraaf, 045-5320179
Penningm. J.M. Erkens, Bosheide 49, 6373 CK Landgraaf, 045-5315529

ALGEMEEN BESTUUR

Bulletin/Jaarboek H.A.Mulders, Hoefveld 18, 6373 XG Landgraaf 045-5322876
Archief/werkpl. S.H.P.Moonen, Bertus Aafjeshof 2 6431 DZ Hoensbroek.
Geneal/Waubach H.Dortants, Eijgelsh.weg 25, 6374 KB Landgraaf 045-5315315
Algemeen M.J. Offermans, Schoolstr. 88, 6374 CZ Landgraaf, 045-5314079
Contactpersoon Platkloep H.A. Mulders, Hoefveld 18, 6373 XG Landgraaf, 045-5322876

BESTUURSADRES

Op de Heugden 28, 6374 NM Landgraaf tel. 045-5320179
E-mail : j.lussenburg@home.nl

REDACTIEADRES BULLETIN EN JAARBOEK

Hoefveld 18, 6373 XG Landgraaf, 045-5322876

CONTRIBUTIE OCGL

Individuele leden	€ 16 euro per jaar
Gezinslidmaatschap	€ 19 euro per jaar
Toeslag gebruik studiezaal	€ 9 euro per jaar
Jeugdlidmaatschap	€ 5 euro per jaar (gebruik studiezaal inbegrepen)

BANKRELATIE

Rabobank Landgraaf rek.nr 136314937 t.n.v. O.C.G.L. Landgraaf
Postgiro 4776225 t.n.v. OCL Landgraaf
Buitenlandbetalingen: Ibannr. NL 32 RABO 01363149 37 Bic nr. RABONL2U

VERENIGINGSGEBOUW

An de Voëgelsjtang 12 6373 BJ (achter de kerk N'heide) 045-5322820
(tijdens studiedieaal)

E-mail-adres: heemkundelandgraaf@hotmail.com

www.heemkundelandgraaf.nl

VASTE OPENINGSTIJDEN STUDIEZAAL

Woensdag en zaterdag 13.00-17.00 uur

Middag kenningsmakingsbezoek gratis

Het Bulletin verschijnt 4 x per jaar.

Losse nummers € 1,50 excl. portokosten

Van de voorzitter

Deze keer ontvangen jullie ons Bulletin een paar weken eerder dan normaal. De zomermaanden zijn vaak niet de maanden om nu eens lekker met je hobby heemkunde aan de slag te zijn. Hoewel het weer daar zeker in de maand juli erg gunstig voor was. De scholen zijn weer begonnen en de meeste, nog in het arbeidsproces betrokken leden, hebben hun vakantie er op zitten. Voor veel senioren (dat ben je tegenwoordig al wanneer je 50 of ouder bent) staat de vakantie nog voor de deur. Met een glimlach durf ik ze zeggen: voor mij ook en de baas moet het maar eens even zonder mij doen.

Rustig aan kunnen de leden van het bestuur het toch nog even niet doen. In elk geval niet totdat het jubileumweekend van 8 en 9 september a.s. voorbij is. Ik kom daar nog op terug.

Met de "R" over een paar weken weer in de maand, gaan veel leden hun hobby weer echt oppakken. Het valt ons regelmatig op, dat leden die op woensdag of zaterdag in onze studieruimte komen, soms verbaasd zijn over hetgeen we hebben. Anderen komen weer met de vraag: "hebben wij dat ook?"

Nu kennen Hub, Stef en ik echt niet onze inmiddels meer dan 16.000 titels van buiten. Wij moeten dus ook zoeken in de inventaris, die in de studieruimte op de iedere computer staat. Soms bespeur ik wat vrees om het programma acces te gebruiken.

Maar je kunt natuurlijk ook thuis eens rustig achter de computer kijken of we iets wel of niet hebben. Op onze website staat bijna de hele inventaris. Je kunt zo rustig kijken of we een register of een boek wel of niet hebben en of het wel of niet wordt uitgeleend. De inventaris staat op de rubriek zoals we die in de reken gebruiken. Je kunt dan thuis rustig opschrijven waar je aan wilt gaan werken en je kunt op woensdag of zaterdag meteen aan de slag.

Het gemak dient de mens!

LET OP!! Nieuw : E-mail-adres: heemkundelandgraaf@hotmail.com

Na de vakanties gaan Jo Erkens en Stef Moonen puzzelen om te kijken wie het echte 300e lid van de vereniging is. Ja jullie lezen het goed. We hebben op dit moment meer dan 300 betalende leden. Een geweldige mijlpaal voor onze heemkundevereniging! Ik zal nog maar niet beginnen met het roepen op naar de 400, maar een doorgroei naar 350 leden moet in de komende jaren zeker nog tot de mogelijkheden horen. Ik kan jullie garanderen, dat wij daarmee zeker tot de grootste verenigingen binnen Landgraaf horen en op heemkundig gebied zeker een van de grotere zijn. Wij hopen als bestuur in elk geval die omvang te kunnen houden door enerzijds kwaliteit te blijven bieden en anderzijds onze blik ver genoeg in de toekomst te richten om op tijd op nieuwe ontwikkelingen te kunnen inspringen. Tijdens de laatste algemene ledenvergadering hebben wij als bestuur aangekondigd om op zoek te gaan naar enkele nieuwe bestuursleden. Op dit moment kunnen wij jullie in elk geval mededelen, dat Jo Baur als aspirant bestuurslid meedraait. Jo zal zich met name gaan bezighouden op het secretariële vlak maar we denken vanuit zijn professie in het onderwijs toch zeker ook aan een bijdrage in de eindredactie van onze publicaties en dan met name het kritisch doornemen van de teksten op taalgebruik.

Jo heeft een jarenlange bestuurservaring (onder andere secretariaat) bij de fanfare Eendracht Nieuwenhagerheide. Binnen het verenigingsleven dus door de wol geveerd. Ook is hij de schrijver van het boek "In muziek en leven ... Fanfare "Eendracht" 100 jaar"

We kunnen er niets aan doen, maar aan de bestuurstafel zitten we nu toch echt met drie Jo's. Er worden momenteel nog enkele gesprekken gevoerd, voor andere functies, maar daar kunnen wij nog geen mededelingen over doen.

3 mei 1937 de Poolse minister Dr. W. Babinski in Waubach

In de afgelopen periode hebben we ook weer her en der aan de weg getimmerd. Helaas kwamen we ook even in een bericht in het Limburgs Dagblad terecht waar we zelf even voor met de ogen hebben moeten knippen om de vraagtekens weg te werken. Het bestuur heeft dat ook schriftelijk aan het college van burgemeester en wethouders laten weten.

Actief betrokken zijn we geweest bij het sluiten van de stedenband van Landgraaf met de Poolse gemeente Andrychow. Eerst heb ik als voorzitter een inleiding gegeven over het ontstaan van de Poolse gemeenschap in de mijnstreek. Omdat ik natuurlijk geen woord Pools spreek, is de inleiding vooraf vertaald zodat alle Poolse aanwezigen mij ook konden volgen. Bij de voorbereidingen kwam ik er achter, dat ook in Schaesberg en Waubach/Lauradorp Poolse verenigingen actief zijn geweest. In onze collectie hebben wij daar geen gegevens over. Wanneer iemand daar iets van weet of materiaal beschikbaar heeft, houden wij ons van harte aanbevolen.

Verder hebben Hub Dortants en ik het Pools gezelschap nog in een busrit rondgeleid door Landgraaf: niet alleen de mooie dingen maar ook minder fraaie gedeelten.

In het kader van de Landgraafse jubileumviering hebben wij ook met een stand op Op de Bies gestaan. We hadden veel belangstelling en we hebben weer een paar interviews voor de tv-camera mogen geven.

Onze Jack Lussenburg nam op 24 juni de honneurs waar door een stand te bemannen bij de Overste Hof in het kader van "de Dag van het Park". Hub had vooraf de nodige informatie bijeen gezocht over de Overste Hof als een van de oudste hoeven binnen onze gemeente. Meer dan genoeg belangstelling en zelfs nog een geldelijke bijdrage voor onze medewerking. Mooier kun je het niet hebben.

Uiteraard hebben we ook onze contacten met andere Heemkundeverenigingen en bekijkt de Werkgroep Waubach een verdere samenwerking met de Heimatsverein Baesweiler. Overigens hebben we op de site een link staan naar de website van enkele mensen van Baesweiler met enorm veel genealogische gegevens. Beiden zullen in elk geval gezamenlijk een CD samenstellen met een enorme bulk genealogische gegevens als opvolger van de eerste CD van de Werkgroep.

Met de Bibliotheek Landgraaf wordt momenteel gewerkt aan een digitale uitwisseling van onze inventaris waardoor wij bij de bibliotheek in het systeem worden opgenomen en ook via hun onze collectie te raadplegen is. Voordeel voor ons: wij kunnen ook binnen de bibliotheken raadplegen en nog meer mensen kunnen kennis van ons nemen.

Op onze website is een vragenrubriek aangemaakt. Daar mogen ook leden van gebruik maken. Wanneer je op zoek bent naar gegevens en je wilt je vraag wat breder uitzetten dan kun je een e-mail sturen naar mij als webmaster: j.schiffelers@chello.nl Je vraag met e-mail zal ik dan op de site zetten. Heb je zelf geen internet beschikbaar dan kun je de vraag ook op papier zetten en zorgen dat ik die krijg. Reacties laten we dan via mij lopen. Onze website wordt wereldwijd bekeken en wie weet kan iemand je verder helpen. Hub en ik krijgen regelmatig vragen van buiten de vereniging die wij probe-

ren te beantwoorden. Enkele mensen waar we zo contact mee hebben gekregen zijn zelfs lid geworden van de vereniging en dat gaat zelfs tot een behoorlijk eind over de landsgrens. Gewoon een stukje extra service voor onze leden.

Overigens is er niets met jullie ogen aan de hand. We hebben als bestuur besloten om toch een iets groter lettertype te gebruiken zodat de leden die wat problemen hebben met de ogen, het Bulletin kunnen lezen zonder gebruik te maken van een vergrootglas.

Ik wens iedereen voor de komende tijd weer veel succes bij zijn of haar onderzoek en nog even de nadrukkelijke tip om goed kennis te nemen van de informatie over de jubileumviering.

Jo Schiffelers

De Poolse ver-
kennersgroep
Eygelshoven –
Ubach over
Worms in 1938

1982 –2007 25 jaar Heemkundevereniging

OCGL Landgraaf

In het weekend van 8 en 9 september 2007 vieren wij met enkele activiteiten de bijzondere verjaardag van onze vereniging. We hebben het volgende programma:

Zaterdag 8 september 2007

- 10.00 uur Gezamenlijk ontbijt van het bestuur met jubilarissen en vrijwilligers
- 13.00 uur Opening van de tentoonstelling over de Bokkerijders in het parochiehuis
- 13.00 uur Start expositie in de eigen ruimte, parochiehuis en kantine. In de kantine staat een drankje gereed.
- 13.00 uur tot 15.30 uur receptie bestuur en jubilarissen in de eigen ruimte
- 16.00 uur Gezamenlijke activiteit met de gemeente Landgraaf met bekendmaking van een nieuwe straatnaam in de wijk "Oude Heide" en plaatsen plaatsnaamborden in het dialect
- 13.00 uur tot 17.00 uur afhalen jubileumcadeau door de leden
- 17.00 uur of later afhankelijk van de uitloop van de vorige activiteit sluiting van de activiteiten

Het programma van 8 september is alleen voor de eigen leden en genodigden.

Zondag 9 september 2007

11.00 uur Start van de tentoonstelling over de Bokkerijders in het parochiehuus en de eigen expositie in het kader van de open Monumentendag 2007 met het thema "Monumenten uit de twintigste eeuw".

Alleen tijdens deze dag is tegen de kostprijs van 5 Euro een boekje te koop met 6 wandelingen en 2 fietstochten in het thema "Bokkerijders". Wij hebben 100 boekjes laten aanmaken. **Op= Op.**

Leden die niet in de gelegenheid zijn geweest om op zaterdag hun jubileumcadeau op te halen kunnen dat nog op deze dag doen. Uiteraard kunnen jullie dan ook alles nog eens rustig bekijken. De bar is dan alleen gesloten.

17.00 uur Sluiting van alle activiteiten en opruimen

De tentoonstelling over de Bokkerijders

Voor de tentoonstelling over de Bokkerijders mogen wij rekenen op de medewerking van de Belgische vrienden van het Bokkerijdersgenootschap uit Bree. Op een groot aantal panelen wordt ons inzicht gegeven in het fenomeen Bokkerijders in België en Nederland. Zij zijn zelf ook aanwezig om nog toelichtingen te geven. Van deze tentoonstelling was enkele jaren geleden ook Louis Augustus onder de indruk.

Jubileumcadeau

Wij hebben voor dit jubileum een apart en uniek cadeau laten drukken. Waarom uniek? Heel simpel het is nergens anders verkrijgbaar en wij hebben het kunnen laten maken dankzij de medewerking van May Quaedflieg en Frans Boumans. Wat er op staat vertellen we nog even niet maar het is een prachtige kaart van 1 meter lang en 60 centimeter hoog.

Verder hebben wij voor elk lid nog een boek.

Uitnodiging

Als bestuur nodigen wij graag al onze leden uit om op zaterdag 8 september vanaf 13.00 uur met ons het glas te heffen op ons jubileum, de schitterende tentoonstelling te bekijken en een mooi cadeau in ontvangst te nemen. Uiteraard is jullie partner of gezin ook welkom.

Namens het bestuur,
Jo Schifffers

In memoriam

Wanneer je als vereniging groter wordt, de leden ouder, dan wordt je ook met enige regelmaat geconfronteerd met het overlijden van leden.

Op 22 juni 2007 overleed in Kerkrade Zef Spierts uit Rimborg. Zef had vele bezigheden of zoals op het prentje wordt gezegd: "Een rijk geschakeerd leven is voltooid". Het is niet zo gek dat hij als docent geschiedenis prachtig kon vertellen over onze regionale geschiedenis en de mooie hoeve in Rimborg aan de Rinckberg. Hij stelde zijn binnenplaats open voor de monumentendag van enkele jaren geleden en wij hebben als Heemkundevereniging al eerder een stand gehad op de binnenplaats van de boerderij bij activiteiten in Rimborg.

Wij wensen zijn familie veel sterkte toe bij het verlies van een veelzijdig vader, opa en broer.

Minder bekend was waarschijnlijk W. Robbertz uit Wassenberg. Kort voor zijn overlijden deelde hij ons mede, zijn lidmaatschap vanwege gezondheidsredenen in 2008 niet meer te willen verlengen. De afstand Wassenberg – Landgraaf werd te groot. Wij wensen ook zijn familie veel sterkte bij het verwerken van dit verlies.

We wisten, dat ze ongeneeslijk ziek was. Op 28 juli is in het AZM overleden Marga Kölgens – Quaedvlieg. Marga werd 71 jaar. Zij was een vaste bezoeker van onze verenigingsavonden. Voor de gemeenschap van Landgraaf heeft Marga haar sporen meer dan verdiend, niet alleen op politiek vlak maar zeer zeker ook binnen de gemeenschap van de Groenstraat en het opkomen voor de zwakkere.

Wij wensen haar man en kinderen veel sterkte bij het verlies van deze bijzondere vrouw.

Verenigingsavond 2007

De Verenigingsavond zal dit jaar, plaatsvinden in de Rimburchhoeve, Rimburchweg 176, op vrijdag 9 november a.s. Aanvang 19.30 uur.

Op deze avond zal tevens het jaarboek 2007 gepresenteerd worden. De kosten voor deze avond bedragen Euro 12,50 per persoon en deze kunnen worden voldaan door overmaking op bankrekening 136314937 t.n.v. O.C.G.L. Landgraaf of op postgiro 4776225 tnv O.C.G.L. Landgraaf of door contante betaling in ons verenigingslokaal.

Gaarne voor 31 oktober.

Kosten Jaarboek: Leden 12,50. Niet Leden 15,00

Presentatie fotoboek Nieuwenhagen II

Dit zal plaatsvinden in ons verenigingslokaal op vrijdag 30 november a.s. om 19.30 uur.

Kosten fotoboek leden 12,50. Niet leden 15,00

10 september 1743

(bron Archief OCGL, bewerkt door Harrie Mulders)

Op 10 september 1743 stroomden van alle kanten de op sensatie beluste nieuwsgierigen naar de galg op de Brunssummerheide. De gevangenen werden, op karren geladen en zwaar geboeid van 's-Hertogenrade naar de heide overgebracht. Hier kregen de toeschouwers, die soms uren onderweg waren geweest waar voor hun geld. De Ubachse schepenen hadden "nach ehr ende gewissen" hun best gedaan om alle verschrikkingen die de wet toeliet in hun vonnissen toe te passen. Nicolaas Peters, alias het blockmenneke (omdat hij uit hout klompen sneed) strekte men uit op een kruis en hakte hem achtereenvolgens zijn benen, armen en daarna het hoofd af. De romp en de ledematen werden op een rad gebonden. Van een ander bendelid verbrandde men eerst een hand die daarna afgekapd werd. Door worging aan de paal maakte men een einde aan zijn leven. Ook zijn lijk werd op een rad gebonden en de afgehakte hand er op vast gespijkerd. Twee mannen en een vrouw, schuldig aan verschillende kerkdiefstallen, werden eveneens aan de paal gewurgd. Hun lijken verbrandden men op een houtstapel. De nog overgebleven drie mannen en twee vrouwen werden "slechts" aan de galg geknoopt, Tenslotte restte nog de 18 jarige Maria Peters, dochter van het Blockmenneke. Nadat zij had moeten toezien hoe haar ouders en de anderen "in naam der gerechtigheid" beestachtig waren afgeslacht vond men het nodig om haar te geselen en met gloeiende ijzers op haar rug te brandmerken. Nadat zij zo geestelijk en lichamelijk toegetakeld was werd zij "ten eeuwige dage" uit de heerlijkheid Ubach verbannen. Nergens staat vermeld hoe de grote menigte toegestroomde nieuwsgierigen op deze merkwaardige vertoning gereageerd heeft. Toch waren er tussen die stompzinnige massa griezelen de genietters ook mensen die vonden dat men hier zijn boekje ver te buiten ging. Heftige protesten bereikten de regering in Brussel die tenslotte op 30 november 1743 alle berechtigen voorlopig stop zette.

Het begin van het einde

(bron Archief OCGL, bewerkt door Harrie Mulders)

8 januari 1743 werd een zwarte dag voor de bendeleden van de Bokkerijders uit de Groenstraat en Broekhuizen (Rimburg), al waren zij zich daar aanvankelijk niet van bewust. De Kerkradenaar Peter Douven, die enkele jaren voortvluchtig was geweest kwam in november 1742 naar zijn woonplaats terug. Daar werd hij onmiddellijk in de kraag gegrepen en te 's-Hertogenrade gevangen gezet. Daar men hem wel van het een en ander verdacht maar dat niet afdoende kon bewijzen, leek hij er met een lichte straf vanaf te komen. Plotseling echter, op die fatale 8^e januari 1743 werd er een scherp verhoor op hem toegepast. Om aan de helse martelingen te ontkomen noemde hij een hele serie feiten en namen van medeplichtigen. Onmiddellijk na de recollectie werden de door Peter Douven verraden personen ingerekend en eveneens aan een "pijnlijk verhoor" onderworpen. In de Groenstraat viel Nicolaas Peters, het Blockmenneke, daardoor in handen van het gerecht. Op 12 januari 1743 werd hij door de schout van Ubach, Fabritius, gearresteerd. Na langdurige ondervragingen en pijnigingen ging hij tenslotte door de knieën. Hij verraadde de rest van zijn bende en noemde daarbij ook de namen van zijn eigen vrouw en dochter. Precies twee maanden na zijn eigen arrestatie werd zijn vrouw Odilia Frijns en hun dochter Maria gevatankelijk naar 's-Hertogenrade gebracht.

Voorzover men weet werden 17 personen uit de bank Ubach er van verdacht lid van de bende te zijn geweest. Een tiental hiervan werd op beestachtige wijze op 10 september 1743 ter dood gebracht. De jeugdige Maria Elisabeth Peters, werd, na een "lichtere" straf te hebben ondergaan, voor eeuwig verbannen. Door een overhaaste vlucht wisten de overige aan de justitie te ontkomen.

Onlangs hebben de kinderen van Wiel Martens, geboren 31 oktober te Kerkrade en overleden 21 december 1997 zijn boek getiteld '**Zij kwamen uit het Duister**' uitgebracht. Hierin speelt de speelman Jean Lebouille een hoofdrol tijdens de tijden van de Bokkerijders. Voor meer info zie: www.boekscout.nl

Ook vrouwen actief bij de Bokkerijders

(bron De Limburger 17 oktober 1991, interview Jos Stijfs met Professor Dr. Anton Blok, bewerkt door Harrie Mulders)

Dat bendes als die der Bokkerijders in het begin van de achttiende eeuw konden ontstaan in de oostelijke Maasvallei, is wel te begrijpen. Het gebied was politiek sterk verbrokkeld. Het had een lange geschiedenis van oorlogen, andere militaire handelingen en aanwezigheid achter de rug. Bovendien hebben we te maken met een maatschappelijke structuur die meer Centraaleuropees aandoet dan "Hollands"; geen bepaald democratische verhoudingen. Er bestond hier geen zelfstandige klasse van boeren met een eigen erf, maar een sterke adel, een machtige geestelijkheid (een expanderende abdij Kloosterrade) en onderworpen boeren en ambachtslieden. In Holland was een beweging als de Bokkerijders moeilijk voorstelbaar. Het optreden van de Bokkerijders omvatte duidelijk meer dan plundering alleen. Met name in de ontheiliging van kerken en de roomskatholieke liturgie kan men ook commentaar zien op de bestaande vormen van overheersing en 'overherigheid'. De bendes kregen het karakter van een vrijkorps. Maar tot een voldragen politieke beweging is het niet gekomen.

Was dat vrijkorps meer dan een Bokkerijdersdroom?

Anton Blok: In de jaren vijftig en zestig van de 18^e eeuw werden grote aantallen mensen gerekruteerd. Er werd handgeld betaald, we horen over registratie van namen, het bestaan van speciale afdelingen, leiders en hun militaire rang. Zo kreeg de bende duidelijk militaire kenmerken. Een dergelijke ingewikkelde organisatie waarbij honderden mensen betrokken waren, was misschien niet nodig voor het overvallen van kerken, pastorieën en boerderijen. Het lijkt erop dat het om meer ging dan het verkrijgen van buit. Maar het is niet mogelijk over die verder reikende doeleinden veel te weten te komen. De belangrijkste leiders, die daarover hadden kunnen meedelen waren of gevlucht (zoals de herbergier Anthoon Bosch uit De Heek) of hadden tijdens hun verhoor gezwegen (zoals Balthus en Joseph Kerckhoffs uit Merkstein en 's-

Hertogenrade). Bekend is alleen wat andere benedeleden van Bosch en Kerckhoffs over politieke plannen hadden gehoord. Van belang in dit verband is ook het werven als doel op zich, de grote aantallen, de merkwaardige chronologie en de plaats van de overvallen. Tussen 1763 en 1770 geen plundertochten. In 1770 vijf inbraken in het land van Gulik. Interessant is ook wat de leiders de nieuwe leden in het vooruitzicht stelden: een bende die veel groter zou worden en waarmee het beter zou gaan, gelijkheid, een Broederschap van Geluk, een Nieuw Koninkrijk. Dat we te maken hebben met een vrijkorps blijkt ook uit de regie van de leiders en hun controle over de bende. Bij de laatste vijf overvallen (1770) werd vrijwel geen geweld tegen personen gebruikt.

Wat willen de Bokkerijders? Die vraag kan ik niet beantwoorden. Ik zoek naar wat waarschijnlijk is, zoals in elke historische studie gebeurt. De verbeeldingskracht van de onderzoeker speelt daarbij ook een rol. Je verkondigt niet de laatste waarheid.

Zij er naar uw mening veel onschuldigen als Bokkerijder veroordeeld en terechtgesteld? Deze vraag is (in Limburg) vaker gesteld. Het is heel goed mogelijk dat er ook onschuldige mensen veroordeeld zijn. Maar het is niet mijn taak geweest om het werk van de rechtbanken nog eens over te doen. Ik ben niet op hun stoel gaan zitten. Mijn plaats was meer achter hen, meelezend over hun schouder. Wat we wél met enige zekerheid weten – los van wat de rechters ervan vonden – is dat de bendes zeer omvangrijk waren. Hier krijgen we te maken met een probleem: de grote aantallen veroordeelden en de discrepantie die men pas in onze tijd bespeurt tussen delict en straf. Pas vrij laat is men onderscheid gaan maken tussen leiders en echte booswichten enerzijds en de meer argeloze volgelingen anderzijds. Men heeft om zo te zeggen de bokken van de schapen willen scheiden. Voor de meeste benedeleden kwam dit te laat. Maar vanaf 1775 zien we mildere straffen voor de manschappen van de bende, zoals verbanning. De openbare executies begonnen overigens ook een contra effect te krijgen. Het massale karakter leidde tot verzet van de bevolking. De autoriteiten moesten een beroep doen op het

garnizoen van Maastricht om rond het schavot de orde te bewaren. Het voorbeeld-karakter van de straf was verloren gegaan. Dat was de reden om de bakens te verzetten. Maar dit alles zegt natuurlijk heel weinig over medeplichtigheid en schuld.

Welke rol speelden vrouwen in de bendes? Vrouwen waren vooral in de eerste bendes zeer actief. Verkleed als man onderscheidden zij zich in niets van hun mannelijke collega's, meestal waren ze de vrouw, zuster of dochter van de manlijke deelnemers, ook wel de vriendin van een van hun leiders. Om hun deelname aan het bendewezen in Overmaas te begrijpen moet men bedenken dat de vrouw in het agrarische en voorindustriële Europa nog niet in die mate aan het arbeidsproces onttrokken was als later –door de verburgerlijking – in de negentiende en twintigste eeuw het geval zou zijn. Mannen en vrouwen werkten vaak samen. Verder vormden de eerste overvallen een soort familie-aangelegenheid van vilders en hun aanhang. Hoe belangrijk de sociale positie van vrouwen in het Maasdal was, blijkt ook uit een groot aantal bijnamen van de bendeleden. Mannen werden vaak naar hun vrouw genoemd, soms ook naar hun moeder, waaruit blijkt hoe voornaam die vrouwen als publieke persoonlijkheden geweest moeten zijn. Adolf Steins uit Ubach werd b.v. Schutzen Adolf genoemd naar zijn vrouw die Schutzen heette. Zijn collega Jacobus Henseler, eveneens uit Ubach, werd Teklen Vuss genoemd –dat is Tekla's Rooie – naar zijn vrouw die Tekla heette. Matthijs Swinnen uit Puth-Schinnen had de bijnaam Daniels This: hij was getrouwd met een zuster van Gerlingh Daniels uit Wolfhagen, een van de belangrijkste leiders.

tekening J. Gerards

In de laatste fase waren de vrouwen vrijwel uit de bendes verdwenen, mogelijk als gevolg van de toenemende militarisering en geheimhouding. Behalve van een van de dochters van Bosch uit de Heek, horen we in die periode vooral over Maria Notermans, de vrouw van een andere leider: Baltus Kerckhoffs uit Merksteijn. Ook zij nam, als soldaat verkleed, deel aan de overvallen van de bendes. Zij had zich getooid met een afhangende hoed, had een staart in het haar en droeg soldatenlaarzen. Bij het pijnigen van de slachtoffers hield Maria zich niet afzijdig. Ook hielp zij de gestolen goederen in pakken weg te dragen.

Uit de talrijke oude en nieuwe volksverhalen over de Bokkerijders mag men afleiden dat het onderwerp sterk tot de verbeelding spreekt, verbonden is met de Limburgse identiteit en deel uitmaakt van de collectieve herinnering van vele Limburgers.

De militarisering van de navolgende zilveren jubilarissen

Parochie Joannes de Doper te Eygelshoven.

(bron: Eygelshoven 850 jaar uitgave 1981, Historische wandeling door Eygelshoven 2006 en 25 jaar stichting Eygelshoven door de eeuwen heen uitgave 2007; bewerkt door Harrie Mulders)

In een ver verleden strekte de parochie Eygelshoven zich over een veel groter gebied uit dan het eigenlijke dorp. Behalve Eygelshoven zelf behoorden toen tot de parochie van de H.H. Joannes de Doper en Hubertus ook Broekhuizen, Groenstraat, Marienberg, Waubach en Scherpenseel (met Rimborg). Van de Venne maakte hieruit in "Eygelshoven gedurende acht eeuwen 1131–1931" de gevolgtrekking, dat "naar alle waarschijnlijkheid" dit parochieel gebied in oeroude tijden in het bezit is geweest van één familie, naderhand is verdeeld en zodoende aan verschillende bezitters is gekomen. In elk geval wijst de grote omvang van de oorspronkelijke parochie en in verband

daarmee de uitgestrektheid der tiendbare velden op haar ouderdom. Het eerst, namelijk in 1510, werden Marienberg en Scherpenseel afgescheiden en ondergebracht in de nieuwe parochie, die voorlopig afhankelijk bleef van de moederkerk Eygelshoven. De pastoor van Eygelshoven had de presentatie (voordracht voor een benoeming) van de daar aan te stellen geestelijken. Voor de moeite ontving hij acht vat koren, die de inwoners van de nieuwe parochie moesten opbrengen. Het

duurde tot 1802 voordat Waubach, dat eerder wel een kapel met een eigen rector had, een zelfstandige parochie werd. Bij het grenstractaat van 1816 tussen Nederland en Pruisen kwam Rimburch weer bij de parochie Eygelshoven, maar werd in 1831, tijdens het Belgische tussenbewind in Limburg, een zelfstandige parochie. Eygelshoven behoorde lange eeuwen tot het bisdom Luik en was binnen dit bisdom ingedeeld bij het aartsdiakenaat Hespengouw en het landdekenaat Maastricht. Tijdens de Franse overheersing bleef het in 1802 bij het nieuw opgerichte bisdom Luik en behoorde daarnaast tot het dekenaat Kerkrade. Toen in 1840, vooral na aandringen van koning Willem I, een afzonderlijk Apostolisch Vicariaat voor Nederlands Limburg werd opgericht, werd de eeuwenoude band tussen het bisdom Luik en Eygelshoven verbroken. In 1853 werd het Vicariaat veranderd in het bisdom Roermond.

De Tienden.

Een der
voornaamste
inkomsten
voor de
pastoor waren
vroeger de
tienden. Dit wil
zeggen: van
landerijen die
onder het
tiendrecht
vielen
(tiendbaar
waren), was
de elfde

schoof koren of het elfde deel van andere veldvruchten die geoogst werden, bestemd voor de pastoor. Hij ontving in Eygelshoven slechts een gedeelte van die tienden. Vooraanstaande families bedachten zich met inkomsten uit het tiendrecht. Zo worden in 1614 en 1618 als bezitters van grote tienden genoemd Herman van Hoensbroek, heer van Oostham, de weduwe van Johan van Brempt, drost van Straelen en de

weduwe van een zekere Arnold van Bottberg. Het drietal treft in 1618 een vergelijk met pastoor Dion Clyngen van Eygelshoven en vertegenwoordigers van de parochianen, waaronder een kerkmeester en de koster. De regeling had betrekking op het onderhoud van het schip der kerk, het hoogaltaar en de klok, die een tiendklok was. Zij zouden voortaan het onderhoud, waartoe zij als bezitters van de grote tienden, verplicht waren, voor hun rekening nemen en bovendien de hosties, de was voor de kaarsen en de miswijn leveren. Daarbij kwamen ook nog zes gulden, die de parochianen aan bier hadden uitgegeven toen de klok na reparatie opnieuw werd geplaatst. Het gegoochel met tienden heeft herhaaldelijk tot verwickelingen geleid. Van de tienden in Eygelshoven die rechtstreeks voor de pastoor bestemd waren, ontving hij overigens niet de 11^e maar slechts de 33^e schoof.

Het oude kerkje. In de kom van Eygelshoven ligt op een hoogte het oude katholieke kerkje met bouwresten uit de 11^e eeuw of nog vroeger, dat eeuwenlang parochiekerk was en eerst in 1922 als zodanig werd vervangen door de tegenwoordige parochiekerk van de H. Joannes de Doper. Het behoud van het kerkje tot de dag van vandaag is een van die gelukkige toevalligheden, waardoor belangrijk cultuurbezit tegen de verwachting in bewaard bleef. De kerk is in het verleden meermalen grondig hersteld moeten worden om blijvend verval te voorkomen. Het merkwaardigste en oudste gedeelte is de toren, die tot een hoogte van dertien meter uit Nievelsteiner zandsteen en veldkeien is opgetrokken. In het onderste gedeelte zijn brokstukken van bouwwerken uit de Romeinse tijd, zowel halfbekapte stenen als dakpanfragmenten, gevonden. Elders in de fundamenteën werden nog twee nog herkenbare mijlpalen ontdekt, zoals de Romeinen die langs hun militaire heerwegen plaatsten. Een van deze strategische wegen, die voor een goede verbinding tussen de grensgebieden en het achterland van het Romeinse Rijk zorgden en in de eerste plaats waren aangelegd om legeronderdelen snel te kunnen verplaatsen, liep vermoedelijk langs Eygelshoven en Rimburch, waar wellicht een Romeinse wachttoren heeft gestaan, naar de Rijn, de oostgrens van het

Romeinse rijk. De Streijthagerbeek liep vroeger langs de kerkheuvel, die door een muur met steunberen, in 1926 vervangen door een betonnen muur, versterkt werd. Uit de structuur van de toren blijkt, dat hij in roerige tijden als versterking en toevluchtsoord voor de bevolking werd gebruikt. De enige verbinding tussen toren en buitenwereld lag aanvankelijk in de kerk. Daar bevond zich op verdiepinghoogte aan de noordzijde in de toren een kleine opening, die stevig kon worden afgesloten. Met een touwladder klom men vanuit de kerk naar boven. De touwladder werd naar binnen gehaald en de aanvaller stond voor een metersdikke muur en een zeer moeilijk bereikbare en gemakkelijk te verdedigen toegang. Als de nood aan de man kwam brachten de Eyselshovenaren in de kerk hun gezinnen en voornaamste bezittingen in veiligheid. Er werden levensmiddelen opgeslagen. De zakken meel en koren die in de kerk lagen waren soms zo talrijk, dat er voor de gelovigen nauwelijks plaats over bleef, zoals men in een schrijven uit 1614 kan lezen. De belasting voor de gewelven van het gebouw werd, vreesde men, dan zo zwaar, dat gevaar voor verzakking en instorting bestond. In het koor hingen, als in een militaire gedachteniskapel, de "vuuroepen"(geweren) van de bevolking. De toren, die reeds in 1712 veel had geleden,

dreigde in 1807 om te vallen. Hij schijnt toen voorlopig te zijn hersteld. In 1820 had een meer afdoende restauratie plaats van toren en kerk, waarvoor de inwoners van Eyselshoven 959 gulden bijeen brachten en aan koning Willem I een subsidie van 1000 gulden werd gevraagd. Het kerkje dat eigendom

was van de parochie van St. Joannes de Doper, werd in 1932 aangekocht door de gemeente, omdat het gebouw slecht

onderhouden was. Dan kon men gemakkelijker geld voor de restauratie krijgen. In 1947 werd het kerkje, op verzoek van het gemeentebestuur, weer verkocht aan de parochie. Maar in 1970 verkocht het kerkbestuur de kerk weer aan de gemeente voor het symbolisch bedrag van één gulden. Het ontbrak de parochie aan voldoende geld om dit historisch kerkgebouw, dat op de landelijke Monumentenlijst staat, degelijk te onderhouden. De eerste pastoor van Eygelshoven van wie de naam bekend is, was Gerard Vas. Zijn naam staat in steen boven de zuidelijke ingang van het koor in het oude kerkje en werd er in 1507 bij een gedeeltelijke vernieuwing in aangebracht.

Bokkerijders. Onder pastoor Dautzenberg (1730-1753) werd het kerkje in de nacht van 8 juni 1736 door Bokkerijders geplunderd. Zij lichtten de offerblok en verdwenen met drie alben, twee rochetten, het doek van de communiebank, een zilveren kelk met pateen en zilveren lepeltjes. De Bokkerijders – deze beruchte ‘roversbende’, die in de achttiende eeuw Limburg en het aangrenzende buitenland onveilig maakten en nachtelijke roofovervallen, diefstallen en moorden pleegden – hebben vooral tussen 1730 en 1775 het platteland geterroriseerd. Hun optreden kan in twee perioden worden verdeeld. De eerste grote bende werd rond 1743 gevonnist en voor een groot gedeelte terechtgesteld (*zie hiervoor jaarboek 2005*). De vroegere Limburgse Mijnstreek was het centrum van de activiteit der Bokkerijders. Wel onderscheidde Eygelshoven zich gunstig van de omliggende dorpen, waar reeksen doodvonnissen werden voltrokken. Er hadden hier slechts vijf arrestaties plaats en niemand werd tot de galg veroordeeld. De gearresteerden waren Gerard Jungschläger, Simon Römken, Joannes Nelissen, Simon Ghijsen en Alexander Ross. Alleen de laatste behoorde ook tot de tweede Bokkerijdersbende. Hij werd toen opnieuw gegrepen en nu wel gevonnist. Een voorvader van de vermaarde Franse schrijver Georges Simenon, wiens Maigretboeken wereldwijd verspreid zijn, zou ook als Bokkerijder zijn gearresteerd en opgeknoot. Het was een zekere Gabriel Brüll, die op 27 juli 1691 te Eygelshoven werd geboren. Hij werd op 10 september 1743 op de heide te

Waubach aan de galg gehangen. Men zou kunnen zeggen dat Eygelshoven – althans de naam – betrokken was bij de ontmaskering van de tweede grote Bokkerijdersbende. De bende onder bevel van chirurgiein dokter Joseph Kerckhoffs uit Hertogenrath, die van 1755 tot 1776 in Zuid-Limburg opereerde. De welgestelde boer Henricus Schütz uit Waubach was getrouwd met Maria Werden uit de parochie Eygelshoven. Terwijl hij een herberg bezocht, kwam het gesprek op de Bokkerijders, die weer zeer bedrijvig waren. Schütz beweerde dat hij in de stal een paard had dat zo wild was dat zelfs een Bokkerijder het niet zou durven stelen. Het gesprek werd belangstellend gevolgd door als zodanig nog niet bekende leden van de Bokkerijdersbende, die ook in de herberg waren. Zij besloten, zonder hun aanvoeder in kennis te stellen, de uitdaging aan te nemen. Zij stalen het paard waarna een van hen het naar de markt in Aldenhoven reed en daar te koop aanbood. Toen de aspirant-koper verlangde dat hij zou aantonen dat het paard van hem was, raakte de man in paniek en nam de vlucht. Hij werd gegrepen. Aanvankelijk vermoedde niemand dat de paardendief een Bokkerijder was. Maar op de pijnbank, toen hem de duimschroeven werden aangelegd, begon hij te spreken. In de loop van 1771 en volgende jaren volgden talrijke arrestaties en terechtstellingen. Ook Kerckhoffs

werd gearresteerd en op 11 mei 1772 onder grote belangstelling terechtgesteld. Hij bleef tot het laatst elke schuld ontkennen.

Pastors. Arnold Frans Coomans was van 1792 tot 1811 pastoor te Eygelshoven. Hij was zoals Léon

Henckens heeft verteld de man die bij de intocht der Fransen in

1794 zijn gloednieuwe schoenen aan een Franse cavalerist moest afstaan. Te Aken geboren werd hij kanunnik van het aldaar bestaande St. Adelbert stift. Nadat het stift was opgeheven kwam hij naar Eygelshoven. Pastoor Joh. Brandt was meer dan veertig jaren (1822–1863) pastoor te Eygelshoven. Hij stierf terwijl hij preekte tijdens de vroegmis op 22 maart 1863. De pastoor was vroeger vrij primitief gehuisvest. In 1818 waren reparaties aan de pastorie dringend noodzakelijk, bouwmeester Schils stelde een onderzoek in. Het dak van stro moest vernieuwd worden. De gemeente Eygelshoven betaalde het stro, maar was van mening dat de verdere kosten van het herstel tezamen met de gemeente Rimbürg, Ubach over Worms en Kerkrade moesten worden gedragen, omdat gedeelten van die gemeenten toen nog tot de parochie Eygelshoven behoorden.

Wetenswaardigheden. In de zuidelijke muur bevindt zich direct naast de toren de nu dichtgemetselde vroegere ingang van de kerk. Tot 1922, toen de nieuwe (grote) kerk gereed kwam, heeft het kerkje als parochiekerk dienst gedaan. In 1939 vond er een grondige restauratie plaats. Tijdens de tweede wereldoorlog werden tengevolge van granaatvuur zware beschadigingen aangericht, waarbij ook de oorspronkelijke gebrandschilderde ramen vernield werden. In 1989 werd het kerkje weer in gebruik genomen voor de viering van de zondagse Latijnse hoogmis. In 2003 en 2004 zijn nieuwe glas-in-lood ramen geplaatst. De oorspronkelijke parochie St. Joannes de Doper is waarschijnlijk ontstaan in het begin van de 9^e eeuw bij de oprichting van de parochies onder Karel de Grote. Tot de oude parochie behoorden, zoals eerder vermeld, behalve Eygelshoven, ook Groenstraat, Waubach, Rimbürg, een klein deel van Nieuwenhagen en de huidige Duitse plaatsen Marienberg en Scherpenseel. In recente publicaties wordt zelfs verondersteld dat het huidige Kerkrade en Herzogenrath (het oude land van Rode) vóór het jaar 1066 deel zouden hebben uitgemaakt van de parochie Eygelshoven. De parochie behoorde van oudsher tot het bisdom Luik.

Het Bokkerijdersgenoot in Limbricht
o.a. links Harrie Mulders, Francois van Gehuchten (voorzitter), rechts Rob
Hamers
en knielend links Jack Lussenburg

Transportwagen voor misdadigers o.a. Bokkerijders
Foto gemaakt door Hub Dortants op kasteel Eynenburg te Hergenrath
(België)

Activiteiten 2007

**8 september feest in verband met 25 jaar
Heemkundevereniging Landgraaf (O.C.G.L.)**

NOTEER IN UW AGENDA.

**TEVENS CADEAUTJE VOOR IEDER LID,
WEL AFHALEN**

Van 13.00 tot 17.00 uur.

Tevens Bokkerijderstentoonstelling

Zondag 9 sept. Open Dag; Monumentendag

Bokkerijderstentoonstelling

Van 11.00 tot 17.00 uur

Zaterdag 22 sept Excursie Limbourg.

Vertrek: 13.00 uur. Vanaf ons verenigingslokaal

Let op: Studiezaal gesloten!!

**Donderdag 11 okt 19.30 uur Samen naar de
Gladiatoren, door Sjef Born.**

**Vrijdag 9 nov. 19.30 Verenigingsavond en presentatie
jaarboek 2007 in de Rimburchhoeve.**

Kosten Euro 12,50 per persoon

Opgave vóór 31 oktober!

Vrijdag 30 nov. 19.30 Presentatie Fotoboek

Kweer durch Nuijjenhage, van d'r Proats bis iggen Sjtroat

Donderdag 13 dec. 19.30 Geboare verteller

aanvang 19.30 uur

Paleografie op dinsdagen:

**11 sept. 9 oktober, 6 november en 4 december
van 19.30 tot ± 21.00 uur.**

Kweer durch Nujjenhage, van d'r Proats bis iggen Sjtroat

Drie jaar na het succesvolle, reeds lang uitverkochte werk 'Van d'r Herrewêg noa Nujjenhage' verschijnt eind november het tweede fotoboek in de zogenaamde 'Nieuwenhagen Trilogie' met de titel **Kweer durch Nujjenhage, van d'r Proats bis iggen Sjtroat** onder eindredactie van May Quaedflieg en met medewerking van José Seerden-Pompl en Sjef en Ivonne Erens-Van Haaren. Voor de vormgeving en lay-out tekent andermaal Jo Odekerken.

Dit boek, dat 208 bladzijden telt, is het resultaat van jarenlange research, vele gesprekken met mensen en grootschalig, zorgvuldig archiefonderzoek. Het is samengesteld in de vorm van een historische wandeling vanuit de onderste Schanserweg (vroeger kadastraal bekend als 'De Proost', in de volksmond d'r Proats) via de Rôtscherweg, de Heigank en het Heiveld (Theodolindestraat en Beuteweg), Gatestraat en Nieuwstraat naar de onderste Dorpstraat (in de volksmond iggen Sjtroat) tot het huidige winkelcentrum Op de Kamp – op het grondgebied van wat vroeger In g'nné Kamp werd genoemd. Verder bevat het een dialectverhaal 'De Sjtroat van mieng keengertied' door May Quaedflieg zelf, geboren en getogen in de 'Kirksjtroat va Nujjenhage'.

De omslag wordt gesierd door een schilderij van Toon Cremers, voorstellende het monumentale voormalige burgemeestershuis Loyson in de Heigank. Behalve honderden oude en nieuwe foto's en een massa namen van voormalige en huidige bewoners staat het ook vol met vele interessante wetenswaardigheden, feiten en weetjes over het verleden van Nieuwenhagen. Uiteraard een aanrader voor de feestdagen.

Delftse interesse in Heemkunde Landgraaf

Vanuit Delft kwam onlangs mevrouw Rosemarie Smeets, met haar in Heerlen woonachtige vader (91 jaren oud), naar de Heemkunde Landgraaf. Vanwaar die interesse vanuit Delft. Rosemarie Smeets wil een boek maken over de historie van Doenrade. In dat kader wil ze ook iets vermelden over Bokkenrijders. Prompt kreeg Jack Lussenburg dan ook een mail of hij info kon leveren over Doenraadse bokkenrijders. Allerlei radertjes in ons Heemkundige netwerk werden dan ook meteen uitgezet. Rosemarie Smeets was zo gecharmeerd van deze bereidwillige medewerking van de Heemkunde Landgraaf dat ze onlangs een bezoek bracht en daarbij meteen een oude familiale band met Hub Dortants aanhaalde. (Waar is Hub nou niet verwant mee?). Rosemarie was zeer onder de indruk van de aanwezige collectie binnen ons gebouw en de service die wij leveren. Via onze website www.heemkundelandgraaf.nl had ze veel voorwerk gedaan aangaande onze collectie.

Zittend : Hub Dortants. Staand: vlnr Rosemarie Smeets, dhr. Smeets en Jack Lussenburg.

Oproep: Indien iemand van de lezers van dit bulletin nog informatie heeft over de historie van Doenrade dan zou Rosemarie Smeets het heel fijn vinden als ze daar een berichtje van kan krijgen. Haar e-mailadres is: info@intermediation.nl Of even de Heemkunde Landgraaf informeren zodat wij de informatie door kunnen sturen.

Jaarboek 2007

Het jaarboek zal o.a. de volgende onderwerpen bevatten:

- Vooruitgang in de gezondheidszorg in Landgraaf e.o.
- Maatstrichterlaan 80 (ORA) Wie waren de bewoners van het jongenspensionaat 1946 –1956
- Horecabedrijven in Landgraaf o.a.
 - Familie Schiffers, Schanserweg
 - Firma Erkens uit Schaesberg
 - Suijlen uit Waubach
- Galgebeumke (over molens in Landgraaf)
- Mgr Petrus Savelberg in Schaesberg
- De Franse Revolutie en de kroon van Napoleon
(Dit laat kennis nemen van een stuk geschiedenis en de veranderingen voor ons land en onze omgeving)

**Dit boek zal gepresenteerd worden tijdens onze
verenigingsavond op vrijdag 9 november in de
Rimburchhoeve.**

**Voor inschrijvingen voor deze verenigingsavond zie
elders in dit bulletin!**

Fotoboek Nieuwenhagen

Kweer durch Nuijenhage, van d'r Proats bis iggen Sjtroat

**Presentatie op vrijdag 30 november in ons verenigingslokaal
om 19.30 uur**

**Beide boeken zijn verkrijgbaar voor de prijs van Euro 12,50 per stuk
voor leden en voor niet leden voor Euro15,00 per stuk.**

Veranderingen in Schaesberg deel I

(uit Schaesberg in woord en beeld 1982, bewerkt door Harrie Mulders)

In 1381 behoorde het grondgebied van Schaesberg, dat toen Scheyt heette, nog tot de heerlijkheid of Hoofdbank Heerlen. Een bank was een gebied dat half onafhankelijk was en een eigen bestuur had, dat ook de rechtspraak uitoefende. Het bestuur bestond uit een college van schout en schepenen. Oorspronkelijk omvatte de Hoofdbank Heerlen een uitgestrekt gebied, waartoe behalve ook Schaesberg in 1381 nog de latere gemeenten Heerlen, Brunssum, Nieuwenhagen, Voerendaal, Amstenrade, Oirsbeek, Merkelbeek, Bingelrade, Jabeek en Schinveld behoorden. Hoensbroek had zich als eerste een jaar eerder van Heerlen afgescheiden en was eigen baas geworden. Het duurde echter tot 1618 voordat Schaesberg zich van Heerlen losmaakte en een zelfstandige heerlijkheid werd. De nieuwe heerlijkheid – in feite een miniatuurstaatje – omvatte volgens de stichtingsoorkonde “een kasteel, vijvers, tuinen, weiden en bouwland, bos en wat er mee samenhangt en twee eraan grenzende hoeven, de ene In 't Leen (Leenhof) en de andere de Kakert geheten”. Daaraan werden toegevoegd “twee gehuchten, grenzende aan de gemelde erfgoederen en de behorende aan (genoemde) Hoogheden (de graven van Schaesberg), het ene Der Scheijt en het andere Palembroek (Palemig) geheten”. Alles bij elkaar was dat ongeveer zo groot als het grondgebied van de latere gemeente Schaesberg, zonder het kasteel Strijthagen en de Overste Hof, die bij Heerlen bleven. De heerlijkheid Schaesberg vormde nu een enclave, omringd door Heerlens grondgebied. Bij de vrede van Munster, die een einde maakte aan de Tachtigjarige Oorlog, konden de Republiek der Nederlanden en Spanje het aanvankelijk niet eens worden over de onderlinge verdeling van Zuid-Limburg. Dat gebeurde eerst in 1661 bij een afzonderlijk verdrag. De Hoofdbank Heerlen (met Nieuwenhagen) kwam aan de Republiek en de heerlijkheid Schaesberg bleef Spaans. Ook de weg die van Heerlen naar Waubach liep, werd Hollands gebied. Dit betekende dat als inwoners van Schaesberg zich over deze belangrijke verbindingsweg òf naar Heerlen òf naar

Nieuwenhagen begaven zij een staatsgrens, de grens tussen het gebied van de Republiek der Nederlanden en dat van Spanje moesten passeren. Daarom werd bij verdrag uit 1661 vastgesteld dat zij ongehinderd en gratis van deze weg gebruik konden maken, zonder als andere vreemdelingen bij de tol aan de grens tolgeld moesten betalen. Tol werd zowel aan de Staatse als aan de Schaesbergse (Spaanse) zijde geheven. Beide partijen hebben wel geprobeerd deze vrijstelling van tolbelasting – een welkome bron van inkomsten – te ontduiken en toch tol te heffen. Maar de enkele slachtoffers die als proefkonijn dienden, kregen allen gelijk zodra zij tegen het verlangde tolgeld in beroep gingen.

(zie ook jaarboek 2004, artikel over de Pasweg). De bestaande regelingen bleven ook van kracht, nadat als gevolg van de Spaanse successieoorlog van 1707 tot 1713 de Spaanse Zuidelijke Nederlanden en dus ook Schaesberg aan Oostenrijk kwam. Noch op Staats noch op Spaans en daarna Oostenrijks gebied was het bekleed met een openbare functie financieel aantrekkelijk, zo lang het althans geen belangrijke posten betrof. De schout en de schepenen, die in de heerlijkheid Schaesberg als schepenaad het bestuur vormden, kregen een zeer geringe vergoeding. En de bode van de heerlijkheid, die de belastingbrieven rond bracht en andere soortgelijke karweitjes opknapt, moest genoeg nemen met alleen een vergoeding voor het schoeisel, dat hij bij zijn ambtelijke zwerftochten door de heerlijkheid versleet. De bevolking bestond op schaarse uitzondering na uit landbouwers die in het algemeen onder armoedige omstandigheden leefden. Ondanks hun schamel bestaan werden zij gedwongen tot het betalen van krijgslasten met name voor het onderhoud van de door het gebied trekkende legers, lasten die in de tijd van oorlog nog aanzienlijk verzwaaard werden. Iedereen moest meebetalen aan de grote landelijke belasting, de bede. Ook voor het bestuur van de heerlijkheid en de mensen die daarbij betrokken waren, moest betaald worden. De grond die men in eigendom of leen bezat, was belast. Voor herendiensten en andere gedwongen verplichtingen werd geen cent vergoed. Van de oorlogen, die gedurende een groot gedeelte van de

achttiende eeuw West-Europa teisterden, kreeg Zuid-Limburg rijkelijk haar deel. En zoals steeds was het vooral de kleine man die het gelag betaalde. Begrippen zoals "sociale voorzieningen" en "een menswaardig bestaan" moesten nog ontdekt worden. Door het ontbreken van behoorlijk onderwijs, dat bovendien slechts door een kleine minderheid gevolgd werd, waren degenen die lezen konden zeldzaam, om over schrijven helemaal te zwijgen. Aan volksontwikkeling werd praktisch niets gedaan. Wat wonder dat de geestelijke verpaupering vrijwel algemeen was. Vooral op het platteland schoot de openbare veiligheid al lang tekort. Afgedankte soldaten zonder middel van bestaan en andere zwervers van verschillend allooi, die men gemakshalve "zigeuners" noemde, vormden de eerste dieven- en roversbenden. Deze algemene verwildering moet men niet vergeten als over de bestialiteiten wordt gesproken, die door de beruchte "Bokkerijdersbenden" in de achttiende eeuw niet alleen in Limburg maar ook in het aangrenzende België en Duitsland zijn begaan. Natuurlijk, ze zijn nooit goed te praten. Maar wat kan men anders verwachten als een doorlopend tekort schietende maatschappelijke orde zelf de voorwaarden schept, die mensen de kans geven zich ongeremd uit te leven. We zien in de wereld van vandaag regelmatig hetzelfde gebeuren; en dat bij volkeren die, althans theoretisch, aanzienlijk meer beschaving is bijgebracht dan onze voorouders. *(voor meer over de Bokkerijders zie jaarboek 2005).*

De Franse Tijd

In 1786 beleefde de inwoners van de heerlijkheid Schaesberg een onaangename verrassing. Van de ene op de andere dag werden zij van Oostenrijks Hollands. De keizer van Oostenrijk, de eigenzinnige Jozef II, kreeg ruzie met de Republiek der Verenigde Nederlanden. Frankrijk bemiddelde en suste de herrie voordat het tot een echte oorlog kwam. Bij het verdrag van Fontainebleau stond Oostenrijk de heerlijkheid Schaesberg aan de Republiek af. Op 13 juli 1786 had de overdracht plaats in de pastorie van Schaesberg. De nieuwe meesters presenteerden nog dezelfde dag de rekening. De overdracht kostte aan verteer en verdere extraatjes ruim 139 gulden, wat

voor die tijd een fors bedrag was. Het geld moest door de Schaesbergse gemeenschap worden opgebracht. De Staten-Generaal in Den Haag wilden, ondanks het feit dat in het verdrag van Fontainebleau nadrukkelijk bepaalde dat de bewoners der aan de Republiek afgestane gebieden hun aloude rechten (met name godsdienstvrijheid) behielden, verstreckende reformatorische hervormingen doorvoeren. Maar zo ver kwam het niet. De Schaesbergers stelden zich teweer. En voordat het gezag van de Republiek de tijd kreeg zich hier stevig te vestigen veroverden de legers der Franse Revolutie in 1794 Zuid-Limburg, dat tot het voorjaar van 1814 onder Frans bewind bleef.

Dankzij de historicus J.J. Jongen uit Schaesberg is over de lotgevallen van de heerlijkheid – in tegenstelling met de meeste andere plaatsen in Zuid-Limburg – gedurende de historisch zo boeiende Franse tijd veel bewaard gebleven. De koning van Frankrijk Lodewijk XVI was getrouwd met de Oostenrijkse prinses Marie Antoinette, die door het Franse volk gehaat werd en spottend “de Oostenrijkse” werd genoemd. Beiden stierven als slachtoffer van de Revolutie op het schavot. Tussen Oostenrijk en Frankrijk brak een oorlog uit. Aanvankelijk waren de Fransen aan de winnende hand. Op 14 februari 1793 bezetten zij Schaesberg, kondigde het broederschapsideaal van vrijheid en gelijkheid af, plantten op de markt een kleurige vrijheidsboom en dronken op kosten van de Schaesbergers acht flessen wijn. Op 3 maart 1793 werden zij echter weer verdreven door de Oostenrijkers, waarna deze nieuwe bevrijders de vrijheidsboom omver haalden en ter opvrolijking zes flessen wijn dronken. Ook nu moesten de Schaesbergers betalen. De Franse generaal Leveau had tijdens zijn kortstondige bezetting van Schaesberg onmiddellijke betaling van de lopende belasting verlangd. Men was gedwongen de eis in te willigen. Maar na verdrijving der Fransen eisten de Oostenrijkers op hun beurt het geld van deze belasting op. Dat men reeds onder dwang aan de Fransen had betaald, maakte geen verschil. Hetzelfde bedrag moest nog eens worden voldaan. Met goedkeuring van de regering van de Republiek der Verenigde Nederlanden, die de oorlogsvoering bezuiden de

grote rivieren aan de Oostenrijkers overliet, moesten voor de ravitaillering van het Oostenrijkse leger karren en paarden met voerlieden beschikbaar worden gesteld. Ook Schaesberg leverde haar bijdrage. Het grootste transport, waarvoor het gehele Land van Overmaas werd gemobiliseerd, bestond uit 60 karren met 140 paarden en 98 voerlieden, die als een zwervende volksstam tijdens de volksverhuizing hoog beladen en als gesloten eenheid in acht dagen naar de grens van Noord-Frankrijk trok en zes dagen later leeg in Schaesberg terugkeerde. Maar opnieuw keerden de oorlogskansen. Na in september 1794 bij Fleurus te zijn verslagen, moesten de Oostenrijkers de gehele Zuidelijke Nederlanden met inbegrip van deze streken ontruimen. Op 24 september waren de Fransen weer in Schaesberg. Toen waren de inwoners van de Heerlijkheid nog met paard en kar onderweg met de terugtrekkende Oostenrijkers, die hen daartoe de vorige dag als helpers bij de aftocht hadden gedwongen. De terugkeer der Fransen betekende geen verbetering. Zij overtroffen zelfs de Oostenrijkers door rekwisities (vordering, vooral van goederen, personen of diensten door het militair gezag) op nog grotere schaal. In de praktijk kwam de leus "vrijheid, gelijkheid en broederschap" erop neer, dat Zuid-Limburg als oorlogsbuit en overwonnen gebied werd behandeld. Inmiddels rukten de legers der Franse Revolutie verder op, zowel naar de Rijn als noordwaarts tot in de Hollandse landouwen (landerijen). De Republiek der Verenigde Nederlanden werd door de Fransen onder de voet gelopen en veranderde in de pseudo-revolutionaire Bataafse Republiek, die haar gebiedsdelen in Zuid-Nederland aan de Fransen afstond. Na eerst de Spanjaarden, daarna Oostenrijkers en dan gedurende negen jaren Hollanders te zijn geweest, werden de goede Schaesbergers nu ongevraagd Fransen. Bij de wet van 4 oktober 1795 bepaalde Parijs, dat de inwoners van de ingelijfde gebieden alle rechten van Franse burgers zouden bezitten. En op 5 februari 1797 werd in Schaesberg weer een vrijheidsboom geplant, die de gemeenschap 21 francs kostte. Schaesberg werd aanvankelijk bestuurd door een voorlopige, door de Fransen benoemde gemeenteraad, die de taak van het

vroegere college van schout en schepenen overnam. De Franse wet bepaalde dat de bevolking haar eigen bestuur zou kiezen. Dat was ongetwijfeld een belangrijke verbetering, vergeleken met het aanmatigende bestuursstelsel van het "anciën regime", waarbij het volk vrijwel geen inspraak had. Er waren meer blijvende verbeteringen. De vele driekwart onafhankelijke staatjes waarin Limburg was verdeeld, verdwenen voor goed. En de drukkende voorrechten, die adel en geestelijkheid ten koste van de rest van de bevolking hadden bezeten, werden afgeschaft. De eerste echte bestuursverkiezing had in Schaesberg op 1 april 1798 plaats. Op de kieslijst stonden elf kiezers. Van algemeen kiesrecht was nog geen sprake. Agent Municipal of burgemeester werd Jean Pierre Quaedvlieg, die kort tevoren nog gewoon Jan Pieter heette. Hij kreeg zeven stemmen. Gedurende de eerste jaren van de Franse bezetting stond Zuid-Limburg onder militair bestuur. Alles werd ondergeschikt gemaakt aan het leger, dat met papieren geld, zgn. assignaten, betaalde, die in zulke hoeveelheden in omloop werden gebracht, dat hun werkelijke waarde in geld ver onder de op de banknoten aangegeven waarde lag. Iedereen die ze als betaalmiddel in ontvangst nam – en daartoe werd men gedwongen – leed aanzienlijk verlies. Bij inwisseling kreeg men uiteindelijk maar een-dertigste van de aangegeven waarde. Vele landbouwers vervielen tot de bedelstaf, omdat hun karren, vee en oogst door het leger tegen "betaling" met dit waardeloze geld werden "gehuurd" of "gekocht". In 1798 werd de dienstplicht – die tot dan niet bestond – ingevoerd, waarbij jongemannen door loting werden aangewezen om in het Franse leger te dienen. Om een overzicht te krijgen wie hiervoor in aanmerking kwamen, werd de Burgerlijke Stand ingevoerd. De gemeenten – ook al een instelling van de Fransen – werden met deze taak belast. Tot die tijd bestonden de ambtelijke gegevens over de inwoners uit de enkele feiten, die door de pastoors in de doop-, huwelijks- en overlijdensregisters werden opgetekend. In 1806 werd in Schaesberg in opdracht van de Fransen een overzicht van de stand der bevolking samengesteld. Naam, beroep, leeftijd en woonplaats van

iedereen werden opgetekend, evenals de duur van het verblijf in Schaesberg. Uit die staat weten we dat er toen 138 jongens en 109 meisjes beneden de 12 jaar, 192 jongens en 135 meisjes boven de 12 jaar, 162 gehuwde mannen en vrouwen, 20 weduwnaars en 43 weduwen woonden. Einde 1799 kwam Napoleon Bonaparte in Frankrijk aan de macht. Zijn bestuur was aanvankelijk een verbetering. De uitwassen der revolutie werden opgeruimd. Ook de dwangmaatregelen die het revolutionaire bewind tegen de katholieke kerk had genomen verdwenen. Pastoor Daniëls in Schaesberg had de revolutie overleefd door, daartoe gevorderd, de eed van trouw aan de revolutionaire regering af te leggen, waardoor hij niet werd ontslagen en de zielzorg onder de bevolking kon blijven waarnemen. De komst van Napoleon heeft pastoor Daniëls waarschijnlijk van een ernstig gewetensconflict verlost. Naarmate Napoleon half Europa onderwierp en naar verdere machtsvergroting bleef streven, verdween de populariteit uit de begintijd van zijn bestuur. Moordende belastingen sloopten de duidelijk toegenomen welvaart. Het beste gedeelte van de jeugd sneuvelde tijdens de Napoleontische veldtochten. Ook Schaesberg betaalde haar deel. De rekvisities ten behoeve van de oorlogsvoering werden steeds hoger, steeds meer onbetaalbaar. Toen Napoleon tenslotte in de vierdaagse volkenslag bij Leipzig definitief werd verslagen haalde Europa opgelucht adem. Troepen van het geallieerde bevrijdingsleger bereikten op 12 januari 1814 Schaesberg. Daarbij waren ook uit Rusland afkomstige kozakken. Zij verwekten opzien, schrijft Jongen, door de vele jenever en schapenvlees die zij verorberden. Zij sliepen in slaapzakken in de sneeuw. Tijdens de Franse overheersing had Schaesberg tot het Departement van de Beneden Rijn behoord. Nu werd de oude heerlijkheid na een kort militair tussenbestuur op 12 augustus 1815 opgenomen in het Koninkrijk der Nederlanden, dat de plaats van de Republiek der Verenigde Nederlanden had ingenomen. Het Koninkrijk omvatte de oude Republiek en de vroegere Spaans-Oostenrijkse Zuidelijke Nederlanden.

(een uitgebreid artikel over het leger van Napoleon "De Franse Revolutie en de kroon van Napoleon" staat in het nieuwe jaarboek 2007)

Feesten uit de jaarkalender IV (slot)

(Jo Schiffelers)

Sint Maarten

Vanaf zijn heiligverklaring in de vijfde eeuw, wordt op de dag van zijn begrafenis (11 november) St. Maarten of St. Martinus herdacht. Hij was de eerste heilige die niet tegelijkertijd ook martelaar was. Vrij snel na zijn dood verbreidde zijn verering zich over het hele christelijke westen. Enkele van de oudste kerken in ons land zijn aan hem gewijd. Sint Maarten was boven alles een gebeuren voor armen en kinderen. Van kinderen is bekend dat ze een rondgang maakten en daarbij brandende fakkels mee namen. Het gebruiken van lampions en uitgeholde knolgewassen met daarin een kaarsje is betrekkelijk jong. Sint Maarten is ook de patroon van de wijnbouwers omdat zijn feestdag ongeveer samen valt met het einde van de druivenoogst. Bij de boeren ging op die dag het vee op stal zodat het voor hen een soort nieuwjaarsdag werd die met gans en drank uitbundiger werd gevierd dan nieuwjaarsdag zelf.

11 november is als datum steeds minder belangrijk geworden. In de middeleeuwen begon op die dag de adventsperiode. Ook is november geen specifieke slachtmaand meer. De boeren hebben hun eigen nieuwjaarsdag opgeschoven naar de officiële nieuwjaarsdag. Sint Maarten was een kindervriend, maar kreeg zware concurrentie van Sinterklaas. Op dit moment is er sprake van een bescheiden opleving. Sint Maarten wordt zelfs op plaatse gevierd waar dat al lang geen gebruik meer was.

In onze provincie is 11 november veel meer bekend als de start van een nieuw carnavalsseizoen.

Juupke Rongen, gastheer in het gemeenschapshuis in het Lauradorp

(bron De Mijn, 1958, nr.1, blz 14, bewerkt door Harrie Mulders)

22 december 1956 is een dag, welke Juupke Rongen niet licht zal vergeten. Op de bewuste datum werd hem gevraagd of hij het gastheerschap van het nieuwe "Huis Lauradorp" op zich wilde nemen. Deze vererende uitnodiging was voor mij een kerstgeschenk, dat ik nooit had verwacht, zo vertelde hij die wij in zijn nieuwe omgeving een bezoek brachten. Ik heb dan ook niet lang gearzeld en meteen toegehaapt. "t Rongens Juupke" zoals hij in de wandelgangen wordt genoemd, geniet in de verre omgeving een populaire bekendheid. Hij is een verenigingsman in hart en nieren. In 1924 richtte hij het mannenkoor "St. Jozef" op, waarvan hij tot oktober 1957 onafgebroken de voorzittershamer hanteerde. Voor zijn vele verdiensten, welke hij aan het mannenkoor bewees, werd hij tot ere-voorzitter benoemd, een taak welke hij dankbaar aanvaardde. Als buuttreedner is hij jarenlang een gevierde kracht geweest van de carnavalsvereniging "De Geete". Ook op toneelgebied heeft hij zijn sporen verdiend. Meer dan dertig jaar heeft hij op de planken gestaan. In mijn langdurige toneelloopbaan heb ik in ruim 220 toneelstukken meegespeeld, in zalen en openluchttheaters. Voor de kerk in het Lauradorp hebben wij heel wat geld bij elkaar gespeeld. "De Heks van de Brunssummerheide, Reginald van Valkenburg" waren echte kasstukken. Zij brachten dan ook menige gulden in het laatje. Ontelbaar zijn de feesten, waarop hij als ceremonierende kelner of als kelnerende ceremoniemeester optrad. Beide functies gingen hem goed af. Zo vertelt hij ons iets van zijn tijd bij de mijn Laura. Het klinkt ongelooflijk, maar toen ik in 1922 ondergronds begon, heb ik het eerste halfjaar twee diensten gewerkt. Mijn eerste dienst was erg kort. Om zeven uur ging ik naar beneden. Om half negen lag ik in Kerkrade in het ziekenhuis met een dubbele armbreuk. Zeventien weken was ik de sigaar. Mijn tweede dienst duurde weliswaar een paar uur langer, maar lang voor mijn collega's was ik al boven....weer in het ziekenhuis. Ik moest tien wagentjes op een ander spoor

plaatsen. De plaats waar dit gebeurde was schaars verlicht. Telkens als een wagentje met een slakkengangetje aanrolde, liet ik mijn schouder er tegen vallen om de wagen af te remmen. Toen ik de tiende wagen op deze manier wilde tegenhouden, bleek dat ik deze reeds had verplaatst. Ik schoot voorover en smakte met mijn schouder op een zware ketting. Deze werd juist door een lier aangetrokken, zodat ik twintig meter ver mee schoof. Resultaat: sleutelbeenfactuur, gekneusde schouder en 9 weken hospitaal. Na dit pech-begin bleef ik tot 1928 op de Laura. Hierna ging ik over naar het bouwvak. Na vele omzwervingen trad hij in 1949 weer bij de mijn Julia in dienst in de wasserij. Zijn laatste functie was weger in de verlading. Bij opening van het gemeenschapshuis op 26 oktober 1957 wisselde hij de overall met het traditionele witte jasje. Het begin viel natuurlijk niet mee, zei Juupke. De voorbereidingen en de grote drukte bij de opening stelden mij voor veel problemen, waar ik nu echter grotendeels overheen ben. Drie weken voor de opening heb ik nog met een maagvergiftiging het bed moeten houden. Er heerst hier steeds een gezellige drukte en 's zondags kan ik het met drie kelners nauwelijks bijhouden; maar nu moet ik beslist weer aan de slag.

Peter Joseph Martin RONGEN, geboren op 18-10-1905 te Ubach over Worms, overleden op 06-12-1979 te Ubach over Worms op 74-jarige leeftijd.

Gehuwd op 38-jarige leeftijd op 04-08-1944 te Ubach over Worms met **Johanna Frederika van ES**, 37 jaar oud, Dienstbode 1944, geboren op 03-02-1907 te Amsterdam, overleden op 17-07-1999 op 92-jarige leeftijd.

Uit dit huwelijk:

1. **Gertruda Francisca Josephina Gerarda RONGEN**, geboren op 03-02-1947 te Ubach over Worms.

Gehuwd op 23-jarige leeftijd op 02-09-1970 te Ubach over Worms met **Leo Frans THOMAS**, 24 jaar oud, geboren op 13-12-1945 te Ubach over Worms, zoon van **Frans Nicolaas Joseph THOMAS** en **Margaretha Van der WOUW**.

Folklore

(Uit: Ubach over Worms, van Overworms kwartier tot Landgraaf, door Hein Goossens, en andere verhalen, bewerkt door Harrie Mulders)

Wordt onze geest nog ooit beziggehouden door verhalen uit vervlogen tijden, worden we nog wel beïnvloed door fantasie, waarover onze voorouders in zulk een overgrote mate beschikten. Kennen wij nog de sagen en legenden, de verschillende spreekwijzen en volkspoëzie in de kinderliedjes? Al deze dingen leefden eens in onze gemeente. De ouderen zullen ze zich wellicht nog herinneren, maar de jeugd wordt teveel in beslag genomen door voetbal, computer, internet, chatten, MP 3 spelers, I-pods, films en televisie, waardoor het verleden nog maar weinig aantrekkingskracht op hen uitoefent. Geen mens luistert meer naar de huiveringwekkende en angstaanjagende "Koepperschlaag", een harde, eigenaardige dubbelslag van koperklank (koeëper), welke eigenaardige tonen gehoord werden rond het middernachtelijk uur in de nabijheid van het kruis onder de oude lindeboom op de grens van de voormalige gehuchten Bruchhausen en Rimburg. Niemand is meer bang voor de "Joffer van Kollever", die zich in haar witte bruidskleed van zware zijde, zwijgend aan de nachtelijke wandelaar toonde. Op zoek naar haar bruidegom, die samen met zijn kasteel verdween. Omstreeks 1850 woonde niet ver van de bovengenoemde lindeboom een man, Dortants Joep genaamd, voor wie de mensen en vooral de kinderen bang waren, omdat hij zich veranderen kon in een weerwolf, een menselijke gedaante van een wolf, die argeloze wandelaars van achteren op de rug sprong en hun de doodschrik op het lijf joeg.

De oude sagen en andere volksverhalen waren gemeengoed van onze voorouders. In de lange winteravonden werden ze door ouders en kinderen doorverteld, nagenoeg ongewijzigd, maar steeds passend in het raam van de streek. Zo zien we dat vele van die verhalen op diverse plaatsen in Limburg bekend zijn, doch steeds anders, altijd aangepast aan de streek of de bewoners.

Nu volgt zo'n verhaal.

De Vuurman

Tussen de Krang en het Haankruis in de Groenstraat huisde in vroeger dagen een vuurman. Tegen hert vallen van de avond verscheen hij. Hij deed niemand kwaad, mits men hem met rust liet. De heer Simon uit de Nachtegaal wist zelfs te vertellen, dat hij als goede vriend van de vuurman meer dan eens de pijp bij hem mocht aansteken. Indien echter iemand op hem floot, dan werd hij razend en zette de boosdoener achterna, waarbij rake klappen vielen, als hij hem te pakken kreeg. Deze fout beging de fluitter geen tweemaal. De heer Kunkels, die in een alleenstaand huisje nabij het Haankruis woonde, wilde op een avond de houten buitenluiken van zijn ramen sluiten. Juist toen hij het laatste luik van binnenuit wilde sluiten, zag hij nabij het kruis nog net de vuurman in de bocht van de weg zweven. Hij kon de verleiding niet weerstaan om hem fluitend te lokken. Vanuit zijn veilige schuilplaats kon hem immers geen kwaad overkomen. Als een pijl uit de boog schoot de vuurman op zijn belager af en amper had de heer Kunkels het luik gesloten of hij hoorde een harde plof tegen het buitenluik. Hij schrok en kreeg het benauwd. Vlug doofde hij het licht en haastte zich naar zijn slaapplaats. Met kloppend hart wachtte hij de verdere gebeurtenissen af. Alles bleef echter stil. Opgelucht viel hij tenslotte in slaap. Toen hij de volgende ochtend de luiken opende, zag hij in het laatst gesloten luik de afdruk van twee handen, die in het hout waren gebrand.

In Schaesberg werd een andere versie over de Vuurman verteld:

Vele jaren geleden vertoonde zich in de Molt, in de nabijheid van de Kakertshof, dikwijls een vuurman. Een vuurman was iemand die gestorven was zonder bijvoorbeeld een belofte die voor hem belangrijk was te hebben volbracht. Hij kon nu in het graf geen rust vinden en zwierf in de gedaante van een roodgloeiende bol na het vallen van de duisternis over de aarde. Op zoek naar iemand die bereid zou zijn de niet nagekomen belofte alsnog voor hem te volbrengen, zodat hij eindelijk in het graf rust zou vinden. Een moedig man die de vuurman van de Molt al vaker was tegengekomen, ging op een nacht naar hem toe en vroeg hem wat hij hebben moest? De vuurman antwoordde dat hij tijdens zijn leven had voorgenomen een bedevaart naar Kavelaer te maken, doch hij had dit voornemen niet volbracht. Indien iemand anders dit nog in zijn plaats zou willen doen, zou hij

van zijn wroeging verlost worden en rust vinden. De man beloofde dit en ging enkele dagen later inderdaad naar Kevelaer. Toen hij daarna weer voor de eerste keer langs de plaats kwam waar hij de vuurman zo dikwijls had gezien, trad een gedaante op hem toe, gekleed in een lang wit gewaad. Hij gevoelde echter geen angst. De geestverschijning maakte zich bekend als de gewezen vuurman. Hij bedankte hem dat hij nu was verlost en beloofde voor hem te zullen bidden. Dat heeft hij zo goed gedaan, dat de man kort daarna is gestorven.

Nieuwe aanwinsten Ocgl-archief

(R. Hamers)

- DOC. NEDERLAND EN DE TWEDE WERELDOORLOG, WAANDERS UITG DEEL 1 T/M 27 + OORLOGSKRANT: NIEUWE AMST. COURANT 10-5-1940
- AEK OP DE SJÓTTELSPLAK; DE 1001 MOOISTE LIMBURGSE WOORDEN, KUIPERS W.
- ROMEINSE OPGRAVING 2007: DVD: FOTO-DIASHOW EN FILMOPNAMEN OPGRAVINGEN CORIOVALLUMSTRAAT/VALKENBURGERWEG
- CHRONOLOGICUM HOPELIANUM 1424-2007 '100 JAAR WITTE KOLONIE', NOLTEN W.
- DVD: LEZING DOOR H. HAENEN: DER KOEPH VA HEHLE; IN DE SJLAG VA WATERLOO, EE HEHLISJ VERTELSEL VA MJH KESSELS
- BRUNSSUMSE GESCHIEDENISSEN, DEEL 1,2 EN 3 COMPLEET. UITGAVE VAN HEEMKUNDEVER. BRON VAN BRUNSHAM.
- GENEALOGIEËN JURGENS, SLUIJTERS, J. V.LOON,
- DVD BRUNSSUMMERHEIDE, H. MULDER
- US ARMY IN ZUID-LIMBURG 1944-1945

Publikaties en verkoop van boeken e.d. Heemkundevereniging Landgraaf (OCGL)

Titel:	Jaargang / Auteur	Prijs	
		leden	niet leden
JAARBOEKEN OCGL			
o.a. Geschiedenis van onze grensregio.	1985	uitverkocht	
o.a. 3/4 eeuw mijnbouw Laura en vereniging	1986	uitverkocht	
o.a. 150 jaar Nieuwenhagen / Pastoor Simonis	1987	uitverkocht	
o.a. Dialectstudie	1988	4,00	4,00
o.a. Préhistorie Rimburch / Ontstaan parochie Nieuwenhagen	1989	uitverkocht	
o.a. Pottenbakkersoven Groenstraat / Acht eeuwen grensgeschiedenis.	1990	uitverkocht	
o.a. Genealogie Jongen	1991	4,00	4,00
o.a. Annalen van pastoor Schatten 1910-1935	1992	4,00	4,00
De bevrijding van Landgraaf	1993/1994	uitverkocht	
Landgraaf in de jaren 1940-1945	1995	uitverkocht	
o.a. De familiegeschiedenis Rongen	1996	4,00	4,00
De mijnen in Landgraaf	1997/1998	uitverkocht	
Herinneringen aan de 20e eeuw.	1999/2000	uitverkocht	
Kerken en Gelovigen in Landgraaf	2001	10,00	12,50
Van Romeinse weg tot "d'r Sint Joep va Woabich".	2002	uitverkocht	
o.a. Burgemeesters van Landgraaf	2003	10,00	12,50
o.a. Schutterijen Landgraaf - ON2 - Verwantschappen met E.hoven	2004	10,00	12,50
o.a. Bokkerijders in Landgraaf - de Romeinse weg door Landgraaf	2005	12,50	15,00
o.a. De Hereweg 1930-1945, 25 jaar OCGL, Bokkerijders	2006	12,50	15,00
SERIE "KEN LANDGAAFF"			
DEEL 1: Kruisen en kapellen	1995	uitverkocht	
DEEL 2: 16 Wandelingen	1995	2,00	2,00
DEEL 3: Straatnamenboek Van Aalbersestraat tot Zwartebergweg	1997	2,00	2,00
DEEL 4: Parochie het Eikske 50 jaar	1997	uitverkocht	
DEEL 5: De Voort. Logboek van een wijk in Nieuwenhagen.	2000	uitverkocht	
DEEL 6: Fotoboek Woa is der Sjeet geblieve	2002	uitverkocht	
DEEL 7: Fotoboek Woabich - Grunsjtroat	2003	10,00	12,50
DEEL 8: Fotoboek Van d'r Herrewêg noa Nuijenhage	2004	uitverkocht	
DEEL 9: Fotoboek Alles um der Sjeet	2005	12,50	15,00
DEEL 10: Fotoboek Rimburch Lauradorp d'r Busj	2006	12,50	15,00
LANDKAARTEN (kopiën)			
Eygelshoven 1891 (113 x 92 cm)		2,00	2,00
Schaesberg 1903 (98 x 61 cm)		2,00	2,00
Toponymische kaart Thorns Ubach vóór 1525 (84 x 59 cm)		2,00	2,00
Voormalige gemeenten Landgraaf 1805/1807 (A3)	1991 / M. Quaedflieg	1,00	1,00
PUBLIKATIES VAN DERDEN en DIVERSEN			
En d'r Boer hee boeëret wieër (genealogie fam. Baur)	2002 / M. Quaedflieg	22,50	22,50
Middeleeuwse Pottenbakkersovens in Landgraaf	2001 / W. Beckers	uitverkocht	
Schaesberg en zijn kerk. 300 jaar Petrus & Paulus parochie	2000 / E. Ramakers	10,00	10,00
Oud Schaesberg (tekeningen)	Jozef Franck	uitverkocht	
Haengenaemd	1987 / H.P.M. Haen	3,00	3,00
Limburgse gedichten	OCGL, sectie Dialect	0,50	0,50
Foto's staties Ad de Haas compleet 14 foto's		3,00	3,00
Foto's staties Ad de Haas losse foto		0,50	0,50
BESTANDEN OP CD-rom / DISKETTE *			
Div. DTB / BST bestanden in PDF-formaat: Eijgelshoven, Frelenberg, Marienberg, Schaesberg, Ubach, N.hagen, UoW, Rimburch.	2003 Werkgroep Waubach	10,00	20,00
Complete inventaris OCGL	Laatste versie	1,50	1,50
Volkstelling gemeenten Landgraaf 1796 in PDF-formaat *	OCGL	3,00	3,00

25 jaar Heemkunde Landgraaf

UITNODIGING

Geacht lid van de Heemkunde Landgraaf,

Onze Heemkundevereniging (OCGL) bestaat 25 jaar. Een feestje waard. En zoals u de Heemkunde Landgraaf kent, is er naast het feestelijke, ook een informatieve inslag. Voor het jubileumfeest en de informatieve kant zijn twee dagen gereserveerd.

Wanneer:

In het weekend van **8 en 9 september 2007** zullen de feestelijkheden plaatsvinden. Zaterdag 8 september 2007 zal het bestuur van de vereniging vanaf 13 uur tot 15.30 uur recipiëren.

Waar:

In onze thuishaven het Multifunctioneelcentrum An de Voeëgelsjant in de Landgraafse kern Nieuwenhagen.
Adres: An de Voeëgelsjant 12, 6373 BJ Landgraaf

Heemkunde Landgraaf wilt u in de gelegenheid stellen om bestuur en jubilarissen op zaterdag 8 september 2007 vanaf 13 uur te feliciteren.
Deze jubileumreceptie zal tot uiterlijk 15.30 uur duren.

De vereniging kent de navolgende zilveren jubilarissen:

Dhrm. Jo en vviel Beckers, Coen de Jong, Hein Kade en Jo Vijgen.

Het bestuur van de vereniging bestaat momenteel uit de navolgende leden:
Jo Schiffelers, voorzitter; Hub Dortants, vice voorzitter; Jo Erkens, penningmeester;
Jack Lussenburg, secretaris; Harry Mulders, lid; Mai Offermans, lid; Stef Moonen, lid.

Omljsting:

Zaterdag 8 september 2007 vanaf 13 uur:

grote unieke Euregio Bokkenrijders-tentoonstelling

Zondag 9 september vanaf 11 uur tot 17 uur:

Vervolg Bokkenrijderstentoonstelling en in het kader van de
Monumentendag 2007 is speciale aandacht voor:
jonge monumenten van de 20^e eeuw.

Cadeau voor leden: Bij een feest hoort een traktatie. Wij willen de leden heel graag
persoonlijk een passend cadeau overhandigen. Daarom wordt u verzocht om uw cadeau op
zaterdag 8 september vanaf 13 uur of zondag 9 september vanaf 11 uur af te komen halen
bij de Heemkundevereniging.

Wij stellen uw aanwezigheid bij onze jubileumviering bijzonder op prijs.

*Beleefd uitnodigend,
Bestuur Heemkunde Landgraaf*

O C G L

Bulletin

Contactorgaan van de Heemkundevereniging
 Oudheidkundig en Cultuurhistorisch Genootschap Landgraaf

23 jaargang nr 4 dec 2007

DAGELIJKS BESTUUR

Voorzitter J. Schifffers, Lokert 9, 5591 NB Heeze, 040-2262936
Secretaris J. Lussenburg, Op de Heugden 28, 6371 XM Landgraaf, 045-5320179
Penningm. J.M. Erkens, Bosheide 49, 6373 CK Landgraaf, 045-5315529

ALGEMEEN BESTUUR

Bulletin/Jaarboek H.A. Mulders, Hoefveld 18, 6373 XG Landgraaf 045-5322876
Archief/werkpl. S.H.P. Moonen, Oude Landgr. 62, 6373 BB Landgr 045-5319114
Geneal/Waubach H. Dortants, Eijgelsh. weg 25, 6374 KB Landgraaf 045-5315315
Algemeen M.J. Offermans, Schoolstr. 88, 6374 CZ Landgraaf, 045-5314079
Contactpersoon Platkloep H.A. Mulders, Hoefveld 18, 6373 XG Landgraaf, 045-5322876

BESTUURSADRES

Op de Heugden 28, 6374 NM Landgraaf tel. 045-5320179
E-mail : j.lussenburg@home.nl

REDACTIEADRES BULLETIN EN JAARBOEK

Hoefveld 18, 6373 XG Landgraaf, 045-5322876

CONTRIBUTIE OCGL

Individuele leden € 16 euro per jaar
Gezinslidmaatschap € 19 euro per jaar
Toeslag gebruik studiezaal € 9 euro per jaar
Jeugdlidmaatschap € 5 euro per jaar (gebruik studiezaal inbegrepen)

BANKRELATIE

Rabobank Landgraaf rek.nr 136314937 t.n.v. O.C.G.L. Landgraaf
Postgiro 4776225 t.n.v. OCL Landgraaf
Buitenlandbetalingen: Ibannr. NL 32 RABO 01363149 37 Bic nr. RABONL2U

VERENIGINGSGEBOUW

An de Voeëgelsjtang 12 6373 BJ (achter de kerk N'heide) 045-5322820
(tijdens studiediezaal)

E-mail-adres: OCGL@home.nl

www.heemkundelandgraaf.nl

VASTE OPENINGSTIJDEN STUDIEZAAL

Woensdag en zaterdag 13.00-17.00 uur

Middag kenningsmakingsbezoek gratis

Het Bulletin verschijnt 4 x per jaar.

Losse nummers € 1,50 excl. portokosten

Van de voorzitter

We hebben nog een paar weken te gaan voordat we aan het schrikkeljaar 2008 gaan beginnen. Een druk jaar zit er voor de vereniging bijna op.

Op de eerste plaats wil ik iedereen die meegewerkt heeft aan het slagen van ons jubileumjaar bijzonder hartelijk bedanken. We hebben een geweldig jaar achter de rug. Bij de jubileumviering werd nog eens nadrukkelijk aangetoond, dat onze vereniging in de gemeenschap van Landgraaf gewaardeerd wordt. Een drukke receptie waarbij niet alleen leden, verenigingen en organisaties acte de presence gaven maar ook erg veel andere Landgravenaren. Mensen die de vereniging gewoon een warm hart toe dragen. Ook de monumentendag was geslaagd met zijn bijzondere tentoonstelling en niet te vergeten het bokkenrijderslied van May. Het werk van het maken van wandelingen en fietstochten onder leiding van Harrie was ook niet voor niets geweest. De 100 boekjes vlogen de deur uit.

Heel veel dank ook aan de initiatiefnemers in 1982. Of er zonder hen ooit een heemkundevereniging zou zijn opgericht weet je niet, maar duidelijk is dat in onze regio buiten het Land van Herle nu pas een aantal verenigingen in oprichting zijn en anderen nog jonger zijn dan ons. Helaas konden niet alle leden van het prille begin aanwezig zijn. Jo Beckers is ons inmiddels ontvallen en de heer Vijgen hebben wij met een kleine afvaardiging van het bestuur onlangs bezocht.

De Jubilarissen van links naar rechts: Voorzitter Jo Schiffelers, Wiel Beckers, Coen de Jong en Hein Rade.

Veel leden hebben zich nog niet gemeld voor hun cadeau. Een schitterende kaart in kleur van het huidige grondgebied van Landgraaf, die de situatie weergeeft rond 1810. De kaart is getekend door May Quaedflieg en drukklaar gemaakt door Frans Boumans. Niet alleen iets moois om aan de wand te hebben hangen, maar een prima hulpmiddel voor iedere onderzoeker omdat je zo ook een beeld krijgt van de situatie rond 1800. Veranderingen gingen in die tijd immers nog niet zo snel. Verder ligt voor iedereen een exemplaar klaar van het boek "Het nieuwe aanzien van de oude Mijnstreek". Heb je het cadeau nog niet opgehaald? Loop dan toch eens binnen op woensdag of zaterdag om het alsnog op te halen. Opsturen is vanwege de hoge portiekosten niet mogelijk. Iemand anders mag het cadeau natuurlijk ook voor je ophalen. Geef dat dan wel even door.

Tijdens de jubileumreceptie mocht ik het driehonderdste lid van de vereniging, Jo Kobben, welkom heten. Jo heeft zich inmiddels ook al gemeld als vrijwilliger. In ons vorige Bulletin heb ik aangegeven voorlopig niet te willen dromen over 400 leden, maar voor de middellange termijn uit te willen zien naar 350 leden. Zelden heb ik woorden zo snel moeten bijstellen. Het aantal leden groeit veel harder dan ik had durven dromen. Ondertussen zijn we ook al het aantal van 325 gepasseerd.

Onder een prachtig schijnende zon werd met een volle bus een bezoek gebracht aan Limbourg, het oude vestingstadje in de Ardennen dat vroeger banden had met het Land van Rode en de bakermat is van het hertogdom Limburg. Omdat we ouderen onder ons niet de berg op wilden laten lopen, lieten we de bus omhoog rijden. En dat hebben we geweten. Terug kon niet en er was maar één smalle andere weg het stadje uit. En België is België niet wanneer eindelijk eens alle richtingborden de goede kant op staan. We hebben wat omgereden maar uiteindelijk zijn we weer goed in Landgraaf terug gekomen. De gids had zijn handen vol aan een groep van 50 en de volgende keer moeten we bij dit soort excursies iets meer tijd inplannen zodat er echt tijd is om koffie te drinken. Maar al met al zeer geslaagd.

Dan nog een ander goed nieuws. Van de belastingdienst hebben wij een beschikking gekregen waarbij wij voor giften zijn aangewezen als "een goed doel". Dit betekent, dat mensen giften aan de vereniging kunnen doen en die dan mogen aftrekken van de belasting. Ook wanneer de vereniging opgenomen wordt in een testament is dat gunstig omdat we dan immers niet maken krijgen met hoge successierechten. Een pluim op de pet van onze penningmeester die dit heeft weten te bereiken.

Op dit moment wordt door notaris Ummels naar onze statuten gekeken. Duidelijk is dat er aanpassingen zullen komen. Wij

blijven daarbij echter het spoor van de oprichters van de vereniging en de doelstellingen van die tijd volgen. Geen gekke dingen dus. Enkele bepalingen moeten worden aangepast aan de gewijzigde wetgeving en anderen zullen worden gemoderniseerd. Het bestuur zal tijdens de jaarvergadering 2008 zeker een voorstel doen tot aanpassing als geadviseerd door de notaris. Vooraf worden de concept statuten ook nog voorgelegd aan de belastingdienst.

De afgelopen tijd is driftig gestudeerd op de beschikbare ruimte voor het opslaan van de collectie. Misschien kunnen we de beschikking krijgen over moderne draaiende archiefstellingen. Wanneer dat lukt zullen we met een en ander moeten gaan schuiven. En wanneer het niet lukt zullen we ook moeten kijken naar het maken van extra opslagcapaciteit. Het archief blijft groeien. Veel materiaal is binnengekomen van Hein Rade in verband met zijn verhuizing naar het zorgcentrum De Dormig en wijlen Harrie Heugen.

Excursie te Limbourg

De computers zijn formeel afgeschreven en met een externe deskundige en onze ict vrijwilliger wordt gekeken naar de aanschaf van materiaal dat bij ons en ons gebruik past.

Nog even en kerstmis staat voor de deur. Voor veel werkende mensen in elk geval een mogelijkheid om even wat langer vrij te zijn. Tijd voor familie en gezin, feestvieren maar ook voor bezinning. We hoeven daarvoor niet over de landgrenzen te kijken. Kijk eens gewoon in je eigen omgeving rond. Het zijn echt de kleine dingen die het doen. En misschien wel tijd om ook actief te zijn met je hobby en eens naar buiten te trekken om toch al die mooie dingen te zien, die ook Landgraaf en zijn omgeving nog te bieden heeft.

Namens het bestuur en onze vrijwilligers wens ik u allen hele fijne kerstdagen, een goede jaarwisseling en heel veel goeds in het nieuwe jaar. Veel is vergankelijk maar boven alles wens ik iedereen heel veel gezondheid en vriendschap.

Ter herinnering

In de aanloop naar de viering van het jubileum vernamen wij al dat Jo Beckers als een van de oprichters van de vereniging wegens gezondheidsproblemen niet aan de activiteiten kon deelnemen. Hij was ernstig ziek. Zijn gezondheid bleef verslechteren. Op 1 oktober 2007 overleed Jo in Kerkrade. Hij werd 77 jaar oud.

25 jaar geleden stak hij samen met zijn broer Wiel en anderen de handen uit de mouwen om te komen tot de oprichting van het Oudheidkundig en Cultuurhistorisch Genootschap Landgraaf. Gedreven vanuit de archeologie en als wat boven en onder de grond in Landgraaf verdween hebben zij zich ingezet voor het cultuurhistorisch erfgoed van Landgraaf. Wellicht hebben ze toen niet kunnen vermoeden dat de vereniging zou uit-

groeien tot de huidige omvang met een breed aandachtsveld, een enorme collectie en een vereniging die in Limburg en Brabant zijn weerga niet kent.

Wij wensen zijn vrouw Lenie, kinderen, kleinkinderen, Wiel en andere familieleden veel sterkte bij het verwerken van dit verlies. Onder aan het gedachtenisprentje zeggen zij: "We zullen je erg missen, maar nooit vergeten". Zolang als over één mens gesproken en gedacht wordt, wordt hij niet vergeten en leeft hij onder ons voort.

Jo Schiffelers, voorzitter.

HEEMKUNDEVERENIGING LANDGRAAF (O.C.G.L.)

**WENST U PRETTIGE FEESTDAGEN EN
EEN GEZOND 2008**

Openingstijden : woensdag en zaterdagmiddag van

13.00 tot 17.00 uur

Klimaatverandering.

(Harrie Mulders)

Tegenwoordig kun je geen krant of tijdschrift meer openslaan of er staat wel iets in over de ophanden zijnde klimaatsverandering. Ook TV en de recente film van Al Gore, *An Inconvenient Truth (Een Ongemakkelijke Waarheid)* gaan hierover. Volgens Al Gore ligt de Limburgse plaats Weert aan het einde van de 21^e eeuw aan de Noordzee. Zelfs de Britse troonprins Prins Charles wil niet achter blijven, hij werkt aan een documentaire over het milieu, de film draagt als werktitel *The Harmony Project*.

Sinds de laatste elfstedentocht (1997) wordt er in Nederland nauwelijks meer gesproken over koude. De huidige generatie heeft geen besef meer van koude winters zoals die van 1953 en 1963. Ook zijn we vergeten dat er tijdens de winter 1978/79 nog auto's reden over het bevroren IJsselmeer. In de jaren negentig is het aantal rampen tengevolge van weersextremen verdubbeld. De hete zomer van 2003 leidde tot 20.000 extra doden in Europa. Daar tegenover staat de recordzachte winter van 2006-2007. De warme zomer van 2006 werd gevolgd door een natte/koele zomer van 2007. Dit ondanks dat het voorjaar veelbelovend was.

Echter reeds in 1934 speelde in onze omgeving een probleem met de lage waterstand, welke oorzaak gezocht diende te worden in de algemene verlaging van het grondwater in Zuid-Limburg. De schuld hiervan werd gezocht in de zeer geringe neerslag der laatste jaren.

Hoe kom ik hierop? In ons archief bevindt zich een briefwisseling uit 1934 tussen de pachter van de hoeve Nieuwe Rouwenhof en de Maatschappij tot Exploitatie der

Steenkolenmijnen Laura & Vereeniging.

Wat is het geval? De pachter van de hoeve heeft zich reeds herhaalde malen bij Laura & Vereeniging

MAATSCHAPPIJ TOT EXPLOITATIE
DER STEENKOLENMIJNEN LAURA & VEREENIGING

KANTOOR DER
MAATSCHAPPIJ
EYSELHOVEN
TELEFONUM: 1000
AUSA, HEERLEN
VEREENIGING
EYSELHOVEN 495
(1934)

23/10

EYSELHOVEN, DINSDAG 14 September 1934.

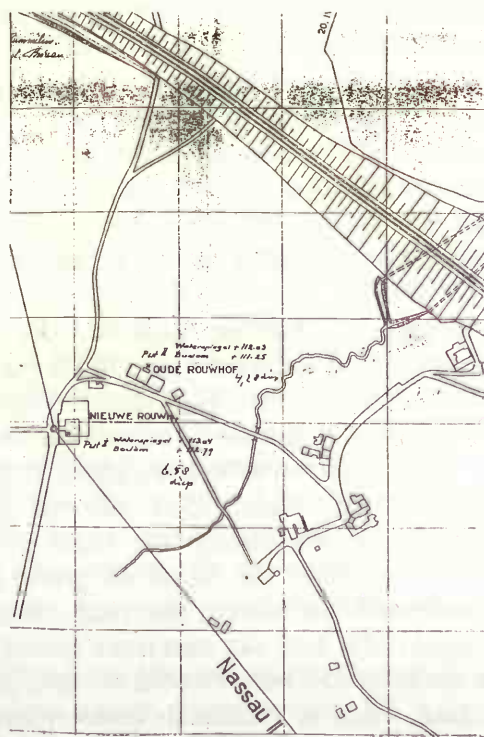
Den Hooggeleerden Heer Prof. Dr. W. J. JONGELANS,
Directeur Geologisch Bureau voor
het Nederlandsch Hooiland,

H. F. R. L. E. H.
Akerstraat 86.

beklaagd dat zijn put geen water meer geeft (de hoeve lag op de westgrens van de concessie Laura). Ook de waterputten voor het vee in het veld lopen voortdurend leeg. De mijn Laura heeft onder de hoeve geëxploiteerd, terwijl in de jaren dertig ook de O.N. II in de onmiddellijke omgeving met de exploitatie bezig is. Uit de briefwisseling blijkt verder dat eigenaar en pachter overigens zeer geschikt zijn en overdrijven niet met de mijnschade, die zij aan hun hoeve hebben. Alleen het watervraagstuk is hun grootste zorg, vooral in verband met de komende winter, daar zij al hun drinkwater en water voor hun vee nu moeten halen met een waterwagen van Streithagen. De naast deze hoeve gelegen Oude Rouwenhof heeft twee pompen, die nog voortdurend goed water leveren. De Maatschappij Laura & Vereeniging geeft in sept. 1934 opdracht aan het Geologisch bureau voor het Nederlands Mijngebied, te Heerlen om de zaak te onderzoeken.

Op 21 sept. komt hun antwoord. *"de put op de nieuwe Rouwenhof heeft een diepte van circa 8 meter. Voor enkele jaren stond in die put een waterkolom van 1,50 à 1.80 mtr. De hoeveelheid water, die aan den put onttrokken kon worden was voldoende om te voorzien in den behoefte van menschen en vee op de boerderij. Zelfs kon men nog water afgeven aan derden. Geleidelijk is de waterstand gedaald en de hoeveelheid te winnen water teruggelopen. Thans is de hoeveelheid zoo gering geworden dat zy niet meer toereikend is voor huishoudelyk gebruik. De pachter schrijft de waterverlaging en vermindering der opbrengst toe aan den in de nabyheid plaats hebbende (resp. gehad hebbende) afbouw. De gevolgen van dien afbouw meent hy te kunnen constateren aan scheuren en beschadigingen in woning en stalling, en aan ontstane diepe scheuren en pingen in het om de boerderij liggende bouwland. "*
"In dit verband interesseert alleen de vraag of de geconstateerde waterverlaging in den put van Nieuwe Rouwenhof aan myninvloeden toegeschreven kan worden. Zoals bekend, is de waterstand op een bepaald punt in den bodem afhankelijk van de hoeveelheid neerslag, die in het voedingsgebied van het onttrekkingspunt insypelt en het grondwater voedt. Onder dit bepaalde punt aan de oppervlakte

kunnen meerdere watervoerende niveau's onder elkaar aanwezig zyn. **De conclusie is dan ook als volgt:** Op geologische gronden moeten wij daarom aannemen dat de watervergaling in de put Nieuwe Rouwenhof niet door mynbouw veroorzaakt kan zyn, doch allen door natuurlyke oorzaken veroorzaakt is. In dit verband moet gedacht worden aan de algemeene verlaging van den grondwaterstand in Zuid-Limburg, die ook buiten het mynbouwgebied groote afmetingen heeft aangenomen. In het gebied van Ubagsberg zyn verschillen tot meer dan 14 mtr. beneden de hoogst bekenden stand aangetoond. De zeer geringe neerslag der laatste jaren komt hier dus wel duidelyk tot uiting. Hier kan men den mynbouw geen schuld geven, omdat hy hier niet aanwezig is.

Folklore

De oude sagen en andere volksverhalen waren gemeengoed van onze voorouders. In de lange winteravonden werden ze door ouders aan kinderen doorverteld, nagenoeg ongewijzigd, maar steeds passend in het raam van de streek. Zo zien we dat vele van die verhalen op diverse plaatsen in Limburg bekend zijn, doch steeds anders, altijd aangepast aan de streek of de bewoners.

Nu volgt zo'n verhaal.

Heksen

(Uit: Ubach over Worms, van Overworms kwartier tot Landgraaf, door Hein Goossens, bewerkt door Harrie Mulders)

De verhalen over heksen zijn legio. Een heks te Nieuwenhagen kon zo toveren, dat ze de pastoor voor het altaar in de war bracht, zodat hij tijdens de mis bleef steken. Hij kon eerst verder toen de heks op zijn bevel uit de kerk was gezet. Haar dochter erfde de heksenkunst zoals wel meer gebeurde. Toen ze eens ruzie had met een bakker riep ze: **"Dat zet ich dich betald!"**. En jawel, de bakker kon in zijn oven geen brood meer gaar krijgen, zodat er een priester moest komen om de oven uit te zegenen.

Ook in Rimburch zijn heksen gekend, die allerlei toverijen konden uitvoeren. Een van hen woonde op de Rimburcherheide, nabij Abdissenbosch. Toen zij gestorven was, wilden enkele Rimburchse mannen, blij om de dood van het wezen, dat hen zo vaak gesard had, haar hut afbreken, zodat er geen spoor meer van te zien zou zijn. Juist toen ze met het werk wilden beginnen, zagen ze de bezem de lucht in vliegen. Enkele honderden meters verder viel hij op de grond neer. Ze raapten hem op en verbrandden hem in het vuur. Sindsdien heeft men in Rimburch nooit meer last van een heks gehad.

Men zag de wezens (de heks) herhaaldelijk, soms zwevend op een bezemsteel, maar te Waubach vertoonden ze zich meestal in de gedaante van een kat, een zwarte. Twee jagers uit het dorp kwamen eens laat thuis. Ze hadden die dag weinig buit gemaakt en hadden verdriet over hun slechte "oogst" in een

herberg weggespoeld. Het was reeds tegen middernacht, toen zij bij hun dorp kwamen. In de buurt van de z.g. Distelweiden zagen zij op een stegel een zwarte kat zitten. Ze bleven even staan en wachtten; zij moesten door dat draaihekje gaan om in het dorp te komen. Met de kolf van zijn geweer gaf hij het beest een dreun; het dier vloog jankend weg, van de stegel af. Tot zijn schrik zag hij, dat de kat, in plaats van hard weg te rennen, dadelijk weer op de stegel sprong en de onthutste jager toebeet: **"Noe sjaag nog ins wenste koeraasj has..."** De beide jagers-stroppers waren sprakeloos van schrik en in plaats van door de stegel te gaan, kropen ze door een gat in de heg en zetten het op een lopen. Zij wilden koste wat het wil de heks – want dat was de kat- ontwijken, bang dat hun nog groter onheil zou overkomen.

Een zekere knecht Gradus uit Waubach kwam 's nachts over de weg van Scherpenseel naar Palenberg en wilde achter Waubach – om zijn weg te verkorten – een paadje door een weiland volgen. Op een stegel, die de doorgang vormde tussen de ene weide en de andere, zag hij een kat zitten. Hij wilde haar verjagen en wegslaan met zijn stok. Het lukte hem echter niet. Hij kon het dier maar niet raken. Op het miauwen van de kat kwamen er meerdere katten opzetten. Ze begonnen tegen hem te blazen en drongen op hem aan. Dat vond Gradus toch wel vreemd. Hij werd bang en ging op de vlucht, achtervolgd door de woedende katten. Toen hij voor de deur van zijn huis gekomen was, lukte het hem evenwel de kat die het dichtst bij hem was, met zijn stok in het gezicht te slaan. Toen hij de volgende morgen in het dorp kwam, wist men hem te vertellen dat vrouw Ploem, die de naam had een heks te zijn, haar neus zo goed als kwijt was en dat zij niet kon zeggen hoe haar dat overkomen was. De knecht, die het voorval met de katten nog diezelfde nacht aan zijn vrouw verteld had, wist het natuurlijk wel.

Bij een jong echtpaar te Nieuwenhagen werd de eerste baby geboren. De ouders waren overgelukkig. De hele buurt kwam naar de boreling kijken. Een der vrouwen nam het kind in haar armen, wiegde het enkele minuten en gaf het vervolgens aan de moeder terug. Even later begon de baby verschrikkelijk te

huilen en schudde onrustig heen en weer. Alle middeltjes om het tot bedaren te brengen, baatten niet. De buurvrouwen waren reeds lange tijd naar huis en men had het kindje niet tot bedaren kunnen brengen. Ook de vroedvrouw kon geen uitkomst bieden en nog diezelfde nacht stierf het arme kind. Ook de beide volgende borelingen trof hetzelfde lot na aanraking met de bewuste buurvrouw. Zij stierven nauwelijks twee dagen oud, hoewel ze als gezonde baby's ter wereld waren gekomen. Toen het derde kindje in het witte kistje werd gelegd, gaf een andere buurvrouw de ongelukkige moeder de raad het kussen, waarop het overleden kind de laatste maal met zijn hoofdje gerust had, eens nader te onderzoeken. In het binnenste ervan vond men een kransje van veren, een heksentruc, die degene die er zijn hoofd op legde een gewisse dood bezorgde. Een pater werd gehaald om het behekste huis "uit te lezen". Tijdens de bezwering moesten alle deuren en ramen goed gesloten worden. De boze buurvrouw, in werkelijkheid een heks, zweefde tijdens het lezen van de gebeden krijsend om het huis; even later was ze voorgoed verdwenen. De moeder kreeg later nog vijf kinderen, die allen gezond en wel door het leven zijn gegaan.

In de buurt van Rimborg woonde een vrouwtje, dat verdacht werd van hekserij. De houtvester van het kasteel wandelde eens door het kasteelbos en tot tweemaal toe liep er een konijn tot vlak voor zijn voeten. Toen hij geruime tijd later op de terugweg dezelfde plek passeerde, zag hij naast het pad een oud vrouwtje op een boomstronk zitten. Hij haalde zijn meetlat tevoorschijn en hief deze omhoog, als wilde hij het vrouwtje een slag toedienen. **"Tweemaal is hier een konijn voor mijn voeten gelopen. Als hij nog eens mijn pad durft te kruisen, sla ik hem met deze lat morsdood"**, zei de verbolgen man. **"Waarom zou je het doen?"**, vroeg het vrouwtje, **"de dieren doen jou geen kwaad, laat hen dan ook met rust"**. Geschrokken van dat antwoord, stak de houtvester de lat weg en met een onderdrukte vloek vervolgde hij zijn weg. Hij had gedacht, dat het konijn en het oude vrouwtje gewis een en hetzelfde wezen waren.

Schaesbergse Schrijvers

(bewerkt en toegelicht door Rob Hamers)

Onlangs overleed op 91-jarige leeftijd de in Schaesberg geboren priester-schrijver Piet van der Bruggen. Hij werd in de kapel van de Franciscanen te Heerlen herdacht. Gezien zijn vele ludieke publicaties en om hem in ere te houden dit artikel met enkele fragmenten uit zijn boeken.

Levensgeschiedenis

Piet van der Bruggen werd geboren in Schaesberg in 1916; hij ging naar de St. Joseph-School op d'r Sjeet en werd in 1943 tot priester gewijd. Hij werkte vervolgens als docent aan het Bisschoppelijk college te Sittard als pastoor-deken te Roermond en als hoofd van de pastorale dienst te Heerlen. Hij was coördinator van de Pastorale School Mijnstreek en legde zich toe op het schrijven. Zijn columns verschenen in Hervormd Nederland en De Bazuin. Zijn ervaring in het ziekenhuis kwamen terecht in de bestseller *Op de Rand van je bed* (1981) van vele humor getuigt o.a. ook zijn boek *"Mensen en andere dieren"* (2000). In het Limburgs Dagblad was hij een veelgevraagde commentator op kerkelijke ontwikkelingen en plaatste graag een kritisch (cynische) noot t.a.v het "beleid Gijsen".

Een aantal korte fragmenten volgen nu van zijn verhaaltjes en gedichten uit zijn laatste boekje: *Tegen De Vermolming* (TIC, Maastricht 2006).

Mijn Dorp

Over het Limburgse mijnndorp waar ik geboren ben lag de grauwsluijer van de steenkolenmijnen. Als de wind uit de verkeerde hoek waaide kon je het kolenstof ruiken en menigmaal heb ik mijn moeder haar besmeurde wasgoed van de drooglijn zien halen om het opnieuw in de wastobbe te stoppen. De vriendelijk ogen van mijn vader, die liftmonteur was bij een van de ON-mijnen, herinner ik me als steeds omgeven met een zwarte corona van onuitwasbaar mijnstof. Ons huis stond langs het befaamde Limburgse miljoenenlijntje, twaalf meter van de rails. Ik ben als het ware tussen de rails geboren. Dagelijks en ook 's nachts dreunden de kolentreinen

langs ons huis; met lichte wielcadans als de lege trein naar het zuiden reed; stampend en steunend in een wolk van stoom en vuur. Soms kon de zware jumbo het niet aan. Dan sloegen de wielen door: een regen van wegschietende vonken van onder het stalen dier. Een rangeerlocomotiefje dat achter de laatste wagon kwam duwen, bracht de zaak weer op gang. Tussen de machinist van de jumbo en die van het kleine duwertje ontspan zich een woordeloos gesprek van fluitsignalen: korte, schorre gillers, die kilometers ver wegwaaiden. Voor het kereltje van tien dat ik toen was een absoluut hoogtepunt. Ik heb er uren naar staan kijken. Niet minder fascinerend was het vervoer van de 'koel-pieten'. Driemaal per dag zag je ze optrekken: de blanke slaven, de delvers van het zwarte goud, de mannen van de morgen-, de middag-, of de avond-'sjecht'. In rammelende autobussen, te voet of op een gammele fiets. Acht uur later kwamen ze terug, moe en zwart, getekend door het stof der aarde. Want kool- en mijnstof was je niet zomaar weg. Het kruipt in de poriën van de huid, het hecht zich vast in de longen.

Een kort fragment uit:

"Ezeltje" illustreert de snelheid van de secularisatie:

Misschien hebt u ooit het verhaal gehoord van het (r.k.) jongetje dat met zijn moeder in de kerk zat en dat wijzend op de godslamp¹ vroeg: 'Mama, als dat licht op groen springt mogen we er dan uit? Of dat andere jongetje dat gehoord had dat tijdens de consecratie Jezus op het altaar komt. Bij het rinkelen van de altaarbel vroeg hij: "komt Jezus op de fiets?". En er was nog een jongetje dat de hostie voor een flippo aanzag.

De gedichten van Pvd Bruggen lijken qua stijl en humor op die van Toon Hermans (of omgekeerd).

Zebra

*Een zebra die het zebrapad
Als oversteek gekozen had
Werd door een trucker overreden
En is ter plekke overleden.*

¹ Voor de niet-weters: deze is meestal rood.

'Ik had de zebra niet gezien'
zei de chauffeur, 'dat komt misschien
omdat de zebra en het pad
dezelfde streepjescode had'.

Zeemeermin

Een boezemrijke zeemeermin
Kreeg plotseling de kolder in.
Ze vond de zee te zilt, te nat,
En was het klotsen kotsens zat.

Dus vlijde zij zich op het strand,
Las in een aangewaaide krant:
"een jongeman die eenzaam is
Zoekt bij zijn boter verse vis".

'Net iets voor mij' dacht de meermin
In zo'n proleet heb ik wel zin'
Ze nam haar GSM ter hand
En tikte in: 'Km nr't strnd!'

Hij kwam en zag het al meteen:
Zij is wel lief, maar schizofreen.
Hoe fraai haar topless-look ook is,
Zij is ténslotte vlees noch vis.

Dus ging hij heen en treurde zeer
En zij besepte eens te meer:
Mij blijft geen enkel leed bespaard
Want het venijn zit in mijn staart.

Passend bij de tijd van het jaar is volgende kerstverhaal.

Nachtmis

Het was niet God zelf die tijdens de nachtmis van kerstmis bij ons had ingebroken. Waarschijnlijk was het een van zijn gevallen engelen. Het gebeurde in 1922. Ik herinner me dat jaartal nog heel goed omdat ik toen net zes jaar geworden was en voor het eerst met mijn ouders naar de nachtmis mocht. Die

nachtmis was toen nog heel gewoon een Náchtmis. Toen gold nog: 's morgens om vier uur je bed uit, vijf uur in de kerk. Buiten was 't hartstikke donker, want er was nauwelijks straatverlichting; sneeuw en glad en hartstikke koud, want er was nog geen gat in de ozonlaag. Zo vol als de kerk was tijdens de nachtmis, zo leeg waren de huizen. Een ideale situatie voor inbrekers om – even op huisbezoek te gaan. Toen we thuiskwamen was de ravage enorm; de verbijstering grenzeloos. 'Ze bleken binnengekomen te zijn langs de klassieke weg (het wc-raampje) en ze waren, evenals de Drie Koningen, beladen met geschenken, langs een andere weg naar huis gekeerd. De voordeur stond nog open. Ze hadden het bescheiden patrimonium van mijn ouders grondig en deskundig doorzocht en meegenomen wat van hun gading was. Zelfs het kerststalletje was door de bezoekende 'herders' niet ongemoeid gelaten. Ze hadden de holle, gipsen beeldjes – ten behoeve van een inwendig onderzoek – stuk voor stuk de kop afgeslagen. Behalve de kameel, die met onbeschadigde hals midden in de kamer stond. Ofschoon er destijds nog maar weinig allochtone immigranten waren, rees bij mijn vader het vermoeden dat onze gasten wellicht uit een Arabisch land afkomstig waren, omdat daar de kameel hoog in aanzien staat. Mijn moeder vond dat een voorbarige en discriminerende veronderstelling, temeer daar het kerstverhaal vertelt dat de heilige Familie, kort na de geboorte van het Kind, naar Egypte was uitgeweken, waar het wemelt van kamelen. Het meningsverschil deed de toch al gehavende kerstsfeer definitief in een pestsfeer omslaan. Het werd de treurigste Kerstmis die ik mij herinner. De hele dag door werd er opgeruimd, zonder dat men zich opgeruimd voelde. Toen ik 's avonds in bed lag, vroeg ik aan de onthoofde gloriá-engel: 'Hoe kon jou baas zoiets toelaten?' Hij gaf kik noch knik. Maar ja, wat wil je ook, zonder hoofd?

D'r Krisboom en mien leave.

(Yvonne Schmits en bewerkt door Wiel Sijstermans)

**Wen ich d'r krisboom op goa tuuge
Mit bö! lametta, ingelehaor
Vuul ich va binne heij al juuche
Aan 't ing va jieker jaor.**

**Zien ich de tāk gans deep buuge
Onger dae glinsterende las
De näölder trachte voch te zuuge
Ze griepie zich kremp-echtig vas.**

**Noe is hae vol luuster en kapitaal
Es zentroem va mien laeve
Sjtraks is hae oetgedruugd en kaal
En zalle zien tāk 't gaon begaeve.**

**Plots 'n vergelielik, ach noeed
Och mien lief is get gebaoge
Druug en rumpelig mien hoeed
Zelfs walle onger mien ouge.**

**De näölder valle, haof vertaerd
Tāk zint neet miej vol maar sjmaal
Ouch mien haore dwarrele op ghen aerd
Miene boum en ich vier waere kaal.**

Moraal:

**Laef dien laeve in volle kraf
Zoe langk 't os nog waerd gegaeve
Dat is wat van os waerd verwach
Maak ein groeet fiees va gans 't laeve!**

Veranderingen in Schaesberg deel II

(uit Schaesberg in woord en beeld 1982, bewerkt door Harrie Mulders)

De Belgische Opstand

Het samengaan van de Noordelijke en de Zuidelijke Nederlanden in één staat was van aanvang af een onzeker avontuur. Historisch en volkenkundig hoorden zij – en horen zij gedeeltelijk nog – bij elkaar. Maar zij waren na het uitbreken van de tachtigjarige oorlog in 1568 ruw gescheiden en gedurende de volgende twee en een halve eeuw politiek, economisch en religieus hun eigen weg gegaan. Zij waren volkomen van elkaar vervreemd. Er bestond groot verschil in mentaliteit, in denken en voelen, tussen mensen uit het katholieke zuiden en het protestante noorden. En het nieuwe Koninkrijk der Nederlanden was, voor zover het althans het zuiden betrof, niet ontstaan als gevolg en de wens en de wil der bevolking, maar min of meer een toevallige schepping van het berucht Weener Congres, waar de failliete politieke erfenis van Napoleon werd geregeld met dezelfde staatkundige willekeur en jacht op eigenbelang, waarmee de Franse keizer Europa tot een persoonlijk bezit had willen hervormen. En de regering in Den Haag, die ziende blind was en in overeenstemming met de gevoelens in het noorden en het zuiden niet als een volwaardige partner maar als een haar ondergeschikte aanwinst voor de noordelijke belangengemeenschap beschouwde, verzuimde de unieke kans, en die was er wel degelijk, om van de herenigde Nederlanden een sterke en harmonische eenheid te maken. De Belgische Opstand in 1830 is in eerste aanleg niet ontstaan omdat de zuidelijke Nederlanden zo dolgraag een eigen staat wilden vormen. Integendeel, in het begin van de Opstand hadden zuid en noord nog tot een vergelijk kunnen komen. Hij is ontstaan omdat de arrogantie, de zelfverheerlijking en de eigengereidheid van het noorden voor het zuiden ondragelijk waren geworden. Toen deze opstand eenmaal was uitgebroken bestond er geen twijfel voor wie Limburg partij koos. De overgrote meerderheid der Limburgse bevolking stond achter de opstand. Zo ook in Schaesberg. Met burgemeester de Lommesssem, die op kasteel

Strijthagen woonde, voorop legden alle plaatselijke notabelen waaronder ook pastoor Bursgens op 30 augustus 1831 de eed van trouw aan de Belgische regering te Brussel af. Ter handhaving van de openbare orde werd een gemeentelijk weerkorps opgericht, dat onder bevel van Gerard Jongen als kapitein en Jacob Melchers als luitenant stond. In 1827 had Schaesberg zijn eerste school gekregen, een éénkamerschool aan de Hoofdstraat. Onderwijzer was een zekere Consten. Hij was de enige die weigerde de eed van trouw aan Brussel af te leggen. Hij nam als onderwijzer ontslag en werd makelaar in tarwe. Nadat in 1839 Limburg en dus ook Schaesberg bij de vredesregeling met België weer bij Nederland was gekomen, werd hij glorieus in ere hersteld. Schaesberg had zich, zoals andere gemeenten, met een verzoekschrift tot Brussel gewend om bij België te mogen blijven. Zonder succes. En de Nederlandse regering, die uit het verleden geleerd had, was nu zo verstandig om van de hereniging van Limburg met Nederland geen wraakgericht te maken. Ook de baron P.J. de Lommesssem bleef burgenmeester hoewel hij in Aken was geboren en wel Frans maar geen Nederlands kende. Hij bekleedde dit ambt tot 1847. Toen werd hij opgevolgd door zijn schoonzoon, Victor de Rosen uit Beek, die ook op kasteel Strijthagen woonde. **(Voor alle burgemeesters van Landgraaf zie jaarboek 2003)**. Het leven in Schaesberg verliep verder tot begin 1900 zonder schokkende verrassingen. In 1851 verscheen "Beschrijving van het Hertogdom Limburg" van G.M. Poel, waarin ook Schaesberg wordt genoemd. De gemeente bestond, aldus Poell, uit het dorp Scheidt en de gehuchten Lichtenberg en Palemberg. Zij had een oppervlakte van ruim 774 bunder (hectare). er stonden 214 huizen en er waren 1123 inwoners, die van landbouw leefden. De school werd door 75 leerlingen bezocht. Er stonden twee kastelen, het kasteel Schaesberg en kasteel Strijthagen. Bij het kasteel Schaesberg behoorden bijna 200 bunder land, wat $\frac{1}{4}$ van de oppervlakte der gemeente was. In het dorp Scheidt stonden 140 huizen en woonden 710 mensen. Het wapen van Schaesberg bestond uit drie kogels met reehorens. Het is aardig om te weten dat de gemeente Eygelshoven toen 455 inwoners had, Rimborg (nog

een zelfstandige gemeente) slechts 253 en Nieuwenhagen 1062. Alleen Ubach over Worms lag wat het inwonerstal betrof een neuslengte voor. Het had er 1233. En wat de gemeente Heerlen betrof, zij had 4538 inwoners, waarvan "in het dorp" Heerlen (zonder de erbij behorende gehuchten) 1688 en er stonden 335 huizen. In de tweede helft van de negentiende eeuw brak in West-Europa een landbouwcrisis uit, die een agrarische provincie als Limburg toen was zwaar trof. Velen moesten om te kunnen bestaan een groot gedeelte van het jaar elders werk zoeken. Zij trokken als seizoensarbeider naar het naburige Duitsland, waar zij o.a. op het land bij het binnenhalen van de koren- en bietenoogst en in de steenfabrieken werkten. Het waren er vele duizenden die vaak met het gehele gezin in het voorjaar naar Duitsland trokken en eerst in het najaar terug keerden. In de dorpen bleven de verlaten huizen achter, waarvan de deuren en ramen met planken waren dichtgespijkerd. De schattingen van het aantal van deze grensarbeiders liggen voor de gehele provincie tussen de 10.000 en 20.000, en dat op een bevolking van nog geen 300.000 zielen. Met wat zij van het in Duitsland verdiende geld overhielden konden zij thuis gedurende de winter leven. Het grootste gedeelte van deze trekkers kwam uit Zuid-Limburg, ook uit Schaesberg. Daar waren reeds in 1851 op een bevolking van 1123 zielen officieel 217 armen.

Mathieu Kessels (geboren 1 maart 1858 – overleden 21 december 1932) Deel I

(door Harrie Mulders).

Op 24 mei hebben we een lezing gehad over Limburgse Soldaten onder Napoleon, door Jean Coenen. Huub Haenen heeft op 14 juni het verhaal over D'r Koeph va Hehle gehouden. In dit artikel wordt nader ingegaan op de geestelijke vader van D'r Koeph, Matheu Kessel en D'r Koeph zelf.

Mathieu Kessels 1858-1932

Mathijs Jozef Hubertus Kessels werd op 1 maart 1858 in Heerlen geboren als zoon van een kleermaker en overleed te Tilburg in 1932. Hier in onze streek heeft hij vooral bekendheid gekregen als schrijver van het vertelsel in het Heerlens dialect, genaamd: **Der Koeph va Hehle**. Kessels was echter op de eerste plaats musicus, componist, zakenman en organisator. Al op jeugdige leeftijd bleek hij aanleg voor muziek te hebben. Met zijn oudere broertje speelde hij "harmonietje". Op achtjarige leeftijd kreeg hij zijn eerste muzieklessen; toen hij elf jaar oud was ging hij hiervoor naar Aken. Hij volgde tevens lessen bij de bekende violist Frederik Hennen. Toen hij vijftien jaar oud was, werd hij benoemd tot directeur en later tot eredirecteur van de harmonie St. Cecilia in Heerlen. Hij dirigeerde ook andere muziekkorpsen in Zuid-Limburg. Om in zijn levensonderhoud te voorzien gaf hij verder muzieklessen. In Heerlen begon hij ook

een zaak in muziekuitgaven en muziekinstrumenten. De familie Kessels woonde in Heerlen op d'r Schram, zoals de Willemstraat toen werd genoemd, in de nabijheid van de plaats waar de huidige spoorwegovergang is gesitueerd en waar de kleermakerszaak van zijn vader was gevestigd. Als men van Heerlerheide kwam, passeerde men deze kleermakerij, waar de werkplaats tevens diende om verhalen aan elkaar te vertellen. Wellicht dat hier een inspiratiebron lag voor Mathieu Kessels. In 1886 verhuisde hij naar Tilburg, waar hij de eerste fabriek van muziekinstrumenten in Nederland, de latere Nederlandsche Fabriek van Muziekinstrumenten, oprichtte.

EE
voor
MEI
to 1
14 J

Lan

Boy
Ti

Hij begon met twee Saksische werklieden, in later tijd had hij 218 mensen in dienst. Het grootste deel van deze werknemers bestond uit pianobouwers. Jaarlijks werden achthonderd piano's geproduceerd die grotendeels voor de Engelse markt waren. Daarnaast maakte hij strijkinstrumenten, trommen, pauken, harmonica's, zelfspelende piano's, gitaren, citers, mandolines, vleugels en zelfs korte tijd harmoniums. De nadruk kwam echter spoedig op koperen en houten blaasinstrumenten te liggen. Aan de fabricage werd alle aandacht besteed.

Kessels nam deel aan vele wereldtentoonstellingen, zoals die in Amsterdam, Antwerpen, Brussel, Luik, Parijs, Londen en Gent. Hij sleepte er heel wat prijzen in de wacht. De fabriek leverde instrumenten aan militaire muziekkorpsen en ook aan vele amateurgezelschappen. Vanaf 1900 mocht hij zich hofleverancier noemen. Kessels was betrokken bij de oprichting van talloze harmonieën en fanfares. Naast de instrumentenfabriek had hij ook een aanzienlijke muziekdrukkerij. De oprichting van muziekkorpsen werd bemoeilijkt door het ontbreken van muziekstukken voor beginners. Kessels begon daarom met het uitgeven van gemakkelijke muziekstukjes en tevens ontwierp hij een leermethode, wat het leren bespelen van instrumenten eenvoudiger maakte. In 1888 werd in Nijmegen het eerste Nederlandse concours voor muziekkorpsen gehouden. Kessels was de initiatiefnemer hiervan. Het aantal concoursen breidde zich snel uit, maar het karakter van wedstrijden ging spoedig verloren; het werden examens. Kessels was ook de oprichter van de Nederlandse Federatie van Harmonieën en Fanfaregezelschappen. Twee maal mocht hij het huldebetoon bij koninklijk bezoek organiseren. Bij het bezoek van Koningin-Regentes Emma en Koningin Wilhelmina aan Tilburg. In 1895 namen 78 Noord-Brabantse muziekkorpsen aan de huldiging deel. Bij het huwelijk van Koningin Wilhelmina en Prins Hendrik in 1901 waren 1800 muzikanten bij de aubade betrokken. Er werden bij deze laatste gelegenheid vijf muziekstukken ten gehore gebracht, gedirigeerd, gecomponeerd, geïnstrumenteerd en gedrukt door Kessels. Hij behoorde verder tot een van de oprichters van de Tilburgse muziekschool. Het aantal composities, dat Kessels op zijn naam heeft staan, is ontelbaar. Hij componeerde kleinere en grotere werken voor harmonie en fanfare, zoals marsen, ouvertures, fantasies en potpourri's. zijn 'Slag bij Waterloo' werd, (want dat muziekstuk is nergens meer te achterhalen) door elk korps minstens een keer per jaar uitgevoerd. Daarnaast schreef en componeerde hij (ook) vier operettes: "De Meikoningin van Geleen", "De Bokkerijders", "De Kozakken te Oosterhout" en "Walram van Valkenburg". Vooral de eerste twee werden talloze keren

opgevoerd (voor operette *Bokkerijders* zie jaarboek 2005, blz. 24 en 25). Ook als schrijver heeft Kessels zich beziggehouden. In zijn '*Kermis, eene Limburgsche schets*', verhaalt hij over een kermismaaltijd, die veel weg heeft van een copieuze Bourgondische maaltijd uit de goede oude tijd. Bekender is Kessels geworden door het in het Heerlens dialect geschreven '*Der Koeph va Hehle, ee Hehlish Vertelsel*'. Hij voert hierin een snoevende held ten tonele. 'Der Koeph', een echte Winkbül, een van de markantste strijders in het triomferende leger van Napoleon. Vermakelijk is de manier waarop de held als een makker met de keizer Napoleon omgaat. Der Koeph sprak natuurlijk Frans, want Napoleon sprak het Heerlens tamelijk slecht. Der Napoljóng zeët: **"Koeph, kins dich óch get van de kaat"? "Neet vöal, mon ampereur",** zaan ich, **"alling mar sjwatte pietere en get pandoere". "dat is joamer",** zeët heë, **"angesj houw ich dich kaptein of kornel kinne make."** Kessels heeft vele onderscheidingen ontvangen. Hij werd benoemd tot Advocaat van St. Pieter, tot Ridder in de orde van Villa Viçosa van Portugal en tot officier van de Académie Française. Op 21 december 1932 is Mathieu Kessels op 74-jarige leeftijd in Tilburg overleden.

Ook in Landgraaf was Mathieu Kessels geen onbekende hetgeen blijkt uit de geschiedenis van twee muziekgezelschappen uit Nieuwenhagen, Harmonie St. Caecilia en de Fanfare Eendracht; in 1918 kwam de nog officiële vereniging "Eendracht en Cecilia" in moeilijkheden. Zij kon toen namelijk niet meer voldoen aan haar financiële verplichtingen rente en aflossing te betalen voor de door de Fa. M.H.J. Kessels te Tilburg ad. Fl. 1200,00 geleverde nieuwe muziekinstrumenten (1912). Schuldeiser Kessels, bij wie de vereniging nog voor ruim vijfhonderd gulden in het krijt stond, daagde fanfare "Eendracht en Cecilia" voor het gerecht en gaf de zaak in handen van een advocaat in Heerlen. Wanneer de instrumenten niet voor de dag kwamen, zou beslag gelegd worden op het instrumentarium, de vereniging failliet worden verklaard en de voorzitter Joh. Konsten voor de onkosten aansprakelijk worden gesteld. (zie boek *100 jaar Harmonie St. Ceacilia* blz 18 en *In Muziek en Leven, fanfare "Eendracht "100*

jaar blz. 29) Beide verenigingen gingen in 1919 hun eigen weg en bestaan heden ten dage nog.

In augustus 1880 schreef Mathieu Kessels nog het verhaal (in het Nederlands) "Naar het Concour" over een Heerlens Mannenkoor, dat op concours gaat in Keulen. Een zeer vermakelijk verhaal, de verwachtingen waren hoog gespannen en men verwachtte de eerste prijs. Een kort stukje uit het verhaal blz 24.

Eindelijk arriveerde het verplichte stuk. Welk een gebeurtenis!Een extra repetitie werd dien avond gehouden. Maar lieve Hemel, zoo 'n stuk had men zich nooit kunnen voorstellen. 't Was ten eenemale niet om te zingen, volgens de algemeene opinie. Toen men eenige keeren het begin had geprobeerd was het onmogelijk om 't langer uit te houden; geen hond in de buurt bleef in zijn hok en aan het gefank, vooral van Sultan en Pacha, de groote beesten van den naast het repetitie-lokaal wonende slager, kwam geen bedaren....De Rijksveearts, die zijne kamers in het huis had waar de repetitie-zaal was, verklaarde dat er hondsdelheid zou ontstaan, als men met zoo 'n repetitie langer doorging....

Ze zijn dan ook met lege handen terug gekeerd van dit concour!!

Voordat hij het verhaal van D'r Koeph in Hehle in de slag bij Waterloo optekende had d'r Koeph al meegevochten in Spanje en Rusland. Een fragment:

1808: Bij een veldslag in Spanje..

..Evvel d'r iefeer makt schterk. Ich krieg mich wer zoe inne dikke Spanjoel, (ich geleuf waal dat het inne wienbreuwer woor: heh woogde ongeveer ing zes hondert ponk) werp hem durch ing moer hin van drei schting dik, en ich durch dat look der van doer. Doch koom woor ich ing hoof oer wit geloop, of ich zoog al ganze regimente cavallerie achter mich. Doe woet jacht op mich gemaakt. Dat gong wie ing dampnietele fleut; e durp oet en het angert in, en de cavallerie al ummer achter mich, maar koom mich niet bei, went in deh tied kos ich lope wie ee donderweer....Toch 's avonds zoe um ing oer of tien, begos ich evvel meui te wehde, maar dink, loop noch maar ing hoof oer, vlichs huure ze dan mit de vervolging op. Zoe neet dan kunt het hun duur te schtoo. Ich loop dich zoe schlaagsbedraags in der duustere doer, neet te dinke drop dat doh e water zow zieh; kladderdaatsch val ich dich hals uver kop bis agen hoos in inne pool. En noch neet te dinke drop, wil ich ins zie woh ich woor, domit kunt mich zoe get ageschwumme, wal driemool zoe groet es der doom van Kölle...kloetsch zeet het en ich zit dich in der boek van inne walvusch.

Uiteindelijk spuugt deze walvis hem weer uit in Rusland, waar hij Napoleon helpt bij de Slag in Rusland.

1812: In Rusland...

Des murgens begos het tse sneeije; evvel dat kan ich gaar neet schildere; doh yeele ging flokke, maar ganze peedskarre sneei. In e ogenblik loog heh zoe hoeg wie e hoese; domit kunt der Napleon mich zelfs va post aaf hole en seet: Minne leeve Koeph, vier motte vluchtte – langer konne vier het heij neet oethouwe – deze nacht zint mich alweer doezende soldate bevrore – en noe ooch wer der grellige schneij. Wat, zaan ich, zouwe vier vluchtte? Nee, ging hank breet, of nee der Koeph mot niet mie leve! – Noe huur ins, seet der Napoleon, heije vier mit milijoene Russe en Kozakke te doen, die kreege vier kling; maar noe hant vier mit de elemente te doen en dohtege kan me ginne sabel, kanon of geweer gebroeke, drum loate vier ritireere, toch komme op het vreugjaar weer truk.....

Zo beleefde D'r Koeph menig avontuur in Rusland en bij terugkomst in Heerlen wachtte hem een grootse ontvangst.

Wie vier oet Rusland weer in Hehle akome....doh waar gee hoese of het waar mit schwung en vane gezeert; zelfs an der kerktoere schtook ing vaan.....op gen Heesberg schtonge al de luj, graad of went de processe van Bohle koom. Geen oot wief waar heem blieve. Vier woethe mit kruts en vaan aafgeholt: der pastoer, der burgemeester, der ganze gemeenderoad, de schuttereij, de schoelkinger, de meetjes in het wit gekleijd. En dat waar alles vuur mich gedoon; maar het schuniste dervan, op der Viehmaat schtonge de groete meetjes op in reij en der burgemeester kunt beij mich en zeet: Koeph, dat is alles vuur dich gedoh woede; doh konst dich het schunste Hehlisch meetje oetzike. – Nee zaan ich, ich bin der Napoleon treuj blieve, ich verloot noe ooch ming Liesep neet...

Dit verhaal over D'r Koeph werd gepubliceerd in de eerste "Almanak van de Limburgse Courier" uit 1883. (bij deze eerste is het trouwens gebleven en er zijn geen latere Almanaks meer verschenen!)

In 1922 publiceerde M.H.J. Kessels het boekje "D'r Koeph va Hehle" over zijn belevenissen bij de Slag van Waterloo in 1815.

....Al lang waar ee gemompel dat der Napolejong va dat kloemelsloak Elba waar vot geprietsj en dat de allejeerde optrokke um hum weer te vange. Der boekh rammelde mich um op trekke en der Napelejong te goh helpe, maar 't gong sjlech, doh ich 't Niehs houw versproke mit Sintermees (St. Maarten) te trouwe.Ich sjtong graat agen poaht noh twieh hane te kiekke, die zich an 't biete woare... doh huur ich trampele; kiek op en weh sjeet vuur mich? Der Bamberg van Oake! Inne ouwe vrunk deh mit mich in Roesland waar gewehs. ...Koeph, zeeht heh, - maak dich gereet, doe mos mit. Doe zols wal wiehte wohop het sjeet. De geallejeerde trekke op mit doezende um der Napolejong, deh, wiehs de wits, hun va Elba is vot geprietsj, weer te vange en der nak te brekke....

D'r Koeph liet zich overhalen en ging mee. Bij Hulsberg werd 'der roeh Driek' die ook in Rusland op avontuur was mee geweest opgehaald. In Maastrich wilde men nog 'der Sjang va Maastreech' op halen, maar 'der Roeh Driek' wees hen er op dat Maastricht net "Hollands" was geworden en ze daar niet naar toe moesten, anders werden ze bij de Hollanders ingedeeld. Ze lieten Maastricht links liggen en gingen richting Luik. Bij Eijdsen echter zagen ze 'der Sjang va Maastreech' en zo waren ze compleet.

Toen ze bij het hoofdkwartier aankwamen:

...Doamit reupt inne zo hel es heh kos: Der Koeph va Hehle, der Koeph va Hehle; en kunt in inne galop op mich aa, vilt mich um gen haohs en putsj mich innige kiehre of wen ich e jonk vrommesj waar.... 't Woar der Ney! (Maarschalk Ney)...Ooch der Napolejong sjprong va zienne sjtool op, koom op mich aa, klopte mich op gen sjower en zeeht: bivenu mong-amie kommand-voe-portelee-voe (bienvenu mon ami; comment vous portez-vous). Ich zaan: God-zij-dank zemlich monampreur en wie geet et mit uch en mit de madam de lampetries (madame l'impératrice). Ich sjprook naturlich frants mit 'm, want 't Hehlesj sjprook heh zemlich sjlech...

Na enige gevechten volgt dan de grote Slag bij Waterloo.

....Domit woare die Ingelse winkhong al kot bej os en veele os aa, maar ze houwe nit mit koh-jonge te doeh. Ich 't iesjte der Kaptein de lans durch het kamezoal gesjtohe, dat heh vuur de letste. kier de tong ing hoaf el oet genne monk sjtook en doew de angere gekitteld. Ich durchsjtook der inkele kiehre veer en vief tegeliek, dat ich ze bouw neet va de lans kos kriege en der Bamberg sjloog ze mit de kolf van 't gewehr zoeh zier de köp in, dat ze ging tied houwe os te blesseere....

Op die bewuste dag zijn er meer als 10.000 doden gevallen, 30.000 gewonden, waarvan vele alsnog gestorven, duizenden paarden om zeep geholpen!

Historisch kloppen de feiten die Mathieu Kessels weergeeft.

In Schaesberg was D'r Koeph ook geen onbekende:

En wiej ich 't Niehs vreejde en mit 'm noh de Sjeechter kirmes ging en doh deks genoch de ganze wiep (danstent) leeghsjloog, went ruzie koom en ze mich get veuhl sjpels makde, of 't Niehs get lestig veele.

Toen D'r Koeph terugkwam van de Slag bij Waterloo was hij teleurgesteld in de Heerlenaren, hetgeen der Koeph zegt over de Heerlenaren. "Onger os gezag, hant ze zich wie honksvotte teghe-uhver mich gedrage".

Een familieband van twee buren uit Landgraaf met een "bokkenrijder" uit Geistingen.

In 1785 werden in Ophoven-Geistingen veroordeelden terechtgesteld van een bende die later ook tot de zogenaamde bokkenrijders gerekend werd. Dat men niet zachtzinnig bekentenissen afdwong is bekend. Ook hebben beschuldigden namen prijsgegeven van "medeplichtigen". Zo duikt ook de naam van een zekere Joannes Smeulers op. Hij is de zoon van Leonardus Smeulers (ook Smullers, Smeulders en Smolenaars genoemd) en Catharina Notermans wonend te Ophoven – Geistingen nabij Maaseik. Joannes Smeulers en zijn vrouw en kinderen vluchtten vlak voordat hij gearresteerd zou worden. In de stukken wordt hij dan ook als voortvluchtig vermeld en ontkomt zo aan de tortuur en berechting.

Door de verplaatsing van het ABP van Den Haag naar Heerlen verhuizen in 1971 Gerbrand Pel en zijn vrouw Corry (Cornelia Pietertje) van Den Haag naar Schaesberg en gaan wonen in de Willem II laan 40. Gerbrand en Corry Pel voelen zich, mede door hun maatschappelijke betrokkenheid al vrij snel thuis, in het Limburgse land.

Een jaar later krijgen ze nieuwe buren Jules en Miriam Janssens op nummer 38. Jules en Miriam beginnen omstreeks 1975 met stamboomonderzoek van verschillende directe families. Tijdens een verjaardagsfeest begin jaren '90 bij de familie Pel, zegt Dick (*2) de broer van Corry uit Dordrecht, dat als hij gepensioneerd is, hij ook naar zijn familie wil gaan zoeken. Corry is vrij nuchter, maar op een dag meldt ze vol verbazing aan haar buurvrouw Miriam, dat zij ook van Limburgse afkomst zijn heel lang geleden en haar wortels in de nabijheid van Maaseik liggen en dat haar familie toen ook katholiek was.

"Corry je wilt toch niet zeggen dat we ook nog familie zijn?" Kort tevoren waren Jules en Miriam in het Rijksarchief in Hasselt om de kerkregisters van Ophoven te raadplegen. Miriam schakelde direct: "Smeulers" komt ook in de kwartierstaat van Jules voor en die woonden in Ophoven Geistingen. Toen was de link snel gelegd ZEVEN generaties terug hebben Corry Pel-Smeulers en Jules Janssens gezamenlijke voorouders in Leonard Smeulers en Catharina Notermans uit Ophoven Geistingen.

Hun zoon, de voorvluchtig Joannes Smeulers, is dan toch na twee eeuwen opgespoord door zijn nazaat Dick Smeulers in Dordrecht. Hij wordt gelukkig voor hem niet meer op deze aarde gefolterd, berecht en erger terechtgesteld.

Frappant is dat de familierelatie van Joannes Smeulers en Corry Pel Smeulers via de "rechte mannelijke" lijn loop. De familierelatie van Jules Janssens en Joannes Smeulers via de "rechte vrouwelijke" lijn.

Stamreeks van Cornelia Pietertje (Corry) Smeulers naar Leonardus Smeulers (kwartiernummer 64).

Generatie I

1. **Cornelia Pietertje (Corry) Smeulers**, geb. te Dordrecht] op 10 jul 1923, Coupeuse ovl. te Heerlen, ovl. 29 sep. 2002 Heerlen begr te Schaesberg (Petrus en Paulus) tr. op 4 okt 1950 met **Gerbrand Pel**, geb. te Ridderkerk op 22 apr 1921. Accountant Woonden van 1971 tot 1998 Willem II laan 40 te Schaesberg Landgraaf als bureu van Jules Janssens en Miriam Schiffrs

Generatie II

2. **Theodorus Smeulers**, geb. te Dordrecht op 18 okt 1896, timmerman ovl. te Dordrecht op 13 okt 1967, tr. te Dordrecht op 31 aug 1922 met
3. **Cornelia Storm**, geb. te Ridderkerk op 8 apr 1897, ovl. te Dordrecht [nb] op 11 feb 1992.

Generatie III

4. **Wouter Smeulers**, geb. te Dordrecht [nb] op 19 aug 1867, ovl. te Dordrecht [nb] op 13 mrt 1933, tr. te Slidrecht op 22 jul 1892 met
5. **Cornelia Pietertje Smit**, geb. te Ridderkerk op 22 mrt 1867, ovl. te Dordrecht [nb] op 26 apr 1904.

Generatie IV

8. **Theodorus Smeulers**, geb. te Dordrecht op 3 jan 1836, tuinman, ovl. te Ridderkerk op 2 nov 1909, tr. te Ridderkerk op 23 jun 1859 met
9. **Pleuntje Rombout**, geb. te Dordrecht op 14 apr 1829, ovl. te Ridderkerk

op 28 sep 1900.

Generatie V

16. **Theodorus Smeulers**, geb. Ophoven Geistingen in 1785, ovl. te Dordrecht [nb] op 16 jun 1853, tr. met
17. **Maria Francisca Torfs**, geb. te Berlaar (B) [België] op 4 apr 1791, ovl. te Dordrecht [nb] op 22 feb 1847.

Generatie VI

32. **Joannes Smeulers**, Op de vlucht voor arrestatie , beschuldigd van medeplichtigheid voor het leggen van brandbrieven te Ophoven (zie *1). geb. te Ophoven Geistingen op 22 dec 1755, Rooms Katholiek, ovl. Te Dordrecht 2 feb 1828 , tr. met
33. **Hendrica Henckens**, geb. te Ophoven Geistingen in 1765, ovl. te Dordrecht [nb] op 24 nov 1836.

Generatie VII

64. **Leonardus Smeulers**, geb. te Ophoven op 16 mrt 1725, ovl. te Ophoven op 10 jan 1792, tr. te Ophoven op 9 nov 1749 met
65. **Catharina Notermans**, ovl. te Ophoven op 25 jun 1790.

Familierelatie tussen Jules Janssens Joannes Smeulers

Generatie I

1. **Julius Hendrikus Gerardus Joseph (Jules) Janssens**, geb. te Ubach Over Worms op 17 okt 1945. scheikundig ingenieur, woont Willem II laan 38, 6371 JC Schaesberg Landgraaf van 1972 tot 2006
2. tr 2 sep 1970 te Schaesberg met **Miriam Petronella Josephine Antonia (Miriam) Schiffers**, lerares, dr. van Pieter Joseph (Sjef) Schiffers en Bertha Lendfers, geb. te Heerlen op 11 nov 1945.

Generatie II

2. **Hubert Jozef Willem (Guill) Janssens**, geb. te Sittard op 15 okt 1902, letterzetter , mijnwerker,koster,ovl. te Heerlen op 8 mrt 1970, op 12 mrt 1970 begraven te Waubach (Uow) , tr. te Hilversum op 11 aug 1931, kerk.huw. op 13 aug 1931 te Hilversum (St. Vincentius) met
3. **Maria Agnes (Agnes) Vaassen**, geb. te Echt op 25 mei 1905 ovl. te Heerlen op 23 feb 1980, begr. te Waubach (Uow) op 28 feb 1980.

Generatie III

6. **Maximiliaan Joseph (Jules) Vaessen**, geb. te Sittard op 12 aug 1867, keermaker tr ovl. te Hilversum op 21 mei 1935, tr. te Sittard op 7 apr 1893, met
7. **Maria Helena (Marie) Smeets**, geb. te Echt op 4 apr 1867, ovl. te Nijkerk op 1 dec 1955, begr. te Nijkerk op 5 dec 1955.

Generatie IV

14. **Joannes Hubertus Smeets**, geb. te Echt op 18 aug 1821, landbouwer, ovl. te Echt op 24 nov 1889, tr. te Echt op 12 okt 1865 met
15. **Petronella Muijsers (Muisen)**, geb. te Weert op 6 jan 1834,

Generatie V

30. **Jacobus Muijsers (Muisen)**, geb. te Ophoven in 1796, tr. te Weert op 6 dec 1826 met
31. **Maria Elisabeth van Thuyt**, geb. te Weert circa 1795, Boshoverbeek Weert circa 1848, ovl. te Weert op 13 jan 1848.

Generatie VI

60. **Theodorus Muijsers**, geb. te Ophoven op 8 mrt 1762, timmerman, ovl. te Ophoven op 4 jan 1832, tr. te Ophoven in 1787 met
61. **Maria Elisabeth Smeulers (Smeulders)**, geb. te Ophoven Geistingen op 28 mei 1764, ovl. te Ophoven op 11 mrt 1818.

Generatie VII

122. **Leonardus Smeulers**, geb. te Ophoven op 16 mrt 1725, Overlijdens aangifte op 6 okt 1821, ovl. te Ophoven op 10 jan 1792, tr. te Ophoven op 9 nov 1749 met
123. **Catharina Notermans**, ovl. te Ophoven op 25 jun 1790.

Jules Janssens

*1. *François van Genuchten, Bokkenrijders. Late heksenprocessen in Limburg* 2002 ISBN90-9016336-0

*2 *Dick Smeulers Genealogie familie Smeulers Dordrecht* 1997

*3 RA Hasselt dtb Ophoven

*4 Ra Maastricht diverse dtb

*5 familie archief Janssens-Vaessen

Verenigingsavond 9 november.

In een overvolle Rimburchhoeve (we hebben nog enige mensen moeten teleurstellen, maar echt meer mensen mochten mede op last van de brandweer niet binnen) vond onze jaarlijkse verenigingsavond plaats. Een muzikale bijdrage werd verzorgd door Jo Vek en Ger van de Heuvel. Tevens werd het jaarboek 2007 gepresenteerd.

Schrijvers en samenstellers van het jaarboek 2007, op de foto van links naar rechts: Lieke en Frans Boumans, lay out; Heinz v.d. Wardt, John Smeets, May Quaedflieg, Huub Erkens, Rob Hamers en Harrie Mulders, schrijvers artikelen; en voorzitter Jo Schiffelers; (op de foto ontbreekt schrijver Joseph Bosch).

Wethouder Harry Leunessen neemt het 1^e exemplaar in ontvangst.

O.C.G.L. 25 joar.

....Vier besjtond 25 joar. Wea is vier?

Dat zint vuel luj die inne kloep zitte en allenuj get angesj dont.

Maar lot mich âavaange bij 't begin. Vier van der platkloep koame egelyk bienee um te schildere en te tekene in 't oad Sidva gebouw of in de Beute, doa zote vier dan te schildere en och te breuzele.

't Eva Mofers woor bij Veldeke en der Harie Roemkens oeht de Grunsjtroat moelete Bargoensj. En ich koeht nieks; joa get sjtomme kaal op de buun bij Kiekes Wead.

Op inne gowwe daag zeat 't Eva: Zowwe vier nit inne kloep oprichte van luuj die alling maar god plat wille en kenne moele en sjrieve. Zoeë gezag zoeë gedoa. Gans flietig koame vier um de vietien daag bijeneë. Dan bij der inne; de kier doa of bij inne aangere. Zoeë koam och der Wiel Packbiers derbij. Maar dea koeht nit good platmoele umdat hea durg 't ganse lank gezjworwwe how als Stationschef. Maar hea woor waal inne richtige. Woabiger jong. Evver sjrieve koeet hea waal dat hant vier allenuj kenne huere. En gikkere oavend woed 't later, bis in de kling uurkes doerete dea bruuzel. Op inne ovend woor 't e zoeë laat woede, zeat der Dre ich gon maar ins mit dan ken ich zelve zee wat's doe doa oeht sjpoeks. Howwe vier we inne der-bij dea zich interseerde veur good plat moele. Toen trof ich der Wiel Beckesj, ich zaan teage dem vier hant inne platkloep opgericht, wie vings te dat? Zeat hea, waarom komt uur nit bij der kloep wat ich han op gericht 't O.C.G.L.? Ich zaan wat is dat, kenste dat eate? Nee zeat hea dat is 't "Oudheid Kundig Cultuureel Genootschap Landgraaf". Ich zaan waarom zeaste nit geweun Heemkunde vereniging. Maar toen wos ich nog nit dat 't besjtuurt woed durg ee paar Hollender. Dat woor Meneer Kuil, inne ganse sjlowwe miensj, Mevr.Nederpel en Meneer Verbunt. Zoeë koam 't och dat op vergaderinge Hollendsj woet gemoeld. Kent uur uch dat vuur sjtelle dat in Friesland of in de Achterhoek Hollendsj wead gemoeld in ing vergadering van de Heemkunde vereniging?

Maar ja wat wilste doe wenste maar gans kling bis teage inne
va Archeologie, Genealogie en Foto gedeuns en nog miee van
die wichtige luuj kenne vier toch nit op.

Maar toch zint vier lid woede en ich mot zage 't geet good in
ozze platkloep. Der kome ummer mie luuj der bij die get vuur
wille drage of geweun get wille breuzele in 't plat. Der letste
donesjtig van der mond wead alwer gebreuzeld, moeziek
gemakt, wietse verteld, sjeale kaal gedoa; maar vuerl vuel
gelache. En dat had der miensj op zieng tied nuedig, der is al
genog ielend op de weld.

Vingt uur og nit?

Elly Janssen.

*Geschreven en voorgedragen op de verenigingsavond Rimburchhoeve
vrijdag 9 november*

Op eigen kracht

(door Hein H. Steinen, 2007)

Met veel respect denk ik terug aan mijn uit Oost-Europa afkomstige kompels die zich aan het begin 20e eeuw hier vestigden om een beter bestaan op te bouwen en bereid waren zich daarvoor in te zetten en zich aan te passen. Aan die kompels werd ik nog eens herinnerd toen ik in het boek *"Rimburg, Lauradörp en D'r Busj in ouw bilder"* een foto zag van het huis Europaweg-noord 14 in Abdisenbosch. Dat huis werd in 1927 gebouwd door de heer Josip Videc' (*Het zal u niet zijn ontgaan dat Videc (spreek: Wiedets) van oorspong geen Landgraafse naam is. Het is een Sloveense geslachtsnaam die 'ziener' zou betekenen*). een van die uit Oost-Europa stammende kompels die zijn schouders eronder zette en zijn eigen boontjes dopte. In het oosten van Slovenië, ongeveer 20 km van de grens met Kroatië en niet ver van Hongarije, ligt de oude hertogstad Celj, vier kilometer zuidelijk daarvan ligt het dorp Laško. Dit dorp dankt zijn ontstaan vermoedelijk aan de ligging aan de voet van de bergen Hum en Strmca en aan de oever van de Savinja, een in grootte met de Maas vergelijkbare rivier. Zoals dat in de bergen vaak het geval was, vervulde het dorp een centrale functie voor de rondom gelegen gehuchten. In Laško staat nu de grootste bierbrouwerij van Slovenië; zij biedt een relatief groot aantal mensen werk, maar de meeste inwoners van Laško leven nog van de landbouw en de veeteelt. In het oostelijk deel van de gemeente Laško ligt het berggehucht *Mala Breza* ('kleine berk'), een heuvelachtig gebied waar ver uit elkaar een zestiental boerenhuizen staan. Een van die boerenhuizen staat bekend als *Platajak*, een benaming waarvan de betekenis onbekend is. Platajak was generaties lang het stamhuis van de familie Videc. Omstreeks 1900 beproefden ook Slovenen hun geluk buiten hun vaderland. Een van hen was de in 1882 in Mala Breza geboren Josip Videc, het eerste van dertien kinderen van het echtpaar Videc-Affner. Josip vertrok in 1908 naar Essen waar hij in een mijn ging werken. In Essen maakte hij kennis met de negen jaar jongere Sloveense Maria Uduč, met wie hij in 1913 trouwde. Slovenië lag in en het Hongaarse kroonland Prekmurje (Transmuraland) en in vier Habsburgse kroonlanden (*De Oostenrijkse deelgebieden: 1. Küstenland/Primorska, 2. Kranj (Oberkranj/Gorenjska, Innerkranj/Notranjska*

en Unterkranj/Dolenjska), 3. Kärnten/Koroška en 4. Unter-Steiermark/Štajerska). en viel dus onder de Oostenrijks-Habsburgse kroon.

Toen in 1914 de Eerste Wereldoorlog uitbrak werd de Sloveen Josip Videc als dienstplichtig Oostenrijks soldaat opgeroepen om zich 'thuis' in Celje te melden. Zijn vrouw Maria was op dat moment in verwachting van haar eerste kind.

Josip vertrok naar Celje en werd naar het Russische front gestuurd. Hij viel in handen van de Russen en werd in Tasjkent-Oezbekistan (400 km noordelijk van Afganistan) als mijnwerker in een stollenwerk te werk gesteld. Hij wist met een medegevangene te vluchten en arriveerde na een jarenlange voettocht in 1918 bij zijn vrouw en hun al drieënhalf jaar oude dochtertje Resi in Essen.

Josip vond werk in de staatsmijn Hendrik in Brunssum, maar als emigrant uit een ver land moest hij eerst een maand in Enschede in quarantaine. Daarna ging hij 'op de Hendrik' werken en woonde hij in het Schuttersveld (Brunssum). In 1919 liet hij zijn vrouw en dochtertje van Essen naar Brunssum overkomen. Daar werd hun tweede kind, Karel, geboren. Het was de tijd van de Duitse biljoenenbiljetten en de huizen in Duitsland waren relatief goedkoop voor mensen die in guldens werden uitbetaald. Omstreeks 1922 kocht Josip in Lünen-Dortmund een 'Mehrfamilienhaus' en stuurde zijn vrouw daar als 'Verwalter' naar toe. Daar voegde Maria's moeder zich bij Maria en haar twee kinderen. Maar Maria vond het maar niks dat Josip weer gescheiden van zijn gezin leefde; in de winter 1923/24 keerde zij met haar kinderen en haar moeder terug bij Josip in het Schuttersveld. In de tijd dat zijn vrouw en kinderen in Lünen woonden, verbleef Josip de zes werkdagen per week in Brunssum. Elke zaterdag na zijn 'sjiecht' ondergronds, liep hij van Brunssum naar het station in Palenberg en nam daar de trein naar Lünen. 's Maandags keerde hij weer te voet in Brunssum terug, want 's avonds moest hij weer de mijn in. Per 1 januari 1924 werd Josip bevorderd tot hulpopzichter, maar drie jaar later werd hij om gezondheidsredenen gepensioneerd. Achter de geraniums zitten was Josip Videc wezensvreemd; hij had wel voor hetere vuren gestaan. In 1926 had hij van de gebroeders Beckers uit Scherpenseel voor 1535 gulden een perceel grond van 6360 m² aan de Brunssumerweg in Abdissenbosch gekocht. Daarop bouwde hij in 1927 een huis waarvoor hij de betonnen stenen zelf

ter plaatse vervaardigde. Later kocht Josip Videc van zijn buurman Simons nog een achter zijn perceel liggende strook land en kreeg het 'Videc-goed' een grootte van maar liefst 6766 m². Josip was imker en hij hield aan de Brunssumerweg honderden kippen waarvan hij de eieren per bakfiets aan Slovenen in de omgeving sleet. Na een val van de keldertrap overleed de inwonende schoonmoeder van Josip op 12 december 1933. Dochter Resi Videc trouwde in 1940 met Nico Aretz uit de Groenstraat. Het paar ging 'bovenop' in het ouderlijke huis aan de Brunssumerweg wonen. Daar beviel Resi van drie jongens, Martin (in 1942), Jos (in 1944) en Karel (in 1946). In december 1948 verhuisde Nico en Resi naar Don Boscolaan 12 in Waubach. Daar overleed Kareltje als vierjarige; Nico Aretz overleed er in 1974 op 61-jarige leeftijd. Josip Videc overleed in 1971 op 89-leeftijd. Zijn vrouw Maria bleef alleen in het huis aan de Brunssumerweg achter. Toen zij op 1 januari 1977 overleed, kocht haar kleinzoon Jos Aretz zijn geboortehuis met het daarbij horende lapje grond van 6766 m² aan de Brunssumerweg. Op 1 november 1977 ging hij er met zijn vrouw Anita Jacobs en hun kinderen Roel en Manou in wonen en volgde een omvangrijke verbouwing van het sterk verouderde huis.

***Wij wensen u prettige feestdagen
en
een gezond 2008***

Activiteiten

Donderdag 13 december a.s. Platkloep: D'r Geboare Verteller.
Aanvang 19.30 uur.

Kerst-in/Boekenmarkt: Op zondag 16 dec. a.s. organiseert de oudervereniging van de basisschool Op gen Hei in het multifunctioneel Centrum, An deVoeëgelstjang 12 een Kerst-in van 13.00 tot 17.00 uur. Wij als Heemkundevereniging zullen op deze dag een boekenmarkt houden in onze archief/studieruimte waarbij tegen "kerstprijzen" vooral Limburgensia zullen aanbieden. Hierbij moet u denken aan periodieken, jaarboeken, tijdschriften en boeken betrekking hebbende op de geschiedenis van onze streek.

Donderdag 21 februari 2008 lezing Sjef Born:

Het leven van de vrouw in de Romeinse tijd.

Grootheden uit de Oudheid waren bijna altijd mannen. Je zou bijna zeggen dat de vrouw de grote zwijgende uit de Oudheid was, maar dat is zeker niet waar. Op velerlei wijzen wordt zij bezongen, bespot, verguisd en vereerd. Bronnen, literaire of archeologische, geven een beeld van de vrouw dat boeiend, steeds veranderend en niet in het minst vervelend of oninteressant is. Het is dan ook vanuit deze overweging dat ik u de bekende versregel van Vergilius als motto van deze lezing meegeef:

VARIUM ET MUTABILE SEMPER FEMINA

Een grillig en veranderlijk wezen is altijd de vrouw.

Tijdens de lezing zal ik o.a. ingaan op de rol van de vrouw in het gezin, in de opvoeding, werkte ze buitenshuis, prostitutie, voorbehoedsmiddelen, seks in de city, lichamelijke verzorging zoals haardracht, sieraden, kleding. En natuurlijk hoe de man de vrouw zag. De meeste teksten uit de Oudheid over vrouwen zijn door een man geschreven. Juvenalis beschrijft in een brief aan een vriend, die hem uitnodigt voor zijn bruiloft, dertig typen vrouwen en raadt hem aan niet te trouwen want zo staat in een van zijn brieven: "Een huwelijksbed wordt altijd opgeschud door ruzies en beklag. Je rust er slecht in".

Volgens Demosthenes bestaan er drie soorten vrouwen:

- De hetaeren voor de wellust van de ziel
- De deernen voor de bevrediging van de zinnen

En de derde groep die kunt u te weten komen tijdens de lezing, naast nog meer raadsels en wetenswaardigheden over vrouwen in de Oudheid. Of worden de woorden van de Griekse dichter Amorgos bevestigd? Hij schreef: "De allergegste plaag is wel de vrouw". Na lezing heeft u een antwoord.

Aanvang 19.30 uur.

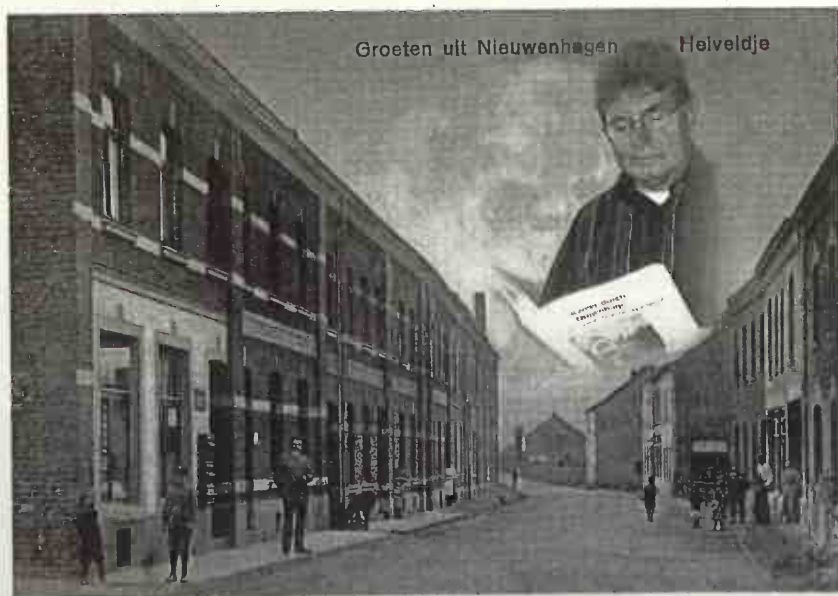
Verdere activiteiten 2008 in ons bulletin van maart 2008.

In april 2008 ledenvergadering, definitieve datum volgt in ons bulletin van maart 2008.

Bij deze de data voor de paleografielessen van de eerste helft van 2008.

15-jan - 19-feb - 18-mrt - 29-apr (onder voorbehoud) - 20 mei - 17-juni.

**Presentatie fotoboek over Nieuwenhagen d.d. 30 november
"Van d'r Proats bis iggen Sjtroat", door May Quaedflieg**

Van d'r Proats bis iggen Sjtroat

Vrijdag 30 november werd het tweede fotoboek van Nieuwenhagen gepresenteerd met de titel *Kweer durch Nujjenhage, van d'r Proats bis Iggen Sjtroat*. Net als bij de presentatie van het eerste boek *Van d'r Herrewêg noa Nujjenhage* had May Quaedflieg weer gezorgd voor een passend lied. Omdat het ditmaal gaat over de straten van Nieuwenhagen viel de keuze op de melodie van *Streets of London* (Ralph Mc Tell). Hier de tekst.

Oonge iggen Sjans loog in d'r drieën ing witte wieëtsjaf,
van 't Antje van d'r Sjieffesj, doa hoosj 't "Op d'r Proats".
En boave an deë weg doa sjtoonge twieë heuëf teëgenuever ee;
gans sjmaal woar doa d'r wêg - ing richtige "Nujjenhager Poat"...

Refrein:

**Zoeë woar dat in òhd Nujjenhage, ós dörpke ege in zieng soat.
Loop mar mit mich mit, 't gieët nog zoeë veuël int'ressants te zage
wie 't vreuger woar van d'r Proats bis Iggen Sjtroat.**

Op 't krütspunt woa de Rötsj begós, sjtóng 't kirksjke, ieësj nog ee kapelke,
a gieën ziej van de peuël, an 't "Sjpaans Kentje", wie me zag,
teëgenuever woar d'r kuster, de kapleuëntjes en d'r heer pastoor
d'r notaris en d'r dokter, de notabele van die daag.

Refrein

't Heiveld woar nog leëg, ing lepkes-sjprei va wêije en va velder,
doadörch 'nne sjmale Gank van Nujjenhage noa g'n Hei,
Doa koam ieësj de sjoeël mit 't gemindehoes en 'hillighüskes',
en later koame óch nog aanger hoezer an de rei.

Refrein

Iggen Gaat doa sjtoonge nog twieë reikes gans ouw boerehöafkes
teëgenee te haange - allenui mit zóng boerepoat.
Get wieër woar inne "nujje wêg" gemak... um de Gaat zoeë te verbeenge
mit de Dörpsjtroat, of wie me zag doe: 'Iggen Sjtroat'.

Refrein

Oonge Iggen Sjtroat sjtong óp d'r ek van d'r groeëte wêg noa Heële
ee grúpke gans ouw hüskes mit d'r naam I g'nne Kamp...
... alles is noe voet, alling nog inne groeëte plei vól auto's
va lûj die get gónt gêle... in 't winkelcentrum "Óp de Kamp".

Refrein

**Zoeë is 't op hûj in Nujjenhage, nit gans mieë ege in zieng soat
't is ee sjtuk va Landgraaf noe...
mar 't gieët toch nog genóg te zage
wie 't vreuger woar van d'r Proats bis Iggen Sjtroat...**

Publikaties en verkoop van boeken e.d. Heemkundevereniging Landgraaf (OCGL)

Titel:		Prijs	
Jaargang / Auteur		leden	niet leden
JAARBOEKEN OCGL			
1985 / 1986 / 1987 / 1989 / 1990 / 1993-94 / 1995 / 1997-98 / 1999-2000 / 2002		uitverkocht	
o.a. Dialectstudie	1988	4,00	4,00
o.a. Genealogie Jongen	1991	4,00	4,00
o.a. Annalen van pastoor Schatten 1910-1935	1992	4,00	4,00
o.a. De familiegeschiedenis Rongen	1996	4,00	4,00
Kerken en Gelovigen in Landgraaf	2001	10,00	12,50
o.a. Burgemeesters van Landgraaf	2003	10,00	12,50
o.a. Schutterijen Landgraaf - ON2 - Verwantschappen met E.hoven	2004	10,00	12,50
o.a. Bokkerijders in Landgraaf - de Romeinse weg door Landgraaf	2005	12,50	15,00
o.a. De Hereweg 1930-1945, 25 jaar OCGL, Bokkerijders	2006	12,50	15,00
o.a. Medische zorg Oostelijke mijnstreek, Horeca Landgraaf	2007	12,50	15,00
SERIE "KEN LANDGRAAF"			
DEEL 1: Kruisen en kapellen	1995	uitverkocht	
DEEL 2: 16 Wandelingen	1995	2,00	2,00
DEEL 3: Straatnamenboek Van Aalbersestraat tot Zwartebergweg	1997	2,00	2,00
DEEL 4: Parochie het Eikske 50 jaar	1997	uitverkocht	
DEEL 5: De Voort. Logboek van een wijk in Nieuwenhagen.	2000	uitverkocht	
DEEL 6: Fotoboek Woa is der Sjeet geblieve	2002	uitverkocht	
DEEL 7: Fotoboek Woabich - Grunsjtroat	2003	10,00	12,50
DEEL 8: Fotoboek Van d'r Herrewég noa Nuijenhage	2004	uitverkocht	
DEEL 9: Fotoboek Alles um der Sjeet	2005	12,50	15,00
DEEL 10: Fotoboek Rimburch Lauradorp d'r Busj	2006	12,50	15,00
DEEL 11: Fotoboek Kweer durch Nuijenhage	2007	12,50	15,00
LANDKAARTEN (kopiën)			
Eygelshoven 1891 (113 x 92 cm)		2,00	2,00
Schaesberg 1903 (98 x 61 cm)		2,00	2,00
Toponymische kaart Thorns Ubach vóór 1525 (84 x 59 cm)		2,00	2,00
Schaesberg, Nieuwenhagen, Ubach o Worms Rimburch 1805-1807 (kopie)	1991 / M. Quaedflieg	1,00	1,00
Schaesberg, Nieuwenhagen, Ubach o Worms, Rimburch 1805-1807 (kleur)	1991 / M. Quaedflieg	5,00	5,00
PUBLIKATIES VAN DERDEN en DIVERSEN			
En d'r Boer hee boeëret wieër (genealogie fam. Baur)	2002 / M. Quaedflieg	22,50	22,50
Middeleeuwse Pottenbakkersovens in Landgraaf	2001 / W. Beckers	uitverkocht	
Schaesberg en zijn kerk. 300 jaar Petrus & Paulus parochie	2000 / E. Ramakers	10,00	10,00
Oud Schaesberg (tekeningen)	Jozef Franck	uitverkocht	
Haengenaemd	1987 / H.P.M. Haen	3,00	3,00
Limburgse gedichten	OCGL, sectie Dialect	0,50	0,50
Foto's staties Ad de Haas compleet 14 foto's		3,00	3,00
Foto's staties Ad de Haas losse foto		0,50	0,50
BESTANDEN OP CD-rom / DISKETTE *			
Div. DTB / BST bestanden in PDF-formaat: Eijgelshoven, Frelenberg, Marienberg, Schaesberg, Ubach, N.hagen, UoW, Rimburch.	2003 Werkgroep Waubach	10,00	20,00
Complete inventaris OCGL	Laatste versie	1,50	1,50
Volkstelling gemeenten Landgraaf 1796 in PDF-formaat *	OCGL	3,00	3,00